

1913
JUL
1913

6 1515

રેલવે તથા ગવર્નમેન્ટના
જનરલ કંટ્રાક્ટર.

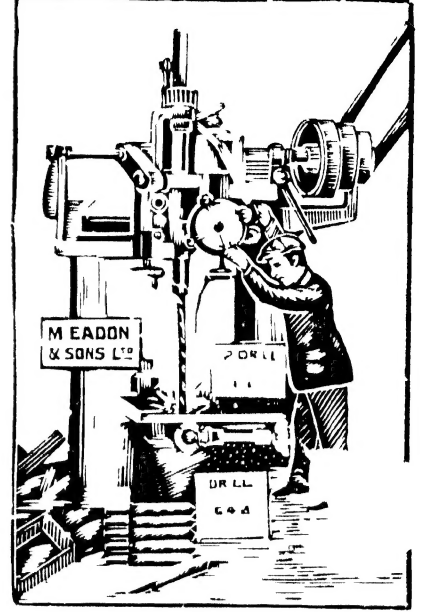
ઉત્તમ માલ

— અને —

મધ્યમ દામ.

કંટ્રાક્ટર તથા
સ્ટોર સાલાર.

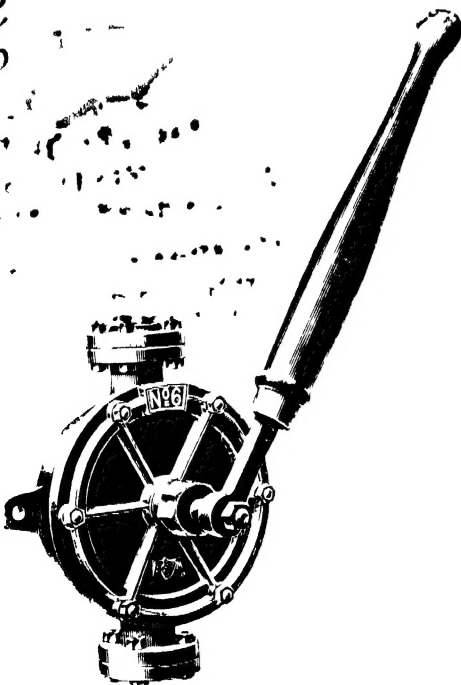
64, Tamarind Lane, Fort, BOMBAY.

૩૨૭. અખટુલ રહેમાન સ્ટ્રીટ. મુંબઈ.

કંટ્રાક્ટર

કંટ્રાક્ટર.

કંટ્રાક્ટર તથા
સ્ટોર સાલાર.

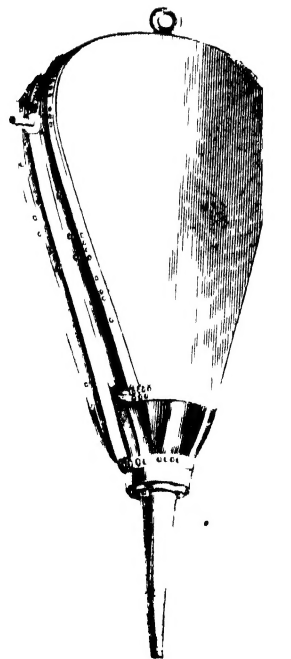
મીલ, ફેક્ટરી, અને,

તથા

ઇલેક્ટ્રીક વર્ગરના

સ્ટોરના

જથાબંધ વેપારી

ON GOVERNMENT LIST.

Telephone No 184

Telegrams ROTATOR

ESTABLISHED 1840

The Oldest
and e Biggest
Shipchandlers of the Wes

Government and Railway
Contractors, Hardware Merchants,
Sail, Paulins, Wagon Covers and Station Sheet
Makers, Postal, Audit and Kit Bags, etc., etc., etc.

Contractors to R I M. Dockyard, Ordnance Factories
and Arsenals, Military Supply and Transport Departments and
the leading Steamship and Railway Companies.

The largest Stock Ready for
Immediate Delivery
Ask NOW for our Quotation and
avoid Disappointment.

20, Bank Street, Fort, BOMBAY.

મીં બાસોર્થ રમીથ પોતાના પુસ્તક મોહમ્મદ અને મેહો-
મનીઝમમાં મુસલમાનોની ખેરાત વિષે વર્ણન કરતાં હજરત
મોહમ્મદ સહીબ નીખેરાત વિષેની એક હદીસ લખે છે તે અહીં
નોંધીએ છીએ (એ સાહેબે મજકુર હદીસ મુસલમાનોની કંઈ
હદીસની કીતાબમાર્થી લીધી.છે એ અમે કહી શકતા નથી.

“જ્યારે ખુદાએ પૃથ્વી બનાવી ત્યારે તે હાલતી,હુતી એટલે
સુધી કે તેને સ્થીર રાખવા માટે ખુદાએ તેના ઉપર પર્વતો
બનાવ્યા તે વખતે ફિરિસ્તાઓએ પુછ્યું કે હે ખુદા! તારી
સૃષ્ટિમાં પર્વતો કરતાં કોઈ વસ્તુ વધારે મજબુત છે? ખુદાએ
ફરમાવ્યું કે હા, લોખંડ પર્વત કરતાં વધારે મજબુત છે
કેમકે તે તેમને તોડી નાખે છે. પછી ફિરિસ્તાઓએ પુછ્યું તારી
સૃષ્ટિમાં લોખંડ કરતાં કોઈ વસ્તુ વસ્તુ વધારે મજબુત છે? ખુદાએ
કહ્યું કે હા, અગ્નિ લોખંડ કરતા વધારે મજબુત છે કેમકે તે
લોખંડને ઓગાળી નાખે છે, પછી તેઓએ પુછ્યું કે શું કોઈ
વસ્તુ અગ્નિ કરતા પણ વધારે છે? ખુદાએ કહ્યું કે હા, પાણી
અગ્નિ કરતા પણ વધારે મજબુત છે કેમકે તે તેને ઢોળવી નાખે
છે. પછી તેઓએ પુછ્યું કે શું કોઈ વસ્તુ પાણી કરતા પણ
વધારે મજબુત છે? ખુદાએ કહ્યું કે હા, પવન પાણી કરતા પણ
વધારે મજબુત છે કેમકે તે પાણીને હલાવે છે પછી ફિરિસ્તાઓએ
પુછ્યું કે હે અમારા પરવરદિગાર! શું તારી સૃષ્ટિમાં કોઈ

વસ્તુ પવન કરતાં પણ મજબુત છે? ખુદાએ કહ્યું હા, એ નેક
બંદો (સેવક) કે જે જમણા હાથવડે એવા રીતે ખેરાત (હાન)
આપે છે કે તેના ડાબા હાથને ખખર પડતી નથી તે સર્વ વસ્તુઓ
કરતાં વધારે શક્તિવાન છે.”

હદીસ શરીફમાં છે કે ખેરાત જમણા હાથથી એવી રીતે કરવી
કે ડાબા હાથને ખખર પડે નહીં અને જમણા હાથથી આપવાના
કારણમાં હદીસ જમણાવે છે કે તે ખેરાત અલ્લાહ હાથોહાથ લઈ લે
છે માટે અલ્લાહના હાથમાં જમણા હાથ આપવો ઉચિત છે.

ઇસલામના ખેરાત વિષેના નિયમો કેવાં શ્રેષ્ઠ? કેવાં અઘી-
યાતાં? કેવા માનવ સ્વભાવ અનુસાર છે વળી તેનું સાદાપણું
અને કુદરતી નિયમ પ્રમાણે હોવું જોઈએ કે તે વાજબી ખેરાતને
એટલે ઝકાત ઇત્યાદીને બહેર રીતે આપવાનું શીખવે છે અને
ઝકાત બહેર રીતે આપવાનું કારણ કેવું શુદ્ધ અને બુદ્ધિ અનુસાર
દર્શાવે છે તે કહે છે જો ઝકાત, વાજબી ખેરાત ગુપ્તપણે આપવામાં
આવે તો લોકો તમોને ઝકાત નહી આપનારા બાણી હલકાં ગણશે.
માટે તેઓ તમારા પ્રત્યે વહેમ ખાવાની આકતમાં ન ફસાય અને
તમે તોહમતને પાત્ર ન થાઓ તે માટે વાજબી ઝકાત બહેર રીતે
આપો અને વાજબી સિવાયની ખેરાત એવી રીતે આપો કે ડાબો
હાથ પણ બાણે નહીં

“ઇસલામ.”

ડોંગરેનું બાલામૃત પીવાથી

છોકરાંઓનો તાકદ્દ વધે છે, અને તે મધુર હોવાથી છોકરાંઓ ખુશીથી પીએ છે.

[શીશીની કી. ૧૨ આના]

[ટ. ખ. ૬ આના.]

—કે. ટી. ડોંગરેની કું, ગીરગામ મુંબઇ.—

પોતાનો માલ ગરીબોને અર્ધોઅર્ધ વહેંચી આપ્યો અને બેયાર તો એ કાંઈ હવે તે સઘળું આપી દીધું* અને સુસલામનોમાના સામાન્ય વર્ણને નેકીએ કરવાની એવી ટેવ પડેલી છે કે જનવ-રોની સાથે પણ નેકી કરે છે.”

આ સ્થળે તક હોવાથી અમે હજરત અલીએ મુરતુઝા અલો અને તેઓના અહલેબયતની એ હજરતનાક સંખાવતનું વર્ણન કર્યા વિના રહી શકતા નથી કે જેનું વર્ણન ખુદાએ “સુરએ ફેહર”ની શરૂઆતની આયતોમાં કીધું છે જેમકે તે કરમાવે છે.

“પુણું કરે છે માનતાઓને, અને ડરે છે એ દીવસથી કે જેની મુસીબત અને સંકટ પ્રસરી જનાર છે (એટલે કયા “મતથી ડરે છે) અને ઇચ્છા તથા જરૂર હોવા છતાં નાહાર “મોહતાજ, યતીમ અને કેદીને ખાણું ખવડાવે છે (જાણે “એમ કહેતાં કહેતાં કે) અમે ખાણું ખવડાવીએ છીએ તમને “માત્ર ખુદાની ખુશી માટે અને તમારાથી કોઈ પણ બદ-“લાની અથવા આભાર (શુકારના) ની ઇચ્છા રાખતા નથી. “ખરેખર અમેને લય છે અમારા પરવર દિગારનો એ દીવ-“સથી કે જે ઉદાર અને ઘણો સખત છે” (ત્યાર બાદ “અહલાહ તઆલા તેમને શો બદલો સ્વર્ગમાં આપશે તેનું “વર્ણન કરે છે.”)

આ આયતો ઉતારવાનું કારણ એ કે, એક વખત હજરત ઇમામ હસન અને હજરત ઇમામ હુસૈન અલો (નહાનપણમાં) બીમાર હતાં. હજરત મોહમ્મદ સલો (તેઓના નાના) તેમને જોવા માટે ગયાં તો જલદી આરામ થાય એ માટે કાંઈ ખુદાની માનતા માનવાનું ફરમાવ્યું. જે ઉપરથી હજરત અલી અલો અને જનમ્મે ફતેમા અલો તથા તેમની લોંડી જનાએ ફિઝા રહીં એ તંદુરસ્ત થયે ત્રણ ત્રણ રોજા રાખવાની માનતા માની ખુદા તાલાએ તે શાહજહાએ તંદુરસ્તી અને આરામ આપ્યો તો તે બે શાહજહાએ અને હજરત અલી અલો જનાએ ફતેમા તથા જનાએ ફિઝા રહીં એ પાંચે જણે મળીને રોજા રાખ્યા. અત્યંત અને હૃદયપાર સંખાવતના કારણથી સાંજે રોજો ખોલવા માટે એટલે અપવાસ તોડવા માટે ઘરમાં કાંઈ ખાણું ઇત્યાદી હાજર રહ્યું હતું નહીં તેથી દીન હુનીઆના શહેનશાહ શેરે લાફતાહ હજરત અલી અલો રોજા રાખવાના દીવસના પહેલાંની આખી રાત એક માણસના બગીચામાં મજુરી ઉપર કુવામાંથી પાણી ખેંચીને ઝાડોને પીવડાવવાનું કામ કરતાં રહ્યાં. સવારે તેઓને મજુરી મળી ત્યારે તેઓએ તેનાં કેટલાંક જવ ખરીદ્યા જેમાંને ત્રીજો ભાગ જનાએ ફતેમા અલો એ હળીને પાંચ રોટલીઓ રાંધી, બ્યારે રોજો ખોલવાનો વખત આવ્યો ત્યારે તેઓ સર્વે મળીને ખાવા બેઠાં. એવામાં એક ગરીબ માણસ દરવાજા ઉપર આવી સવાલ કરવા લાગ્યો, જેને હજરત અલી અલો એ પોતાના ભાગની રોટલી આપી દીધી અને તે ઉપરથી જનાએ ફતેમા અલો એ તથા બન્ને શાહજહાએ તથા તેમની લોંડીએ પણ પોત પોતાના ભાગની રોટલીઓ આપી દીધી. અને સર્વે જણાએ માત્ર પાણીથી રોજો ખોલી ભુખ્યા સુધ રહ્યાં. એવી રીતે બીજે દીવસે સર્વે જણાએ રોજા રાખ્યા. અને જવને હળીને રોટલા

રાંધ્યાં. બ્યારે રોજો ખોલવા બેઠાં ત્યારે એક યતીમે આવીને સવાલ કર્યો. ત્યારે તે સર્વે સાહેબોએ પહેલાં દીવસની પેઠે પોત પોતાના ભાગ આપી માત્ર પાણી વડે રોજા ખોલી ખીજી રાતે પણ ભુખ્યાં સુધ રહ્યાં. અને એવીજ રીતે ત્રીજે દીવસે પણ બન્ધું કે બ્યારે રોજો ખોલવા માટે બેઠાં ત્યારે એક કેદીએ (જે હરણી કાફર હતો) આવીને સવાલ કર્યો સર્વે જણાઓએ આમલા બે દીવસોની પેઠે પોત પોતાના ભાગનાં રોટલાં આપી દીધાં અને માત્ર પાણી પીને સતોષ માન્યો અને ખુદાનો શુકર બજાવી લાવ્યાં.

શું આવો દાખલો ખીજાં ધર્મવાળા કેખાડી શકશે? ખરે નહીં હજરત એહલેબયતની આવી આવી ઉદારતા ભરી વર્તણૂકથી આપણને કેટલીક શીખામણો મળે છે જે ઇસલામની ઉંચા પ્રકારની તાલિમ (શિક્ષણ) સિધ્ધ કરવા માટે એક સ્પષ્ટ દલીલ છે.

પહેલા તો એ કે દરેક મુસીબત અને દુઃખમાં એટલે દરેક આફત અને સંકટમાં ખુદાની પવિત્ર જાત ઉપરજ વિશ્વાસ રાખવો અને તે આફત દુર થવા માટે તેનીજ પાસે વિનંતી કરવી. તેન્ન સિવાય આફતો અને સંકટોનો દુર કરનાર ખીજો કોણ છે? ખીજી શીખામણ એ મળે છે કે

હલાલ રોજી મેળવવા માટે કોઈ પણ પ્રકારની મહેનત અને મજુરી કરવાને હલકાઈ અને એબ ગણવું જોઈએ નહીં અને પોતાની મદદ પોતે કરવી જોઈએ. એટલે Self-helpના કાનુન ઉપર અમલ કરવો કે જે તમામ બરકતો અને વિવેક આદિ સહાયણોનું મૂળ છે. ત્રીજી શીખામણ એ મળે છે કે પારકા માણસની જરૂરત, તે ગમે તેવા ધર્મને કે રંગ રૂપનો કેમ ન હોય, તેની જરૂરત ન રાખતાં, આપણી જરૂરત પહેલાં બની શકે તેટલે દરજે પુરી પાડવી. ચોથી શીખામણ એ મળે છે કે મહા મોટા સંકટ સમયે ધીરજ ધરવી જોઈએ અને પોતાની ફરજ (Duty) ધણીજ દરતા અને લગારે અણગમા વિના બજાવવા ચુકવું જોઈએ નહિ. પાંચમી શીખામણ એ મળે છે કે ઉપકાર કરીને તેનો બદલો ઇચ્છવો જોઈએ નહીં અને બદલો લેવાની ઇચ્છાથી અથવા આભાર મનાવવાની ઇચ્છાથી આભાર કરવો જોઈએ નહીં. પરંતુ જે કાંઈ કરવું તે ખાસ મહાન કિરતારની ખુશી ખાતર કરવું જોઈએ.

હજરત અલીની અનેક સંખાવતોમાંની એક એ પણ છે કે હજરત રસુલે ખુદા મોહમ્મદ મુરતુઝા સલોનો નિયમ હતો કે જે માણસ દેવાદાર મર્જ પામતો તેના જનાઝા ઉપર લોકોને કરજ જેવી બલાથી બચાવવા ખાતર, નમાઝ પડતા ન હતા કારણ કે હુનીયામાં કરજ હેવું મહામોહટી બલા છે. એક વખત એક માણસ મર્જ પામ્યો, લોકોએ હજરતને તેના જનાઝા ઉપર નમાઝ પઢવાની દરખાસ્ત કીધી તો હજરતે પુછ્યું કે “તે માણસ કોઇને દેવાદાર છે?” લોકોએ કહ્યું “હા” પુછ્યું કે “હેવું વાળવા માટે તેણે પોતાના પાછળ કાંઈ મુક્યું છે?” લોકોએ કહ્યું “નહીં” ફરમાવ્યું તો તમે તેના ઝનાઝાની નમાઝ પઢી લો” હજરત અલીને આ સાંભળી હયા આવી તેથી અરજ કીધી કે “યા હજરત! તેનું સઘળું હેવું મારે માથે આવ્યું. ત્યારે હજરતે તેના જનાઝા ઉપર નમાઝ પઢાવી. ઇસલામ ધર્મ પ્રથમ તો હેવું કરવાથી બચવાની આજ્ઞા આપે છે અને જો કદાચ હેવું કીધું હોય તો તેન જેમ બુને તેમ ઉતાવળથી વાળી દેવાની આજ્ઞા આપે છે. ઇસલામ ધર્મ શીખવે છે કે જ્યા લગી કોઈ માણસને સીર કોઇને કાંઈ પણ હુક હશે અને તે હુક તે બદા નહીં કરે અથવા માફ નહીં કરાવી લે ત્યાં લગી તેને સ્વર્ગમાં ખાલ કરવ માં નહીં આવે ખુદા તઆલા પોતાના હુક માણસને જો ચાહે તો બક્ષી આપે પરંતુ ખીજાના હુક જ્યાં લગી ખીજા માફ ન કરે ત્યાં સુધી ખુદા માફ કરશે નહીં.

* હજરત ઇમામ હસન અલોની આવી ઘણીજ હૃદયપાર સંખાવત જોઈને એક વખત અમીર મોઆવિયાએ લખ્યું કે “હા જયર ફિક ઇસરાફ” (નહાઈ વાપરવામાં બલાઈ નથી) તે બખી ઇબને ખી મહાન ઇમામે તેના જનાજમાં ઉતર આવ્યો કે “હા ઇસરાફ ફિક ખયર” (નેક કામોમાં વાપરવું બહાઈ વાપરવું નથી), મતલબ કે નહાઈ ખયર કે ઇસરાફ નથી. (અનુસ્તતનહીલ).

“જે તમે જાહેર રીતે ખેરાત કરો તો તે પણ સાફ છે, અને
“અને જે તમે છુપાવીને મોહતાજને આપો તો તે તમારા
“માટે વધારે સાફ છે અને તે પ્રાયશ્ચિત (કર્કાર) થશે.
“તમારાં પાપોનું અને અલ્લાહ તમારા કૃત્યોને જાણુ-
“નારો છે.”

વાચકો ઇસલામે ખેરાત કરવા વિષે જે આજ્ઞાઓ આપી છે તે કેવી સંપૂર્ણ અને માણસની સર્વે જરૂરીયાતો પુરી પાડવા ઉપરાંત કેવી માનસિક તથા માનવ સ્વભાવ અનુસાર છે આ કુરઆનના હુકમો છે, અને હજરતે મોહમ્મદ સલો એ ખેરાત વિષે એવી તો બોધ વાણીઓ કરમાવેલી છે કે જેથી હઠીસોની કીતાબોની કિતાબો ભરપુર પડેલી છે જે અહીં તે લખવા બેસીએ તો અથોના અથો લખતા પણ તાગ આવે નહીં, ઇસલામમાં પોતાની પાછળ ખેરાત કરવાનું કહી જવા કરતા પોતાના હાથે ખેરાત કરવામાં મોહમ્મદ પુન્ય ગણ્યું છે. એક વખત એક માણસ મરતી વખતે હજરત મોહમ્મદ સલો ને તેની ખજુરોની વખાર દાન (સખાવતમાં) આપી દેવાની વસીયત કરતો તેના મૃત્યુ પછી હજરત મોહમ્મદ સલો એ તે વખારમાંની સઘળી ખજુરો હકદાર ગરીબોમાં વહેંચી આપી અને પછી ચટાઈઓ ખંખેરી જોવાને હુકમ આપ્યો ત્યારે ચટાઈ નીચેથી ખજુરની એક પેશી નીકળી તે જોઈ હજરતે કરમાવ્યું કે “જે તે માણસ પોતાના હાથથી આ ખજુરની પેશી સઢકા (દાન) માં આપત તો તેને આખી વખારની ખજુરો કરતા પણ વધારે સવાબ (પુન્ય) મળત.”

મુસલમાનોના ખેરાતના કાનુન વિષે મી. એડવર્ડ ગીબન પોતાના પ્રખ્યાત ઇતિહાસના છઠા ભાગના પચાસમા પ્રકરણમાં લખે છે કે “મુસલમાનોની ખેરાત જાનવરો સુધીના હકમાં હોય છે, અને કુરઆનમાં મોહતાજ તથા ગરીબ લોકોની મદદ કરવાની વારંવાર તાકીદ કરવામાં આવી છે, અને અનિવાર્ય (દુર ન થઈ શકે તેવી) આજ્ઞાની પેઠે (વાજબ) ઠરાવવામાં આવેલ છે. કદાચ હજરત મોહમ્મદ (સલો) જ એવાં ધર્મ સ્થાપક છે કે જેઓએ ખેરાતનું ઠીક ઠીક પ્રમાણ બાંધ્યું હોય; તેનું ઠરાવેલું પ્રમાણ

માલની બેત અને તેના પ્રમાણ ઉપર બદલે છે જેમકે ચોકડ, અનાજ ઠોર, ઢાંખર, ફળફળાદિ અને બ્યાપાનો સામાન પણ બધાં સુધી મુસલમાન પોતાના માલનો દરમો ભાગ આપે નહીં ત્યાં સુધી તેણે ધર્મ (શરીઅત)ને પૂર્ણ કીધો નથી. ખરેખર હજરતા ન્યાયનું મૂળ છે અને જે લોકોની મદદ કરવી આપણને જરૂરી છે તેમને નુકસાન પહોંચાડવાની મનાઈ છે” અને એડવર્ડ ગીબન સાહેબે આ લખણની નોટમાં લખ્યું છે કે “મોરકશીએ હકધર્મીના કારણથી રોમન કેથોલીક ધર્મના લોકોની વધારે ખેરાત અને દાનની ગણતરી કીધી છે. હજરો ઇસ્પીતાલો, હજરો રોગીઓ અને યાત્રાની ખાતર આવનાર જનાર માટે બનાવવામાં આવેલા છે. પંદરસો સ્ત્રીઓને દરેક વરસે જહેઝ મળે છે અને છપ્પન ધર્મોદા સ્કુલો કાયમ છે તથા પોતાના ધાર્મિક ભાઈઓની એકસો વીસ એસોસીએશનો (અનજુમનો) પોતાના ભાઈઓની મદદ કરે છે વિગેરે વિગેરે અને લંડનની ઉદારતા તો એ કરતાં પણ વધુ છે. પરંતુ મને સંદેહ છે કે આમાનું ઘણું ખર્ચ લોકોની માણસાઈ સાથે સંબંધ ધરાવે છે ને એ કે ધર્મની રૂએ તેમ હોય.”

અને મી. એબ્રાહામ રોસે પોતાના એનમાઇકલો પિડીયામાં Aims (દાન) શબ્દની નીચે લખ્યું છે કે-“ખેરાત આપવામાં વરોધતા અને હોંસ આપવામાં મુસલમાનોના ધર્મ કંતાં બીજો કોઈ ધર્મ વધારે ઉત્કંઠીત અને ઉત્સાહી નથી કુરઆને પ્રાર્થના (દોઆ) સ્વીકારવામાં આવે તે માટે ખેરાતને જરૂરી દરાવી છે અને ખલીફા અઝીઝનું કહેવું હતું કે “નમાઝ આપણને અર્થ રસ્તે પહોંચાડે છે અને રોઝા (અપવાસ) આપણને ઇલાહી ગાદી એટલે અર્થે ઇલાહીના દરવાજા સુધી લઈ જાય છે અને ખેરાત (ઝકાત)થી આપણને ખુદાના ઘરમાં દાખલ થવાનું મળે છે ... ખેરાતને ઇસલામીઓ ઘણાંજ સવાબનું કૃત્ય ગણે છે અને ઘણાં મુસલમાનો ખેરાત આપવાની પ્રસિદ્ધિમાં કહેવત રૂપ છે. મુખ્યત્વે કરીને હજરત હસન બિન અલી (અલો) કે જેઓ હજરત મોહમ્મદ (સો) ના નવાસા (દીકરીના દીકરા થતા હતા રીવાયત (પર પગલત કથા) છે કે તેઓ પોતાની જાંઘીમાં ત્રણવાર

જનાબ ?

એક નજર ઇધરભી ફેકીએ.

ગંજના તેલો ઇતરકા હય આઇયે જનાબ,
ગંગા ગુલાબ જલબી નિહાયત હયલા જવાબ;
અંપા ચમેલી મોગરા ઔર મોહાનો ગુલાબ,
સ્વદેશી માલ બીકતા હય અયમેરે રોખો સાબ.
લાલા બીશન દયાળ ધર્મદાસ આયે હયે ?
મંજનાતેલો ઇતરકા અંખઇ મેં લાયે હયે ?

અમારે ત્યાં દરેક જાતના અત્તર, સેન્ટ, સુગંધદાર તેલ, મુરખ્યા અચાર ગુલાબજળ કેવડાજળ વગેરે ઉંચામાં ઉંચી કીસમના મળે છે, એક વખત પધારી ખાત્રી કરવા ભલામણ છે. તમામ જાતના શરબતો સેન્ટનો રાજ ઓટો મોહીની મોતીનો મુરમો લાલ, કાળો, પીળો, સફેદ, તથા ઓટો વિશ્વમોહીની વગેરે અમારે અહીંથી મળશે.

અમદાવાદ.

માણેકચોક.

} લાલા બીશનદયાળ ધર્મદાસ

અત્તરવાળા. મોતી બજાર-મુંબઈ.

“જો પુઠાને તેમને નેકી અને એહસાન (જીવકાર) ”
 “ કરવાનો બોધજી હિદાયત કીધા નથી.
 “ જે લોકો પોતાના માલ રાહ પુઠામાં વાપરે છે, પછી તેની
 “ બાદ એહસાન જણાવતા નથી અને મન દુખવતા નથી
 “ તેઓ માટે તેઓનો પરવરદિગાર પાસે તેમનો બદલો છે
 “ અને તેઓને કાંઈ ભય નથી તેઓ ગમગીન પણ નહીં
 “ થાય. સારી વાત કહેવી માયાભરી વાણી) અને માફ કરવું
 “ એવી ખેરાત કરતાં બેહતર છે કે જેની પાછળ મન દુઃખાયું
 “ હોય અને અદલાહ બેપરલા છે, સહનશીલ.”

જ્યારે અદલાહ પૂર્ણ ઉદાર અને સખી છે, તેજ સર્વેનો દાતા છે. તે સર્વેને એકીજ નજરથી જુવે છે ત્યારે માણસોએ પણ તેના તે ગુણમાં ભાગ લેવો જોઈએ અને તેમણે પણ તેવાં ગુણ પ્રાપ્ત કરવા જોઈએ. એટલે જેવી રીતે તે મહાન કિરતાર પોતાની અપાર ઉદારતાથી પવનમાં ઉડનારા પક્ષીઓને અને પાણીમાં રહેનારા જનજીવોને અને પૃથ્વી ઉપર હરતા ફરતા પ્રાણીઓને અને માણસોને એટલે સુધી કે તેને નહીં માનનારા કાફરો અને મુશરફોને કાંઈ પણ ભેદ કે ભિન્નતા વિના સરખી રીતે રોઝી આપે જાય છે તેવી રીતે માણસે પણ લગારે ભેદ કે ભિન્નતા વિના સર્વ સૃષ્ટિની સાથે એવીજ નેકી અને નીતિથી વર્તવું જોઈએ અને વ્યવહારમાં અવ્યવસ્થા ઉત્પન્ન થાય નહીં તે ખાતર તેણે લગાર કંજુસાઈ કરવી ન જોઈએ, તેથી તે મહાન કિરતાર એક અનુપમ ફ઼ટાંત રૂપે નીચે પ્રમાણે બોધ કરે છે

“ શું તમારામાંથી કેઈ એમ ઇચ્છશે કે તેનો ખજુરો અને
 “ દ્રાક્ષ (અંજીર) નો એક બગીચો (વાડી) હોય જેની
 “ હેઠળ નહેરો વહેતી હોય. જેમાં તેના માટે સર્વ પ્રકારના
 “ મેવા (ફળ) હોય અને તેને (માણસ) ને ઘડપણ આપ્યું
 “ હોય, અને તેનાં બચ્ચાં હમણા નિર્બળ અને અશક્ત
 “ હોય, પછી આવી સ્થિતિમાં એક અગ્નિથી ભરપુર વટો-
 “ ળીઓ આપ્યો હોય અને તે બગીચાને બાળી ગયો હોય ?
 “ આવી રીતે પુઠા તમારા માટે દલીલો વર્ણવે છે કે કહાય
 “ તમે વિચાર કરો.”

ખરેખર માણસ કદી પોતાની મિલકત માટે એમ ચાહશે કે નહીં જો માણસ કંજુસાઈથી પુઠાની રાહમાં માલ વાપરતો નથી તો તેના માલને આવી કુદરતી આફતોનો ભોગ થઈ પડે છે. એ અનુભવ સિદ્ધ છે પરંતુ જેઓ પોતાના માલમાંથી ખેરાત કરે છે તેનો માલ દિન પ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામતો જાય છે અને ઉપરથી તેના માટે અમર કીર્તિ રહી જાય છે એ પણ આપણી નજરો આગળ દરરોજના બનાવો છે બખીલો અને કંજુસોને કેવા ચેતાવનારા આ સાદા પ્રશ્ન ભયભર્યા શબ્દો ? ખરેખર જેના મન ઉપર આવી કુદરતી આફતોનું રમરણ થયા કરે છે તે કદી બખીલો ન કરતાં માલ તથા દૈન્ય પ્રત્યે લગારે મોહ રાખતો નથી અને ફરમાવ્યું છે કે—

“ જે લોકો જોડી જોડીને રાખે છે સોનું અને ચાંદી અને તેને
 “ પુઠાની રાહમાં ખરચ કરતા નથી તો તેઓને (હે !
 “ અમારા રસુલ) પુશખબરી આપ દુખદાયક અઝાબ
 “ (શિક્ષા) ની. જે દિવસે કે તપાવવામાં આવશે તે માલને
 “ તપાવવામાં આવશે તે માલને ઢોઝખ (નર્ક) ની અગ્નિમાં
 “ અને પછી તે વડે તેમના માથા અને બાજુઓ અને
 “ પીઠો ઉપર ડામ દેવામાં આવશે (અને કહેવામાં આવશે)
 “ આ એજ છે કે જેને તમે પોતાના માટે એકદું કીધું

“ હતું તો જે કાંઈ તમે એકદું કીધું હતું તો જે કાંઈ તમે
 “ એકદું કીધું હતું તેનો સ્વાદ ચાખો.”

અને પોતાના જાત ભાઈઓની સાથે હમદર્દી કરવી તેઓના દુઃખે દુઃખી અને સુખે સુખી થવું જરૂર પ્રસંગે તેઓને મદદ આપવી ઇત્યાદિ, તે આપણી મિત્રતાની રાહ અને આરામનું કારણ છે તેથી ફરમાવ્યું કે—

“ તમારું પોતાના જાત ભાઈઓ સાથે નેકી અને એહસાનથી
 “ વર્તવું પુઠા પોતાની સાથે નેકી અને એહસાન કરવું છે,
 “ અને તેઓનું પુરું (ખોટું) કરવું છે.”

અને માણસના પાલણ પોષણનું કારણ પુઠાની પછી મા આપ છે તેથી પુઠાની શુકર ગુઝારી (પાડ માનવો) કરવા સાથે તેમનો પાડ માનવાની અને તેમની સાથે અદબ પુર્વક વર્તવાનો અને તેઓનું માન રાખવાનો અને તેઓની તાબેદારી કરવાનો હુકમ આપ્યો.

“ લાઝિમ અને વાજીબ કરી ચુક્યો છે બારો પરવરદિગાર
 “ (એટલે માણસની પુદ્ધિ તથા સ્વભાવ એજ છે) કે ન પુજો
 “ તમે પણ તેનેજ, અને મા આપની સાથે નેકીથી વર્તવાને
 “ જોઈએ તો તારી આગળ તેમનામાંથી એક ઘડપણ
 “ પહોંચે અથવા બન્ને જણ તો તેઓને ‘ઉક’ (છટ) પણ
 “ પણ ન કહે અને તેઓને ધુરક (છણક) નહીં અને તેઓની
 “ સાથે માનપુર્વક અને અદબ પુર્વક બોલ અને નમ્રતા
 “ પુર્વક તેમની આગળ ઝુકી જા ઘણીજ મહેરબાનીથી,
 “ અને કોઝા કર કે હે ! પરવરદિગાર ! તેમના ઉપર અત્યંત
 “ કૃપા કર જેવી રીતે કે તેઓએ મને જ્ઞાનપણમાં
 “ અત્યંત કૃપાથી) પાળ્યો.”

“ અમે માણસને માઆપના હુકમો ભલાઈ કરવાની વસીયત
 “ કરી ચુક્યા છીએ તેને તેની માતાએ કબ્જી પેટમાં રાખ્યો
 “ અને કબ્જી જન્મ આપ્યો.”
 “ અમે વસીયત કરી ચુક્યા છીએ માણસને, તેના માઆ-
 “ પના હુકમો જેને તેની મા ઉઠાવતી રહી કબ્જ ઉપર
 “ કબ્જમાં અને તેનું દુધ મુકાયું બે વરસમાં, એ બાબતની
 “ કે મારો શુકર બજાવી લાવ, અને પોઠાના માઆપનો
 “ (શુકર બજાવી લાવ) આખર મારીજ પાસે આવવું છે.”
 અને ગુલામો, યતીમો તથા મોહતાબ સાથે નેકી પુર્વક

વર્તવાનો હુકમ આપ્યો કે—

“ ખરેખર અમે માણસને મહેનત અને કબ્જમાં પેદા કીધો
 “ છે, શું તેને એવો ગુમાન છે કે તેના ઉપર કોઈની સજા
 “ ચાલનારી નથી ? જે માણસ એમ કહે છે કે મેં હમલા
 “ માલ ખરબાદ કરી નાખ્યો શું તેને એવો ગુમાન છે કે
 “ તેને કોઈએ દીઠેલ નથી (નકામુ ખરચ કરતાં) અને શું
 “ અમે તેને બે આંખો અને એક જીભ અને બે
 “ હોથ આપ્યા નથી ? અને કેબાદી દીધાં અમે તેને (ભલાઈ
 “ બુરાઈના) બંને રપટ રસ્તા, તો પણ તેણે ધાટીને પસાર
 “ પસાર કીધી નહીં ? અને તું શું સમજ્યો (હે અમારા
 “ રસુલ) કે શું છે ધાટીનું પસાર કરવું ? તે ગરહન
 “ મુકાવવું (એટલે ગુલામને મુક્ત કરવું) અથવા સગા
 “ યતીમને અથવા ધુળમાં શેખાતાં ગરીબને (મોહતાબ) ને
 “ ભુખના દીવસોમાં ખાણું ખવરાવવું.”

ખેરાત કરવાને જ કે તે ગમે તેવા પ્રકારની હોય સાથે મુશ્કેલી હર્શાવ્યો. તોપણ બહેર રીતે આપવા કરતા ગુમ પણે આપવાને વધારે સારો ગુણ અને પાપોનું પ્રાયશ્ચિત (કફારો) કરાવ્યું.

“અરરરરર! કંઈ માથું દુખે છે!”

બાણુ આ હમણા

બલેને તમે આવો

એ એક વાર એક ઝટકો “ગુરૂ ખરવા”ની

પટકીને ફાડી નાખું!”

કકળાટ કરતા હો પણ

તપકીરનો લીધો કે એ “અરરરર”માંથી

“હાઆઆઆત છી! હાઆઆઆ છી” થઈ

શાંતિ! શાંતિ! અને શાંતિ થશે.

બીજી વાર કદી પણ “ગુરૂ ખરવા” ની ગીનીના મુદ્દયની પણ પાવલીએ વેચાતી આ તપકીરને જીલવાના નથી.

મારા સમ અજમાવી જુઓ!

દરેક તપકીર વેચનારને ત્યાંથી મળશે. નકલી માલથી સંભાલજો.
મુંબઈના સોલ એજન્ટ: મે. હસનઅલી સાલેમહમદ, તંબાકુ વેર હાઉસ, કોટ, મુંબઈ.
વધુ ખુલાસા માટે લખો: વર્ધમાન એન્ડ સન્સ ૧ પાચધુની—મુંબઈ નં. ૩.

હિન્દના લોક નાયકો

બાણુ મોતીલાલ ધોસ અને સુરેન્દ્રનાથ બેનરજીનો એક મત.

દેશી હુન્નરનો નાદર નમુનો.

ટીનની ડબીમાં પેક કરેલી મેસર્સ યુ. સી. ચકવર્તી એન્ડ કું. ની મશીનથી બનાવેલી ચળકતી શાહીની ટીકડીઓ.

અત્રત બજાર પત્રિકાના અધિપતિ પ્રખ્યાત હિંદી આગેવાન બાણુ મોતીલાલ ધોસ લખે છે:—
યુ. સી. ચકવર્તીની શાહી લખવામાં ધણી ચળકતી હોવાથી ગ્રંથ પડતી નથી. આ શાહીના ઉત્તમ ગુણ ધ્યાનમાં લેતાં અમને ખાતો છે કે તેનું વેચાણ ધણું બહોળું થશે.

બેંગાલી પત્રના અધિપતિ હિંદ નાયક એનરેબલ મી. સુરેન્દ્રનાથ બેનરજી કહે છે કે—આ શાહી ગુણોમાં અત્યુત્તમ હોવાથી બીજી સારી વિદેશી શાહીની સાથે હરીફાઈ કરી શકે છે. એક ટીકડીમાંથી એક આંસ જેટલી શાહી તૈયાર થાય છે.

દરેક શાહીની ટીકડીઓ એટલી બધી પ્રકાશિત અને સુંદર છે કે તમારા લખેલા હરફે મોતીના દાણાની પેઠે ભેળી નીકળે છે. લખવામાં ધણીજ ઉત્તમ છે. શાહી કાગળપર બીલકુલ ફેલાતી નથી.

વિદેશી શાહીના બાટલાઓ વાપર્યા હશે, તો પછી હવે તમારા દેશના માલની પરિક્ષા કરી શકશો! કે શાહી કદ સારી ને જેટલી સસ્તી!

નમુના અને જથ્થાબંધ ભાવ માટે લખો:—

સોલ એજન્ટ:—વર્ધમાન એન્ડ સન્સ.

મુંબઈ, નં. ૩.

પોસ્ટ કાર્ડ.

સાધરના ઉંચા એક્ઝટ કાર્ડ પર જુદા જુદા મહોએટન તથા હીંદુ દેશ બહોતોના ફોટાઓ ૫૦ બતના તૈયાર છે. કી. દરેકનો અર્ધા આનો. ૫૦ સાથે મંગાવનારને ટપાલ—વી. પી. ખર્ચ માફ. અર્ધા આનાની ટીકીટ બીડી લીસ્ટ મંગાવો.

વર્ધમાન એન્ડ સન્સ. મુંબઈ નં. ૩.

“કહી રે (હે! અમારાં સુલ) એ બહુ એને કે
“ધમાન લાવ્યા છે કે પડતા રહે નમાઝ, અને ખરચ કરવા
“રહે એ હલાલ માલમાંથી કે જે અમોએ તેમને આપ્યો
“છે ગુમ રીતે અને બહાર રીતે એથી પેહલાં કે આવે એ
“દીવસ કે જેમાં ન વેચવું ખરીદવું છે (કે નેક કુત્બો ખ-
“રીદી શકાય) ન હોસ્તી (જે કામ આવી શકે)”

આ આચતમાં જે કાંઈ ગરીબ અને મોહતાજ હકદારને હાન
આપવાનું આવ્યું તે હલાલ માલમાંથી આપવાનું છે અને જે
હલાલ માલમાંથી હાન આપે તેજ તેની મહેરબાનીનો ખરો હકદાર
છે. જે કાંઈ માણસ હરામની સઘળી કમાઈ હાનમાં વાપરી નાંખે
તો તે સઘળું વ્યર્થ છે. કેવું ઉમદા અને સરસ શિક્ષણ સાથે
માણસે હલાલ રીતે કમાવવાનું શિક્ષણ આપી દીધું, અને હરામ
માલમાંથી આપેલું હાન (ખેરાત) કબુલ નહીં થાય એમ ફરમાવી
હલાલ માલ શોધવાની પ્રેરણા કીધી. વળી પોતાના બાંધબોને
કેવા પ્રકારનું હાન આપવું તે વિષે ફરમાવે છે કે—

“જ્યાં સુધી જે માલની સાથે તમે પ્રીતિ રાખો છો તે માલ-
“માંથી ખરચ કરશો નહીં ત્યાં સુધી તમે કદી ખુદાની મહે-
“રબાની પ્રાપ્ત કરી શકશો નહીં.”

આવા અનુપમ શિક્ષણનો અસર લોકોના મન ઉપર એટલો
પડ્યો કે હઝરતના અસહાઓ મહા મોહટા પરહેઝગાર, આખિદ
અને રિયાઝત કશ હોવા છતાં પોતાને જે વસ્તુ પસંદ પડતી તે વસ્તુ
હાનમાં આપી દેતા. હઝરત મોહમ્મદ સલ્લોના શિષ્ય અને
પીત્રાઈ બાઈ હઝરત અલી અલ્લોની ખેરાતને અને તેઓના
હાનને કોણ બાળતું નથી. દુનીયાની સપાટી ઉપર તેમના જેવું
સખી અને ઉદાર કોણ થયું છે અને ઘનાર છે? અને તેમની અવ-
લાદ પણ તેઓ જેવીજ સખી અને ઉદાર હતી. એ વાત જગ
પ્રસિદ્ધ છે. હઝરત અલી અલ્લોએ એક વખત કેટલુંક લુગડું
ખરીદ્યું જે આપને ઘણુંજ પસન્દ હતું, તે તરતજ એક હકદાર
નજરે પડતાં તેને આપી દીધું અને અલ્પ તકલ્ફ જેઓ અનસાર-
માંથી એક અસહાળી હતા તેઓએ પોતાનો એક બગીચો જે
તેઓને ઘણો પસન્દ હતો તે પોતાના નજીકના સગા બહાલોઓમાં
વહેંચી આપ્યો અને અલ્પ બિન હારેસાએ પોતાનો મન પસન્દ
થોડો એક માણસને બક્ષીસ કરી દીધો. અને જનાબ અલ્પઝર
જેઓ ઘણુંજ પરહેઝગાર અસહાળી હતાં તેઓને ત્યાં કેટલાંક
મુસાફરો આવીને ઉતર્યા અને તેઓમાંનો એક માણસ હઝરત
અલ્પઝરના કહેવા વિરુદ્ધ એક સરસ અને સારા ઉંટને રહેવા દઇ
(એવા વિચારથી કે કાંઈ વખત કામ આવશે) ઝડપ કરવા માટે
એક દુબળી પાતળી સાંઢણી લઇ આવ્યો. આ ઉપરથી હઝરત
અલ્પઝર ઘણાં નાખુશ થયાં અને કહ્યું કે તું મારી મરજી વિરુદ્ધ
વર્ત્યો. મને તે સારા ઉંટની કાંઈ જરૂરત નથી. મને તેની જરૂ-
રત એ દીવસે પડશે કે જ્યારે હું કબરમાં હોઇશ અને કહ્યું કે શું
તું બાલતો નથી કે માલમાં ત્રણ લાખીયા છે? એક તકદીર કે
તને પુછવા રહેવાતી નથી. બીજો વારસ કે જે તેની વાઢ બેઇ
રહ્યો છે કે હું મરણ પામે કે તરત તે પોતાને હસ્તે કરી લે,
અને ત્રીજો તું પોતે; તો તારે તે ત્રણમાં કમચેર સાખિત થવું
જોઈએ નહીં. અને તેને પોતાના કાપડા માટે ખરચ કરતાં અદ-
કલું ભેગું નહીં અને પછી એજ આચત બાણી કહ્યું કે મારા
માલમાં તે ઉંટ મને સર્વથી વધારે બહાલું છે માટે હું તેને મારા
માટે આગળ મોકલવા આજુ છું. વાચકો! નીચેની આચતો બાંચો કે
તેમાં આચત, હાન અને નેકીનું કેવી રીતે શિક્ષણ આપ્યું છે.

અને બાત ધર્મ કે રંગ રૂપને લેઈ રાખ્યા વિના સમગ્ર સૃષ્ટી સાથે
મોહસાન કરવાનો કેવો બોધ ભર્યો છે?

“કહી રે (હે! અમારાં સુલ) એ બહુ એને કે
“ધમાન લાવ્યા છે કે પડતા રહે નમાઝ, અને ખરચ કરવા
“રહે એ હલાલ માલમાંથી કે જે અમોએ તેમને આપ્યો
“છે ગુમ રીતે અને બહાર રીતે એથી પેહલાં કે આવે એ
“દીવસ કે જેમાં ન વેચવું ખરીદવું છે (કે નેક કુત્બો ખ-
“રીદી શકાય) ન હોસ્તી (જે કામ આવી શકે)”

“અલ્લાહની રાહમાં ખરચ કરો, અને પોતાને હલાલમાંથી
“નાંખો નહીં અને (પોતાના બાંધબોથી) નેકી કરો,
“ખરેખર અલ્લાહ નેકી કરનારાને હોસ્ત રાખે છે.”

“જે કાંઈ તમે માલમાંથી ખરચ કરો છો જે તમારાજ
“માટે છે, અને તમે ખરચ કરશો નહીં અલ્લાહની ખુશી
“પ્રાપ્ત કરવા માટેજ, અને જે કાંઈ તમે ખરચ કરશો
“માલમાંથી તે તમારી પાસે પુરેપુરું પહોંચાડી દેવામાં
“આવશે અને તમારો હક્ક રાખી લેવામાં આવશે નહીં.”

“હે લોકો! જેઓ ધમાન લાવ્યા છે (રહે ખુદામાં)
“પોતાની કમાઈમાંથી સારી વસ્તુઓ વાપરતા રહો, અને
“એમાંથી પણ વાપરતા રહો) કે જે અમોએ તમારા માટે
“જમીનમાંથી બહાર કાઢ્યું છે અને ખેતી વસ્તુઓ (રહે
“ખુદામાં) આપવાનો નિશ્ચય કરે નહીં કેમકે તમે પણ
“તેને લેતા નથી એ સિવાય કે તેમાં અશ્મખોશી કરો, અને
“બાણો કે ખરેખર ખુદા (તમારી ખેરાતની કાંઈ પરવા
“રાખતો નથી) ગની છે, સ્તુતિ કરવામાં આવેલો.”

“આજે જે લોકો પોતાનો માલ રાત દિવસ ગુમ રીતે અને
“બહાર રીતે ખરચ કરે છે, તેઓ માટે તેઓનો બહાલો છે
“તેઓના પરવર દિગાર પાસે, અને ન તેઓને કાંઈ લાભ
“છે અને ન તેઓ અમગીન (ઉદાસ) થશે.”

“દૃષ્ટાંત એ લોકોનું કે જેઓ પોતાનો માલ ખુદાના માર્ગમાં
“વાપરે છે એક હાણી જેવું છે કે જેણે સાત કણસાં (ડુંડ)
“કાઢ્યા હોય જેમાંના દરેકમાં સો સો હાણી હોય, અને
“ખુદા એથી પણ વધારે કરી દે છે જેના માટે આજે છે અને
“અલ્લાહ બોહળી કુદરતવાળો અને બાણુનારો (ખેરાત કર
“નારની નીચતોનો) છે.”

અને કાંઈને કાંઈ આપીને આજાર મુકવો અથવા એવી વાત
કહેવી કે જેથી લેનારાને દુઃખ થાય તે વિવેક અને નેકીના મુખ
વિરુદ્ધ છે. તેથી ફરમાવ્યું કે—

“હે લોકો! જેઓ ધમાન લાવ્યા છે, આજાર જેણીને
“અને મન દુઃખાવીને એ માણસની પેઠે પોતાની ખેરાતને
“નાશ ન કરે કે જે પોતાના માલ લોકોને દેખાડવા માટે
“વાપરે છે અને (એ માણસની પેઠે) કે જે ખુદા અને
“છેલ્લાંઓ ઉપર રાખતો નથી. કેમકે એનું (એટલે એથી
“રીતે ખેરાત કરવાનું) દૃષ્ટાંત તો એક ચોખા મેઢાન
“જેવું છે જે ઉપર કેટલીક માટી હોય, પછી તેના ઉપર
“જોરથી વરસાદ પડ્યો હોય, અને તેને સકાચટ કરી ગયો
“હોય, જેઓ પોતાની કમાઈથી કાંઈ પણ લાભ પામી
“શકતા નથી; અને અલ્લાહની નેઅમત પ્રત્યે કુદર કરના
“રાખોને હીદાયત કરતો નથી.” એટલે જેઓ માલ દોલત
“પામી અલ્લાહનો માત્ર શુકર અઠા કરવાની ખાતર તેમાંથી
“કાંઈ અલ્લાહના માર્ગમાં વાપરતા નથી તેઓ એવા છે કે

હમદર્દી તથા ખેરાત.

મનુષ્ય જાતીએ એક બીજાની હમદર્દી (હા) કરવી જોઈએ અને એક બીજાને મદદ આપવી જોઈએ. જે એક ઉત્તમ ગુણ છે તેમો હજારો ઇસા અલ૦ અને તેઓની આગળનાં બીજાં પંચગમખરોએ બોધ કર્યો છે. પરંતુ હજારો મોહમ્મદ સહબોએ તે શિક્ષણ આપવા ઉપરાંત તેને અમલમાં કેમ લાવ્યું તેની સર્વે રીતો એવી તો ખુબીથી શીખવાડી દીધી છે કે તે સમાન તેઓના આગળના પંચગમખરોએ શીખવાડી ન હતી અને તેઓની તે વિશેની શિક્ષાઓ તદ્દન પ્રકૃતિ, બુદ્ધિ અને માણસ સ્વભાવ અનુસાર છે જેમકે કુરઆનમાં ફરમાવ્યું છે.

“ ઇબ્રાહીમ કરો અલ્લાહની અને તેની સાથે કોઈ વસ્તુને
“ પણ સીરીક ન કરો અને માતપીતાની સાથે નેકીથી વર્તો,
“ અને સગાં વહાલાંઓ અને યતીમો અને નાકાર મોહતાબ
“ પાઠોશી સગાં વહાલાંઓ અને જેઓ સગાં ન હોય તેવા
“ (ખેરાતા) પાઠોશીઓ અને મિત્રો અને (નિરાધાર)
“ મુસાફરો અને એ કે જેઓ ઉપર તમારા જમણાં હાથ
“ માલિક થયાં છે એટલે (લોંડી ગુલામ) તેઓની સાથે
“ (નેકીથી વર્તો) ખરેખર ખુદા મગફર અને ગર્વ કરના-
“ રાઓને હોસ્ત રાખતો નથી એટલે, ચાહતો નથી (એટલે
“ જે લોકો કોઈ હુકમદારને કાંઈ આપીને મગફર થાય છે
“ તેઓને ખુદા પસંદ કરતો નથી.)

પાંચમો આ આજુબોજો શિક્ષણ આપે છે કે જો કોઈ માણસ વિચાર કરે કે તે ખુદાની કાનુન અનુસાર છે. એ કોઈ માણસ પોતાના માલ પિતાને, બાપ બહેનને અને એવી રીતે બીજાં સગાં વહાલાંઓને સુક્રીને ફોરતો અથવા સમાન્ય રીતે બીજાં લોકો સાથે હમદર્દી કરે અને તેઓની મદદ કરે તો તે કેટલું અપરિત કહેવાય? જેમકે એમ કરવાથી તેણે કુદરતના કાનુનનો ભંગ કર્યો પરંતુ જો તેઓ પોતાના સગાં વહાલાંઓ તથા બીજાં મિત્રો અને પંછી સામાન્ય રીતે સરવે જણ સાથે હમદર્દી કરે તો તે કેટલું ન્યાય અને કુદરતી કાનુન અનુસાર ગણાયે. ઘરનાં છોકરાં છુપે મરવાં હોય અથવા સગાં વહાલાંઓ તથા અતપિતા દુઃખ અપ લિમાં હોય છતાં તેઓની મદદ ન કરતાં જે માણસ સામાન્ય વર્ગની હમદર્દી કરવાં જાય તે કેટલું અન્યાય લાયુ અને બુદ્ધિથી ઉલટું કહેવાય? આ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે જો હમદર્દી સુર પાત્ર અને પ્રસન્ન ખાત્ર છે કે જે કુદરતના કાનુન અને માનસિ સ્વભાવ અનુસાર હોય ન એકે જે તેથી ઉલટી હોય.

જ્યારે આપણે કુરઆને શરીફને ઉઘાડીએ છીએ ત્યારે પ્રથમ આપણે આચરો વાંચીએ છીએ.

“ આ કિતાબના કલામે ખુદા (એશ્વરીવાણી) હોવામાં લગાં
“ સંદેહ નથી, સીધો માર્ગ દેખાડનાર છે એ પરહેઝગારો
“ જઓ ઇમાન લાવે છે અદ્દખ (અલ્લાહ) ઉપર, અં
“ કાયમ કરે છે નમાઝ ને (એટલે નમાઝ પઢે છે) અને ન
“ કાંઈ તેઓને હલાલમાંથી આપવામાં આવ્યું છે તેમાંથી

સ્વર્ગવાસી

અન્ના મોરેશ્વર કુંટે.

બી. એ. એમ. ડી. એમના ફોરમ્યુલા પ્રમાણે તથ્યાર બનાવેલી

રામબાણ દવાઓ.

આ દવાઓ એમના ૪૦ વરસના અનુભવથી સીદ્ધ થયા પછી ઘણી ગુણકારી ઠરી ચુકી છે અને તે લેવાથી હજારો લોકોને રામબાણ ગુણ થયેલો છે. આ દવા શ્રીમંતોને તેમજ ગરીબ લોકોને સરખી રીતે લેવા માટે

આઠ દિવસ ચાલે એટલી દવાની માત્ર ફીમત રૂપીઓ ૧) ઠેરવી છે. ટપાલ ખર્ચ વધુ પડશે.

૧. આંકડી, અપરમાર, બાલમહે, (ક. વ્યલશનસ) ઇત્યાદિ વીકારો ઉપર રામબાણલશનસ) ઇત્યાદિ વિકારો ઉપર રામબાણ—મોડું વાંકું ચુંકું થયું. થવાસોપ્રવાસ જોરથી ચાલવો. હાથ પ્રમમાં આંકડા આવવા આખો ઉધાડખંધ થવી, હોઠ ખુલવા જોડે કીચુ અથવા, હાથની સુડી વાળીજવી, પગો એક બીજામાં અટવાઈ જવા એક સરખા અથવા રહી રહીને આંચકા આવવા, હાથ અથવા પગ હાલતા રહેવા, વિગેરે વિકારો ઉપર આ દવા રામબાણ છે.

દ્વિમખવરંકુશ:—[Antimalarial) ટાલીઆ તાવને અટકાવવાની ઔષધીઓ—આ ગોળીઓ ટાલ ચઢીને ફરેજ અથવા એક મિત્રજી અગર સાલ દિવસોના આંતરે તાવ આવવો, અગર ઝીંકા તાવ સાંજની વખતે ટાલ ચઢીને તાવ આવવો વિગેરે વિકારો ઉપર અકસીર છે.

અર્શકુશર—(હરસઉપર) ચુર્ણ:—આ ચુર્ણ દુગ્ધ, સુકા, ચળચુકત, લોહીને જમાવ થએલા લોહીવાળા અગર લોહી વગરના હરસ, તથા આમણ બહાર નીકળવી, સફરાના ભાગમાં થતા ઉપદ્રવ વિગેરે આબુસંઝોક વિકારો ઉપર અજબ ગુણ કરનાર છે.

ટેલીફોન નંબર ૨૧૧૫.

તારણ કરનાર ‘ ગુણકારી ’ મુબંહ.

કેકાણું—અનાથાશ્રમ, ગીરગામ બેક રોડ મુંબઈ નં. ૪

પુનાના એજન્ટ—ભ. બી. રામકે એન્ડ સન્સ—કાપડવાલા,

૪ મસા ઉપર બલમ—આ મલમ મસા ઉપર બહુ ઉપયોગ છે. તે મસાને સુકવીને તેથી થનારા ફાહને તથા ચળને શાંત કરે છે એક બે વખત લગાડવાથી મસા શસ્ત્રક્રિયા વગર એની મેળે ખર પડે છે.

૫ કોલેરા, અતીસાર, સંગ્રહણી ઉપર બીંદુ:—અમિતે ક્ષર જુથી પેટમાં દુખ વેા થઇને અથવા દુખાવો થયા વગર જુલાળ થવા પેટની શૂળ, અપચન, કોલેરા, રાતી અથવા ધોળી આમ, અમલજી ઉલટીઓ થવી, મરડો, મોઢામાં પાણી છુટવું, ખોરાક ઉપરનું ધમ્મજનો નાશ થવો, અથવા ખોટી કુષા વધારે લાગવી, તરસ બા લાગવી, વિગેરે ઉપર અકસીર ખાંડુ.

૬ આર્તવદોષ તથા શુળ પરિહારી ઔષધો:—આ ઔષધીઓ સ્ત્રીઓના આર્તવદોષ દીધે થએલા તમામ જાતના મિષ્ટ્ર ઉપર, માસિક રજોદર્શન અગાઉ થતા અસહ્ય પેટના દુખાવા ઉપર વખતે થતા સાવ ઉપર, રાતા તથા ધોળા પ્રદર ઉપર, રજ:રજ: સ્ત્રીજંડ, ફાહ, વિકાર, પેટનો દુખાવો, કમરમાં અસહ્ય મારવા, હાથ પગ વળી જવા, પાતળા અથવા જોડો સાવ, મૂત્રક્રમ અથવા પિંચા બમાં થતી બળતરા, તણુઓ તથા છોડ, એ બધા વિકારો ઉપર અજબ ગુણ આપનારી છે.

કુખાલ અન્ના કુંટે.

મલ્લીક—ગણેશ કારમસી

કુલકર્તા, પુના.

તમે તમારી હાજરી પૂરી કરો. આ દુનિયામાંથી તમારા અંતિમ સાથે જવો. પણ આ દાંડી વેડફાઈ ગયો અને તેના દીની પેશવાઓની હાજત અમત સુધી પાડી જોડો. ધસલામી રાજ્ય અને ધસલામના કાનુનો પ્રમાણે ફેસલાઓ થતા હોતો તો બાકી ધસલામના તમારા માટે શું હુકમ છે તે હેલ્લા દેહલી ખાતે ભરાયેલી એક ધન્ડીયા મોહમ્મદન લીગની બેઠકમાં—ફરમાવેલું છે. ધસલામમાં ફેસાદ કરાવનારાઓ માટે શું હુકમ છે.

છેવટે હરેક ધસલામી બીરાદરોને માનપૂર્વક અજણ કરે છે ધસલામીને મજબુત બનાવો બુદા બુદા ફીરકાઓ ધસલામ સુધી શરીરનાં બાળો છે. તેમાં બીમારી ના આવે તેમ કરો જેઓ ફેસાદ ખોદે છે તેઓને ધસલામના લાલ માટે ઉઘાડા પાડો અને ધસલામમાં ત્રીકયતા અને ભાઇચારો વધે તેવા કામો કરજો ધસલામી બીરાદરો એક બીજાના ભાઇઓ છે. એ મંત્ર ફરેકના કાનમાં સુકો.

જેમ ખુદ ખુદાએ કલામે મસલુહમાં ફરમાવેલું છે ફીસાદ ખોદે માટે કે “નીકળી બજો. આરા અસમાનના નીચેથી અને જમીન ઉપરથી” તેમ ધસલામમાં ફીસાદ કરનારા ધસલામના દુશ્મનોને શા માટેનાં કહેવામાં આવે કે એવા ફીસાદ કરનારાઓને ઉઘાડા પાડવાની હિંમત કરો કે જેનાથી ધસલામમાં ફીસાદ મટી જવા પામે.

ગાફિલ.

ગઝલ.

તું કાયમ ફાઇ હમમાં, ન અહીં એકે બધી છે!
લીપે ચક્કર અજલ તુજ, શિર પરે શાને ખડી છે!
ગફિલતમાં બન્યો ગાફિલ, અરે! શું કામ તું ગાફિલ!
આવી અસ્ફિલ વિષે પડ્યો, સમજ શું કામ તું ગાફિલ!
અક્કર મોટી વહી કરવી, હજુ તારેજ માથે છે,
બધી મંજુલનાં કરતાં, મંજુલ એજ ભારે છે!
થયા હાથા સિકંદર શા, થઈ ધજલત કમાયતે,
જમાવ્યા દોકતો ભરકર, આખર જંગલ વચાવ્યા છે!
ફલાતું ને થયા હુકમાં, બહુજ મશહુર ખાલમમાં,
ન હોતી તુટી તણી ખુટી, રહ્યા અંદરોજ ખાલમમાં!
થયાએ માનવી આવ્યા, મિસલ ફરતમ કહેલાયા,
જમા તે પણ ખરેજ ભાઈ, બહા અલયા આખર અલયા!
ક્યાં શવાદ, ક્યાં ફિરોન? ક્યાં છે નો શિરવાં ગાફિલ!
કરી કંઈ ખ્યાલ નમરૂદનો, બોલોને જવાબથી ગાફિલ!
તું કાયમ ફાઇ હમમાં, ન અહીં એકે બધી છે!
લીપે ચક્કર અજલ તુજ, શિર પરે શાને ખડી છે!
“લી. બંદ.”
(મોહમ્મદ ઉસ્માન કાંબી).

હું ક મુદતમાં બહાર પડસો.

મઝલુમ.

આ વાતી વાંચતાં આંખમાંથી આંસુઓની નદી વહે છે, અને તે પછી મઝલુમની ફારમાદ ખુદા સાંભળી દેને મદદ કરે છે. કીમત ફક્ત એક રૂપિયા.

ઈસલામ ગાફિલ.

ધસલામનુસા ફરમાવેલું નં. ૬.

આ તકે ખોલ ભાઇઓને ખાત્રી આપતાં કહેવાની જરૂર છે હમો વોહરાઓ કહી પણ તમારા અકાયદો (માન્યતા) ઉપર ફેદ બોલ્યા નથી અને બોલીશું નહિ કેમકે ફરેકને પોતાની ન્યતા પ્રમાણે ચાલવાનો હક છે. આ તકે મોડાક શબ્દો જે આ છે તે ખરા અંતઃકરણથી ધસલામની બેદુલુદીના વાસ્તે જેનાં માટે નામદાર આગાખાન સાહેબ મેહનત ઉઠાવી રહેલા. જ્યારે તમારા અકાયદો (માન્યતા) ને નામદાર આગાખાન સાહેબ પોતે દુર કરવાનું કહી તમોને રંજ થાય. તેમ કરવાથી તકે છે તો તમો શા માટે બીજાઓને તેમ કરી રંજ પહોંચાડો છો.

આજ પ્રમાણે હમારી વોહરા કોમમાં રહી થણો વખતે અજાનાઅજારી ખરમ પાળતા ધસલામધલજ બેહરચે એક પેમ. ફેદ બંદા પાડી તકેનો લાલ લેવાનું કરેલું છે. એ ધ. બેહર વ્ય છે તે ધસલામી ભાઈઓ બહુતા હશે નહિ એક બનો પુરાણો કી રીતે જરી પુરાણો સામાન પરચુરણ ખરીદ કરનાર અને પ્રેમામાં માંડ માંડ પોતાના પેટનું પુરું કરનાર બીજી રીતે માં અમલીસ થાય ત્યાં મશહીયા મડવા બાય અને જે આવે થી પેટને મુબરો કરનાર એક એકલવાયો સાડા તણ માણસનું હમ પરાવનર પોતાનો મજદબ લમબગ પંદર વરસથી સુધી કીલ જેને વોહરા બેહરલામાં ભાડેથી થર પણ મળી ન શકે તેવા લમબગ માણસ છે. તેને હમીયાર બનાવી હમારા વીરધીઓએ ક કરી છે બીજાના હાક તો કહે છે કે તમારો ખરમ ધસલામી છે. અને તમે બીજામાં ફરારને શરીરને માનો છો મિગેરે! પણ તમે એક માણસનું અકલતે તો હમોને ધસલામમાંથી નીકાલી મરજી. પોતાના મરજી નહીં એમમાં નાખતો. બધે બધે જોઈએ એવો તો હમોને હમાર ફરેકને જેવી મદદ છે.

પ્રત્યેક માણસને જાણવું પડે છે કે આજનાં સમયમાં જીવનની કઈ જાત રહેતી નથી. એકાદ અંશમાં એકાદ પ્રકારનાં હેતુઓમાં કીકાયત કરે છે એ કામમાં તો પોતાની પોતાની એકાદ કીકાયતમાં એવી વિશાળ આખતો મળાવે છે જેનો ખુલાસો કરે તે સર્વ માણસોની પેઠામાં ઉપર ઉપર એક છે. કર્તવ્યના પ્રકારના વ્યક્તિ પાટને જે એકત્રતાની સ્થિતિ પ્રાપ્ત થયેલ છે તેજ આસ્થાનાં આખમાં તોલિદને છે. હવે નીતીની ઇલાહતનું વર્ણન એની અંદર કર્તવ્યના પ્રકારનું રૂપ છે. માટે નીતી અને અંદગીના વર્ણન ઉપર શંકા ઠીક નથી. આ આખની ઘણી ખરી આખતો છોડી દેવામાં આવી છે. કર્તવ્યના આખમાં એકત્રતાનો વિષય સુધારા વ્યવહાર જીવનરૂપ છે. એવું બતાવવું કે, સુધારો હરેક છે, તે એકત્ર ઇલાહતમાં "દુનિયાને હરેક કહેવા બરાબર છે. માટે સુધારાની સંપૂર્ણતા અને વર્ણન એ સર્વ દુન્યવી બરકતોનું વર્ણન છે. એ પણ બાલુનું વાસ્તવિક થઈ પડશે કે, લખાણના લખાણ થવાનો બચ હંમેશ રહેતો હતો અને તેથી આ ખુલાસો દુકાણમાં કરવામાં આવેલ છે. અને તેટલા માટે જ ઘણા ખરા ખુલાસાઓ સહાર છોડી દેવામાં આવેલ છે. હાખલા તરીકે પેગમ્બરોની સરખામણીનું એક સુંદર પ્રકરણ, આ લેખના એક ખાસ ભાગ તરીકે હોવો જોઈએ એજ પ્રમાણે હજારત સલ્મનની યોજાણ આખતના એક મહત્વના આખનું વર્ણન જરૂરનું હતું. જેનો ખાસ સંબંધ આત્મા સાથેનો છે. ખરે એજ કે એ વિષયમાં અમારી સ્થિતિ એવી છે કે,

હામાં નિંગડે તંગો ગુલો હુસ્નતુ બિસ્તાર,
ગુલચીને બહારે તુઝ હામાં ગિલા દારદ.

હાલા વાંચક, આ લેખ એક ઉર્દુ ચોપાનિયાનું ભાષાન્તર છે. લેખ તો ઘણી મુદતથી તૈયાર હતો પણ મારી ઉપર આવતી અનેક મુશ્કેલીઓ અને આફતોના અનિવાર્ય રોકાણોને લઈ તેને બીજી વખત જોઈ સુધારી શક્યો નથી. અને તેથી તેમાં અનેક ખામીઓ આપ સાહેબને દિલ્લોચર થશે જો કે આ લેખ એવી સ્થિતિમાં હું રવાને કરવા નારાજ હતો; છતાં મારા હાલા મિત્ર અને ઇસ્લામના એડીટર મુન્શી કુતેબખાન સાહેબની મને શરમાવનારી અનેક માગણીઓને વશ પડી રવાને કર્યો છે. જુલો બહલ સમા આહું છું. તો પણ એટલું તો કહીશજ કે એ લેખમાંથી સુઝા અંધુઓએ સારા સારને ગૃહણ કરવો વાસ્તવિક થઈ પડશે.

લી. સેવક,

મુન્શી સૈયદ મુસ્તફા સૈયદઅલી.

એડીટર વફાદાર નવસારો.

હું માટે નવો સ્ટોક

તૈયાર છે.

ઈ. એસ. માલાની ફી.

મા. ઇ. સામે.

મુન્શી મુસલમાન બાઈબો

અને

હાઉદી વોહરાઓ.

લખનાર—એમ. એ.

હાલના વખતમાં ઇસલામ ઉપર એ તરફથી હુમલાઓ કરવામાં આવે છે તેમાં ઘણી વખતે હમ મજહબીઓ તરફથી. જ્યારે હુમલાઓ થાય છે ત્યારે ઘીલને ઘણા મોટા સદમો પોંદાય છે "ઇસલામ" ખરમ પાડતા ઘણાં ફીરકાઓ હોવાથી હરેક પોતાનાં ફીરકામાં અકાયદ (માન્યતા) પ્રમાણે આલી. પાક ઇસલામી હોવાનો હાલો ધરાવે છે. તેવાં, જરૂર ફીરકાઓ હોવાનું કહેવામાં આવે છે. ગમે તે ફીરકામાં હોય અને ગમે તે માન્યતા) અકાયદ તેઓનાં હોય. પણ તે ઇસલામી હોવાથી હરેક ફીરકાવાળાએ તેઓને ઇસલામી તરીકે ભાઈઓ માનવા જોઈએ, અને તે પ્રમાણે હમારા નબીએ કરીમ (સ) નું ફરમાન છે. જેઓ એ ફરમાનને તોડીને ઇસલામી ભાઈઓના દીલો દુખાવે તેઓને રંજ પહોંચાડે તેઓનાં હાથ અને રહેબરને અપમાનજરી ભાષાથી સંબોધવામાં આવે તેઓ ઇસલામી હોવાનો હાલો કેમ કરી શકે? એક કેમના પેશવાએ દીનના તરફ અપમાન લાચક ભાષામાં લખાણો પ્રગટ કરવામાં આવે તો તે કેમના દીલો કેટલા દુખાય તેનો તોલ હમારા ઇસલામી ભાઈઓ ઇનસાફની નજરથી કરશે તો તરત માલુમ પડશે કે જેઓ માટે હાલમાં તેઓએ પોતાની કલમને છુટી મુકી છે. તેમાં તેઓ ઘણા સખત જીલ કરે છે. હાલ હમારી હાઉદી વોહરા કેમ કે જે ઇસલામમાં શીયા ફીરકામાં છે. તેઓ ઉપર હમારા સુન્ની ઇસલામી ભાઈઓને બમાવી કેટલાક અમારી બલતના માણસોજ પ્રગટ થતાં કેટલાક ઉર્દુ પેપરોમાં કેમ અને અમારા પેશવાએ દીન ઉપર ઘણાં ગેરવાજબી રીતે નાજાચજ હુમલાઓ કરવામાં પોતાને ખુશાલ સમજે છે તેમ કરી તેઓ ઇસલામનાં ફરમાનો તોડે છે અને બીજાઓના હથીયાર બને છે. ખાસ કરીને હાલના સમયે ઇસલામમાં જુદા જુદા ફીરકામાં ભાઈચારો અને એકચત્તાની ઘણી જરૂર છે. જ્યાં હિન્દુ અને મુસલમાનોમાં એકચત્તા કરવાની કોશિશ કરવામાં આવતી જોવામાં આવે છે. તેજ વખતે પોતાનાજ અંમનાં એક ભાગ યાને ઇસલામનાં એક ફીરકાને નાહક ગેર ઇનસાફ આપી બીજાના હથીયાર બનનારાઓને કોઈ ઇસલામનાં જેરખાલો તરફથી શેકવામાં આવતા નથી. આના માટે એટલુંજ કહી શકાય કે જેઓ ઘરમાં સલાહસંપ નથી રાખી શકતા તે વધુ શું કરી શકશે? હમારા ઇસલામ પેપરમાંના એક "અલબહીદ" કનપુરનાં પેપરના એડીટર સાહેબ તરફથી એક આર્ટીકલ તેનાં તા...માં પ્રગટ થયેલી છે. તેમાં જે ભાષા વાપરવામાં આવી છે તે એક પત્રકરને શોભા આપે તેવી નથી. બલકે ઇસલામી ફરમાનો પ્રમાણે ઇસલામનાં ફરમાનનું કામ પોતે લેખક હોવા સાથ કરે છે. હમારી વોહરા કેમ જે જે દેશમાં વસે છે ત્યાં કોઈ પણ ફીરકાઓનાં સાથે ઇસલામી ભાઈચો તરીકે સલાહસંપથી રહે છે અને જ્યારે પણ કોઈ સાર્વજનીક કામ આવે છે. ત્યારે તેમાં હરેક બનતી મદદ આપે છે તેનો તાલો હાખલો અહીં રજુ કરવાને અરજાને જણાવે નથી.

અયા હીસેબર માસમાં મુરવ ખાતેઓ. ઇ. એ. એ. કે. બપોરેલી. હાતી તે કામને હાર પાડવાને મુરવમાં કોનફરન્સ બહી. સહાય અને તેને હાર પાડવા હાઉદી વોહરા કેમના પેશવાએ દીન મુન્શી

પ્રમથિની ખર્ચાનું જરૂરનાં હુકમ કર્યો. એને હવે પગભર સાથે અને હાથમાં ઉપર (૨૦) એમણે ચલાવેલી વર્તુલક ઉપરથી પુલક જણાય છે કે, ગુલામો ગુલામીમાં પણ બરકત અને સ્વતંત્રતા મેળવી શકે છે. એ પછી જુદે જુદે સ્ત્રોતોએ સ્વતંત્ર જનાવવાની કોશિશ કરી. ગુલામને આઝાદ બેટલે છુટા કરવાના કાર્યને નેકીનો ખરો સિદ્ધાંત બતાવ્યો.

ગુલામને છુટા કરવાની બાબતને મુક્તિનું સાધન બતાવ્યું.

કોઈ પણ ગુનાહ અને કસુરના બદલા તરીકે અર્થાત્ પાપના પ્રત્યક્ષ તરીકે ગુલામને છુટા કરવાનો હુકમ આપ્યો. દાખલા તરીકે, કસમ તોડવાનો ગુનેહ રમઝાનના રોકા તોડવા, અને પોતાની મા તરીકે કહેવી, તેમ માલીકની બચકર સબનો બદલો પણ ગુલામને સ્વતંત્ર કરવાથી વળી શકે છે એવું ફરમાન કર્યું. એટલું જ નહિ પણ આ ખાસ હેતુ બરલાવવા માટે રાજ્યની આવકનો આઠમો ભાગ વકફ કર્યો.

૪. સનના ૧૬ માં એકામાં ઈલાકાંએ એજ હેતુ બદલાવવાને લાખો રૂપિયા ખર્ચી નાખ્યા. આ કાર્ય એક એવું મહત્વનું થયું પામ્યું હતું જેની ઉપર આજે આખું યુરોપ અભિમાન કરે છે. પણ ઇસ્લામને જુઓ જેણે તેરસે વર્ષ આગાહ બીજી ક્તેહ મંદ બાબતો ઉપરાંત રાજ્યનો આઠમો ભાગ વકફ કર્યો હતો આટલું છતાં પણ કોઈ બુદ્ધિશાળી જુદસ્થને ઇસ્લામી શિક્ષણની ફઝીલતમાં શંકા ઉત્પન્ન થઈ શકે છે ?

ઇસ્લામના તત્વજ્ઞાની સમાજજ્ઞાતિ અને મનુષ્યત્વપણાને પ્રકાશમય બનાવનાર બાબતોમાં ઇબાહત (ખંદગી) માટેનો હુકમ છે. ઇસ્લામની ઇબાહત તનુ ખાસ અલગપણ એજ છે કે તે આત્માને પ્રવિણ બનાવવા તેમ છુટકારો અપાવવાનું કારણ ઉપરાંત દુનિયાની ગરબે અને લાલોચી પણ અલગ નથી.

ઇબાહતનું મહાન સ્થંભ નમાઝ છે. એને લીધે મનુષ્યનું શરીર અને કપડાં પવિત્ર અને સ્વચ્છ રહે છે.

નમાઝ. મહોલ્લા અને વસ્તીમાંના ધર્મ બંધુઓ સાથે દિવસમાં પાંચ વખત મુલાકાત થાય છે. અને

અને તેથી એક બીજાની સ્થિતિથી વાકેફ થવાનો લાગ્યશાળી થવાય છે. તેઓ કાંઈ અમને કહે છે, અને અમે કાંઈ તેઓને કહીએ છીએ. અઠવાડીયામાં શુક્રવારને દીને શહેરમાં એકજ મુકરર કીધેલી જગ્યાએ નમાઝ પઢવાનું ફરજ કરવામાં આવેલ છે. એ બાબત એટલા માટેજ કે, જે લાઇઓ પાંચ વખતની નમાઝમાં મળી શકતા ન હતા તેઓ સાથ મુલાકાત થાય. એ ઉપરાંત ખુલ્લો ફરજ કરવામાં આવ્યો કે ચાલુ સ્થિતિ ઉપર ઇમામ લોકોને સલાહ આપી શકે, સત્યતા તરફ દોરે, મુસલમાનોની ફરજને નવેશરથી બતાવે, તેને પુર્ણતાએ પહોંચાડવા લોકોને આગ્રહ કરે, જેને પ્રતાપે અવહાર આત્મા તેઓનો નવો થતો રહે.

બીજી બંદગી રોજો છે. જ્યાં સુધી કોઈ પણ મનુષ્ય ઉપર કોઈ પણ પ્રકારની મુસીબત આવતી નથી રોજો. ત્યાં સુધી તે બીજાઓની મુસીબતોની તુલના કરી શકતો નથી. કોઈ ધરખેલો માણસ

ભુખ્યાની સ્થિતિથી વાકેફ હોતો નથી ઇસ્લામે રોજો એટલા માટેજ ફરજ કર્યો કે જેથી દરેક જણને ભુખની તકલીફનો અવહાર આપી શકે. અને તેને ભુખ્યાઓની મદદ કરવાનો સ્ત્રોત મળી શકે. એ ઉપરાંત જાણી ખરી તેવી બીમારીઓનો પણ ઇલાજ થઈ જાય છે જે ફક્ત (ખાખા) સાથ સંબંધ પામી શકે છે.

બીજી બંદગી હજ છે. દરેક કેમ. જાહેર સેના. જુદા ખજા. ગુલમોએ એકામાં એકા એક. જ્યાં જ્યાં એક વખત કોઈ જગ્યા ઉપર એકઠા

મળવું જરૂરનું છે. જ્યાં તેઓએ પોતાનું જીવન કાયમ રાખવાનાં સ્તાઓ ઉપર વિચાર ચલાવવો, તેમ દરેક જગ્યાની ખાસ તબવીબથી લોકો કાયદો ઉઠાવી શકે, અને જો કોઈ ખાસ સ્થળે એ જમાતના કોઈ ટોળાં ઉપર જુલમટ ચલાવવામાં આવતો હોય તો તેની સંભાળ અને મદદની તૈયારી થઈ શકે. એવા ખાસ હેતુઓ નજર સમક્ષ રાખી ઇસ્લામે મક્કા મોઅઝમાં સર્વ કોઈનું એકામાં એકું વર્ષમાં એક વખત એકઠા મળવાનું ફરજ ઠેરવ્યું. જ્યાં દર વર્ષે જુદી જુદી ભાષા બોલનારા એખટા થાય છે એક દિવસ અરફાતના મેદાનમાં એકજ પોશાકમાં એજ જખાન થઈ “લાઇલાહો મુલ્હલ્લાહો વલ્લાહો અકબર અલ્લાહો અકબર વલિલ્લાહિત હમ્દ”નાં ખુદાની એકતાના ખોકાર ઉંચા કરે છે.

ઝકાતના મસલા બાબતનો લેખ એટલોજ મોટો થઈ જવાના લયથી હવે પછીના કોઈ અંકમાં ખુલાસેવાર લખીશ ઇન્શાઅલ્લાહ.

છેવટ.

હઝરત સદ્દમ અને ઇસ્લામના ઉંચા તત્વો અને સુંદરતા એટલાં તો લંબાણથી છે, જેને માટે કાગળો પહોંચી વળે તેમ નથી તો પછી મુકરર કીધેલ લેખમાં તો ક્યાંથીજ સમાય ! અને તેથીજ લાચારીએ ટુકાણથી કામ લેવામાં આવેલ છે. લેખ ખલાસ થાય છે, પણ છેવટનો ખુલાસો અને વિચારોના છુટાપણને લીધે એક છેવટનો વધારો લખવો વાસ્તવિક ધાર્યો છે. આગળ અમે કહી ગયા છીએ કે પેગમ્બર (અ.)ની પેગમ્બરીનું પરિણામ તે ઇસ્લામના પરિણામ રૂપ છે. કારણ કે હઝરત સદ્દમની શિક્ષણ આપનારી જાતિ તે ખરેખરી ઇસ્લામનીજ જાતિ છે. અને તેથી આપના પોતાના સુંદર અને ઉત્તમ કાર્યો ઇસ્લામની સુંદરતા અને ઉત્તમતામાં લેખી નાંખવામાં આવ્યા છે, જેઓને વર્ણન કરવામાં કોઈ જુદું રૂપ આપવામાં આવેલ નથી. ત્યારે એ બીનાઓને બહેર કરવાની રીતે ચુંટણીનાં સિદ્ધાંત ઉપર રજુ કરવાં જોઈએ. એમાં એવો વિચાર નકામો થઈ પડ્યો કે, આ લખાણ અસલી બીનાથી વેગળું જાય છે. જો આ વિષય પેગમ્બરીના પરિણામ ઉપર અતિ સખતાઈ સાથ સંકુચિત રખાય તો તેને વાંચતી વખતી સ્વધચ્છાઓ અને જુસ્સાઓથી વેગળા પડી જઈ મથાળાના વિશાળ ચક્રને અતિ સંભાળપૂર્વક પકડી રાખવું પડશે.

લખવાનો ખુલાસો એજ કે, આપણું પવિત્ર કાર્ય તે ઇસ્લામ છે. અને ઇસ્લામનું શિક્ષણ તેમજ પરિણામો લખાણનાં થોડાં ચુંટી લીધેલ પ્રકરણોમાં સમાવેશ કરી શકાય છે. દાખલા તરીકે બાબુલ અકાયદ (શ્રદ્ધાના પ્રકરણો)માં તૌહિદ (અદ્વૈતમત) છે. કારણ કે તૌહિદ ખુદ્દી ઇબાહત અને શ્રદ્ધાનો આત્મા છે. તૌહિદને પકડી લેવી એજ સર્વ બીમારીઓનો એકલો ઇલાજ છે. અને જો પ્રવિણતાની છાપથી લાગ્યશાળી થાય તો એ પછી શ્રદ્ધાઓનું તુમાર સકોચાઈ તદ્દન ટુંકું થઈ જાય છે. અને એ કહેવું અચોચ નથી કે, બીજી શ્રદ્ધાઓથી તે છુટું પડી જાય છે. આ જગ્યાએ એવી શંકાને સ્થાન મળ્યું ન જોઈએ કે પેગમ્બરીથી ઇન્કાર થઈ શકે છે. પેગમ્બરીએ આજનાં ખુલ્લું કારણ અને સેળાપની સીટી રૂપ છે. એજ ન હોય તો તૌહિદની મારફત ક્યાં ? અને તેની જાણ સાથ એકત્ર થઈ અહીં જવાનું હેતુ ? અહીં મલકત મહત્તમ આસ્થાઓ સાથ જરૂરી છે. અને ખરેખર તૌહિદની પ્રવિણતા

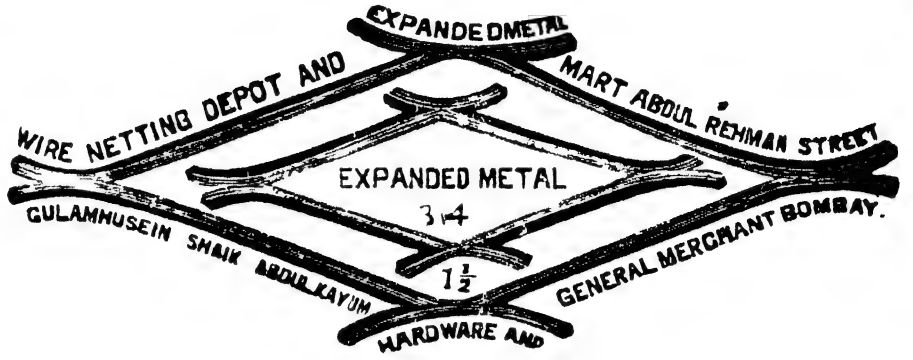
જુનું અને જાણીતું મથક.

હાર્ડવેર, શીપ ચેન્ડલર, મીલ અને રેલવે સ્ટોર વગેરે.

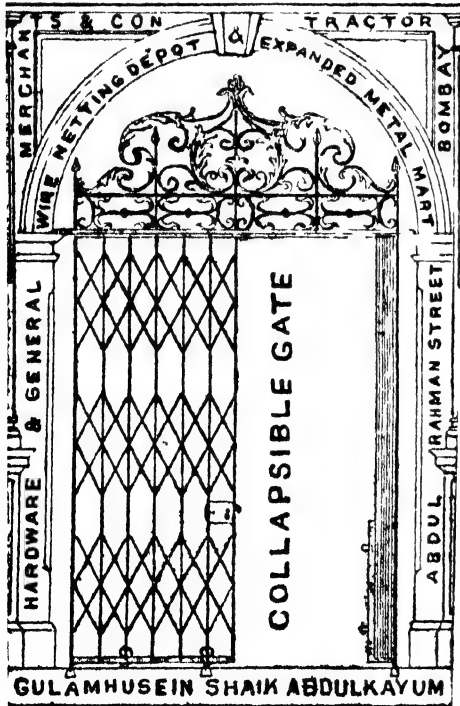
વ્યાજખી ભાવ અત નવો માલ.

મુખ્ય.

ચીકુન, એક્સપાન્ડેડ મેટલ, દરેક
જાતની દરેક સાધનની હાથ
છાપ સીમેટ, નાંખાની, પીત-
લની, સ્ટીલની, લાખ-
ડની તારની જા-
ળીઆ વગેરે
વગેરે.

ગુલામહુસેન શેખ અબ્દુલ કેયુમ.

એક્સપેન્ડેડ મેટલ, સીમેન્ટના પતરાં તથા ટાઇલ્સ વગેરે એ સ્પેસિયલ
પેકીંગ, રેડ બ્રિક્સ વગેરે

સકસન, આરમર, રબર, ગેલ્વેનાઇઝેડ, કોપર અને સીસા-

ની પાછપો તેમજ ટીન પ્લેટ, રંગ, સફેદો, તેલ,

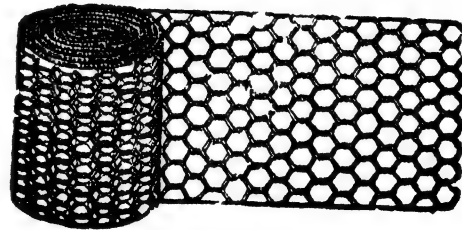
ટરપેન્ટાઇન, લીનસીડ ઓઇલ, ચુલા

વગેરે જથ્થાબંધ તથા છુટક માલ

મળશે. ભાવ તાલ માટે

લખો અગર પૂછો.

ટેલીગ્રાફ
સેફ્ટીગેટ.

ટેલીફોન
રેલવે

૨૮૧-૨૮૩ અબ્દુલ રહેમાન સ્ટ્રીટ, મુંબઈ.

The Eastern Insurance Co., Ltd.,

which is incorporated in The Triton Insurance Co Ltd

Total Funds and Security: Rs. 30,00,000.

Nearly 90 per cent. of the funds held in India and Indian Securities))

Head Office

Messrs JARDINE SKINNER & Co., Managing Agents

Directors

J. A. HORNE, Esq (Messrs Jardine Skinner & Co.,) Chairman,
Sir ALI AN ARTHUR, Kt (Messrs Ewing & Co., Ltd)
R. M. COHEN, Esq (Messrs David Sassoon & Co., Ltd)
W. E. CRUM, Esq (Messrs Graham & Co)
R. D. MEHTA Esq, C I E (Messrs D. B. Mehta & Co)

Manager and Underwriter

W. R. YUIE, Esq

Insurance granted against loss or damage by **FIRE** on property of every description at lowest rates

SOLE AGENTS IN BOMBAY

Abdoolabhoy & Joomabhoy Laljee,
No. 9, Green Street, Fort, **BOMBAY.**

THE EASTERN INSURANCE Co., LTD.,

which is incorporated in The Triton Insurance Co., Ltd

ધી ઇસ્ટર્ન ઇન્શ્યુરન્સ કંપની, લીમીટેડ.

જેને ટ્રાઇન ઇન્શ્યુરન્સ કંપની લિમીટેડ સાથે જોડી દેવામાં આવી છે.

જુમલે ફંડ અને સીક્યુરીટી રૂ. ૩૦,૦૦,૦૦૦

જેનાં લગભગ ૯૦ ટકા જેટલાં નાણાં હિંદી જમીનગીરીમાં રોકવામાં આવ્યાં છે.

હેડ ઓફીસ

મેસર્સ જાર્ડીન, સ્કીનર અને કંપની, મેનેજીંગ એજન્ટસ.

ડાયરેક્ટરો

જે એ હોર્ન, એસકવાયર (મેસર્સ જાર્ડીન સ્કીનરની કંપની).....પ્રમુખ

સર એલન આર્થર, નાઇટ (મેસર્સ યુઇંગ અને કંપની લિમીટેડ.)

આર એમ કોહન, એસકવાયર (મેસર્સ ડેવીડ સાસુનની કંપની, લીમીટેડ.)

ઇબ્રહીમ ઈ. ક્રમ, એસકવાયર (મેસર્સ ગ્રાહમની કંપની.)

આર. ડી મેહતા, એસકવાયર, સી આર્. ઈ (મેસર્સ ડી. મેહતાની કંપની)

મેનેજર અને અડરસાઇટર

ડબલ્યુ આર. યુલ, એસકવાયર.

કોઇથી જાતની મીલકત ઉપર આગથી થતુ નુકસાન અથવા નાશ સામે સર્વથી ઓછા ચાલુ ફરે વામો લેવામાં આવે છે

મુખર્જી શહેરના સોલ એજન્ટો,

અબ્દુલ્લાહ અને જુમાભાઇ લાલજી,

નંબર ૯, ગ્રીન સ્ટ્રીટ, ફોર્ટ, મુંબઈ.

[illegible]

7171 140 OF 80

[illegible][illegible]

• 'ኒከፍ ኮሽ ይሰጥ ይከፈላል.

મહામંડળી આદમજી
અમદાવાદ
૧૯૦૮
૧૯૧૩

No. 243, Gulabwadi,
Kika Street,
BOMBAY

Store Supplier.

Contractor and General

Oil Paint, Hardward, Railway

“11018”

[illegible]

24-26, MAGDEVI STREET, BOMBAY.
 HATIM JIJARI & CO.
 SHIPCHANDLERS & CONTRACTORS.
 Enquiries

Telephone

194-196, Nagdevi Street, Bombay.

PACKINGS,

AMIR BROS.

194-196, Nagdevi Street, Bombay.

BELTINGS

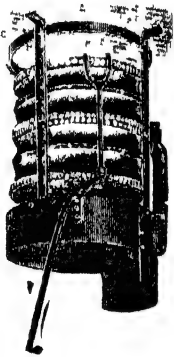
**Hardware &
Store Suppliers.**

Telegrams: "WIROPE."

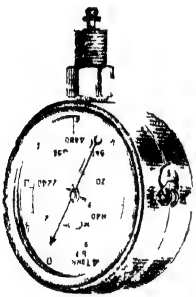
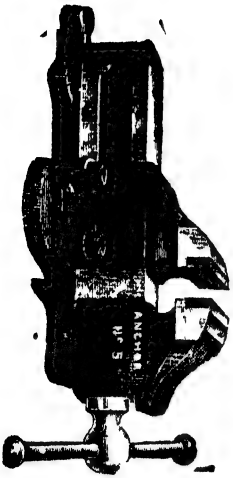

WIRE ROPES,

MANILLA ROPES.

**PACKINGS,
PAINTS OILS,
VARNISHES**

1. 1941-42 10000 10000 10000 10000 10000 10000 10000 10000 10000 10000
 2. 1942-43 10000 10000 10000 10000 10000 10000 10000 10000 10000 10000
 3. 1943-44 10000 10000 10000 10000 10000 10000 10000 10000 10000 10000
 4. 1944-45 10000 10000 10000 10000 10000 10000 10000 10000 10000 10000
 5. 1945-46 10000 10000 10000 10000 10000 10000 10000 10000 10000 10000

[illegible][illegible][illegible][illegible]

'ମିଳନ' ଲେଖି 'ମିଳନ' ଲେଖି ମ. କେ. ଶିଖରୀନାଥ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଲେଖି ଦେବ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରସାଦ
 'ମିଳନ' ଲେଖି ଦେବ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରସାଦ 'ମିଳନ' ଲେଖି ଦେବ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରସାଦ
 'ମିଳନ' ଲେଖି ଦେବ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରସାଦ 'ମିଳନ' ଲେଖି ଦେବ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରସାଦ
 'ମିଳନ' ଲେଖି ଦେବ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରସାଦ 'ମିଳନ' ଲେଖି ଦେବ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପ୍ରସାଦ

‘ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰੀਤ ਪ੍ਰੇਮ’

[illegible]

ה'תש"ח י"ב

(1983) 1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

1983

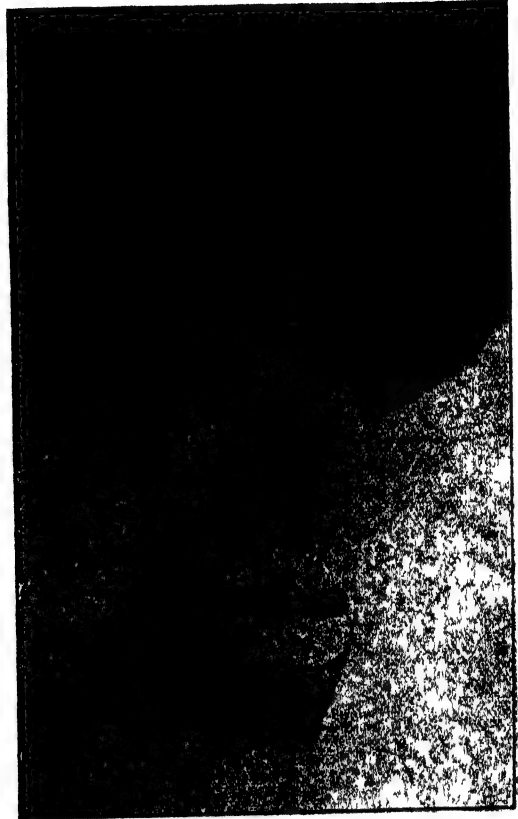
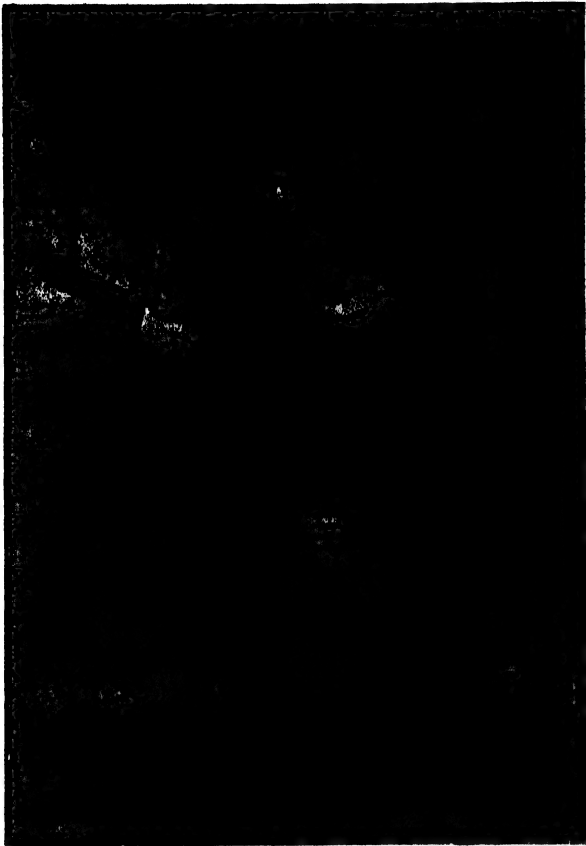
1983

1983

1983

શ્રીલક્ષ્મી આર્ટ ગેલેરી
"શ્રીલક્ષ્મી"

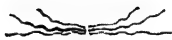
શ્રીલક્ષ્મી આર્ટ ગેલેરી
મુંબઈ

શ્રીલક્ષ્મી

શ્રીલક્ષ્મી આર્ટ ગેલેરી

મુંબઈ, ૧૯૫-૯૭, શામલ સ્ટ્રીટ, ૪૦૦ ૦૦૧

૧. શ્રીલક્ષ્મી આર્ટ ગેલેરી, મુંબઈ, ૧૯૫-૯૭, શામલ સ્ટ્રીટ, ૪૦૦ ૦૦૧
૨. શ્રીલક્ષ્મી આર્ટ ગેલેરી, મુંબઈ, ૧૯૫-૯૭, શામલ સ્ટ્રીટ, ૪૦૦ ૦૦૧
૩. શ્રીલક્ષ્મી આર્ટ ગેલેરી, મુંબઈ, ૧૯૫-૯૭, શામલ સ્ટ્રીટ, ૪૦૦ ૦૦૧
૪. શ્રીલક્ષ્મી આર્ટ ગેલેરી, મુંબઈ, ૧૯૫-૯૭, શામલ સ્ટ્રીટ, ૪૦૦ ૦૦૧
૫. શ્રીલક્ષ્મી આર્ટ ગેલેરી, મુંબઈ, ૧૯૫-૯૭, શામલ સ્ટ્રીટ, ૪૦૦ ૦૦૧
૬. શ્રીલક્ષ્મી આર્ટ ગેલેરી, મુંબઈ, ૧૯૫-૯૭, શામલ સ્ટ્રીટ, ૪૦૦ ૦૦૧
૭. શ્રીલક્ષ્મી આર્ટ ગેલેરી, મુંબઈ, ૧૯૫-૯૭, શામલ સ્ટ્રીટ, ૪૦૦ ૦૦૧
૮. શ્રીલક્ષ્મી આર્ટ ગેલેરી, મુંબઈ, ૧૯૫-૯૭, શામલ સ્ટ્રીટ, ૪૦૦ ૦૦૧
૯. શ્રીલક્ષ્મી આર્ટ ગેલેરી, મુંબઈ, ૧૯૫-૯૭, શામલ સ્ટ્રીટ, ૪૦૦ ૦૦૧
૧૦. શ્રીલક્ષ્મી આર્ટ ગેલેરી, મુંબઈ, ૧૯૫-૯૭, શામલ સ્ટ્રીટ, ૪૦૦ ૦૦૧

શ્રીલક્ષ્મી આર્ટ ગેલેરી

શ્રીલક્ષ્મી આર્ટ ગેલેરી

કેટલાક આગવેશકર ભરતીયાના વૃથાથી પાકેલી અભરો.

અત્રીકૃતિ આપવામાં છે.

૨૬૭ અને ૨૬૮ રોયલવાળી રીવાજી, અ.પ.પા.પ.પ. આદિ અને

અમારી કેટલીકાં બાની વાટચીક અને ભરતીયાના સ્પેશીયલ રૂપો ભરતીયા અભરો.

નકલી આદવાળી ચીજો.

જાણીએ નવાળી રૂપો.

કેટલીકાં રૂપો

જાણીએ અને કેટલીકાં રૂપો

પરિચય આ કેટલીકાં રૂપો

જાણીએ

જાણીએ અને

જાણીએ અને કેટલીકાં રૂપો

જાણીએ

જાણીએ અને કેટલીકાં રૂપો

જાણીએ

જાણીએ અને કેટલીકાં રૂપો

(જાણીએ અને કેટલીકાં રૂપો)

જાણીએ

જાણીએ અને કેટલીકાં રૂપો

જાણીએ અને કેટલીકાં રૂપો

[illegible][illegible][illegible][illegible][illegible]

'කපාටි' යන නමින් මෙම ප්‍රකෘතිය මෙතෙක්
 සිදු වූයේ 'කපාටි' යන නමින් පමණි. මෙය නිසි නමක් නොවන බැවින්
 'කපාටි' යන නමින් නම් කළ යුතු බවට එම කමිටුව තීරණය කර තිබේ.
 මෙම නමින් නම් කළ යුතු බවට එම කමිටුව තීරණය කර තිබේ.
 'කපාටි' යන නමින් නම් කළ යුතු බවට එම කමිටුව තීරණය කර තිබේ.
 'කපාටි' යන නමින් නම් කළ යුතු බවට එම කමිටුව තීරණය කර තිබේ.

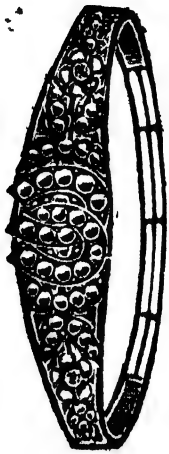

[illegible]

તમારા કામની.

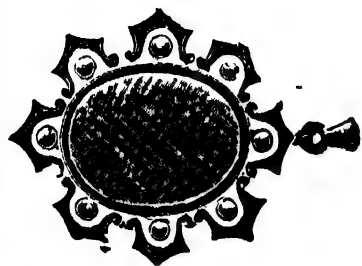

શા
દ
રા
ખ
વા
લા
ય
ક
શી
ખા
મ
ભ

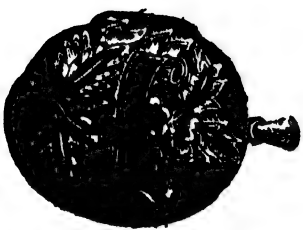
શાણગાર તમ ધરનો ખરો સદગુણવાળી સુદરી.
પણ સુદરી શાણગારવા તર્જવજ આપે શું કરી ?
સાચી સલાહ છે શેડજી. આ વાત અત્યંત ધારજો,
સુવર્ણ, હીરા, રત્નથી રમણી નમે શાણગારજો.
નવ જુવજો તેવે સમે તમ લાખની આ વાતને,
લેજો તમે પુછી, વડિણા માત્ર નાત કે આતને
દેશે બલામણુ તે સહુ આ નાખની બહુ કામની,
લેજો તમે ગીજો બધી “નાજ” તણી કુકાનની.

મ
ન
ન
ક
વ
યો
ય
બ
લા
મ
ભ

સોની નાજબાઈ કાનાબાઈ એન્ડ પ્રધર્મ,
તમામ જાતના સોના ચાંદીના ફેન્સી માળીનાના વેપારી,
૬ બુતારચાક, સુ અર્ધ.

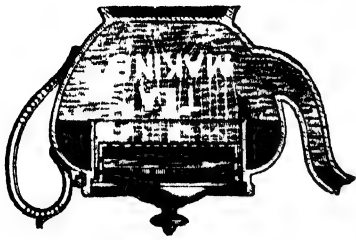

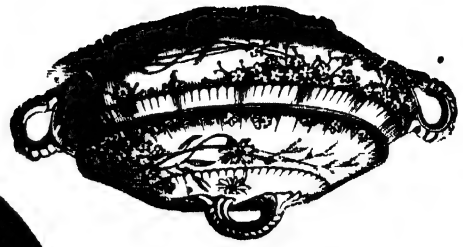

Alauddin Dhunji

આભિજ્ઞાતિ એન્ડ કં
અવેલી, ૧૯૫-૯૭, રાય મુખન રોડ, અમી, રેલીશન નં ૧૭૯૫

આભિજ્ઞાતિ એન્ડ કં
અવેલી, ૧૯૫-૯૭, રાય મુખન રોડ, અમી, રેલીશન નં ૧૭૯૫

શ્રીમદ્દેવદાસ

આભિજ્ઞાતિ એન્ડ કં, અવેલી, ૧૯૫-૯૭, રાય મુખન રોડ, અમી, રેલીશન નં ૧૭૯૫

અભિજ્ઞાતિ

આભિજ્ઞાતિ એન્ડ કં

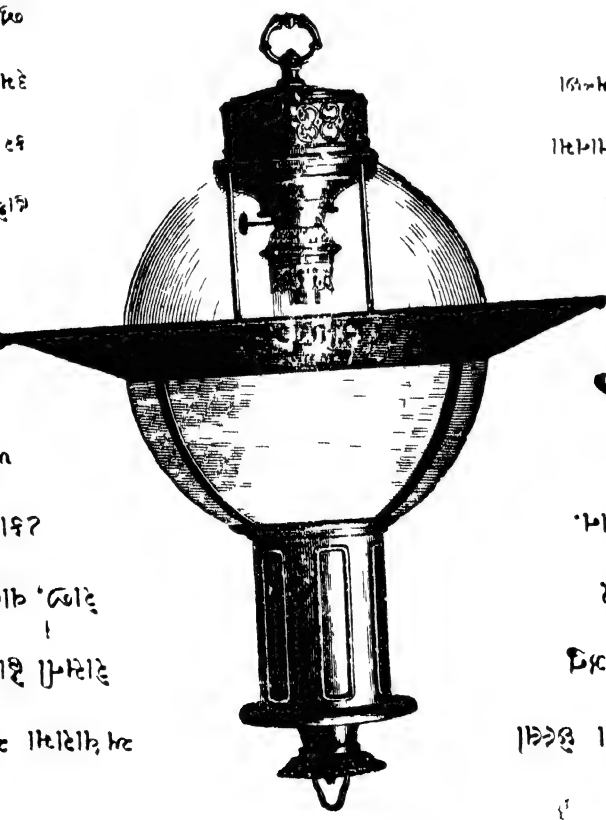
આભિજ્ઞાતિ એન્ડ કં

આભિજ્ઞાતિ એન્ડ કં

આભિજ્ઞાતિ એન્ડ કં

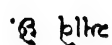
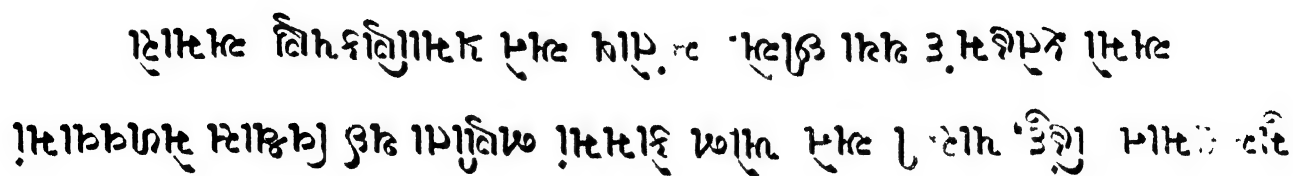

આભિજ્ઞાતિ એન્ડ કં
અવેલી, ૧૯૫-૯૭, રાય મુખન રોડ, અમી, રેલીશન નં ૧૭૯૫

આભિજ્ઞાતિ એન્ડ કં
અવેલી, ૧૯૫-૯૭, રાય મુખન રોડ, અમી, રેલીશન નં ૧૭૯૫

ዘክርያስ ማርያም

ኒኖሪድ ሰብዳዊ

የታሪክ ስራ ልማት

147613

114185

ገጽ-፩-ከ አጭ 14፡፪፡፩

ਮਾਨ, ਪਾਪ, ਭੀਖ

‘1215’ 1444 523

•ସମାଜିକ 'ଗ୍ରୀବ' ହାରୁଣ୍ଡେ ପଡ଼ିଯାଇ

14 115152

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

ပြာသာဒ်ကား ကာကွယ်၍ ဘုရား

2.

ከገቢዎች ጋር ማጣራት

१५० पृष्ठ ३५

६. ५५

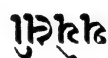
11c11y013

1P1cK1cK

ዙዊታዊ ሆኖ

ገዢውን ያደርገው

11111111 '13111

ህክብር

ዘኢየሱስ ፩. ፩

ደቡብ ምዕራብ

ወንጌላዊ ዓላማዊ ስራዎች

ዘገባ) ዘገባዊ ገጽ ፩ ፩

1930 13.5 1200000 1000000

File

The

ኢኮኑ ናኩ

ዚ ኣብ ነብሒ ኣብ ኣብ ኣብ

ካብ ገደም ገደም ገደም ገደም

ድካሙን ሆኖ ለሌሎች ምሳሌ ሆኖታል

Bike

[illegible]

ବି.ସି.ଏ. ମଧ୍ୟ ପରୀକ୍ଷା

ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਹੁਣੇ ਵਿਚਿਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ।

सु. दिनांक १५.११.१९७१ क.क. १५.११.७१

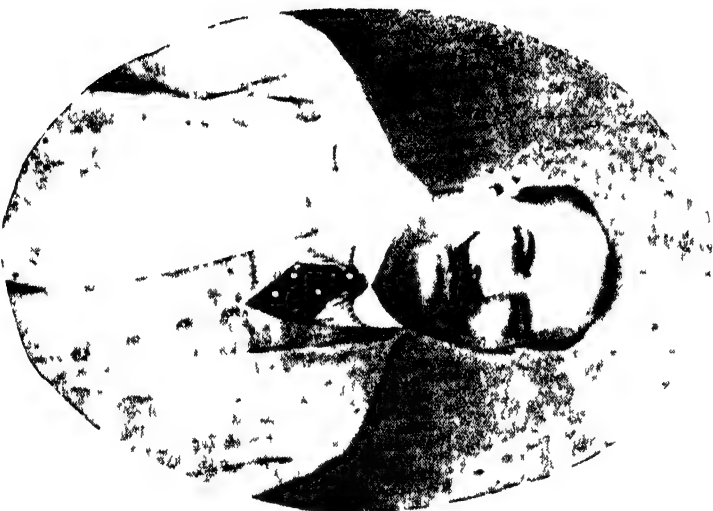
[illegible][illegible][illegible][illegible][illegible][illegible][illegible][illegible]

અણ્ણિના ઈસ્લામી આગેવાન.

નામદાર અહામદાબાદના રાજા સાહેબ.
૧૯૧૬ માં મુંબઈમાં ભરતોબી મુસ્લીમ લીગના પ્રેસીડેન્ટ

૧૯૧૬, ૩/૧૨/૧૧

જનાબ શંકર ભુસન ખંભામ બેરીસ્ટર.
૧૯૧૮ માં મુંબઈમાં ભરતોબી ઓ. ઇ. પ્રેસીડેન્ટ

૧૯૧૮, ૩/૧૨/૧૧

શંકર ઉમર હાજી ખંભામલિ સોબાની.
હિંમતનર—સાલગ્રહ સાબાના પ્રેસીડેન્ટ

૧૯૧૮, ૩/૧૨/૧૧

‘ኢትዮጵያ’

'የግልጽ ስላሳጽ ገጽ' ስላሳጽ
 ስላሳጽ ስላሳጽ ስላሳጽ ስላሳጽ
 ስላሳጽ ስላሳጽ ስላሳጽ ስላሳጽ

'ਤੇ ਮਹਿਬਰ ਹੋਵੇ
 ਕੇ ਹੋਵੇ ਕਪੜੇ ਪੁਰੇ ਖੋਲ੍ਹੇ
 ਪੁਰੇ ਪੁਰੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਖੋਲ੍ਹੇ

‘**ճիշտ . ընդհանուր . հիմն-դիմ**

ՆՈՒՅՆ ԼԵՒ ԼԵՒ ԷՈՒ ՍԵՆՏԵՐԱ ՍԻՆԵՐԵՆԻ-ԷՈՒ-ԼԵՍԻՈՒ ԻԷԹՂՁ

૫૬૩.

ሚኒስቴር

የኮሪንቶስ

ክብርና ምስጋና

५१५

२५८१५

३४१५

[illegible]

'હુ' હિંગીત
 !કદાચે કિતે કદમ
 !કદાચે કદાચે કદમ કદાચે કદમ

૧૬ દોહા કાગઝ ડ્રાફ્ટ—પ્રત
 —૧૬૬૧ પ્રત ૧૧૬૩૨૯૭ પ્રાપ્ત

❧ ❧ ❧

‘ਫਦੀਗੰਜ-੩੯’

[illegible][illegible][illegible]

[illegible]

ᠠᠨᠠᠭᠤᠨ ᠠᠨᠠᠭᠤᠨ ᠠᠨᠠᠭᠤᠨ

[illegible]

ਪ੍ਰਭੂ ਜਨਮਿ

[illegible][illegible][illegible]

• Գլխի լրճից Երկրաբանական ինստիտուտի Ինստիտուտ

[illegible]

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

[illegible]

• ଶିଳ୍ପ, ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତି

[illegible][illegible]

“**የጊዜ ምሳሌ የሰጠው**”

[illegible]

૧૭૫. હાલ તમે કોઈ વિચારો છો? તમે તે પ્રશ્ન ન હોય તો તમે
 પ્રશ્ન પૂછો છો કે તમે પ્રશ્ન ન હોય તો તમે પ્રશ્ન પૂછો છો કે તમે
 તમે પ્રશ્ન પૂછો છો કે તમે પ્રશ્ન પૂછો છો કે તમે પ્રશ્ન પૂછો છો કે તમે

—: ୧ ଓ ୨ ନଂ ଲେଖକଙ୍କ ଦ୍ଵାରା

“હાલિયો પહેલે જાતેના હાલિયોના જિનારો પુ રોને ‘હી સહેકે પ્રાકરે
 પ્રોતેના હા પ્રોતેના પ્રોતેના જાતે પુના મરુ નાને જાતે પુના પુના
 ‘હાલિયો પહેલે મ.પ.સે જીતે પુના મરુ જાતે પુના પુના હાલિયો
 ‘હી પાલિયોના જિનારો પુના પુના ‘હાલિયો પ્રાકરે એક પુના હી
 સપ્તે જાતેના જાતે પુના હી પાલિયો પુના ‘હાલિયો જિતે મરુના સપ્તે
 પુના મરુ પાલિયો ‘હાલિયો રોને હી પુના પુના પુના પ્રોતેના પુ
 ‘હી જિતે પુના પુના પાલિયોના પુના પુના પુ ‘હી જુવે જાતેના સપ્ત
 -પાના જાતેના મરુને જાતે ‘હી પ્રોતેના સપ્તે પુના જિનારો સપ્તેના જાતે
 પુના પુના ‘હી પ્ર.પ.પ. સપ્તે જાતે પાલિયોના પુના પ્રોતેના”

[illegible][illegible][illegible]

BOMBAY.

Shaik Memon Street,

193-195

JAYANTILAL & Co.

ART JEWELLERS.

Telephone No 3717.

શ્રી જયંતિલાલ શાઈ કલાસ બેટ એન્ડ સોન્સ પ્રા. લિમિટેડ

આ કંપનીએ વિશિષ્ટ કલાસના જુવેલરિયસ બનાવવામાં આવેલા છે. આ કંપનીએ વિશિષ્ટ કલાસના જુવેલરિયસ બનાવવામાં આવેલા છે.

આ કંપનીએ વિશિષ્ટ કલાસના જુવેલરિયસ બનાવવામાં આવેલા છે. આ કંપનીએ વિશિષ્ટ કલાસના જુવેલરિયસ બનાવવામાં આવેલા છે.

આ કંપનીએ વિશિષ્ટ કલાસના જુવેલરિયસ બનાવવામાં આવેલા છે. આ કંપનીએ વિશિષ્ટ કલાસના જુવેલરિયસ બનાવવામાં આવેલા છે.

અમદાવાદ બ્રાંચ

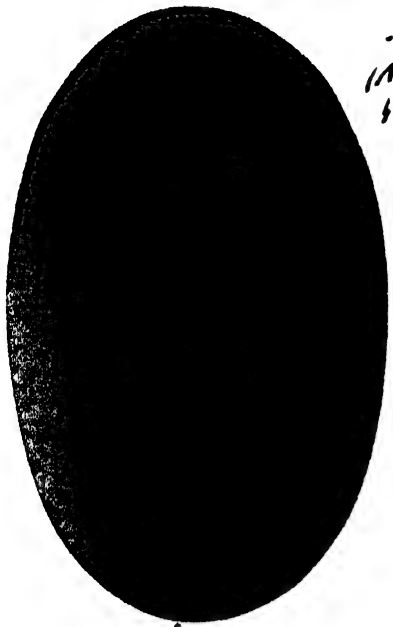
અમદાવાદ બ્રાંચ

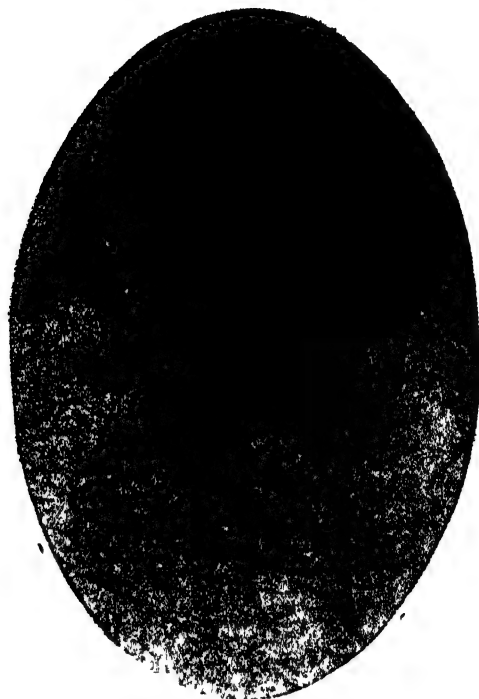
અમદાવાદ બ્રાંચ

જી. સુલેમન મલિક ...

સુલેમન મલિક ...

સુલેમન મલિક

સુલેમન મલિક ...

સુલેમન મલિક ...

સુલેમન મલિક

સુલેમન મલિક

સુલેમન મલિક

સુલેમન મલિક ...

[illegible][illegible]

“(. १५५५ १५५५) १५५५ १५५५ ”

10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 8

[illegible][illegible]

१२१३ १३५० ड ३.१३ ॥६३ ॥६३ ॥६३

১৭৭৭ খ্রিঃ ১২২২ বঙ্গাব্দে
 ১৭৭৭ খ্রিঃ ১২২২ বঙ্গাব্দে

[illegible][illegible]

100-100000

‘*ଜ୍ଞାନ*’
ଜ୍ଞାନ *ଜ୍ଞାନ* *ଜ୍ଞାନ*

[illegible][illegible]

፳፻፲፱ ዓ.ም. ጥቅምት ፳፱ ቀን

The 1914

• 2134891

જાનકી ૧૬૧૦

உதற்க-தற்க

ጅኮኩ-ገጅኩ

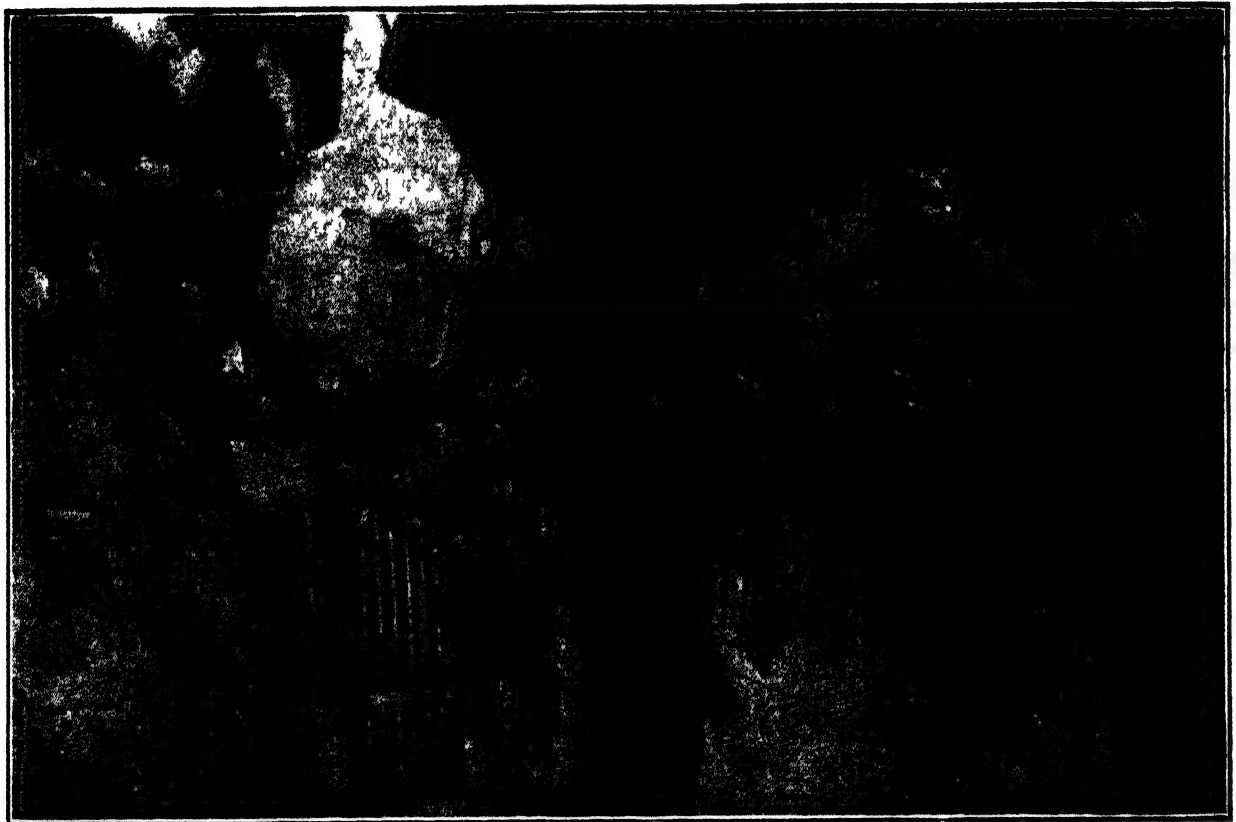

ἰσχυρὸν ἐστὶν

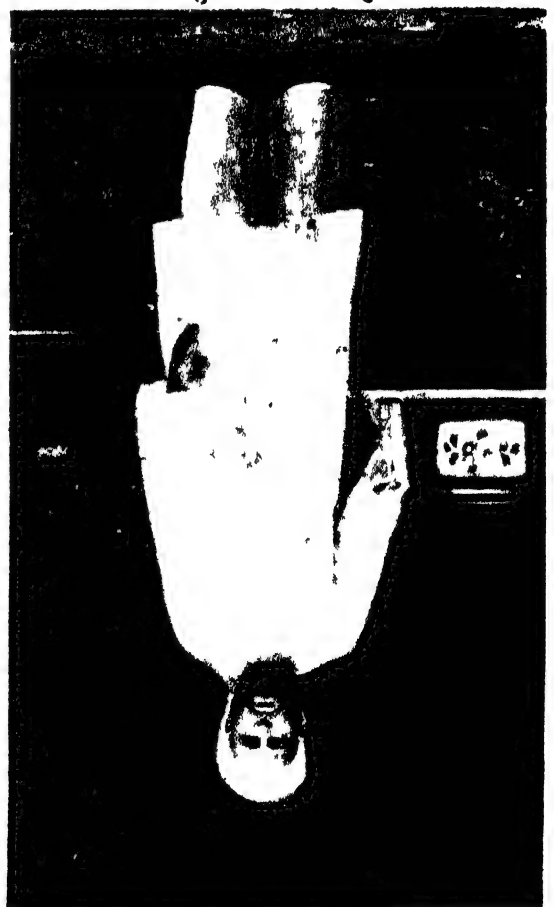
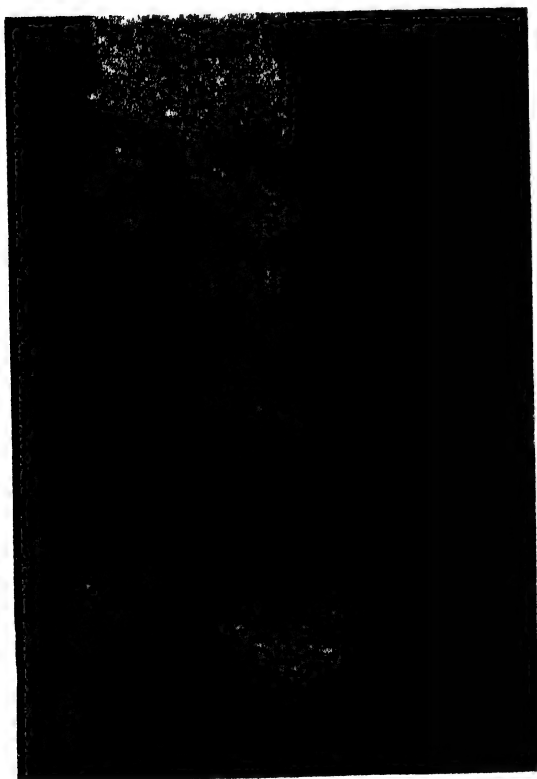

הנהגת המבחן בלוחות המבחן, תל אביב, יום חמישי, 15.12.55
הנהגת המבחן בלוחות המבחן, תל אביב, יום חמישי, 15.12.55

הנהגת המבחן בלוחות המבחן, תל אביב, יום חמישי, 15.12.55

הנהגת המבחן בלוחות המבחן, תל אביב, יום חמישי, 15.12.55

הנהגת המבחן בלוחות המבחן, תל אביב, יום חמישי, 15.12.55

[illegible][illegible][illegible][illegible][illegible]

“ ‘ପୋ’ ପଢ଼ଣର ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରାନ୍ତର ମାଧ୍ୟମିକ ପ୍ରାନ୍ତର !
 ‘ପୋ’ ପ୍ରାନ୍ତର ପ୍ରାନ୍ତର ମାଧ୍ୟମିକ ମାଧ୍ୟମିକ ମାଧ୍ୟମିକ ମାଧ୍ୟମିକ ,”

“ହେ ନୀଳ
ହାତୁଡ଼ି ମାଆଟଣି ! ନାଲିମୁଢ଼ି ଶରୀର ହାତୁଡ଼ି ମାଆଟଣି ,

“**‘ହୃଦୟ ଓ ଶରୀର ଶାନ୍ତ ହେଉ ନାହିଁ ତାହାକୁ ଶାନ୍ତ କର’**”

[illegible]

ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ୧୯୧୯

‘कहा’

• ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା

የፎቅ ነገሥት - ከፍጥነት

14159149 1416 9149

ਮੁਕਤੀ ਲਈ
ਅੰਗਰੇਜ਼-ਵਿਰੋਧੀ ਸੰਗ੍ਰਹ.
ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਆਲੋਚਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ
ਦੁਆਰਾ

ਮੁਕਤੀ ਲਈ
ਅੰਗਰੇਜ਼-ਵਿਰੋਧੀ ਸੰਗ੍ਰਹ.
ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਆਲੋਚਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ
ਦੁਆਰਾ

• ୫ ପ୍ରାର୍ଥନା

100-100

ਪ੍ਰੀਤਨਗਰ ਵਿਖੇ

ጊዮርጊስ ክርስቲያኒ

11-185113 11-1100 5 23

[illegible]

•ପ୍ରା. ପ୍ରା. ଶାସ୍ତ୍ର. ଶାସ୍ତ୍ର.

[illegible][illegible]

ନିଜର ବଞ୍ଚେଇ ଚାଲିବା ନିମନ୍ତେ ଲୋକମାନେ ଏହିପରି ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି
 ଯାହା ଯୋଗୁଁ ସାମାଜିକ ଉପାଦାନ ନଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ ।

• pp. 211-212

[illegible][illegible]

“ 𐎱𐎠𐎼𐎿 𐎠𐎹𐎡𐎹 𐎡𐎹𐎡𐎹 𐎡𐎹 𐎱𐎠𐎼𐎿 𐎡𐎹𐎡𐎹 𐎡𐎹 ”

[illegible]

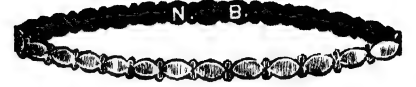
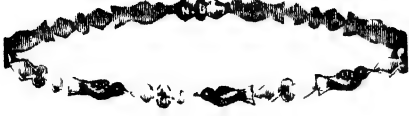
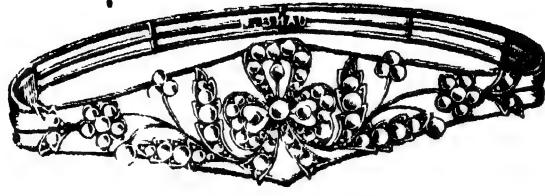
("ମାଲମାଲିକା ଉପରେ ମାଲମାଲିକା ମାଲମାଲିକା ")
 ଉପରେ ମାଲମାଲିକା " ଉପରେ ମାଲମାଲିକା ମାଲମାଲିକା "
 ମାଲମାଲିକା ଉପରେ ମାଲମାଲିକା ମାଲମାଲିକା "
 ମାଲମାଲିକା ଉପରେ ମାଲମାଲିକା ମାଲମାଲିକା "

"12 Dec 70 12P"

[illegible]

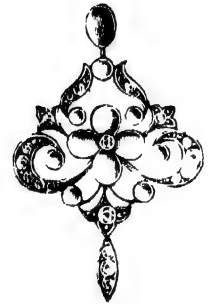
સોની નરોતમદાસ ભાઉ ઝવેરી

સોની નરોતમદાસ ઝવેરી, ભાઉ

દરેક કોમમા વાપરવા લાયકનાં સોના,
ચાંદી તથા ઝવેરાતના દાગીના વેચનાર
જુના અને જાણીતા વેપારી. બહારગામના
ઓરડરો વી. પી. થી મોકલવામાં આવે છે.

ટેલોફિન. નં. ૫૬૫.

શેખ મેમણ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ નં. ૨.

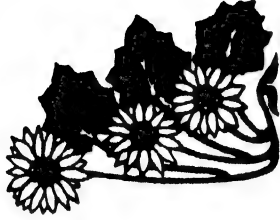
સોની નરોતમદાસ ભાઉ ઝવેરી.

ઈદ-મુબારિક.

મુબારિક તિશને ગાને જુએ ધસલામ,
મુબારિક આશકાને જુએ ધસલામ;
મુબારિક ઇદે રમઝાંનુલ મુબારિક,
મુબારિક તાલી બાનેરુએ ધસલામ.

ઈદ-મુબારિક.

કમરુદ્દીન ઇસરામજી મીઠાઇવાલા

રોયલ કમરુદ્દીનસ

સ્વીટ મિટ સેલુન

ઈદના ખુશનુમા દિવસે દોસ્ત આશના સગા સંબંધીઓના મુખ આગળ
લહેઝતદાર અને આંખને આંજ નાંખે તેવા તરેહવાર જાતની

મીઠાઇઓથી થાળીઓ શોભાવવી હોય તોજ !

અમારી દુકાને એક ફેરો મારી જશો ?

દરેક જાતની ઉત્તમ મસાલાદાર મીઠાઇઓ હુમે હર હમેશ
તૈયાર રાખીએ છીએ. ધસલામી આલમ એકે
અચાજે અમારી મીઠાઇની તારીફ કરે છે.

મીઠાઇ તો બધા વેચે છે પણ માફ અને
સફાઇદાર આહુકને સતોપ આપવામાંજ
વેપારીનું વિશેષજન છે.

ટેલીફોન નં ૨૮૭૬.

બારિયા મેનશન્સ, ક્રાફ્ટ મારકેટ સામે, મુંબઈ

વાર્તાના નામક તરુણ સુલેમાનનો ખાસ મીત્રો અને સુલેમાનને ખાસ મીત્રની વખતે સહાય કરનાર તેના પ્રાણ બચાવનાર અબદુલ તેમજ કુતેમહમદ પણ આ ભવ્ય મેળાવડામાં હાજર હતા માલીકે તેને સાથે આદરસન્ધાર અને માનથી ખેંસાડેલા હતા. ખાણી પાણીમાં પણ કોઈ જાતની કચાસ ન હતી. લગન વીધી પુરી થઈ પરોણાઓ અબદુ રહેમાન શેઠને તથા તેના લગન વીધીથી જોડાયેલ સંતતીને મુબારકબાદી ઇચ્છી ભેટ સોગાત આપવા લાગ્યા. લાખોની કીમતની ભેટ સો ગોની થઈ માલીકે પોતાને ત્યાં પોતાના આમંત્રણને માન આપી આવનારાઓનો ઉપકાર માની હસ્તે ચેહરે પ્રત્યેકને વીઠા કરવામાં આવ્યા. ભેયાઓ હોકમના સાથે ગાડીઓ લાવી હાજર કરતા, દરવાજાના લેયાઓ જનારાઓને ઝુકી ઝુકી સલામ કરતાં પરોણાઓ અરસપરસ વાતો કરતા કે આ થોડા વખતમાં પરદેશી મુંબઈ જેવા વીશાળ દેશમાં ધંધા અર્થે આવી હોકોની પ્રીતી સંપાદન કરવામાં કેટલે દરજ્જે નસીબવંત થયેલ છે, તેની સાદાઈ નમ્રતાઈ ઉદારતા અને વેપારમાં એ સઘળાની પરોણાઓ તારીફ કરતા, ત્યારે શું અબદુરહેમાન શેઠ મુંબઈમાં થોડા વખતથીજ આવેલ પુરૂષ હતો. "હા" તેમજ હતું તે બીજા દેશાવરથી થોડો વખત થયાજ મુંબઈમાં આવેલ હતો, આવતાના સાથે કોટમાં ઝોફીસ લઈ ઝરેશતનું મોટું બીજનેસ કરવા લાગ્યો થોડા વખતમાં એક બેંક સ્થાપી તેનો મેનેજીંગ ડીરેક્ટર થયો. શેર બજારના વેપારનો સત્તાધીકારી થયો. તેની બુદ્ધિ તીક્ષ્ણ હતી; મોટી પુલનો માલીક હતો અને આવા સારા ક્ષેત્રોમાં મુંબઈમાં આવી શરૂઆત કરવાથી તથા ઉદારપણે ખર્ચ કરવાથી ગરીબોના હૃંડમાં સારી રકમ તેના તરફથી ભરાવા લાગી,

કોઈ પણ સાર્વજનિક હૃંડ નહીં હોય કે તેના નામથી કોઈ એક રકમ નથી ભરતી આવા તેના લુભ્યતા અને કીર્તિના કારણે તેની કારમ જેવી ખ્યાતીને પામતા વાર ન લાગી. મુંબઈમાં નામચીન અને અગ્રેસર પુરૂષોને બાળ્યો જોડા મળ્યા તેના સાથે ધમાં આવનારાઓજ યોગ્યતા હોયે ખાદીનો તેના નામથી ખ્યાતીથીજ જગતભણે છે આ અબદુરહેમાન શેઠ માટે પણ તેમજ હતું થોડા વખતમાં તેને ત્યાં પોતાના પુત્ર પુત્રીઓના લગનને શુભ અવસર પ્રાપ્ત થયો તેનો લાભ લઈ અબદુરહેમાન શેઠે સો મોટીસંખ્યામાં આમંત્રણ પત્રીકાઓ કાઢી હતી. આવા એક લાભ અને નામાંકીત મહાન વેપારીની યોગબાણનો લાભ થયો. એમ બાણી પ્રત્યેક નોતરેલા પરોણાઓ તેના આલીશાન કુશાકે બંગાલમાં તે દીવસે આવેલા હતા, અને શુભ કાર્યની સમાપ્તી થવા અબદુરહેમાન શેઠ તેને વીઠા કરવામાં થોડાએકો હતો, થોડા વખતમાં અબદુલ તથા કુતેમહમદ પણ જવા માટે નીકળ્યા. અબદુરહેમાન તે હસ્ત મેળવી છુટા પડવા બાંધ છે, તેવામાં હસ્તા ચેહરાનો મુબાને કબ્જામાં આપતું નામ અબદુલ છે, મને તમારો સાથે એક ધણુજ અગત્યનું કામ છે મેં તમારી નામના સાંભળી છે તમને યોગ્યપનાર માથુસને મેં કહી રાખેલ હતું કે અબદુલ આવે એટલે મને યોગ્યપાવજો તથા આ તમારા સાથે આવનારનું નામ કુતેમહમદ છે કે તેનું પણ તેટલુંજ કામ છે માટેમ હેરખાની કરી થોડા વખત રોકાવ હું અતીથીઓને રવાના કરી તમારા સાથે વાત કરીશ. મહેરખાની રાહ મને માફ કરશો. પ્રીય વાંચક અબદુલની શાંત અને શીતળ પ્રકૃતિ માટેનું અત્યાર અગાઉનો બાણીતા થયેલ છે કોઈને માફ ન લગાડવું તે તેનો મુખલેખ હતો.

સંતોષ	બુટના	ઈ-એસ-માલાની કું.	વેપારી.	સંતોષ
ભાવ મધ્યમ				
પગની બ્યુટી એક સુંદર-બુટ અને શુઝમાં સમાએલી છે.			દરેક જાતના ઇંગ્લીશ અપ-ટુ-ડેટ-જેન્ટલમેન તથા લેડીઓના બરના નવીનીઆઈન અને નવો ફેશનના-તૈયાર છે એક જવા ભલામણ છે.	
માલ સરસ અને ટકાઉ મુંબઈ-ગોલગણાસ તેજપાળ ઇસ્પીતાલ સાથે.				
બુટ શુઝ	E. S. MALLA & CO.			બુટ શુઝ

પ્રકરણ ૩ જી.

મુંબઈમાં સેન્ડર્સ્ટ રોડના લતા ઉપર આવેલી ભગ્ય બીદડીંગ જે ડા. ભાગેકરની હોસ્પિટાલના નામે મશહૂર છે જ્યાં અનેક રોગની ચીકીતસા કરવામાં આવે છે આપણી વાર્તાના નાયક તરૂણ સુલેમાનને પણ તેમના મનની વાધી વધી જવાથી તેના મીત્રોને તેજ હોસ્પિટાલમાં એક અલીશાન કુશાદે ઓરડામાં રાખેલ છે રાત અને દિવસ બાહોશ ડાકતરોની સારવારથી સુલેમાનની તબીયત થોડા વખતમાં સુધરી ગઈ તેમના મીત્રોએ તેને કોઈ રીતની ખબર પડવા દીધી નહતી. પરંતુ સુલેમાનની તબીયત સુધરવા પછી આસ્તે આસ્તે તેને ફરેક વાતે ખબર પડતી ગઈ કે મારા મીત્રો-માંથી મને ફતેમહમદ બણી સારી મદદ કરી મારી જીંદગી બચાવી છે અને તે પણ અબદુલની મહેનત અને કોશીસને આભારી છે અબદુલ તે પણ તેના કરજમાં આપવા સારો જેવો હીત્સો આપ્યો હતો, પોતાની દુકાનમાં પોતાનું કાંઈ નથી તે શખ્દોથી સુલેમાનના મગજમાં ઘણીજ નબળી અસર થઈ તેને લાગ્યું કે દુનીયા સ્વાર્થી છે તેમાં કોઈને હોષ નથી મારા ક્રીસમતમાંથી કોઈ કોઈ લઈ જનાર નથી આપનાર ધન્ય છે તેના ખબરનામાં ખોટ નથી તેનો લંડાર અખુટ છે તેને શ્રદ્ધા હતી, મનને સધયારા લીધી, હલ્લાશન થયો પોતાના ઉપર પડેલ વીપતીને કેપ તોડ કાઢવો તેના વીચારમાં પડ્યો, આખર તેને એક રસ્તો સુઝ્યો અને તેણે તેમ કયું:

વાળકેશ્વરનો સ્નાહર્થમય હતો લક્ષ્મીપતીઓના આલીશાન કુશાદે બંગલાઓથી શોભી રહેલ છે અને તેને કુદરતી રીતે હરી-યાળીના ખુટ અને વેલદાર વેલાઓ અને નાના રોપાઓના રંગ-બેરંગી ફુલોથી માળીઓએ શોભાવી મુકેલ છે. તેના પહોળા અને ભવ્ય રસ્તાઓ ઉપર મોટર ગાડીઓની ધમાલ લાગી રહી છે. બન્ને બાજુએ પોલીસના પાહરા ગોઠવાયેલા છે મુંબઈના માની બેડવાની અને સરોહોના કુરથી પરોણાઓના મન રીજ રહ્યો છે, તેવા એક બંગલામાં ઉપર મુજબની ધામધુમ હતી કોઈ મોટું ખાંચરેના અમારી કુટુંબના તે બંગલો હતો તેને ત્યાં લગનની ધામધુમ હતી પરોણાઓ ધમાલ હતી. તેઓના મનરંજન કરવા કોઈ રીતની કસર કે વમાં આવી નહતી. બંગલાને માળીએ ઝાડપાન અને ફળ ફુલોથી સારી રીતે શોભાચમાન કરેલ હતો, તેના મોટા કુશાદે કમ્પાઉન્ડમાં પ્રત્યેક માણસની બેઠક અનુસાર દોરવનારા શંખલા અને છપ્પાની કોરના રસ્તાઓ ફાવરાયેલા છે. પ્રત્યેક રસ્તાનો ઝાડની લીલાશ અને વેલથી ભરેલો કમાનદાર તાક પરોણાઓને આવકાર આપનારા શખ્દોથી સુચન કરી રહેલ છે બેઠકોમાં મખમલના ઉચી કારીગીરીવાળા કોચો અને ખુર-સીઓ ગોઠવાઈ રહી છે, ઇરાની ગાલીચાઓ અમુલ્ય કીમતના પથ-રાઈ રહેલા છે. દરવાજા આગળ મોટા અને ઉચા કંદના ભેંચાઓ કીમતી પોષાકમાં સજ થઈ પોતાના માલીકનું મોટાઈ તો ખ્યાલ આવનાર પરોણાઓને આપી રહેલ છે અબદુરહેમાન શેઠ મહાકા-ન્તીવાન પુરૂષ સાદા પરંતુ કીમતી પોષાકમાં દરવાજા આગળ સેલ છે તેના પોષાક કરતાં તેના ભવ્ય ચેહરાની કાન્તી વધારે દીપતી હતી તે કોઈ ભાગ્યવંત પુરૂષ હોઈ તેમ તેની રીતભાત અને સાદાઈ ઉપરથી સ્પષ્ટ દેખાઈ આવતું હતું ફરજીયાત પાસે તે ઉસો હતો આવનાર પ્રત્યેક પરોણાઓ તેને જોઈને સલામ કરતા હતા. તેને આવી પોતાના સાથે ઉલેલા સાથીઓ સાથે પ્રત્યેકની બેઠક તરફ જવાને હસ્તે ચેહરે નમન કરી. વીનંતી કરતો હતો, આવનાર પરોણાઓ તેની સાહેબી અને ખરબચી છક થાતા હતા. આપણી

તેની આજીવનની કમી પોતાની પહોળી મોહરમાંથી સારા અવસ્થામાં મુકીને આવેલ ચિત્ત વરણના શરીરને લથડા-વવાને પુરતી હતી તરૂણ ગણવા લાગ્યો કોઈ રસ્તો ન મુલ્યે. ઇશ્વરની કૃપાને તેને એક બીજો રોસ્ત હતો, ઘણો ચાલાક અને કુશળિયાર હતો, તેને સુલેમાન કુશળિયાર ઉભારે ખાલી કરી ફરેક વાળથી વાઢેક દીધો. ઇશ્વરની કૃપા અને ચાલાક અને ગુણીયલ હતો, પૈસા ટકાવી કુપણ હતો, લેખો જેમ લખાવટ ખરચ કરી ખોટી રીતે પૈસા ખરબાદ કરનાર ન હતો. જેથી તેના મિત્ર મંડળમાં તેને સેહેજ કરકસરવાળો ગણવામાં આવતો હતો. પણ આ તેના કરકસર બરેલા ગુણથી તેણે સારી જેવી દોલત એકઠી કરી હતી. ઉપરાંત સાસા સાસા મોંબા અને બાણુવાળા મંડળમાં તેની લાગવજ ઘણી હતી. સુલેમાનને આશા હતી કે આ મિત્રથી મારી મહેનતમાં કાંઈક ઘટાડો થશે. પણ માણસ ધારે છે એક અને કુદરત કરે છે બીજું. અવેરચકે તેની વાત સાંભળી દીલાસો દીધો. દુઃખમાં ભાગ લઈ ઘણી મેહનત કરી, પરંતુ બચ્ચાં માગનાર કોઈ રીતે સમજ્યા નહી, જેને એવો ભાસ થયો હતો કે સુલેમાન પાસે પુષ્કળ પૈસા છે. ફાકટ આપ-ણને સમજાવી પૈસા ન આપવા માટેના આ પ્રયત્નો છે, માટે થોડું ધણું લેતે હેતે સમજાવતી નથી તેવામાં ઇશ્વરની મહેનત એક અણધારેલી રીતે પોતાના બહોળા વેપાર અર્થે દેશાવર જવાનું થયું. તરૂણને તેની સહાયતા તુટી ગઈ. તરૂણ ઉદાશ થયો. પરંતુ અબદુલ તેને ઘણોજ દીલાસો આપ્યો. સોસ છોડી દેવા સમજાવ્યો, તરૂણનું શરીર ક્ષીણ થઈ ગયું હતું. આ તેમાં પુરેપુરો પ્રવેશ કર્યો હતો, આ દુઃખ બાણે તેને ઓછું હોય તેમ તેને સમાચાર મળ્યા કે તેની પત્ની તેના સુખદુઃખની ભગી થઈ તેના ઘરની દેવી નાહના બાળકને કલેલ કરતા અને સુલે માનની મુશ્કેલીમાં સાચવવાનો બોલે મુકી પતી ઉપર કાંક આફત આવી પડેલ છે તેવા વિચારમાં તેના પાછળ સોસ કરતી મરી ગઈ; સુલેમાનના નબળા મગજ ઉપર આથી વધારે આઘાત થયો. તેનું હૃદય શુન્ય મારી ગયું તે ઉદાશ થયો. દુનીયા કડવી થઈ ગઈર વિચારના આવેશમાં તણાવા લાગ્યો. તેની પ્રકૃતિ વધુ લથડતી ચાલી.

તેનો બાળસ્નેહી અંદ્રમાં પેઠે શીતળતા આપનાર ગુણીયલ અબદુલ આખો દિવસ તરૂણની મનોવેદનાનું નીવારણ કરવામાંજ રોકાયેલો હતો, ફતેમહમદ નામે તરૂણનો એક બીજો રોસ્ત હતો. પૈસે ટકે સુખી હતો તરૂણ ઉપર તેને હેત હતું તે આ વાતથી રહેજ બાળીતો હતો પણ તરૂણે તેને કોઈ વાત ન પહોંચે તેની સંભાળ લીધી હતી. અબદુલ તેને મળ્યો, સુલેમાન ઉપર પડેલ આપ-ણીથી તેને માહીતગાર કર્યો ફતેમહમદના નીખાલસ અને દયાળુ હૃદય ઉપર અબદુલે સારી છાપ પાડી તેને સમજાવ્યો કે મીત્રની જીંદગી ગમે તે પ્રકારે બચાવવી. ફતેમહમદ તેના કરજનો અરધો ભાગ આપવા પ્રુશી થયો અબદુલે બાળીની ગોઠવણ કરી લીધી અને તરૂણના માગનારોને આરોગ્યાર પતાવી દીધા. અને તે માટે તેના તરૂણના માટે હવે ધંધા ધાપાનું શું કરવું તે વીચારમાં પડ્યો; જખત ખરાબ હોય છે ત્યારે શરીરનું હુગડું પણ દુરમનેનું સ્વરૂપ લઈને જેમ સુલેમાનની જે પહેલી આલસી હતી તેના વહી-વટ કરતા તે પેદીમાં સુલેમાનનું કંઈ નથી તેને શાનો ભાગ આપે છે, એ તે અમારી કમાઈ ઉપરજ જવતો હતો. આવી આવી વાળથી ફતેમહમદ તેમજ અબદુલનું મન વ્યાધીગ્રસ્ત થયું તેણે આ વાતની ખબરને ખબર મળી ન આપી.

ESTABLISHED 1876.

**Cheapest and most reliable House
in Bombay
for**

**Ærated Water Manufacturers
and Ammunition Dealers.**

Ærated Water Requisites.

Essences, Essential Oils,
Colours, etc., of all Standard
English Makers. Codd's
Empty Sodawater Bot-
tles, Saccharine, Rub-
ber Rings, Brushes,
etc., etc.

Telegrams —
“PURIFIED,”
Bombay.

Telephone:
No. 2516.

ESSOOFALLY MOHAMEDALLY & Co.
78, Bhusari Mohollah, Near Crawford Market, BOMBAY, No. 3.

Chemical.

Acids
Sulphuric,
Hydrochloric,
Nitric, Acetic,
Caustic Soda, Soda-
bi-Carbonate, Washing
Soda, Soda Ash, and all
other Chemicals in use in
Mills, Soap Factories, etc.

Agents :

SIRDAR CARBONIC GAS Co., Ltd.
for their patent Soda Water Machines
and Pure Carbonic Acid Gas.

Ammunition.

Gun Powder, Blasting Powder, Leaded and
Empty Cartridges, Percussion Caps, Paper and
Felt Wadding, etc., etc.

Enquiries Solicited. Orders promptly executed.

ભલે પધારો !

સીનેમાઓ
નો
સરદાર
સીનેમા.

બડા બડાર્ધ ન કરે બડા ન બોલે બોલ,
હીરા મુંહસે ન કહે લાખ હમારા મોલ.

ભલે પધારો !

ઇંગ્લીશ
ઢબના અ પ-
ટુ-ડેટ-ફેશન
નો
સીનેમા.

ઈમ્પીરીયલ - સીનેમા.

સાંજનો ખુશનુમા વખત
પસાર કરવા માટે આ

હાથી બાગ.

લેમ્બીગટન રોડને નાકે પધારજો.

અમારા મોંહ મીયાં મીકુ બનવા કરતાં પબ્લીક આવીને તેના
મુખે બોલે તેજ ચોગ્ય છે.

ઈમ્પીરીયલ સીનેમા
એ નામને
તેનું કામ આજે
વરસો થયાં
પ્રજની પ્રીતી
સંપાદન કરી ચુક્યાં
છે. પણ હવે તેમાં
જબરો ઉમેરો
દિવસે દિવસે થાય છે.

ખાનદાની કુટુંબો માટે
સગવડતાવાલો
પંકાએલો સીનેમા છે.

અપની તારીફ આપ બેજા હય
હાથ કંગનકો આરસી કયા હય.

આ ઈમ્પીરીયલનું
ખરેખર થીયેટર તમે
જેશેા ત્યારે તમારા
જીગરના ખુશાલીના
તાર જણાણી ઉકશે,
આ સુંદર થીયેટર
તમે હજારો
બોર્ડીંગોની વચમાંથી
ઓળખી શકો તેવું છે.

ચોખ્ખા અને નીખાવસ હૃદયમાં વિપત્તિની ઝાંખી થવા લાગી. સમયમાં ઠોચ દેખાણુ તેના હૃદયના તાર ઝલુઝલુને તેને. કહેવા લાગ્યા કે સુલેમાનના ઘરની દેવી તારૂં ભાગ્ય પલટાણું છે. તારા સુખને અદેખાઈથી ભરેલી દુનીયાની રહેણીકરણી એક શકે તેમ નથી. આજથી રઝળાવું તે તારા નમીબનો. મુદ્રાલેખ છે, દુઃખી દીલે તારા વાહલાને જોવો તે તારા ભાગ્યનું ભવિષ્ય છે અને મહેનત મજુરી કરવી જે તારા કીસમતનો ચુકાદો છે, તારા વાહલા અને લાડકા બાળકો માલ પિતાના લાડ અને કોડથી ઉછેરવાને બદલે ગરીબાઈ અને હીણાએલી હાલતમાં માણસોના મેણાટેણાંથી ઉછરશે. શું આમ બનશે, આ વાત સત્ય હશે અથવા મારા મનની નબળાઈ હશે. યુવતી પોતાના મન સાથે આ રીતનું ચુદ ચલાવી રહી છે, તેવામાં તારવાળાએ આવી એક તાર સુલેમાનના હાથમાં આપ્યો, તાર વાંચતાંજ સુલેમાનનો ચેહરો ફીકો પડી ગયો. એક ક્ષણ સ્તબ્ધ થઈ ગયો, તેની આંખમાં ઝળઝળીયા આવી. પોતાના ભવિષ્યની સીદા છાયાની તેને ઝાંખી થવા લાગી. આખરૂ જવાનો ભય ઉત્પન્ન થયો તેને લાગ્યું કે જો મારી લાખની શાખ ગઈ તો મારે જીવીને શું કરવું છે. મોતીનું

જાણી જવા પછી તેના ખોખાની કંઈ કીમત રહેતી નથી. તેમજ સુલેમાનને આખરૂ જવા કિંતાં કરવું ઠીક લાગ્યું, એક તાર ફરી યુવતી પોતાના બાળકો અને વૃદ્ધ માતૃપિતાનો વિચારી આવવા લાગ્યા, હિમત રાખી આંખમાંના આંસુ કુદ નાખવા તેણી મોતાની પત્નીને કહ્યું. મારે જરૂરી કામ માટે મુંબઈ જવું છે. ઘટતી તયારી કરી રાખજે, કહી કપડા પહેરી તરફ બહાર ગયો. તેના ઘરની ગૃહણીન ચેન ન પડ્યું. પત્નીના મનોવિકાર પોતાને થયેલો ગભરાટ અને નબળા વિચારોની ઝાંખી તેને એમ સંજોગવા લાગ્યા કે તારા પત્નીની પડતીના દિવસ આજથી શરૂ થયા સાથે તારૂં પણ નસીબ.....

તરૂણ મુંબઈ ગયો છે ત્યાં જતાંજ તેને જે ખબર મળી તે એજ કે તેની નશીબદેવી તેના ઉપર ક્રોધાવમાન થઈ ફરી છે. લાખોની સંખ્યામાં અને તરૂણ કોઈ રીતે ભરપાઈ ન કરી શકે તેવી તેને કાળીયાએ કરાવી આપેલા સોદામાં ખોટ ગઈ છે. માંગનારાને શું જવાબ આપવો એક તરફથી મિત્રમંડળમાં આ વાતની ખબર પડતાં તેની આખરૂને જે ફટકે પડે તેનો વિચાર પીછ તરફથી માંગનાર તરફથી તકાદો થઈ ફળેત થવાની બીક

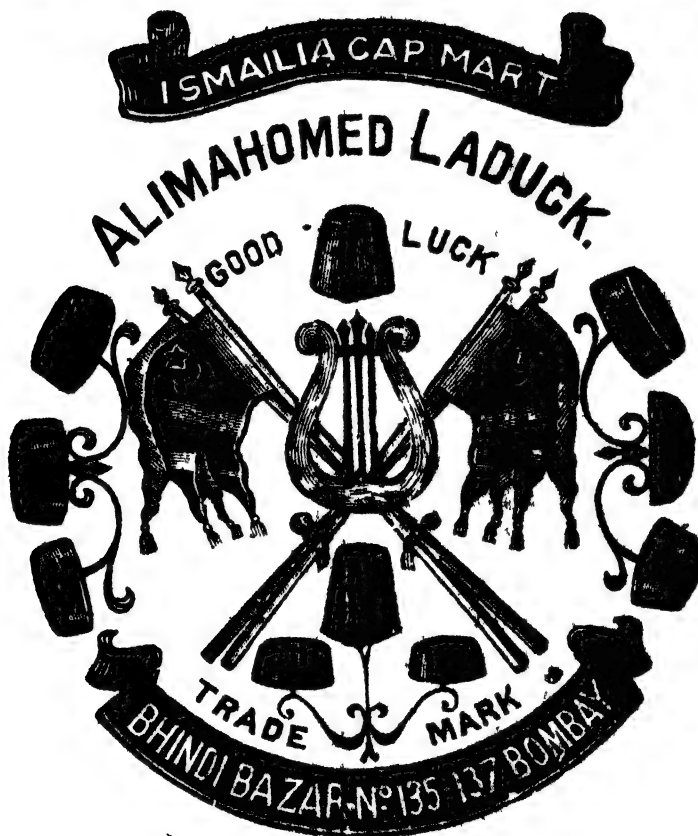
ટાપીઓનું મથક

ઈસ્માઈલિયા કેપ માર્ટ

જાણીતું

ટાપીઓનું મથક

ઠરેક
જાતની
મન
પસંદ
ટાપીઓ
ના
વેપારી

સુરકીશ,
હંજરીયન,
બંગલોર,
પરશીયન,
સાઈકલ કેપ,
અનવર બે કેપ,
અમીર કેપ,
વજેરે-વજેરે.

વહલી મહમદ લાડક.

કુદક તથા જાણખંડીખીના વેપારી.

મુંબઈ ભીંડી બાજાર-નં. ૧૩૫-૧૩૭.

ઉપર તેમ જ વિચાર હોય. પરંતુ આ વાત માનતા તેનું મન મનમાં દોષને વશ થયે. લલચાણે હુલ્લ ઉછાળા મારવા હોય. આપણ અમર બની ફીક પડકવા હોય, કાલીયાને હા પાડી ક'ચાટ કારમ તેના પાસે તૈયાર હોય. તરૂણને સહી કરવા હોય. તરૂણે ખીસમાંથી ધંડી પેન કાઢી સહી કરવા જતો હોય, તેવામાં તેના ઘોડો ભડક્યો કલમ પડી ગઈ અચાનક ત્યાં હોઠા થઈ રહી, અપશુકન થયા, પણ તરૂણ ન સમજ્યો, ઘોડી વારમાં બધું શાંત થયું. કાલીયાના લલચાવનારા શપ્થો તે ચાલુજ હતા શેઠને પાછી સહી કરવા કહ્યું, અને તેણે તે કરી, આ તેની સત્ય-નાશીના પાયો હતો, તેની જીંદગીની બરબાદી હતી. તેની આબરૂ અને ઇજ્જતનું લીલામ હતું, તેના સાહસીક અને કાચા વિચારનું કડકું ફળ હતું. તેની “આશામાં નીરાશા” હતી તેના અવિચારની પાશમાંથી તેમાંજ હતી, અને આખરે જે સીનેમેટોગ્રાફના બાકડા ઉપર તે વિચારના વમળમાં ગુંથાઈ ચેતાને વહાલામાં વહાલો આત્મા કીરતારને હવાલે કરવાનો વિચાર કરતો હતો તે એજ કાલીયાના વાવેલા વૃક્ષનું ફળ હતું.

કુદરતી ર ભું.

કુદરત પોતાની મોટાઈ દેખાડવા પોતાની અલૌકિક શક્તિનું બાન કરાવવા અને તે ઉપરથી મિથ્યા અભિમાન છોડી દઈ સંસાર, અસાર છે એમ સમજી તેણે પેદા કરેલો પ્રત્યેક મનુષ્ય ધીજી પ્રત્યે દયા અને સમભાવથી વરતે તેવા કારણથી પોતાની કારીગીરીનો નમુનો નજર સમક્ષ સુકી રહી છે. વસંતઋતુના જવા પછી કરોડોના મનને કલોડીક કરવા જ્યારે મેઘવૃષ્ટિ થઈ વાહણાઓ જળનું સીચન પૃથ્વી ઉપર કરે છે, અને તેમાંથી જ્યારે કુદરતની ન વર્ષુવી શકાય તેવી હરીયાલી જમીનની ઉપર પથ-રાઈ બચ છે. નદી નાળાઓ સોનેરી રંગના પાણીથી ધોધમાર વહી રહે છે. ગીરીરાજો અને શીખરો ભાતભાતની લીલાશ અને કુલોથી ઠંકાએલા છે. જમીન પશુઓના ચારાથી અને બગીચાઓ આળીઓની મહેનતથી જ્યારે ભવ્ય રીતે દીપી રહ્યા છે, તેવા વખતમાં આપણી વાર્તાનો નાયક તરૂણ સુલેમાન પણ પોતાના વહાલા વતનમાં શાંતિ ગાળવા અર્થે ગયો હતો. ગામ તો ઘણુંજ નાહાતું હતું. પણ તરૂણનું તે વતન હતું, તેના સુખ-દુઃખની ભાગી પણ તેના વૃદ્ધ માતૃપિતાની સેવા કરવા ત્યાંજ રહેતી. તેથી તરૂણને પણ કુદરતની લીલા નીહાળવા ત્યાં જવાનો વિચાર થયો. વળી વેપાર ધંધા ચોમાસામાં મંદા પણ હોય છે, ગામડું જો કે નાહતું હતું પણ ભવ્ય અને દીપાયમાન હતું. મકાનો સારી બાંધણીના અને માણસો ઉદ્યોગી હતા, મોટા ભાગે ધંધા પ્રેતીવાદીનો હતો. પણ તે છતાં કુદરતે તે ગામડાને જે વધુ બકીસ અને સૌંદર્યતા આપી હતી, ને તેની આબુખાબુ પહોંચાડી, ઝરાઓ અને કુદરતી ઝાડની ઘટ્ટાઓ હતી. ગીરના નામે જાણખાતા જંગલની આ ગામડાથી શરૂઆત થતી હતી. તેથી હજારો માણસને જવા આવવાને તે નાકું હતું, તેથી વેપાર-વ્યવહાર પણ ઠીક હતો, તેમાં આપણાં સુલેમાન માટે તો પ્રત્યેક માણસને માન હતું. તે એક છટાદાર બોલનાર વક્તા હતો, લલચીરેવીનો ઉપાસક હતો, વિદ્વાન અને દેખાવડો હતો, સાથે પ્રશસ્ત પણ હતો. વળી કુદરતે પોતાની બકીસથી નવાજેસ કીધી હતો, જેથી જ પૈસે સુખી હતો. સુખમાં ધંધા ચાલતો હતો, તેથી તે પોતાનો બધો વખત સુખમાં અને ગામડાના માણસો વચ્ચે જાન અને મીતિથી ગુજારી શકતો હતો.

ઉપર કહ્યા મુજબ ચોમાસાની બહાર તેના પુરુષોમાં ખીલી હતી. જમીન લીલાશથી છવાયેલ હતી, આકાશમાં વાહ-ળાઓ ચડી આવ્યા હતા, વરસાદ ઝરમર ઝરમર વરસતો હતો. તરૂણ પોતાના મકાનમાં એક ઈંત્રીયર ઉપર પડેલો હતો, કુદ-રતની લીલા નીહાળતો હતો, તેના મકાનમાંથી ચેતરસના પહોંચો તેમજ જંગલનો પ્રત્યેક ભાગ દેખાતો હતો, તેની પતિન તેની સામે બેઠી હતી. તરૂણ પોતાના દુઃખને સીમા પ્રયત્ન ટાંચે પહોંચેલ માનતો હતો, તેના નાના બે ભુલકાઓ પોતાની નિર્દોષ ભાષાથી કાળું ઘેલું બોલી તેની માતાની ગોઠમાં રમતા હતા. યુવતી તેને કુદરતની લીલા સમજાવી હતી. તરૂણના હાથમાં વર્તમાન સમાચારનું છાપું હતું, એકાએક તરૂણની નજર તે સામે ગઈ. તે ચમક્યો, ચોંક્યો, તેના શરીરમાં એક વીજળીની માફક પ્રવાહ ફરી ગયો, ચેહરાનો રંગ ફીકો પડી ગયો, લીલી હરીયાલી તેના મન હળાહળ ઝેર જેવી થઈ ગઈ, તેનું મન અસ્થીર થયું તેવામાં તેના નિર્દોષ બાળકે “પપ્પા” તમે મને સુખમાં લઈજશો કહી પોતાની બાળકવૃત્તિ મુજબ અમૃતરૂપી આનંદી શપ્થોનો છાંટો મુક્યો. પરંતુ મનુષ્યની પ્રકૃતિ રૂપી કોથળી જ્યારે બદલાઈ છે ત્યારે અમૃત પણ તેમાં ઝેરનું સ્વરૂપ લઈ છે. તરૂણને અચ્ચરે તેમજ હતું, તેણે આ શપ્થોનો જવાબ દેવાને બદલે એક બાબુ બેસી જ કહી બાળકનો હાથ પકડી પોતા પાસેથી બાજુએ કીધો. યુવતીની નજર પડી તરૂણની પ્રકૃતિનો ફેરફાર સમજી ગઈ. હું કેમ પુછું. એકાએક આ શું ફેરફાર તે નિર્દોષ દેવીનું

તાંદુર એન્ડ શાહબાદ સ્ટોન કું,

ગોળ, દેવળની સામે
સેન્ડર્ટ રોડ,
મુંબઈ,
નાં ૪.

તાંદુર એન્ડ શાહબાદ

ઓર્ડર આપી અને

માલિકો રાવસાહેબ માનાજી રાણુજી અને

હા. બેરાજ બોધાભાઈ

ઓ ના હં પા હં પં

આપવામાં આવે છે.

સીમેન્ટ અને પાઈપના એજન્ટો.

ખાત્રો કરાજી.

માલિકો રાવસાહેબ માનાજી રાણુજી અને હા. બેરાજ બોધાભાઈ

તરુ કોણ ?

ઠાઠીયાવાડમાં આવેલા રહેવેથી દુરદરાજ પહાડી ટેકરીવાળા ભાગના નાહના ગામડાનો રહેવાશી હતો. તેનું નામ સુલેમાન હતું, તેના માતાપિતા ગરીબ સ્થિતિના હતા. ૧૫ વર્ષની ઉંમરે બીચારા સુલેમાનને માથે કુટુંબી પોષણનો ભાર આવી પડ્યો હતો. કુટુંબ પણ બહુજ બોહળું હતું, પરંતુ કુદરતે સુલેમાનને બુદ્ધિની સારી બક્ષીસ કરેલી હતી. તે નાનપણથીજ ચાલાક હતો. ૧૫ વર્ષમાં તેના ઉપર દેશાટન કરવાનો બોલ આવ્યો. દુનિયાના અનેક ભાગમાં તે ગયો. પરંતુ તેનો ભાગ્યેય ક્યાંય પણ ન થયો. છેવટે મુંબઈમાં તેના નશીબનો પાયો નંખાણો સુલેમાને શરૂવાતમાં નાના પાયા ઉપર વેપારની શરૂઆત કરી. જેમ જેમ વખત પસાર થતો ગયો તેમ તેમ તેની બુદ્ધિની કસોટી થતી ગઈ, સ્નેહીમંડળ વધતું ગયું, અને પ્રત્યેક કામમાં માણસો તારાવ્યંદની સલાહ લેવા લાગ્યા. થોડા વખતમાં તે એક આબરૂદાર વેપારી તરીકે તથા બુદ્ધિશાળી નર તરીકે પ્રખ્યાતીને પામ્યો, તેના મિત્રનું નામ અબદુલ હતું, તે ચંદ્રમાનીજ મૂર્તિ હતો, તેના ગુણચંદ્ર પેઠે વિવહળ ને શાંતિજ આપનારા હતા, ગમે તેવી અગત્ય ઝરતો માણસ તેની પાસે જતો તેને “અબદુલ” શાંતજ પાડતો, તે ઘણો પરોપકારી અને પારકાના દુઃખે દુઃખાનારો માણસ હતો. કોઈ પણ માણસ તેના સમાગમમાં આવેલો કદી નારાજ ન થતો, તેમ તેની શક્તિ પણ બહુજ ઉંચા પ્રકારની હતી કદ તેમજ બાંધો બહુ તંદુરસ્તીભરેલા તેમજ શરીરનો ઘાટ મરોહદાર અને ઉંચો હતો, તેના દેખાવ ઉપરથી અબદુલે માણસ પણ સમજી શકે કે આ એક ચંદ્રમાનીજ શાંતપણ ગુણીયલ તેજસ્વી મૂર્તિ છે.

ઘડીઆળ વાપરવાનો ખરોજ શોક હોય તો.

પેટન્ટ સીલન્ડર ‘રીસ્ટ વોચ’ ખરીદો.

એક રૂપીઆ જેટલું નાહતું બે રૂપીઆભાર વજનમાં, મોગરાની ચાવી કાંટા ફેરવવાની કેસી સાથે નાનુક, ફ્લાટ, મજબુત સાંચાકામ અને ઉત્તમ કારીગરીથી બનાવેલી ઘડીયાળો છે એક વખત, ચાવી આપવાથી ૩૬ કલાક ચાલે છે. બીલકુલ ફાસ જતી નથી તેની ચાર વરસની ગેરંટી મળે છે.

હાથે બાંધવાનો પટો, જરમનનો છેડો, લાકીટ કોથળી અને ડબ્બી સાથે હિંમત જરમન રૂપાના રૂા ૪-૦-૦ નકર રૂપાના રૂા ૫-૦-૦ વી. પી. પોસ્ટેજ ૦-૬-૦ વધારે.

બાણમાં કડીઓ અને પટા સાથે ફીટ અથવા ટેનસી કાયદના રૂા. ૦-૮-૦ વધારે.

તા. ૬-૫-૬૬ નહીં પડે તો પાણું. પ્રાઇસલીસ્ટ મફત.

ધી માસ્ટર વોચ કંપની.

નં ૦ ૨ સુલેયર મુંબઈ.

મુંબઈમાં સફાનો ઝેરી પવન ફૂંકવા લાગ્યો, અને તે પ્રત્યેક ગલીઓમાં પ્રસરવા લાગ્યો. આ વખતે આપણે તે સુના જમાનાને યાદ કરવો પડે છે કે જે જમાનો “પ્રેમચંદ રાયચંદ” ના નામથી ઓળખાઈ ગયો તેવા વખતમાં આપણી વાર્તાના તરુ નાયકની છંદગી પાયમાલ થતી જોવામાં આવે છે અને તેની સમજી આશા નીરાશામાં ફેરવાઈ જાય છે. પણ કુદરત તેને કેવી રીતે સહાય થઈ છે, અને સત્યાનાશીની ખીણમાં ગળડતો ખચાવે છે, તે આ વાર્તાનો બહુવાજોગ વિષય છે. ઉપર જણાવ્યું તેમ તરુ સુલેમાનના વેપારમાં સારી નામના મેળવી કીર્તિવંત સદ્ગુણી પવનના સપાટામાં કીસમત અજમાવતું અને એકજ તડાકે લક્ષ્યધિપતિ થાતું, ઘણા વખતથી આ બાજતમાં તેનું મન ચળીત થયા કરતું હતું. પરંતુ તેનું હૃદય, તેનું આત્મબળ, તેને તેમ કરવા ના કહેતું નથી અનેનો વાદવિવાદ થયો, આત્મબળ નબળું જણાયું, લોભ તથા લાલચ ફાળ્યા, તરુનું કીસમત તેના હીણભાગ્ય તેને ઝેરી પવનના સપાટા તરફ ખેંચવા લાગ્યા. તરુ તણાણો, પ્રવાહની પેઠે ચાલ્યો, તેને ખબર ન હતી કે તે ક્યાં જાય છે. ફક્ત સફો અને સફોજ તેના મગજની ધુંધ હતી. એકાએક તે શેર બજારમાં આવીને ઉભો રહ્યો. ફ્લાહો દસ હજાર કમાણો, ફ્લાહો ૫૦ હજાર કમાણો, આવા શબ્દોએ તરુને વધુ ઉત્તેજન આપ્યું. તેનો વિચાર ફૂઠ અને પાકો થયો, તેણે પોતાની છંદગીના સત્યાનાશીના વારંટ ઉપર સહી કરી એટલે સદાના કામકાજની શરૂઆત કરી ફ્લાહો આવવા લાગ્યા. પાંચ પચીસ કમાવી આવ્યા, તરુને વધુ જોશ આવ્યો, હંમેશા ૧૦-૧૧ વાગે કે પોતાની ગાડી જોડાવી શેર બજારમાં જાય કે ફ્લાહોની સલાહો ઝીલતા તરુનું હૈયું હરખાઈ સેંકડો ફ્લાહો આસપાસ ભેગા થઈ રૂપો અપાઈ તરુના બુદ્ધિશાળી અને આલાક લેબલે તે કામમાં પ્રવીણતા મેળવી, પણ તેના નશીબની ભાગ્યદેવીએ તેને છેકો માર્યો, તેના લીસ્ટમાંથી તેનું નામ કમી કર્યું. પહેલાં તો તરુ સારો કમાણો, વાલકેથરના હતા ઉપર બંગલો લીધો ત્યાં ગયો. જેથી ફ્લાહોને પણ ઠીક ફાવતી વાત થઈ અલગ વાત કરવાની શેઠને ફ્લાહવાની સારી તક મળી. એક વખતે દિવસના ૧૧ વાગે તરુ વાલકેથરના પોતાના બંગલામાંથી ગાડીમાં બેસી શેર બજાર તરફ જતો હતો. રસ્તામાં તેના શરીરનો રાહુ મલ્યો રંગે પણ તેવોજ શામવણનો હતો, જેવો તે કાળો હતો, તરુનો કીસમતના તે કાળો કાળજ હતો. તરુને સલામ કરી, ગાડી ઉભી રાખવા કહ્યું. તરુને ગાડી ઉભી રાખી, આબનાર માણસ ફ્લાહ હતો, તેનું નામ પણ તેના રંગ જેવું “કાલીદાસ હતું” માણસો તેને કાલીઓ કહીને બોલાવતા હતા, કાલીઓ માણસને ફ્લાહમાં તેમજ આડુઅવળું સમજાવવામાં ઘણો ચાલાક તેમજ હુશીયાર હતો. “વર મરો કન્યા મરો પણ ગોરનું વર જાણુ બરો” વાળી કહેવતો અનુસરતો હતો તેવો તેણે આ ધંધાના તેવી નીચ સુકિતથી સારી કમાણી કરી હતી, પરંતુ તેનું શરીર તેને આ કમાણી ખાવા ન હેતું હોઈ તેવો જાસ તેના શરીરથીજ દેખાતો હતો, કાલીયાએ પોતાની આલાકીથી તરુને લોભમાં નાંખવા વાત છેડી શેઠ એકસોદો છે. રૂ. એક લાખ એકજ તડાકે મળવાના છે હિંમત જોઈએ. હું માફ કામ કરી છુટીસ. તમારે તો ફક્ત સહીજ કરવાની છે, અને ર દિવસમાં બજારનો રંગ બદલવાનો છે. તમારી ને મારી જુની દોસ્તી અને નેક છે, તેથીજ વમને કેહેમાને જાસ તસી લઈ જાહી સુખી આવ્યો છું. છંદગીમાં આવી તક ફરીને આવવાની નથી, માર્ટે હા પાડો સુલેમાન વિચારમાં પડ્યો. ઘડી જર તો મુન્ય થઈ ગયો, કાલીજ

આશ્રમાં નિરાશ.

રેખા-N

મકરણ ૧ છું.

મુખ્ય જેવી વિશાળ નગરી જ્યાં કલેક્શન કરવાં કરોડો માણસો મુખમાં પોતાની છાંયી ઉઠાય અને અસ્તના છાયામાં પચાર કરી રહ્યા છે. કોટ અને વાલકેશર લતાના ધનાઢયો પોતાના પૈસાનો સહ ઉપયોગ કરવાને આતુરતા જણાવી રહેલ છે. જ્યારે કેલકાકો વાડી, ગાડી, અને લાડી જેવી મોજશોખ માનવાને અને પોતાના પૈસાનો ફેવળ પોતાનાજ આત્માના સંતોષ માટે ઉપયોગ કરી રહેલ છે. યાત્રી અને રવિવારનો દિવસ ચોપાટી, કોલાખા અને હાલ અહીંના લતાઓ રંગબેરંગી આકર્ષણ ભરેલા પોષાકોથી તેમજ તેણે ઘોડાઓ ભુંભું કરતી મોટર ગાડીઓથી ઉજારાઈ જાય છે. સીનેમાના માલિકો પોતાના પ્રેક્ષકોને રીઝવવા પ્રતિદિન નવાજ ઇલાજો લઈ નવો નવો મુધારો કરી લોકોના મન લલચાવે છે, વીજળીની રોશનીદાર બતીઓ અને કરપા-ઉન્ડમાં ઉલો કરેલ બગીચો જોનારાના મનને શાંતિ આપે છે. જ્યાં સહેલાણીઓ, ધનાઢયો વગેરેનો જથ્થો જેમ જોવામાં આવે છે તેમ દુઃખાળો હીણાળો અને અમાનાની ગીરદશામાં આવેલ માણસો પણ જોવામાં આવે છે. આવી અલગેલી નગરીમાંના એક સીને-મેટોગ્રાફમાં એક તરૂણ બાકડા ઉપર ઉઠાસીને કોઈ ઉંડા વિચારના વખતમાં ડુબતો હતો. તરૂણની ઉંમર બાંધેજ ૩૦ વર્ષની હશે કહે જાયો. સારા બાંધાનો મરોડદાર ચેહરાવાળો ભરપૂર પણ દીકરાનો છાપ તેના ઉપર દેખાતો હતો. તેની આંખો, પીઠચરો કે બગીચાની કુદરતી લીલા તરફ નહતી, તેનું મન સીનેમેટોગ્રાફના દેખાવ ઉપર મનન કરતું ન હતું. પણ પોતાની ભવિષ્યની છાંયીને તેને ખ્યાલ હતો, તરૂણ યુદ્ધશાળી હતો, ઉદ્ભવ ન હતો. સરસ્વતી માતાનો ઉપાસક હતો દુનિયાની સુક્રીલીલીનો અનુભવ હતો. અરીબ માથાપને પેટે જન્મ લઈ ચારી સ્થિતિમાં પોતાના આપબળથી આવ્યો હતો, તેવીજ રીતે અમાનાના ગીર દશના ફરતા ચક્રમાં પણ પોતાનાજ મુખાઈ ભરેલા કૃત્યથી સપડાયો હતો તેને પોતાના આત્મા કરવાં આમરૂનો ખ્યાલ વધુ હતો. કંઈ રીતે આમરૂની પાયમાલી થતી અટકે, માથાપે તથા સ્નેહીઓ આ વાત ન બોલે તેજ વિચાર તરૂણના મનમાં હતો. પોતાની પત્નીને આ વાત કહેવી કે નહીં. સાસરવાયા આ વાતથી શું વિચાર બાંધશે, કયા રસ્તાથી પોતે વેરી લીધેલી આફતમાંથી બચાય ! આ વિચારે તરૂણને સરિતામાં મોજાની જેમ ઉછાળો તેનું મન અસ્થિર મળું. આ બધી વાતમાંથી તરૂણ એકજ સાર ઉપર આવ્યો કે દુનિયાને મેં અવાવવા કરવાં મરણજ આજ. પણ તે પાપી કૃત્ય કર્યા તેના આત્માએ ના પાડી. આ વાતને તેના હૃદયમાં સ્થાન ન મળ્યું. ત્યારે શું કુટુંબી જાળણ છોડી દેશાવર ચાલ્યો જઈ. હા, આ વિચારે દીક છે. પરંતુ વૃદ્ધ માતૃપિતાનું શું, તેના નિર્વાહનો આધાર ફેવળ તરૂણજ હતો ! એટલુંજ નહી, પણ તેના છાંયકોનો આધાર પણ તે એકજ હતો. ત્યારે તેનું ગમે તે થાયો. પણ મારે મારી જાણજ અવાવવા તેમ કરવુંજ જોઈ તરૂણને એક નિશ્ચય આવ્યો તે સહેજ અટક્યો. એકમે તેનું હૃદય મુજબ લાગ્યું. લાડી વારે પછું મન અસ્થિર મળ્યું. વિચારના વખતમાં આજે વધુના લાગ્યો. પોતાની વહાલી સ્ત્રી દુઃખનો સાથી તેને સંભળી જાય તરૂણના મનમાં હતું કે વૃદ્ધ માથાપની સેવા કર-

વાને તેને રાખીશ. પરંતુ પોતાના ઉપર સીને પ્રેમ જોઈ મનમાં એમ કંઈ આવ્યું કે કહાવને મારા વીયોગથી સુરીસુરીને મરશે, અને જ્યારે તેવો કોઈ માઠો ખનાવ અને તો મારા વૃદ્ધ માતૃપિતાની સાંભળ લેનાર કોણ ? ત્યારે શું પોતાના દુઃખની વાત જોઈ હૃદયમાં જ સ્થાન મેળવેલું છે ને તેની અર્ધોત્તના પાસે કહેવું તેને તે વાતથી વાકેફ કરવી, નાના તરેકના દુઃખી, નિરોપ અને પ્રેમમાં ગુંધાયેલા છાંયકોને નાહક અશાંતિમાં મુકવો “નહી.” તરૂણને તે ન ગમ્યું. જ્યારે જ્યારે તરૂણ ઉઠાસી થઈ તે વખતમાં તેની છાંયકોને સાથી તેને પોતાના હરવા ચેહરાથી અને અંતઃકરણના ખરા પ્રેમથી નીખાલસ હૃદયના નિરોપ વચનોથી રીઝવતી તરૂણ પણ ચોડે વખત પોતાના દુઃખને આ સંસારી અલૌકિક મુખ આગળ બુદ્ધી જતો, આવા આવા વિચારોને તરૂણને વંટોળીયામાં ચક્રવર્તી તેનું મસ્તક ધ્રુમવા લાગ્યું, અશાંતિ વધવા લાગી. ભવિષ્ય સીધા જણાયું, મગજમાં ચકરી આવવા લાગી. દુનીયા જેર થતી જોઈ તરૂણનું હૃદય નખળું પડતું ચાલ્યું, અને જે બાક ઉપર તરૂણ બેઠો હતો ત્યાંથી એકએક પડી ગયો. તરૂણને શુદ્ધિ ન હતી કે શું બન્યું છે. પરંતુ કુશીયારી આવતાં જોઈ કે પોતાનું શરીર પોતાના બાંધ કરતાં વિશેષ પોતા પ્રયે આત્મીક ચાહ ધરાવનાર તેના એક મિત્રના હાથમાં હતું, તેણે તેને પડતો બચાવ્યો હતો. ઘટતા અને આંપતા ઇલાજ લઈ તેને શુષ્કમાં લાવવાના પ્રયત્ન કરેલા હતા. વાંચક તારા મનને એક સવાલ પેદા થશે કે આ મિત્ર ત્યાં ક્યાંથી અને આવેજ વખતે એકએક કેમ ત્યાં આવી જાયો ? પણ તેમ ન હતું. આ મિત્ર તેનો બાળ સ્નેહી હતો, અંકલમાં ઘટ અને સારી સમજશક્તિ ધરાવનાર તથા દીર્ઘદષ્ટિવાળો સરળ હૃદયવાળો અને નીખાલસ દીલવાળો સાચો સ્નેહી અને તે પણ તરૂણનો બાળ સ્નેહી હતો, ચોખા અને સરળ હૃદયનો હતો, જન્મે ઠોસ્તો એવીજ રીતના ગુણાચળ હતા. પરંતુ તરૂણમાં કંઈક અંશે તામસી પ્રકૃતિ હતી, તાત્કાલિક વગર વિચારે દરેક કામ કરી નાખતા. મિત્રને તે માટે અવારનવાર તેને બહુજ દીકર રહેતી, આ કામ તરૂણે કર્યું તે તેના મનથી એમજ હતું કે કોઈ બચતું નથી પરંતુ તેના મનની અસ્થિરતા અને ચિંતાને પામી જઈ તેના મિત્રે તે માટે ઘટતી દેખરેખ રાખી. થણા પ્રયાસો કરી છેવટે તે ખબર મેળવવામાં ફતેહમંદ થયો હતો. જ્યારથી આ વાત મિત્રના બાણવામાં આવી ત્યારથી તેનો પણ આત્મા ધડકવા લાગ્યો. મોટા અને ઉંચા ડુંગરાની ખીણમાં એક માણસને ગબડતો જોઈ આપણું હૃદય જેમ કંપીત થાય તેમ મિત્ર કંપ્યો તેની તીવ્ર યુદ્ધિએ જોઈ લીધું કે આ કામથી તરૂણની છાંયકોનો નાશ થશે. તરૂણ ઉતાવળો અને સાહસીક તેમજ દુઃખી નજરે જોનાર છે. કંઈ આડું અવળું કરી એસશે. તેથી હંમેશા તે તંના સાથેજ રહેતો અને હીંમત ભરેલી વાતોથી સદા તેનું મન બીજા બાળતોમાં રોકતો તરૂણ એમજ માનતો હતો કે મિત્ર આ વાત બાણતોજ નથી. મિત્રે પણ તેવોજ દેખાવ કરેલ હતો. ઉપર જેમ જણાવેલ છે તેમ જે સાંજે તરૂણ વાતાવરણના ઉદયના મોજામાં મન કંપનાથી ગણતો હતો તેજ વખતથી તેનો મિત્ર ત્યાં અને તેજ બાકડાના પાછળ ઉલો હતો, તરૂણના મનોવિકાર તેના ચેન-આળા તેના હૃદયના ઉમળકાને વાંચી શકતો હતો, ચેનઆળા ઉપરથી અનુમાન કરી શકતો હતો. કેટલી બાળતમાં તરૂણનું મન મનોવેદનાથી પીડાતું હતું ને બાણતો હતો. પણ તરૂણના મનની આટલી વેદનને અત્યાર સુધી બાંધેજ બાંધી શક્યો હતો. વહાલા વાંચક ત્યારે તરૂણ કોણ અને આ તેનો મિત્ર કોણ તેની કમીકશા હું ચરૂ કરી વારો છાંયકાને તુમ કંઈ હું તે ધ્યાનથી જો !

સામગ્ર્ય છું. ઇર્ષ્યા તથા મારણલના વેપારી, કોટ, ટેમ્પેરેન્સ લેન—મુખ્ય.

શું ?

નાણાં ખરચી પાણા લેવામાં

પણ તમો ઠગાઓ છો ?

ખાત્રી માટે દરરોજ છપાતાં ભાવનાં લીસ્ટ
મંજાવી ભાવ જુઓ.જીવનદાસ ખોધાભાઈ રૂપારેલ,
લાદી. સીમેન્ટ, અને ટાઇલ્સના વેપારી.

આફીસ — ૬ કન રોડ, મુંબઈ.

ગૃહામ — મજગામ, હોમજી હોલ-મુંબઈ.

હીરાના જાણીતા

વેપારી.

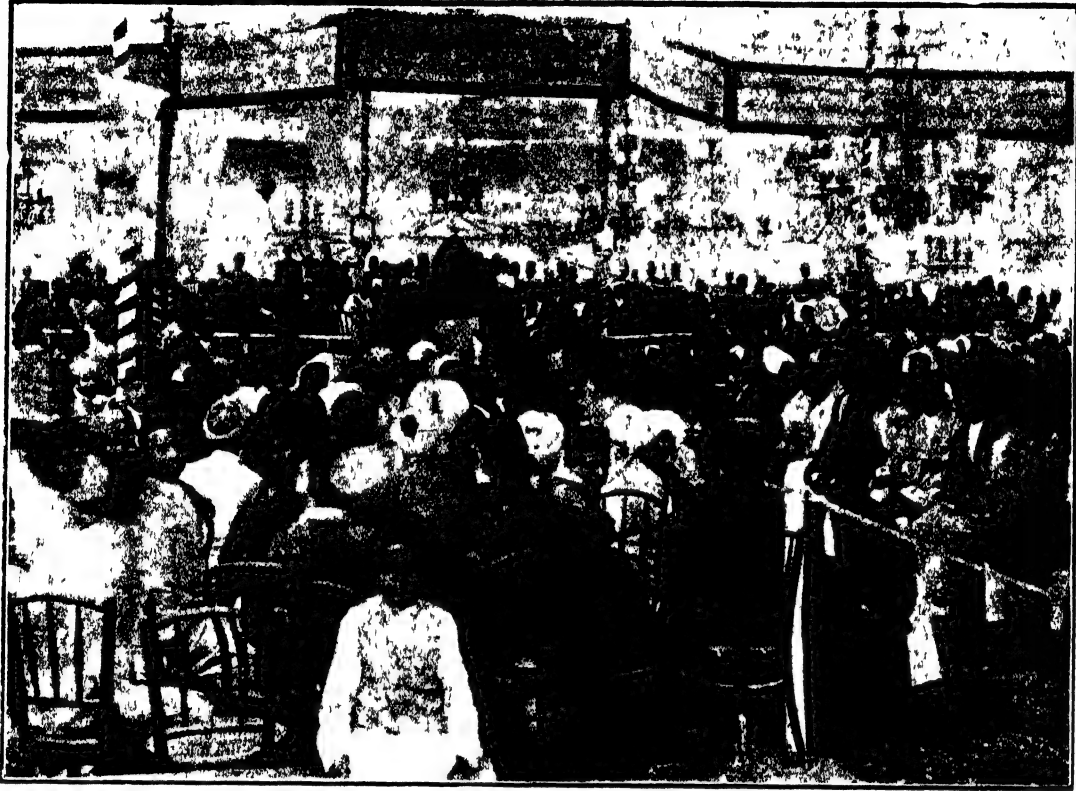

સુરજમલ લલ્લુભાઈ ઝવેરી

ટેલીફોન નં. ૨૨૩૬.

૨૨૭, કાલબાદેવી રોડ,
મુંબઈ.

સુરતમાં ભરાયેલા ઓ ધ મો એ કોનફરન્સની બેઠકનો મુપ.
વચમા મુમ્મર નીચે ગ્રેમી. બેઠકના નજરે પડે છે.

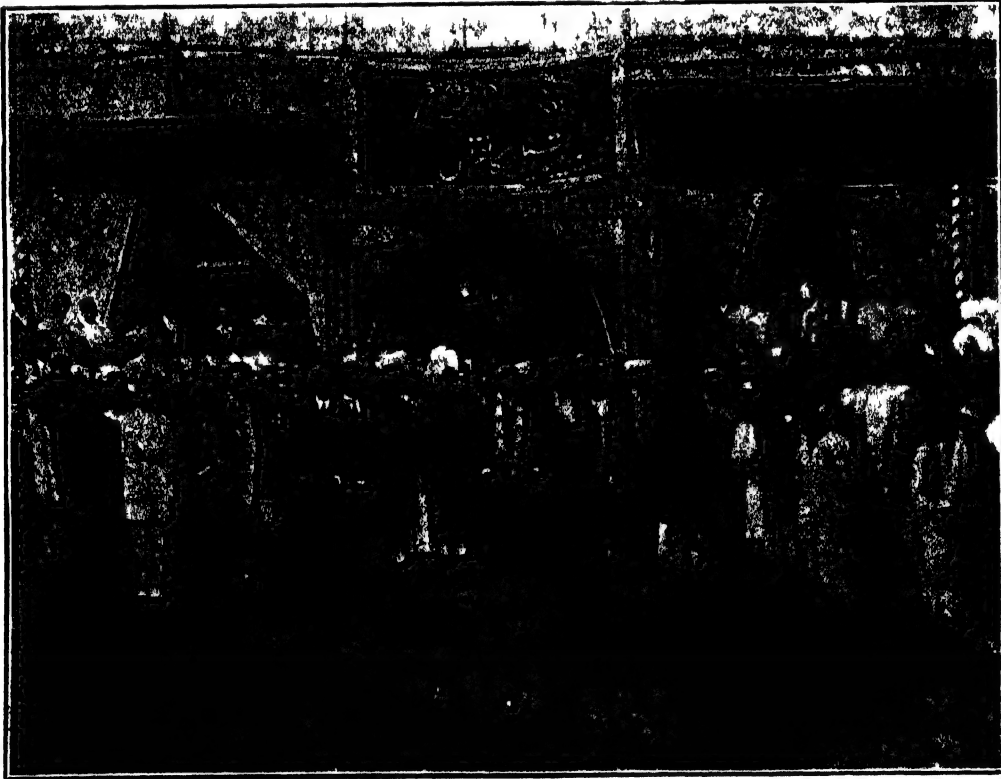

કઠોરમાં આવેલા “અન્નોતુલ ઇસ્લામ” અને અન્નોતુલ ઇસ્લામ, મદ્રેસા કઠોર.

સુરતમાં બરાએલો ઓ. ઇ. મો. એ. કોનફરન્સના પ્રેસીડેન્ટ ઓ. સર ઇઆહીમ રહેમતુલ્લા સાહેબ
સુરત સ્ટેશનથી શહેરમાં પધાર્યા તે વખતનો ચપ

ગાડી હાકનાર સુરતના નવાબઝાદા મીરહશીજીદીનખાન તથા તેમની સાથે શેખઅલી આકઝા અને
તેમની પાસે મીરજમાલોદીનખા માસુમઅલી ખેટવા જણાય છે
ગારીમા ઓ. સર ઇઆહીમ રહેમતુલ્લા અને તેમની પાસે ઓ. મી. સાલેભાઇ કરીમજી બરોડાવાળા, તથા
સામી બાબુએ મી. એમ કે. શેખ ઓરીયેન્ટલ ટ્રાન્સલેંગર તથા ખા. બા. ઇઆહીમ હારન જાફર ખેટવા છે.

કોનફરન્સના મંડપ બહાર પ્રેસીડેન્ટ સાહેબને વધાવી લેવામાં આવ્યા તે વખતનો ચપ.
કુલનો હાર પહેરી પ્રેસી. સર ઇઆહીમ રહેમતુલ્લા સીધા હાથ ઉપર મીરહશીજીદીનખાન તથા ડાબા હાથ ઉપર
ઓ. મી. સાલેભાઇ કરીમજી બરોડાવાળા ઉભા છે

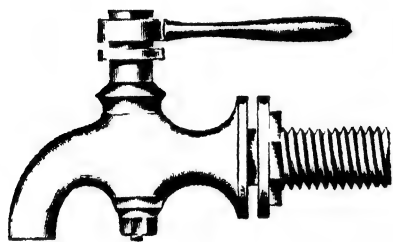

Telegraphic Address **FITTING**

**IRON BOLTS, NUTS,
RIVETS, and WASHERS**
of all Sorts and Sizes.

SET SCREWS and MACHINE SCREWS.

IRON, GALVANIZED, STEEL,
BRASS, COPPER, LEAD, BOILER,
and HYDRAULIC PIPES and FIT-
TINGS IN LARGE STOCK.

**STEAM
and WHEEL
VALVES and
COCKS of
all Sorts
and
Sizes.**

Hatimbhoy Goolamhusein & Bros.
MILL, GIN, AND RAILWAY STORE SUPPLIERS.

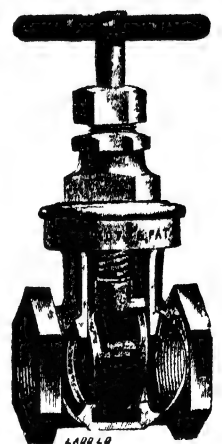
**ENGINEERS, AND
PLUMBERS' TOOLS.**

GALVANIZED BUC-
KETS. FIRE BRICKS and
FIRE CLAY. ROTARY and
CLOCK PUMPS. BRASS and
GLASS LUBRICATORS

**119 & 121, Nagdevi Street,
BOMBAY.**

As-
bestos
Sheets &
Packing.
Rubber Pack-
ing and Sheets

હિન્દુ મુસલમાન પારસી યુરોપીયન દરેક કામને ભેટ આપવા લાયક
મીઠાઈઓ મેળવવાનું વીશ્વાસુ ખાતું.

અમારી મીઠાઈને માટે સેંકડો સરટીફિકેટ તથા સોનાના ચાંદો મળ્યાં છે.

તમારી ખાત્રીને માટે એકજ સરટીફિકેટ બસ થશે.

પ્રમાણીકપણું
એજ
અમારો મુદ્રાલેખ.

મુંબઈનાં જાણીતા
“ગુજરાતી” પત્રનાં
મેનેજર શ્રી કહે છે

ધરાકોનો સંતોષ
એજ
ખરી નામનાં.

તમારી મીઠાઈની કુકાનેથી દીવા-
ળીનાં પ્રસંગે મીઠાઈ મંગાવવામાં
આવે છે મીઠાઈ અમારા માણસોને
પસંદ પડી હતી માલ ચોખ્ખો અને
સારો હતો તેનું આ સરટીફિકેટ લખી
આપવામાં આવે છે.

પેસ્ટનજ જમશેદજી મેનેજર,
ગુજરાતી પ્રેસ.

અમારી મીઠાઈ લાંબો વખત
ખગડતી નથી તેથી દુર દેશાવર
જાય છે. વીલાયત, જાપાન, અમે-
રીકા, વીગેરે વીગેરે

અમારે ત્યાં બનતી
મીઠાઈનાં થોડાક નામો

દીલખુશ ખાલ.
મલાઈનો હલવો.
દુધના પવિત્ર બીશકીટ.
શીહોરનાં પેઢાં.
આબાનો હલવો.

આ થીજે તમોને ઢોળી મલશે
નહી એ અમારી રોચ્યાલીટી છે.

અમારો મીઠાઈ જેઓએ
એકવાર ખાધી છે તે પછી
બીજે ઢોકાણેથી મંગાવવાનો
વીચારજ કરતા નથી.

તમે અજમાવી જુવો

સ્વચ્છ ધી—ઉંચો મસાલો
મધ્યમદામ—પુરૂ જોખ

એકજ ભાવ.

બાહારગામ માલ
મંગાવનારે—૨૫ ટકા અગાઉથી
મોકલવા મેહેરખાની કરવી.

ગોવિંદાશ્રમ સ્વીટ શો રૂમ.

“ મંગાવો ” અમારા

પટ્ટાડેલા ભાવોનું લીસ્ટ

જુમા મસીદ સામે. મુંબઈ નં. ૨.

આંદ્ર અવર રામર.

અંદ્ર અને કવિ.

[મુળ લેખક:—ડૉ. રામજી મહામહા ઇકબાલ]

એમ. એ. પી. એચ. ડી. બાર. એટ. લૉ.]

અને

("ઇસ્લામ"ના ઇંદ અંદ્ર માટે ભાષાંતર કરનાર:—મુનાલી.)

(૧) અય કમર! કયા ખામુશી અકા હય તેરી રોશની!

(૧)

રાતકે હામન મંચ હમ ગોયા સહર સોઇ હુઇ!

મેરે વીરાને સે કોસોં ફર હય તેસ વતન,

હય મગર ફર્યાએ દિલ તેરી કશિશ સે મોજબન.

હુસ્ને કામિલ તેરી સુરતકા નિશાત અંગીઝ હય,

ચાંદની મંચ તેરી એક તસકીને ગમ આમીઝહમ.

કરે કિસ મહફિલકા હય, આતા હયકિસ મહફિલસેતુ,

ઝર્ફે શાયદ હુવા, રંજે રમે મનઝિલ સે તૂ

બર બનાયા તુને, ગો હંગામએ હસ્તી સે ફર,

ચાંદની તેરી નહીં ઇન્સાનકી ખસ્તીસે ફર.

હાં ઉતર આ! મેરે દિલમંચ, સાથ લેકર ચાંદની!

ઇસ અંધેરે ઘરમેં બીહો બાય હમલર ચાંદની!

હે શશિ! શી મૈન વર્ષક તુજ પ્રભાં પ્રસરી રહી!

રાતના ખોળામહીં બાણે ઉવા વિર્મી રહી!

યોજનો મુજ ઝુંપડી તુજ દેશથી છેટાય છે;

હૃદય સાગર મોજ, પણ, તુજ મોહથી છલકાય છે.

રૂપવંતું રૂપ તુજ મુખડા તહનું આનંદમય;

ચંદ્રિકામાં તુજ, રહે કંઈ આત્માસન^૩ શોકમય.

કંઈ સભાથી આવિયો, ને કંઈ સભાએ બાય તું,

ખંતથી પીળો, સફરની, આહ! બાણે થાય તું.

વાસ કીધો ફર તેં, ઘોંઘાટની જગતી થકી,

ચંદ્રિકા નહિ ફર તુજ, માનવ તણી વસ્તી થકી.

આવ ઉતરી મુજ દિલે! સાથે લઈનિજ ચંદ્રિકા!

થઇ રહે આ તિમિર^૪ ઘરમા પણ ઘડીબર ચંદ્રિકા!

(૨) આફરીનશમય સરાપા નૂરતૂં, ઝુલમત હું મંચ,

(૨)

ઇસ સિયહ ફૂઝી પે લેકિન તેરા હમ કિસ્મત હું મંચ.

આહ! મંચ જલતા હું સોઝે ઇશતિયાકે દીહસે,

તૂ સરાપા સોઝ, ફાઝે મિજતે ખુશીદ સે.

એક હલકે પર અગર કાયમ તેરી રક્તાર હય,

મેરી ગર્દિશ બી મિસાલે ગર્દિશે પરકાર હય.

ઝિન્દગીકી રહમંચ સર ગર્દી હય તૂ, હયરાં હું મંચ,

તૂ ફરોઝાં મહફિલે હસ્તીમંચ હય, સોઝાં હું મંચ.

મંચ રહે મનઝિલ મંચ હું, તૂ બી રહે મનઝિલ મંચ હય,

તેરી મહફિલ મંચ હય જો સુનસાન, મેરેદિલ મયહય.

તૂ તલ્લખ ખૂહય, તો મેરા બી મેહી કસ્તૂર હય,

ચાંદની હય નૂર તેરા, ઇશક મેરા નૂર હય.

અન્બુમન હય એક મેરી બી, જહાં રહતા હું મંચ,

ખઝમ મંચ અપની અગર યકતા હય તૂ, તન્હા હું મંચ.

મિહકા પરતુ તેરે હક મંચ હય પયગામે અજલ,

મહવ કર હેતા હય મુઝકો બુલ્લવએ હુસ્ને અઝલ.

ફિર બી અય માહે મુખીં મંચ ઔર હું તૂ ઔર હય,

અમની મંચ સચ્ચાહ હું જિસ્કા વોહ આહૂ ઔર હય.

ગલ્લે મંચ ઝુલમત સરપા હું સરાપા નૂરતૂં,

સેંકળોં મનઝિલ હય ઝવકે આગહીસે ફર તૂ.

જો મેરી હસ્તીકામકસહ હય મુઝે મઅલૂમ હય.

ચેહ અમક વોહ હય જર્ખીં જિસસે તેરી મહફૂમ હય.

"ઇકબાલ."

તેજનું રચના મહીં છે, હું તિમિર સર્વસ્વ હું,

એ તિમિરતા સાથ પણ તુજ ભાખ્ય સહચર^૫ થાઉં હું.આહ! હર્શન^૬ રસ તણી ફાઝે બળું છું હું અહીં;પાડ^૭ ડાઘે સૂર્યના ફાઝી રહ્યો છે તું તહીં.

નિત્ય એકજ ચક્રમાં તારી ગતી વિચરાય છે,

ફેર મુજ વર્તુળનાં પણ, એજ સમ કંઈ થાય છે.

વાટમાં જીવન તણી તું ફંગ છે, દિગ્મૂહ હું,

જગ સભામાં જગ મગે તું, જગ સભામાં હું બળું.

હું પ્રવાસી વાટમાં, તું એ સફર કરતી અહીં,

મૈન છે તારી સભામાં, મૈન મુજ અંતર મહીં.

યાચના^૮ છે ટેવ તારી, ટેવ મુજ પણ એજ છે,

ચંદ્રિકા છે તેજ તારો, પ્રેમ મારો તેજ છે.

એક મારી પણ સભા છે, બ્યાં વસું હું એકલો;

તુજ સભામાં એક તું, હું મુજ સભામાં એકલો;

સૂર્યનું^૯ પ્રાકટ્ય તુજને સૂર્યનો સંદેશ દે;આ^{૧૦} દિનાં સાહર્યની કાન્તિ મને મુર્છિત કરે.

તે છતાં હે પ્રેમી ભા! હું ભિન્ન છું તું ભિન્ન છે,

પારથી હું જે હરણનો, તે હરણ પણ ભિન્ન છે.

હું તિમિર સર્વસ્વ હું, ને છે સહંતર નૂર તું,

સેંકડો એજન પરંતુ ભાન રસથી ફર તું.

જીવનાં મુજ આશયોનું^{૧૧} પૂર્ણ મુજને જ્ઞાન છે.

મુજ મહીં જે તેજ છે, તું તે થકો અજ્ઞાન છે.

"મુનાલી."

(૧) અંદ્ર (૨) સવારના (૩) દિવાસો (૪) અપણ (૫) સાથી (૬) ખુદાખ
દર્શન કરવાની ટીમ લાગણીના બળતર (૭) સૂર્યની રોશનીથી અંદ્ર પ્રકારે છે, એ
આભારના બારના ડાખ, (૮) સૂર્યનો પ્રકાશ મેળવ્યો તે માટે યાચન (૯) સૂર્ય
પ્રગટતાં અંદ્ર ગાળો અંદ્ર મુખે અંદ્ર અંધ છે. (૧૦) મારજન—અંધ.

અયુ હાઝમ--મને આ દીનારોની કાંઈ પણ હાજત નથી હું તમારા સિવાયના બીજા લોકો સઘળા એક સરખી રીતે તેના હકદાર છે, તેટલા માટે જો તમે સમાનતાથી આપવા માગતા હો તો હું તે દીનારો લઈશ; પરંતુ મને એ ખાબતની ધાસ્તી છે કે, કદાચ ખુદાની દૃષ્ટિમાં રખેને આ દીનારની થેલી મારા ઉપદેશની કીમત ન ગણાઈ જાય. તમેએ મારાથી જે ઉપદેશની વાતો સાંભળી તેનો જો આ દીનાર બદલો હોય તો, મારી દૃષ્ટિમાં અગત્યને પ્રસંગે આ દીનારો લેવા કરતાં મુરદાર માંસ ખાઈ લેવું વધુ બેહતર છે.

સુલેમાન અયુ હાઝમની આવી વાતો સાંભળી દીગમૂઠ બની ગયો. અમો પ્રથમ જણાવો ગયા છીએ કે, જે મજલીસમાં અયુ હાઝમને બોલાવવામાં આવ્યો હતો તેમાં ઇબ્ને શહાબુદીન અહરી પણ હતા. તેણે ખલીફ સુલેમાન બિન અબ્દુલમલિકને કહ્યું. અયુ હાઝમ મારો પાડોશી છે. તેની સાથે ત્રીશ વર્ષ થયા મેં વાત કીધી નથી.

અયુ હાઝમ--બેશક! તેટલી મુદતમાં તમેએ કદી પણ મારી સાથે વાત કીધી નથી; પણ તેનું કારણ એ છે કે, તમેએ ખુદાની આજ્ઞાને પીઠ પાછળ નાંખી આપી છે, નહિતર મારો ખ્યાલ જરૂર રહેતો. અને મારાથી મારી સ્થિતિ પુછતા રહ્યા હોતે.

અહરી--અયુ હાઝમ! શું તમે મને ગાળો ભાંડો છો?

સુલેમાન--નહિ નહિ તેણે તમોને ગાળો ભાંડી નથી; બલકે તમે પોતે પોતાને ગાળો ભાંડી રહ્યા છો શું તમે પાડોશીના હુકોથી અભણ્યા છો?

અયુ હાઝમ--બની ઇસરાઈલ જ્યાં સુધી હીકાયત ઉપર ટકી રહ્યા ત્યાં સુધી તેમના અમીર ઉમરાવો દીની ખાબતોમાં તેમના મોહતાબ હતા અને દીની ઉદ્દમાની તેઓ કદર કરતા અને પોતાના રોઆવદાબને કાયમ રાખતા હતા; પરંતુ આજકાલના જમાનામાં હલકી કોમોના લોકો ઇલમ હાસલ કરી અમીર ઉમરાવોની ખુશામદ શરૂ કરી આપી છે. તેનું એ પરિણામ આવ્યું છે કે, અમીર ઉમરાવોને દીની ખાબતોમાં ઉદ્દમાઓની કોઈ પણ પરવા રહી નથી જો ઉદ્દમાઓ દીનની બેકદરી ન કરતે તો, અમીર ઉમરાવો તેમનાથી ડરતે અને તેમનું સન્માન બળવતે.

અહરી--આવી વાતોથી તમે મારા તરફ હુમલો કરી રહ્યા છો.

અયુ હાઝમ--તે વાતને તો તમે પોતે સમજી લો.

એટલું કહી અયુ હાઝમ ઉઠી ચાલ્યો ગયો અને ખલીફ સુલેમાન બિન અબ્દુલમલિક તથા ઇબ્ને શહાબુદીન અહરીને તે વાતોથી ઘણીજ આશ્ચર્યવા ઉત્પન્ન થઈ.

“કાબા.”

ધરસે નીકલકે હેખો.

રવનાર--નસીમ અયુસઉલાઈ અઝીમાબાદી.

દુન્યાકો એક ઝરા સા ધરસે નીકલકે હેખો,
હર મુલકકો તમાશા ધરસે નીકલકે હેખો.
કયા બીજા હે, સફરબી ચેહ કલ્કો અફરકો,
મે મુખ્હા હે વસીલા ધરસે નીકલકે હેખો.
જાપાનકી તરફી અલ્લા રે તરકકી,
ચે સૈર ચેહ તમાશા ધરસે નીકલકે હેખો.
આલમકી સૈર ગાહેં કીમકે કીચે હેં આખેર,
માનો બી.મેરા કેહના ધરસે નીકલકે હેખો.

હર મુલકકી તરફી હર આલમકી હેખમત,
હે વખતકો તકાઝા ધરસે નીકલકે હેખો.
દુનિયા બદલ ગઈ હે, આલમ બદલ ગયા હે,
કયા હો ગયા ઝમાના? ધરસે નીકલકે હેખો.
સૈરા સયાહત અખતો ચક અમે લાઝમી હે,
ચેહ હે સલાહે ઝેખા ધરસે નીકલકે હેખો.
કયા કયા તરકકીયું કે અસ્લાખ હેં જહાંમે,
એક એક કારખાના ધરસે નીકલકે હેખો.
જન્મત હોયા જહન્નમ દુનિયામે કયા નહિ હે,
ઝુટા હું મેં કે સચ્ચા ધરસે નીકલકે હેખો.
કયા હો રહા હે આલમ, કયા હો રહે હેં નકશે?
કયા હો રહી હે દુનિયા ધરસે નીકલકે હેખો.
ગોશેમે બેઠ રેહના હુખે વતન નહિ હે,
સરસે નીકલો સોદા ધરસે નીકલકે હેખો.
ફીલ વેહલ તિસ્સલામા કા વકત ચેહ નહિ હે,
બને હો ઉઝરે બેલ ધરસે નીકલકે હેખો.
ઇલમી સોસાયટીમે, ઇસ્લામી અંબુમનમે,
હે ઇખ્તેલાફ કયા કયા? ધરસે નીકલકે હેખો.
બેકાર બેઠે બેઠે કુછબી નસીમ હોગા,
રંગે બહાર દુનિયા ધરસે નીકલકે હેખો.

આખર--પસ્તાયો !

(ગઝલ.)

હવે અફસોસ થાય છે, બધે અંધકાર ભાસે છે!
જહાંનાં ફંદ જૂઠાં છે, બધે અંધકાર ભાસે છે!
ગુમાવી ઉમ્ર આ સારી, શુન્દાઓની બાંધી ભારી,
લાગે છંદગી હવે ખારી, બધે અંધકાર ભાસે છે!
જેયા બહુ નાચને રંગે, તમાશા ખુબ છે જેયા,
હતો ગાફિલ, રહ્યો ગાફિલ, હવે અંધકાર ભાસે છે!
ન નેકીનાં થયાં કામો, ન પરમાર્થો કંઈ કીધાં,
હવે ઉઘડી જહીં આંખો, બધે અંધકાર ભાસે છે!
જહાં ફાની ખરે! ફાની, યુવાની મદમસ્ત દિવાની,
રહી ચંદ રોજ છંદગાની, હવે અંધકાર ભાસે છે!
હવે આ જહાંમાં રહેવું, મહા દુશ્વાર છે કેવું!
પાણી વિણ માછલાં જેવું, બધે અંધકાર ભાસે છે!
વગર બસ યાદતો ત્હારી, નકામી છંદગી મ્હારી,
વિનાં દિહાર બસ ત્હારાં, બધે અંધકાર ભાસે છે!
તજબસ મોહ, મદ, માયા, ચહુ ત્હારી મીડી છાયા,
વગર છાયા, જૂઠી કાયા, ખરે! અંધકાર ભાસે છે!
કેવું છે નામ તવ ખ્યાર, મીઠું સાકરથીએ ન્યાર,
વગર એ નામ દિલ મ્હાર, બધે અંધકાર ભાસે છે!
હવે સુઝી, મતિ સુઝી, લેતાં તવ નામ મતિ સુઝી,
વગર એ નામ નવ સુઝી, બધે અંધકાર ભાસે છે!
મીઠું છે નામ ખરે! ત્હાર, વળી મમ બનથી ખ્યાર,
મહંમદ (સ.) વિણ છે બધું ખાર, અને અંધકાર ભાસે છે!
ખરે! તું છે નબી મ્હારો, ગુલામ બદના હું હું બંદામે,
વિના તું કોઈ નથી આરો, બધે અંધકાર ભાસે છે!

લી. “બંદા.”

(મોહંમદ--ઇસાક સિંધી--જામનગર--કાદીમાવાડ.)

અય્ય હાજમ—એવું આમાલનો કુરુની આજ્ઞાએ સાથે સુલેમાન (સરખામણી) રા; ત્યારે તમેને જણાઈ આવશે કે, તમારા કામમાં મુશ્કેલી શો હુકમ સાર કરમાવનાર છે.

સુલેમાન—કુરુની આજ્ઞાતથી મને માફ બેહત્તી કે દોષથી હોવાનું આજ્ઞા પડી શકે છે?

અય્ય હાજમ—આ આજ્ઞાતને પડે કે “સારા કાર્ય કરના-સત્તા જગતમાં અને નકારાં કાર્ય કરનાર દોષમાં જશે.”

સુલેમાન—પુરાની રહેમત ક્યાં છે?

અય્ય હાજમ—કુરાને મુજબની એ આજ્ઞાતને પડે “પુરાની રહેમત તેના મુશ્કેલી બંદાઓની નજીક છે.”

સુલેમાન—સૌથી વધુ અકલમંદ કોણ છે?

અય્ય હાજમ—જેણે વિદ્યા સંપાદન કીધી અને લોકોને શીખવાડી.

સુલેમાન—સૌથી વધુ બેવકુફ કોણ છે?

અય્ય હાજમ—જે આખરતને થોડા દહાડા માટે વેચી નાંખે.

સુલેમાન—ક્યા લોકોની દોઆ જલદી કબુલ થાય છે?

અય્ય હાજમ—જે લોકો દરેક બાબતમાં પુરાથી ડરે છે તેમની દોઆ જલદી કબુલ થાય છે.

સુલેમાન—અમારી ખીલાફતના સંબંધમાં તમારો શો અભિપ્રાય છે?

અય્ય હાજમ—આ બાબતનો અભિપ્રાય આપવાથી મને માફ રાખવામાં આવે તો સાફ.

સુલેમાન—નહિ નહિ. જરૂર તે તમારે આપવોજ પડશે.

અય્ય હાજમ—જે તમે મારો અભિપ્રાય જાણવા માગતા હો તો સાંભળો. તમે સુસલમાનોની મેન્જરીટી વિના જબરહસ્તીથી બાદશાહ થઈ ગયા છો. તમારે નિરપરાધી સુસલમાનોના લોહિ રેડાવામાં કાંઈ પણ ખામી રાખી નથી. સીલે રહેમને છાજલીએ રાખી પુઠાતાલાની હોની ઘણીજ બેહુશમતી કીધી છે. વચન ભંગ કરવું એ તમારી ખાસીયત છે. અને એ વાત કહેતાં હું લેશમાત્ર પણ ડરતો નથી કે, તમે આ ક્ષણભંજર જગતની તિરસ્કારને પાત્ર માયાને એકત્ર કરવામાં તે સઘળા પાપોના લોકતા થયા છો; પણ તે સમય છેટે નથી કે, ત્યારે તમે રખેને આ દુનિયાથી રૂખસત થઈ જશો અને આ સઘળી બહોજલાલી કશાપણ કામમાં આવશે નહિ. મને ખબર નથી પડતી કે, તમારે જે ગુન્હાઓ કીધા છે, તેનો પુરાને શું જવાબ આપશે? અને પુઠાતાલાને શું મુખ દેખાડશે?

હાજરીનમાંથી એક માણસે અય્ય હાજમને કહ્યું કે, તમારે અમીરિલ મોમેનિની શાનમાં તેમની રૂબરૂમાં સખ્ત ગુસ્તાખી કીધી છે. તમારે અમીરિલ મોમેનિના હકમાં જે શબ્દો વાપર્યા છે, તે અમીરિલ મોમેનિની શાનને ઘટારત નથી.

અય્ય હાજમ—ગુપ રહે. અમે ઉદમાની એ ફરજ છે કે, ખરી બાતને ન છુપાવીએ. તો હું ખરી હક વાત કહેતાં કોઈથી ડરતો નથી અને પુઠાતાલાની પુરી હાથલ કરવાની સરખામણીમાં કાંઈ પણ દુનિયાના બાદશાહની નારાજીની કાંઈ પણ પરવા કરતો નથી.

સુલેમાન—તો પછી અમે અમારી સુધારણા કેવી રીતે કરીએ?

અય્ય હાજમ—તેમ કરવું એ કાંઈ મુશ્કેલ કામ નથી.

સુલેમાન—છેવટે અમારી સુધારણા અમે કેવી રીતે કરીએ?

અય્ય હાજમ—પ્રમાણિક માર્ગો દ્વારા દોલત સંપાદન કરી, તેને પ્રમાણિક માર્ગોમાં વાપરો. જે કામ કરવાની પુઠાએ મનાઈ કીધી છે તેનાથી દુર રહો અને જે કામની તેણે આજ્ઞા આપી છે તેને બજાવી લાવો.

સુલેમાન—ક્યો માણસ આ બાબતોપર વ્યવહાર અમલ કરી શકે છે?

અય્ય હાજમ—જે દોષખથી નબત હાસલ કરી જગતમાં જવા માગતો હોય અને જે દુર્ગુણોને તજીને રાત્રી દીવસ પુરાની બંદગીમાં મચ્ચો રહે.

સુલેમાન—અય્ય હાજમ! તમે અમારી પાસે રહેતા જાઓ, કે અમે તમારાથી લાભ મેળવીએ. અને તમે પણ અમારાથી લાભ મેળવો.

અય્ય હાજમ—હું એટલા માટે આપની સાથે રહેવાનું પસંદ કરતો નથી કે, રખેને કહી હું તમારા જેવા ઝાલીમનો મિત્ર ન બની બઉ. અને પછી પુરા મને છંદગીમાં તથા મરણ પછી બંને હાલતોમાં અજાબ કરે અને મારાથી નારાજ થઈ જાય.

સુલેમાન—જે તમે અમારી સાથે નથી રહેવા માગતા તો, કોઈ કોઈ વખતે તો અમોને મળતા જાઓ.

અય્ય હાજમ—મેં એવા બાદશાહો જોયા છે, કે જે ઉદમાની મુલાકાત માટે પોતે બંતે આવતા હતા. અને ઉદમાઓ તેમની પાસે નહિ જતા હતા. આવી સ્થિતિ વચ્ચે બંનેને લાભ હતો; પણ આજ કાલનો ઉદમાઓ બાદશાહોની પાસે જાય છે અને બાદશાહ ઉદમા પાસે જતા નથી અને આમ થવું એ બંનેના માટે હાનીકર્તા છે.

સુલેમાન—ઠીક, અમોને કાંઈ ઉપદેશ કરો.

અય્ય હાજમ—પ્રત્યેક બાબતમાં પુરાથી ડરતા રહો. તે તમોને કાંઈ પણ ગુન્હામાં સંડોવાયલા ન બુચ્ચે. જે કામ કરવાની તેણે મનાઈ કીધી છે તેને ન કરો અને જે કામની આજ્ઞા કીધી છે તેને બજાવી લાવો.

સુલેમાન—મારા માટે હુઆ કરો.

અય્ય હાજમ—અય અલ્લાહ! જો બહીફ સુલેમાન પુરાનો દોસ્ત હોય તો તેને દુનિયા તથા આખરતમાં ઉત્તમ વસ્તુઓની પ્રાપ્તિની પુરા ખબરી આપ અને જો તે તારો શત્રુ હોય તો તેનાથી સારાં કામો કરાવ.

સુલેમાન—તે કરતાં વિરોધ દોઆ કરો.

અય્ય હાજમ—અય સુલેમાન! જો તમે પુરાના દોસ્ત હો તો તમારે પુરા થવું જોઈએ. અને જો તેના શત્રુ હો તો તમોને તેના કાર્યોથી ઘડો લઈ સદગુણી બંદાઓમાં મળી જવું જોઈએ; કેમકે જગતપર પુરાવંદે કરીમની રહેમત પ્રત્યેક વસ્તુપર ઘણી વિશાળ છે; પણ કીયામતને દહાડે તો તે વસ્તુ તો તેજ લોકો હકદાર થશે કે, જે જગતમાં પુરાની આજ્ઞાએ અમલમાં મુકતા રહે અને તેના અજાબથી ડરતા રહે. અય સુલેમાન! તે સમયે પાપી લોકો બહુજ પસ્તાશે; પણ તે સમયનો પસ્તાવો તેમને કાંઈ પણ લાભ આપી શકશે નહિ.

સુલેમાન—(પાતાના એક શુભામ તરફ જોઈને) હાજર દીનારની થેલી લઈ આવ. મતલબ કે તે થેલી લાવવામાં આવે. ત્યારે અય્ય હાજમને કહ્યું આ દીનારની થેલી લઈ લો.

Mia Mahomed Haji Jan Mahomed Chotani,

Government, Railways General Contractor,

Timber and Iron Merchant.

BOMBAY AND KARACHI.

Telephone

Head Office: Sewrie Bunder, 963.

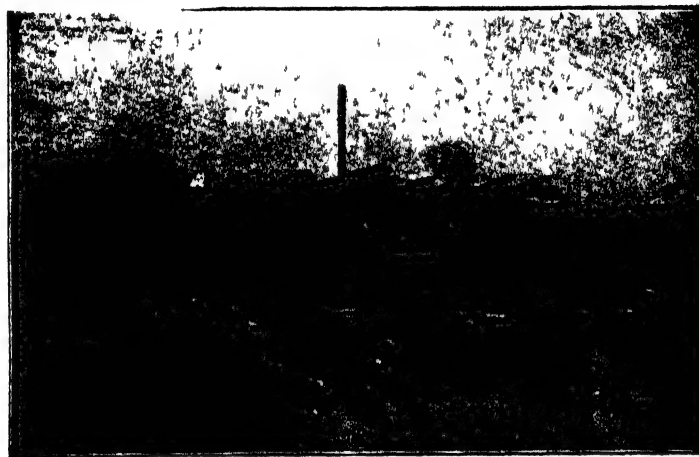
Residence: Halai Memon Moholla, 622.

Telegraphic Address

CHOTANI, BOMBAY.

Proprietor:—

Chotani Saw Mill.

Works:—

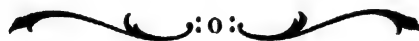
Sewrie Bunder.

These extensive Works are furnished with the most Up-to-date Machinery and Appliances for the Manufacture of all varieties of

WOOD-WORK

SUCH AS

BALLUSTERS, BOXES, CASINGS, CEILING CORNICE, DOORS, FRAMES, FLOORING,
HAND RAILS, MOULDINGS, SASH, STAIRS, TANKS, &c.

SPECIALITY—DOORS, WINDOWS, VENETIAN GLASS (ORDINARY AND ORNAMENTAL).

LARGEST STOCK

OF

Moulmein, Rangoon, Bangkok, Engwood, Pynkado, Padouk, Salwood, Canara Teak, Square and Round Logs, Oregon Pine, Dealwood, Junglewod, kept ready in stock for ready and prompt delivery.

OVER 6,000 TONS IN STOCK.

AGENCIES at HYDERABAD DECCAN, DELHI, and other Places of Importance.

મેમ્બર હોસ્પીટાલ માટે (૪૦) હજારની સખાવત
કરનાર ઇસ્લામી કોમી ખેરખાહ

શેઠ મહમદ હશાક આલિ અખદુલ્લા નુરાની
ઉરુ

محمد اسحق حامد عبد الله نوراني

અલોગઠ કૉલેજ માટે (૧૦) હજારની સખાવત કરનાર.

શેઠ મસમાઈલ આહમદ હાફેઝ મુસા

મુરતમાં કોન્ફરન્સ વખતે હોસ્ટેલ માટે
(૨૫) હજારની સખાવત કરનાર

દેશી ખિરાદરો માટે (૭૫) હજારની સખાવત કરનાર

‘મરહુમ શેખ મહમદ આહમદ, કઠોરનિવાસી.
(આફ્રીક માં મરણ વખતે દેશને યાદ કરનાર ઇસ્લામી)

محمد علي خان

શેઠ મહમદભાઈ યુસુફભાઈ જરીવાલા.

محمد علي خان يوسف علي

એક નૈતિક ઇતિહાસિક સફા.

સુલેમાન બિન અબ્દુલ મલક તથા અયુહાઝમ વચ્ચે
ચુકતેગ.

સુલેમાન બિન અબ્દુલ મલક એક મહાન બહોજલાલી ધરા-
વનાર ખલીફ હતો. એક વરસે તે હજ પડવાને પોતાની રાજ-
ધાનીથી મહા મોઆઝમાં જવાને રવાના થયો. પ્રતાપિ રસુલના
શાબની ઝીયારત માટે તે મદીના પહોંચ્યો. તેની સાથે તે સમ-
યના પ્રખ્યાત આલીમોમાંથી ધખને શહાબુદીન ગઢરી તથા રેબા
બિન હેવા પહોંચ્યા. ખલીફ સુલેમાન ત્રણ દહાડા મદીના મોતુ-
વરામાં રોકાયો. ત્યાંના તવંગર તથા ગરીબો તેમજ આલીમો
તથા અજ્ઞાનો સઘણાઓ ટાળે ટાળાં મળીને પોતાના ખલીફના
દર્શન માટે આવતા હતાં. અનાયાસે સુલેમાન બિન અબ્દુલ મલકે
લોકોને પુછ્યું કે, મદીનામાં કોઈ એવો માણસ પહોંચ્યો છે કે, જેણે
આ હજરત સલ્વં અં ૧૦ ના સિસહાબને જોયા હોય અને તેમના
સતત્ત્વગથી જ્ઞાન સંપાદન કર્યું હોય. લોકોએ કહ્યું કે અયુહાઝમ
એક એવો માણસ છે, કે જે ગાહેડ, સુતકી, શરીયતનો પાખંદ
હોવા સાથે, તે અસહાબોની ઝીયારતથી પહોંચે જાય છે.

મતલબ કે સુલેમાને અયુહાઝમને બોલાવ્યો. અયુહાઝ-
મના કપડાં મેલાં અને ફાટેલાં તુટેલાં હતાં; અને તે લંગડો પહોંચ્યો
હતો. જે મકાનમાં સુલેમાન હતો તેમાં તે દાખલ થયો. અને
ઉભો થઈ ગયો. ખલીફ સુલેમાન કાંઈ કામમાં રોકાયેલો હતો તેથી
તેના તરફ તેણે લક્ષ ન કર્યું; પણ અયુહાઝમ પરવાનગી લીધા
સિવાય પોતાની લાકડી ટેકવી લોંચપર બેસી ગયો. સુલેમાને
જોયું તો તેની જગાલ સ્થિતિ, ફાટેલાં કપડાં તથા લંગડાપણા એ
તેની કીર્તિ તેની દષ્ટિમાંથી ઉતારી નાંખી આ પ્રસંગે ખલીફ
સુલેમાન બિન અબ્દુલ મલક તથા અયુહાઝમ વચ્ચે નીચે પ્રમાણેની
વાતચિત થઈ.

સુલેમાન—તમારાથી એક બહુજ અઘટિત કાર્ય થવા પામ્યું
છે; જો કે તમે હજરત સલ્વં અં ૧૦ ના અસહાબને પહોંચે જુકયા
છો. અને સાંભળવામાં આવ્યું છે કે, તમે પોતે પહોંચે દીનદાર
તથા શરીયતના પુરા પાખંદ છો.

અયુહાઝમ—અમિરિલ મોમીનને એવી તે કંઈ નાજાયેલ
વર્તન મારાથી જોઈ છે?

સુલેમાન—મારી આગળ મદીનાના સઘણા માનવર લોકો
તથા ઉદમાઓ આવ્યા અને તમે આવ્યા નહિ; જો કે તમે પહોંચે
મદીનાના ઉદમાઓમાંથી છો.

અયુહાઝમ—હું કસુરદાર તો ત્યારેજ ગણાતે કે, બ્યારે
તમારા અને મારા વચ્ચે કાંઈ પહોંચે બહુ પિછાણ હતું; પણ આજ
પૂર્વે આપ તથા મારા વચ્ચે બહુ પિછાણ થઈ નથી. તેટલા માટે
હું આપની પાસે આવ્યો નથી અને હું શરીયત, કાનુન કે નૈતિક
રૂએ આપના કશાપણ શુનાહમાં આવી શકતો નથી.

સુલેમાન—(હાજર રહેલાઓને સંબોધીને) અયુહાઝમે ખડ
કહ્યું છે. (પછી અયુહાઝમને કહ્યું કે) અમે માતથી કેમ ડરીએ
છીએ અને તેને કેમ ખરાબ સમજાવ્યું છીએ?

અયુહાઝમ—તે એટલા માટે કે, તમારા દીલોમાં દુનિયાની
મોહબળ જોડી બેઠી છે. આખરત પ્રત્યે તમે તબન જેખરવા
થઈ ગયા છો. તેના પ્રત્યે તમેને સખત અભાવો છે. તેટલા માટેજ

તમે એક વહાલી જુનુને તબન કરી અને તબન કરવામાં
નથી કરતા કે, જેના પ્રત્યે હવે તમે સખત છો.

સુલેમાન—અયુહાઝમ! તમેએ જુનુને તબન કરી
માતથી એટલા માટે ડરીએ છો કે, જુનુની મોહબળને પોતાની
દીલ લગાડી લઈએ છીએ અને આખરતનો અમીને જુનુને તબન
રહેતો નથી; પરંતુ અય અયુહાઝમ! જુનુ છેવટે અમે આખરત
તરફ ફેવી રીતે જઈશું?

અયુહાઝમ—જગતમાં જે સારાં કાર્યો કરશે, તે આખરત
એવી રીતે જશે કે, જેવી રીતે મુસાફર ખુશી થતો પોતાને જો
બાંધે છે. અને જે દુર્ગુણી માણસ હશે, તેનું દૃષ્ટાંત એવા અયુહાઝમ
જેવું છે, જે પોતાના ધણીથી નાહો હોય અને તેને પકડી જકડીને
કડક તથા ગઝબનાક ધણીના સામે લાવવામાં આવ્યો હોય, હવે
ધણીને અજતેયાર છે કે ચાહે તો તેને સબ કરે અને ચાહે તો તેને
માફ કરી આપે (સુલેમાન આ જવાબ સાંભળી બહુજ રડ્યો અને
હાજર રહેલા લોકો પહોંચે પોતાના રડવાને થોભાવી શક્યા નહિ.)

સુલેમાન—અયુહાઝમ! કેવું બેહતર થતે કે, અમેએ અખર
પડી જતે કે, ખુદાવાલા અમારા માટે કેવા પ્રકારનો હુકમ તમારે
કરવાવાળો છે.

દરેક જાતની લાલીઓ ટાઇડસ—સીમીટના
જુના અને બહીતા વેપારી.

ડાકોરદાસ હીરાલાલની કું.

તાંદુર શાહાબાદ—નાવડગી મદ્રાસ રેલ તથા પાલી
લાલીઓ હમારે ત્યાં જવાળખ તથા હુકમ
લાવેલો, માલ સરસ.

માલો—હીરાલાલ હીરાલાલ

કંઠન પાડ, મુંબઈ નં. ૧૦

સાથે જોવામાં હતા. ૧૯૬૪ ને ૧૯૬૪ માં હોર્ડ હેરીસે બેવાર જુનાગઢની મુલાકાત લીધી હતી. ને તેમની પરાજાગત બીજા સર-કારી જોડીસરો અરફત વારી રીતે થઇ હતી. ૧૯૦૧ માં બવનાયતું પાણીનું બાંધકામ હોર્ડ હેરીસના હાથથી જોલવામાં આવ્યું હતું. જોડી રીતે ના. નવજી રસુલખાંનજીના હાથથી અનેક લોક ઉપયોગી કામો થયાં હતાં. જે તેમની કીર્તિ દર્શિ, કુશળતા અને પ્રજા પ્રત્યેનો પ્રેમ બતાવે છે. તેઓ રાજ્યદ્વારી મામલાઓમાં પરીપૂર્ણ પ્રવિણ હતા. અંગ્રેજ સરકારના ઓફીસરો જે એકવાર આવી જતા તેઓ તેમની આગતા સ્વાગતા, અને ઉંચા વિચારો કહી પણ બુલતા નહોતા. તેમણે હાડ અને ખર બ જીઓનો જુનાગઢમાં નામોનિશાન કાઢી એક ખાસ કાયદો બનાવ્યો હતો. તેઓને છેલ્લે નામદાર બ્રીટીશ સરકાર તરફથી જી. સી. એસ. આઇ નો ઉંચો ખિતાબ અને ૧૫ તોપનું માને બક્ષવામાં આવ્યું હતું તે નામદારને ત્યાં ત્રણ સાહેબ બહા અને બે સાહેબ ઝાદીઓ ખુદાની કૃપાથી થયા હતા તેમાંથી એક સાહેબ ઝાદી સાહેબા અને એક સાહેબબહાદુર (હાલનાના નવાબ સાહેબ મહાબતખાંનજી સાહેબ) હયાત છે ખુદા તે બંનેને સુખ સાથેનું લાંબુ આયુષ્ય આપે આમીન નવાબ સાહેબ રસુલખાંનજી સાહેબની શાદી મહારૂલ મહામ શેખ મહમદ બહાઉદ્દીન બાઇસાહેબના સાળાના ખાનશી મહમદખાંમીયાંની સાહેબ ઝાદી સાહેબીબી સાહેબા સાથે થઇ હતી.

જુનાગઢના ત્રણે નવાબ સાહેબોની કારકીર્દીઓ બહુજ અજકતી અને વૃદ્ધિ પામતી આબાદીવાળી રહી હતી. રાજ્ય હમેશા કરજથી મૂકત લખરેજ તોસાખાનાહવાળું અને અપટુડેટ કારોબાર ઉપર રહ્યું હતું. મોટા મોટા અંગ્રેજ અમલદારોએ પોતાના બાવણોમાં કબ્જું હતું કે જુનાગઢ હાલમાં સુધારાની ટોચે એટલું બધું ઉચું ચઢેલું છે કે ટોચે લાગી જવાની બીક રહે છે. હીંદુસ્તાનમાં ઉત્તમ કારોબાર અમે જોઇતા હોઇએ તો એક જુનાગઢમાં છે.”

ઉપલા ત્રણે નવાબ સાહેબોની અડધી સદી ઉપર વજીરાત કરવાનું માન મે. મહારૂલ મહામ શેખ મહમદ બહાઉદ્દીન બાઇ સી. આઇ. ઇ. (નવજી આમ). ને મળ્યું હતું જેમણે ત્રણ નવાબ સાહેબોની નહિ બૂસી ને બૂસી શકાય તેવી સોરઠની તવારીખમાં હમેશ આકતી સેવાઓ ઉત્તમ વિચારો અને દૃઢ વકાદારીથી બજાવી પ્રજા, રાજ્ય, રાજ્યકર્તા, અને બ્રીટીશ ગવર્નમેન્ટને પરીપૂર્ણ સંતોષ અને દાખલો નાખ્યો હતો.

ના. નવાબ સાહેબ રસુલખાંનજી ઇ. સ. ૧૯૧૧ માં બન્ધુઆરી માસની ૧૧ મી તારીખે બેહીસ્તનરીન થયા હતા. કાલુ ઇન્ના લીલાલે વર્ધના ઇલચહેરાજેઉન.

“ઉસમાનખાં.”

ઈશ્કની બીમારી.

(ગઝલ.)

ના.કર ડોક્ટરકવા મ્હારી, ન થઇતબીથત થયો સારી !
હયા પાતો બલે પાને, મગર તે ડોક્ટરની ખાલી !
બીગમ્મી છે મ્હને કેવી? તમે તે હાય શું બલો ?
કહી મળશે નહીં મળશે, છતાં એ કેલ બલે છે !
બલે બલો, તમે બલો, મ્હને તે માદના રેશે !
કુશાલે દિલ મ્હુ મ્હારું, વિના કાલુ થયો ન્યારું,

બીમારી ઇશ્કની આ છે, મ્હું તે શાંતીથી સુણને,
ખોવાયેલું છે જીગર મ્હારું, હૃદય એડી થયું ન્યારું !
બળીને ખાક બસ ચારું, કુઝી આવાં હવે છુટવું,
નથી બચવા હવે આશા. મ્હને મરવા સુખે રેશે,
હયા આવે તમેને તો, પાછળ મ્હારી કુઆ કરને,
અગર સારો હોતો હું તો, કદે કદે યાદ નમો કરને !

લી૦ “ નવલ. ”

(જોશમાન નુરમમદ અમરેલીવાળા)

તમે શું બલો ?

(ગઝલ)

કહું છું તમે સૂણને, હયા કંઈ સુજ પરે આલો !
સુકાયું આ જીગર શાથી? તમે તે હાય શું બલો !
તમે પૈસા તથા ભૂખ્યા, હમે તેને ખીજાર નાશ,
હમારો શો ઇરાદો છે? તમે તે હાય શું બલો !
તમે ફુનીયાં મહીં મોયા, હમે ફુનીયાં થકી હાથો,
હમે શાથી સહા બળતા? તમે તે હાય શું બલો !
તમેને જે હશે ખ્યારું, તમે તેનેજ બલો જો,
હમે તે ઇશ્કના બંદા, તમે તે હાય શું બલો ?
તમેને જે અતી ખ્યારું, હમેને તે બધું ખ્યારું,
હતો મહાબતના ભૂખ્યા, તમે તે હાય શું બલો !
અમાજગલો અને મ્હાડે, વળી નહીંઓ અને નાળે,
હવે સૂતા બિયા બાને, તમે તે હાય શું બલો ?

લી૦ “ નવલ. ”

(જોશમાન નુરમમદ અમરેલીવાળા)

“ વિરહ-વેદના. ”

—❦❦❦—

(લેખક:—સી. એસ. કુસુમગર, નડીયાદવાસી.)

વિરહની વેદના છે વાલમાં શીદને સતાવો છે,
મનોહર આ વધત વીતે હૃદય શાને ખીડાવો છે.
ક્યો તો વાયદો મુજને રતિથી તૃપ્ત કરવાનો,
ગજબ શું છે અરે દિલબર તજીને આપ બલો છે.
સમયુ આ હૃદય તમને હૃદય દ્વારે પધારીને,
કરીને લાલ નયનો મુજ તરફ બલ શીદને પાઓ છે.
ફના થઇ ગઈ બધી લાલી વિરહમાં ગાળની માસ,
મધુર મુખન જરા આપો મહન શીદને નસાવો છે.
ખુદા ખાતર નહિલ મુજ પ્રત્યે જેથી જતા વહાલા,
મને શુણ ગાન તમ આવાં હૃદય શીદને ફૂકાવો છે.
કુસુમગર ફકત હાલ કહી થયો આખન ત્યાં તેને,
કહું કે આમ નિશ્ચીન રહો તમે શીદને જલાવો છે.

દુકામાં મેઈલ પછી ડીપાર્ટમેન્ટ એવું ન હોતું કે જે નામદાર નવાબ સાહેબની અંગત હેબરેષ હેઠળ ન હોય આખું રાજ્ય મશીન માફક કામ કરતું હતું. ગીરમાંથી અમુક ભાગ ખેડવાણીના કામમાં લેવામાં આવ્યું હતું. અને વસાવવામાં આવ્યું હતું.

પહેલીજ રેલવેનો સર્વે ૧૮૬૬ માં શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો. રાજ્ય સ્થાનિક કોર્ટ જે પાછળથી બંધ કરવામાં આવી હતી તે બાયાત અને મૂલગીરાશીઓની તકરારોનો ફેસલો કરવા કાયમ કરવામાં આવી હતી કેળવણી અને પબલીક વર્ક્સમાં થયેલા સુધારા અદ્ભુત હતા. જુનાગઢને મ્યુનિસીપલ ટાઉન બનાવવામાં આવ્યું તથા લોકોની સગવડતા ખાતર રસ્તાઓ પોહોળા કરવામાં આવ્યા અને તે ઉપર બહુજ સુદર બનશે બાંધવામાં આવી કે જેમની કોઈ સ્ટેટમાં હાલમાં જોડી નથી વૃદ્ધો વાવવાને સારી રીતે ઉત્તેજન આપવામાં આવ્યું હાઈસ્કૂલ સ્થાપવામાં આવી લોક ઉપયોગી કાર્યો નામદાર નવાબ સાહેબના વખતમાં કરવામાં આવ્યા હતા બે લાખ રૂપૈયા કેળવણી ઉપર ખર્ચવામાં આવ્યા હતા ૪૬ લાખ રૂપૈયા ગરીબોના હુકમો ટાળવા નામદાર નવાબ સાહેબે ખર્ચ્યા હતા આખીસીનીયાની લડાઈ વખતે નામદાર નવાબ સાહેબે અંગ્રેજ સરકારને ધાંસ અને ટકુઓ પૂરા પાડ્યા હતા અકુશાન લડાઈમાં સારી મદદ કરી હતી વાઘેરાન ખીંગાણામાં મરાયેલા બે અંગ્રેજ ઓફીસરોની સ્ત્રીઓ માટે સાફ પેન સન કરી આપવા નામદાર સરકારને પોતાની ખુશી બતાવી હતી તેમની ચાહગીરી ખાતર રૂ. ૧૦૦૦૦ વ્યાજે મૂકી હેબર્ટ અને લાટચ નામની સ્કોલરશીપ્સ કરી હતી ૧૮૭૧ ની સાલમાં મહારાણી વિક્ટોરીયા તરફથી તે નામદારને કે સી આઈ. ઇ નો માનવંતો ઇલકાબ મળ્યો હતો.

વાલાશાન નવાબ મોહબતખાનજી સાહેબ બહાદુર આવી રીતે ૩૧ વરસ રાજ્ય ભોગવી પોતાની ૪૫ વરસની ઉંમરે તા. ૩૦ મી સપ્ટેમ્બર ઇ. સ ૧૮૮૨ ના રોજ સ્વર્ગે મીઠાવ્યા જુનાગઢ રાજ્યની ખરી આબાદીનો પાયો નાખનાર એજ હતા. તેઓને ઉરદુ ફારસી સાહીત્યનો બહુ શોખ હતો. સવારીમાં ઢગલાબધ જવહલેજ મળે તેવાં પુસ્તકોનું કલેક્શન સાથેજ ચાલતું હતું તેઓ ઉરદુ ફારસીના મોટા કવી હતા. તેમના વખતની બહોળલાલી મોગલ પાદશાહોના દરબાર સમાન હતી. તેમના લગ્ન નામદાર અમીરૂલ ઉમરાના સેફલ ઇસલામ મહારૂલ મહામ સેખ મહમદ બાઈના નાના બહેન લાડલીબીબી સાહેબા ના. નવાબ બહાદુરખાનજી સાથે થયા હતા ને તેમનાથી નામદાર બહાદુરખાનજી જનમ્યા હતા.

બહાદુરખાનજી.

નવાબ મહાબતખાનજી પછી તેમના વડા સાહેબ ગઢાહ બહાદુરખાનજી સાહેબ ગાદી ઉપર બેઠા એ એાએ રાજ કુમાર કોલેજમાં ઉચ્ચ પ્રકારની કેળવણી લીધી હતી એઓ રાજ્યને કારોબાર મહારૂલ મહામ શેખ બહાઉદ્દીનબાઈ અને હીવાન હરીદાસ વીહારીદાસની સલાહ અને મદદ લઈ કરતા હતા. જેતપોર જે વેરાવળ વચ્ચે રેલવેની સડક ખોલવામાં આવી હતી. તેમણે બારતની સારી રીતે મુસાફરી કરી હતી. મયા અને મકરાની ખારવટીયાઓને એઓ નામદારે કચડી નાખ્યા હતા. ખેતીમાં રહેલી ખામીઓ ઉચ્ચ પાયા ઉપર લાવવામાં આવી હતી વિલેજ પોલીસ એક્ટ સુધાર્યો ૧૮૮૪ ની સાલમાં બોરખે આર્ટ્સ એક્રીબીશનને રૂ. ૧૦૦૦૦૦ ની મદદ કરી હતી એન્ટેનર્પના એક્રીબીશનમાં એમણે અનેક વસ્તુઓ મોકલી હતી અસલ કાઠી અને એરેલીઅન ઘોડાની ઓલાહ સુધારવા એમણે બહુ ફતેહમંદ પ્રયાસ કર્યો.

એમના પેટાશમાં ખીબ રાજ્યેશી ન નીકળે તેવા ચોકોઓને મોકલ સંબંધ હતો. ગીરનાર ઉપર બજાણુઓની રાહત માટે છેવટ સુધી પાકાં પગથીયાં બંધાવી લાખોનો અમરીબાઈ લીધો હતો. પબલીક વર્ક્સ ડીપાર્ટમેન્ટમાં એમણે લાખો રૂપૈયા ખર્ચી નાખ્યા હતા. કેળવણી તરફ તેનો લક્ષ પડેલાં ખેંચાતો હતો. લો અને મેઈસ્ટીમના અભ્યાસ માટે યુવાનોને ઇંગ્લેન્ડ મોકલવાની એક યોજના અમલમાં આણી હતી. એમના પૂજ્યમાન પિતાશ્રી માફક એમણે નામદાર ખ્રીટીશ સરકારની ઉત્તમ મિત્રચારી અને ખ્યાર મેળવ્યા હતા. ૧૮૬૦ ની સાલમાં જી સી. આઈ. નો મોટો ખિતાબ, તેમના શાણ અને ઉદાર રાજ્યકારોબાર માટે અંગ્રેજ સરકાર તરફથી ધનાથત કરવામાં આવ્યો હતો. આ સંબંધા માન લોગવવા તેઓ વધારે જીજ્ઞાસુ નહિ. લોક ઉપયોગી કાર્યો કરવાની દરમીયાનમા તેઓ ઇ. સ. ૧૮૬૨ ના બન્યુઆરીની તા. ૨૭ મી તારીખે ગુજરી ગયા હતા. લોકોની ફીકા-ગીરી તેમના ઉપર એટલી બધી હતી કે, તેમના મૃત્યુના દીવસે આખા સોરિઠમાં તો શું પશુ હીંદુસ્તાનના દરેક મોટાં શહેરોમાં કર-મલાના દેખાવે થઈ રહ્યા હતા. અંગ્રેજ સરકાર અને પ્રજા તેમને વિશેષજોથી યાદ કરતી રહી છે. “રોશનખિયાલનસુવ-સખી અને મનોરંજક.”

રસુલખાનજી.

ના. રસુલખાનજી સાહેબ બહાદુર તા. ૨૩ મી બન્યુઆરી ૧૮૬૨ મા ના. રસુલખાનજી બાબી બહાદુર ગાદી ઉપર આવ્યા. બહાદુરખાનજી સાહેબના મરણ પછી જુનાગઢની રાજ્યગાદીના વારસા માટે રાષ્ટ્રપોરવાળા બેગમથી થયેલા મોહબતખાનજીના વડીલ બેટા અને ના. રસુલખાનજી વચ્ચે વકરાર ઉભી થઈ હતી પણ વજીરે આગમ સાહેબ તથા વિદ્વાન કાર્યભારીઓની કોશીશથી ના. વડીલસરકારે રસુલખાનજીને હક્ક રાખ્યો હતો. અને વ્યાજબી પણ તેમજ હતું.

તેમના વખતમાં પ્રીન્સ વિક્ટર લેપર એસાઇલમ, ગીરનારનો ભૂત્તર વિધાનો સરવે-ગીરની વૃદ્ધિ ૧૮૬૬ માં હાટી કલ્યાણુ છેવટ ૧૮૬૩ માં જેવલસરથી રાજકોટ સુધીની રેલવે ૧૮૬૭ માં અલીએ-નેશન સેટલમેન્ટ તથા હાતારના પગથીયાં-વિ. ના સુધારા થયા હતા. રાજકોટમાં સ્ત્રીઓ માટે દવાખાણુ—જુનાગઢમાં વોટર વર્ક્સ-કરજન કેનાલ, સંગૃહસ્થાન, બહાઉદ્દીન કોલેજ, આ સોકાના કિંમતી પથ્થરના રક્ષણુ અર્થે તે ઉપર મકાન, પબલીક વર્ક્સ ડીપાર્ટમેન્ટમાં રૂ. ૬૬૦૦૦૦૦ નો ખર્ચ, સાઉથ આફ્રીકાની લડાઈવેળા ચોડાઓની સરકારને મદદ, ૧૮૬૯ મળેલ કે. સી. એસ. આઇનો ઇલકાબ. વિ. બાબતો આપણને સપષ્ટ બતાવી આપે છે કે, તેઓ રાજ્ય કરવામાં બહુ કુશળ-પ્રજાપાલક ને દેવી પુરષ હતા. તેમની ઇશ્વર પ્રત્યેની ભગવિ જગજહેર છે. આ બધાં કારણોને લઈ પ્રજાનાં અંતઃકરણ-માથી નિશ્ચીન ધણકારો નીકળ્યા કરતો કે “રસુલખાનજી તમો દીર્ઘ આયુષ્ય તન્દુરસ્તી અને શ્રેષ્ઠ સુખ લોખવો” આ સીવાજનાં એક પડથો અંગ્રેજ સરકારના વિચારોમાં પડતો હતો ૧૮૬૩ માં તેમણે ઇલકતા અને અપર ઇન્ડીઆ તથા મદ્રાસ અને હિંદુસ્તાનની મુસાફરીઓ કરી હતી ૧૮૬૪ માં રાજકોટમાં લોર્ડ હેરીસે બરેલા દરબારમાં ૧૮૬૭ માં લોર્ડ સેન્ટહર્સ્ટ સાહેબે કાઠીઆવાડના પ્રયાસે આવ્યા ત્યારે ૧૯૦૦ માં જ્યારે વાઇસરોય કરજન સાહેબે બધા ઇલાકાના રાજ્ય કર્વાઓનો દરબાર બર્થો ત્યારે લોર્ડ નોથ કોર્ટે દરબાર બર્થો ત્યારે નામદાર નવાબ સાહેબે લાખ લીધો હતો. ૧૯૦૩ ના રહેલી દરબાર વખતે ના. નવાબ સાહેબ, ખ્રીટીશ સરકારના આમત્રણને માન આપી અમીરો તથા જોડીસરો

જા. રા. સં. ૧૯૨૬ના રોજ ક્રીડના વાજાદાર અને મનરજ જનરલ હોર્ડલીને હિંદની પ્રાચીન સજા પાનીના ચાલવણ શરેર હિંદીમાં પદચાલી કરનાર કયો તે કરનારમાં વાજાદાર નવાબ મેહોબતખાનનું પ્રમાણ હતા પ્રથમ તેમને ૧૧ તોપનું આન હતું પણ તેમાં વધારો કરી ૧૫ નું કરવામાં આવ્યું હતું વળી એક પદચાલી વાજેટો લશ્કરી હાથ સાથે પછવાડેથી તેમના રાજ્યમાં ચેલોવાડવામાં આવ્યો હતો નવાબ સાહેબે આ વેળા રેહલી-આમદ-કાનપોર કાબૂ-કલકતા-કાચી-પ્રયાગ-સંગમતીર્થ અંબઈ વિગેરે શરેર ખાતે મુસાફરી કરી હતી.

નવાબ મેહોબતખાનનું પોતાની ઝળકતી કારકીરીમાં ન્યાયની કોર્ટમાં સુધારો કર્યો પ્રજા ઉપરના જુલમો કાઢી નાખ્યા ઇબ્રહીમ રૈયલ ઉપર જુલમ કરતા માટે પરગણા ઇબ્રે આપવાની રીલ બંધ પાડી અને રૈયલના મુખ અને બચાવ અર્થે પોલીસ ઇન્સપેક્ટર-વેલ્ક-ફેલ્ડ-મ્યુનીસીપલ્ટી વિગેરે ખાતા સ્થાપ્યા મોટા મોટા મકાનો-પાઠશાળાઓ નિશાળો-બાગ અને બંગલા-કિલ્લા પુલો-ધર્મશાળાઓ સંક્રા-તે સિવાય હજારો ઉપયોગી મકાનો વિગેરે બધાની રાજ્યની શોભામાં વૃદ્ધિ કરી તેમણે જેવી રીતે રાજ્યમાં સુધારો કર્યો તેવીજ રીતે બીજે ઠેકણે પણ મોટી મોટી ઉદારતાથી વિદ્યાર્થીઓને રહાવ રચીએ અથકારને નાણાંનો આશ્રય

નિશાળો, લાઇબ્રેરીઓ, હોંસપીટલ્સ, સોસાયટીઝ, બામબગીચા, મુસાફરી બંગલા અને ખાનગી તેમજ નામીયા લોકોને કમ્યાલુ અર્થે આશ્રય આપી મહદો કરવામાં કાંઈ કચાસ રાખી ન હતી આ સખાવતો કરવામાં નવાબ સાહેબની સાથે તેમના અવિરથ વિશ્વાસુ વલીર-આઝમ શેખ બહાઉદ્દીનબાઈ તથા જમાહાર ખાન બહાદુર સાહેબ હીંદી સી. આઇ. ઇને માન આપવું યોગ્ય છે તેઓ રાજ્યના સ્થંભો વરીકે હતા. જ્યાં સારા સલાહકારો હોય ત્યાં. સારા ક્રમ અને છે તેવીજ રીતે નામકાર નવાબ સાહેબ બહાદુરને આ બે વિશ્વાસુ અને બુદ્ધિ શાળી રતો મળ્યાથી તેમના અમલના વખતમાં તેમને જય જયકાર થયો.

રાજ્યની મેહસુલનો વધારો ટોસા ખાનાહમાં રાખવાનો સીસદમ તેમણે સ્થાપ્યો હતો આ લોકો ૧૮૭૭-૭૮ ના દુકાળોમાં કાંઈ પણ બતની લોન લીધા વગર રૈલવે બાંધવા અને લોકોના સંકટો નિવારણ કરવા બહુ ઉપયોગી થઈ પડ્યો હતો સીવીલ અને ક્રીમીનલલોના કોડ્ડ રટેટના હક્તરોનો સુધારો અને વધવસ્થા નવાબ મહાબતખાનનું સાહેબ બહાદુરે બનાવી હતી. વીસ સારી રીતે સ્થપાયલા ડીપાર્ટ મેન્ટસથી રાજ્ય કારોબાર ચલાવવાનો ધોરણ પણ એમણેજ સ્થાપ્યો હતો જકાત કાઢી નાખી ન્યાયને બહુ ઉત્તેજન આપ્યું હતું પોસ્ટલ ડીપાર્ટ મેન્ટ ખોલવામાં આવ્યું હતું.

MAHOMEDALY ABDULALY RAJKOTWALA.

SADDLER AND COACH IRON MONGER,
Bhendy Bazar, Post No. 9, BOMBAY.

“ગાડી ઘોડાના માલેકોને ખુશ ખબર.”

અમારે ત્યાં હાલના જમાને અનુસરતા નવી ફેશનના રતર ટાયરના ચાક તથા રબર, ધરી, કમાન, પોલ, ધમણની લાકડી, તરેહવાર બતના ફાનસો, ગાડીની ધંટી, હોરહ, મોર-કઠોનાં ચામડાં, ધમણના તથા સુપડી પંખાના ચામડાં, બનાત, ફીત, ગાલીચો, મોરકઠોના કલોથ, લેધર કલોથ તેમજ બેડીના તથા સીંગલના ઉંચી કવોલીના હારનેસ, સ્વારીના જીન, આજુક, લગામ વગેરે ગાડી અને ઘોડાને લગતો તમામ સામાન મળશે.

મોટર બ્રાંડના ગાડીના રબરટાયર ઘણી ઉંચી કવોલીટીના, સ્પેશીઅલ બડાઇના ખાસ બેઇ જવાનો લલામણ કરીએ છીએ.

DELEAR IN MOTAR ACCESSORIES.

મોટરના ફાનસ, મોટરમુક હુડ કલોથ, પ્રેસ બટન તથા ટર્ન બટન વગેરે સર્વે સામાન જમાનું તથા છુટક ભાવે મળશે.

બહારમામના ઓરડરો ઉપર પુરતું ધ્યાન આપી વી. પી. થી મોકલવામાં આવશે.
મહમદઅલી અબદુલઅલી રાજકોટવાળા.

ટે-લીમબર, નં ૪૨૪, -જંબઈ બંદર.

ગાડી અને ઘોડાને લગતો સર્વે સામાન વેચનાર.

આખા હિન્દુસ્થાનના દેશી દવાના પ્રદર્શનમાં સોનાનો ચાંદ મેળવનાર.

અંડુ શર્માસ્યુટિકલ વર્ક્સ.

એલફીન્સ્ટન રોડ, મુંબઈ.

બદલજીભી માટે,
ખાંસી માટે, જૂના તાવ માટે
અકસીર દવા—

દ્રાક્ષારસ—

સ્વાદમાં મધુર, દાઝમાં કમ.
૧૫ રતલની બાટલીના રૂ. ૨)
૧ „ „ રૂ. ૧૫)

તાવની ગોળી—મેલેરિયા તથા બીજા તાવને ૨૪ કલાકમાં ઉતારે છે.
૩૨ ગોળીની બાટલીના રૂ. ૦૫)
૫ તોલાની „ રૂ. ૨)

૫ ગોળી માનવ માટે શબ્દાલ, ૫ ગોળી બાળક માટે, તથા ગુલકંદ ઉત્તમ જાતનાં મળશે.
બહારના આંદરો પ્રમાણે ગોળી તથા ટીકડી બનાવી આપવામાં આવશે.

મુંબઈમાં શાખા:—

- ૧ જૂની મહાજન સાગી, કાલ્યાણેવી રોડ
- ૨ માંડવી બહર રસ્તે, ડબ્બા ગલીને નાકે.
- ૩ બોરીબહર સામેના સ્વદેશી સ્ટોર

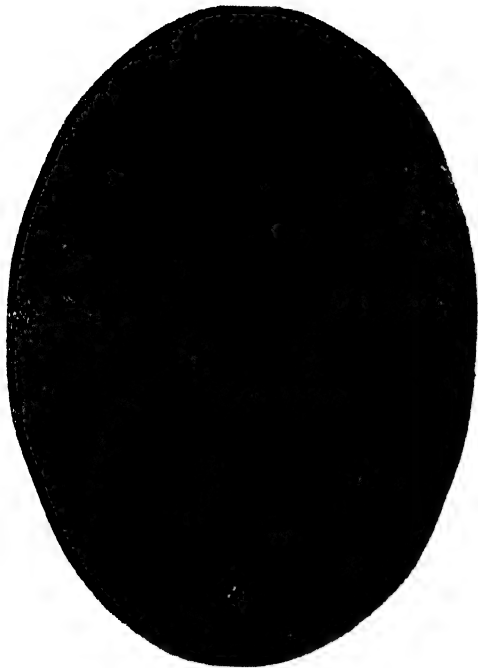

બહારગામ માટે:—

એલફીન્સ્ટન રોડ, મુંબઈ.
તારતુ શીરનામું
“અંડુ”—મુંબઈ.

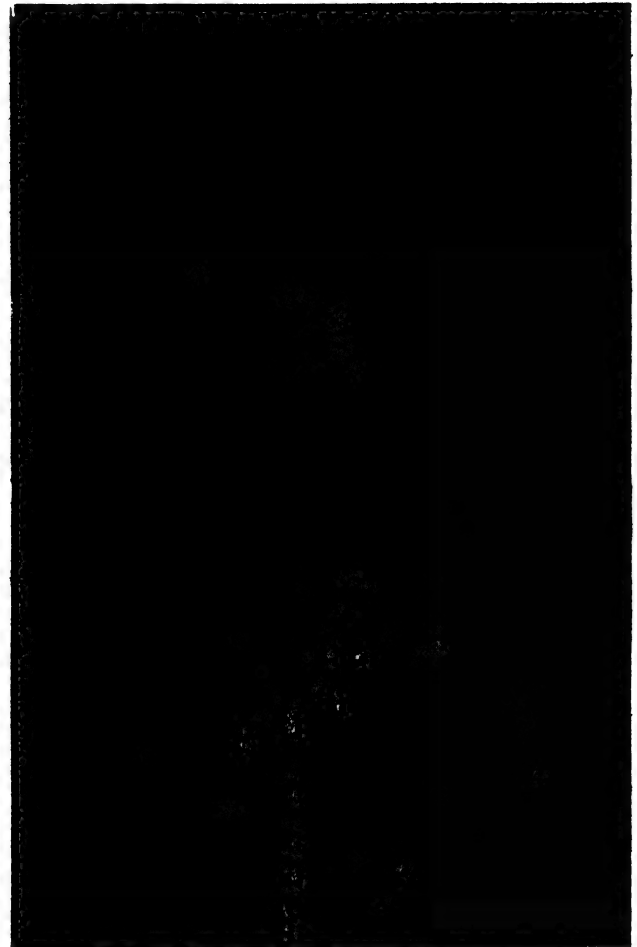
ઇસલામી રાજકર્તા.

બુનાગઢ રિયાસત.

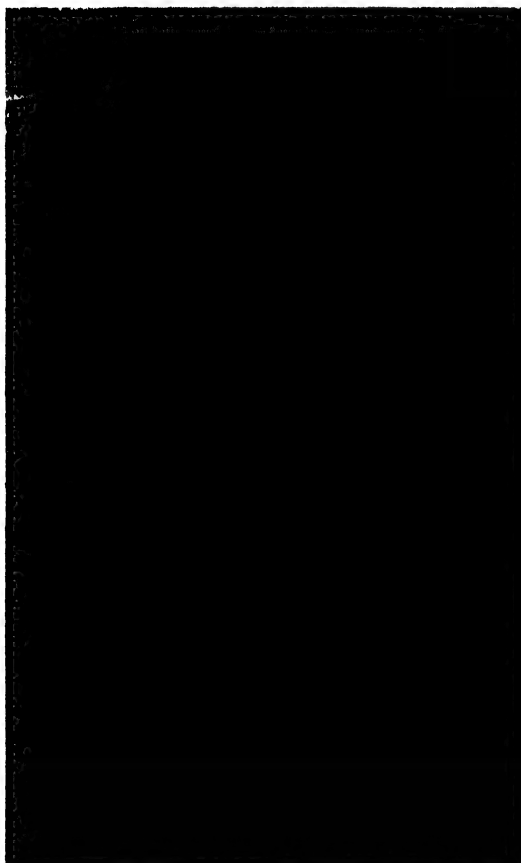
મરહુમ નવાબ રમુલખાનજી.

مرحوم نواب رمول خان

મરહુમ નવાબ બહાદુરખાનજી.

مرحوم نواب باهادر خان

મરહુમ નવાબ મહોબખાનજી.

مرحوم نواب محبوب خان

મરહુમ મહારામહામ વઝીર બાહુદીન સાહબ.

مرحوم مہارامہام وزیر باہودین شاہ

આ કિસ્સાથી ખતરી થશે કે અમારા સુસલમાન બાધ્યો પ્રથમ કેમ આલોક અને બહેન હતા. વાંચકો તમને પ્રથમની કિસ્સાથી સ્વીટીથી માહેતમા કરવાનું સબજ કમલુ ચેટકું કે કમલુ પલુ આપણા વડીલો માફક બગુત થઇ અમારીજ કળાઓ જે વીજળો લઈ ગયા છે તેઓની પાસેથી સ્વીટી આપણી કોમની ઉન્નતી આવી આપણા બાધ્યોના કાર્યબદલાને ઉત્તેજન આપતું અને આપણા બાધ્યોને નવા જમાનાની રક્તોર ઉપર ઈશ્વરો કુબર સ્વીટના આગમ પડતા કરવા.

ગાંધી.

હો છે. પુલકમાં પાલિક બુચો સરકાર આવે છે, હુકમની સુલક કરવા બુચો દીલદાર આવે છે. અમારક દુરો ગીલમા સર્વ તુજને પ્રેમથી આહવાં, તુને કુરમતમાં લાવા તે દુરો હુસીઆર આવે છે. કહું આકલાકે તુજને પ્રેમથી માંગી લે તું પ્યારા, સીદા છે સર્વ તુજ પર આ હુકમમાં ચાર આવે છે. પુલક એ પાકના બહા આહા તે શું રૂકું માંગ્યું, મને બલિસ સુજ ઉમ્મત ને એવા ઉદગાર આવે છે. કુસમર નામ રાખું છું ખતાઓ છે અતિ મારી, તું જેને બાનમાં મુજને કે ઉમ્મેદવાર આવે છે.

ધમ્પીરીયલ કેપ માર્ટ

જાણખ અને છુટક સર્વે જાતના ટોપીઓના

વેપારો કે ક્યાં મનપસંદ અને ડીપ્રાયલ

ભાવથી મલી શકો.

દરદીશ કેપ, બેંગલોર કેપ, અનવર કેપ અમીરી કેપ મુગલ

કેપ સાયકલ કેપ અને કીચીયા ટોપીઓ ઉચી કવો-

લીટીની કીકાયલ આવેથી મલી શકો.

બજારમાંથી માલ ખરીદ કરવા પહેલાં અમારી

દુકાનની મુલાકાત જરૂર લેવી.

બહારમાનાં વેપારી જોરજરપર પુરતું ધ્યાન આપી માલ

વી. પી. થી રવાના રવામાં આવશે.

નાનજી ઝવેર

કે. વી. ડી બજાર દુકાન નં. ૮૩ મુંબઈ ૬

જુનાગઢનો મરહુમ નવાબ

સ. નવાબ મોહોબતખાનજી.

નવાબ મોહોબત ખાનજી નો જન્મ ઇ. સ. ૧૮૩૬ ના મે માસની તારીખ ૨૧ મીના રોજ થયે હતો તેમની માં સાહેબજી નામ નાજેબી હતું. તેમના પિતાશી તેમને કિશોરવયના મુઠિને પરલોકવાસી થયા હતા. તેથી તેમના મોટા ભાઈ હામીદ ખાનજી એ એમને અત્યંત દુઃખ હઈ નજર દેક રાખ્યા હતા. એમનો વિચાર રાખનપોરના નવાબ કોરાવર ખાનજીની સાહેબ વાદીક કમલકામત સાહેબા સાથે કર્યો હતો જ્યારે કાઠી કરવાની મુદત નજીક વધતી ત્યારે હામીદ ખાનજીએ તેમને ત્યાં જતા રોક્યા. એ વેળાએ રાજ્યના બીજા અમીર ઉમરાવોએ વચમાં પડી, મોહોબતખાનજીની શાદી કરવાને માટે રાખનપોર ભ્રમ અને ત્યાંથી પાછા આવે ચિંતે પાછા તેમને નજર દેક કરવા એમ કહેવાનું. મોહોબતખાનજી સાહેબ રાખનપોર ગયા અને ત્યાંથી શાદી કરી પાછા વળ્યા. રસ્તામાં તેમને પોતાના વડીલ ભાઈ હામીદખાનજી ગુજરી ગયાના સમાચાર મળ્યા તેથી મોહોબતખાનજી સાહેબને કેટલાં જવાની બીક હતી તે મટી ગઈ અને પોતાને નવાબ બનવાનો વખત આવ્યો હવે પછી પગમાં તરણનો મેરુ અને મેરુનું તરણું કરી દે છે. એ કહાણી સુજળ મોહોબતખાનજી સાહેબને માટે થયું. તેઓ બધી ધામધુમથી જુનાગઢ પધાર્યા અને ઇ. સ. ૧૮૫૧ ના આગસ્ટની ૧૧ મી તારીખે ગાદીએ બેઠા.

નવાબ મોહોબતખાનજીને તેમની સાવકીમાં નાજુબી સાહેબા અને તેમની બહેનપણી આઇતીયુ સાહેબા વિશેષે એ કેદીની હાલતમાં રાખ્યા હતા તેથી કંટાળીને તેમણે તે વખતના પોલીટીકલ એજન્ટ કરનલભાને છુપી રીતે પોતાને દુઃખમાંથી છોડાવવાને લખ્યું. તેણે પોતાના એસીસ્ટન્ટ ફોટન એલીઅટને તપાસ કરવા જુનાગઢ મોકલ્યો પરંતુ તેને ત્યાં પોહોચ્યા પછી થોડી મુદતે તેણે મરુનું મરું અને મી. ફોલસન નીમાણા તે જ્યારે વંચલી મુકામે આવ્યો ત્યારે નવાબ સાહેબ પોતાના દુઃખનો અંત આવેલો એક પોતાની માં અને આંખેલીયુની નજર મુકાવી પોતાના સાખા જમાદાર બહાઉદ્-દીન ભાઈ સાથે વંચલી નાસી ગયા અને આવી રીતે મી. ફોલસન જમાદાર બહાઉદ્દીન ભાઈની સહાયતાથી ફોલસન થયા જે બનાવ બન્ને તેનો રીપોર્ટ કરનલભાને કર્યો તે પછુના નવાબખાને છુટકા બેઠ રાજ થયા અને તેણે મી. ફોલસનને લખ્યું કે તમારે બાતે જુનાગઢ બંધ તપાસ કરી નવાબ સાહેબની મરણ ઉપસંત તેમના મહેલોમાં શાંતિ રહે તેનો બંદોબસ્ત કરવો મી. ફોલસને ના નવાબ સાહેબને મહેલમાં હાજલ કર્યા અને બંદપટ્ટીયા મણસોને મહેલથી દૂર કર્યા.

જુનાગઢની રાજ્ય ગાદીને કોઈ વારસ પાછળ ન હોય તો વગર નજરાણો આવે સુસલમાની સરદાર પ્રમાણે રાજ લેવાની સંજ્ઞા ઇ. સ. ૧૮૬૨ માં નવાબ મોહોબતખાનજી સાહેબની ચારી રાજ્યનીતિ અને ઉત્તમ વર્તણુકને લીધે નામદાર પ્રીટીશ સરકાર તરફથી તેમને મળી હતી.

ઇ. સ. ૧૮૭૦ ના ફેબ્રુઆરી માસમાં મહારાષ્ટ્રીના કુવર હમુક અંદ્રે એલિનમરો. મુંબઈ, આગ્યા ત્યારે ઇ. સ. ૧૮૭૨ ની સાલમાં એલિનમરો એમમને કાઠીન અંદ્રે ઇન્ડિયાનો ખીતાબ આપ્યો ત્યારે ઇ. સ. ૧૮૭૬ માં મહારાષ્ટ્રી વિલોરિયાના વડા કુવર પ્રીન્સ અંદ્રે વેલ્સ મુંબઈ પધાર્યા ત્યારે જ સહકા હમાયોમાં વાલાયાન નવાબ સાહેબ મોહોબતખાનજી બહાદુર હાજર હતા મહારાષ્ટ્રી વિકટોરીયાએ "કેસરેદી" એ પદ ધારણ કર્યું. તે બાબતે

“પ્રાચીન સમયના ઇતિહાસીયો.”

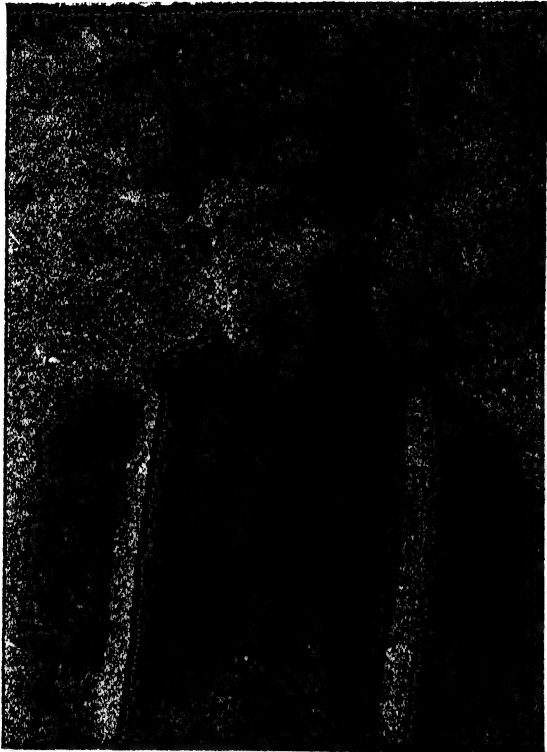
(જાન્યુઆરી-૧૯૩૬, એલ. કુલકર્ણી-નવીઆઈ.)

પ્રાચીન ઇતિહાસ ઉપર વિવેચન કરતાં કહેવું પડે છે કે પ્રાચીન ઇતિહાસ સુધીની રચના પોતાની અત્યંત કુદરતી પ્રવૃત્તિ કરવા બદલ જેને ઉપર રહી છે. કુનીયાની વ્યવસ્થા ઉપર નજર નાંખતા વિદ્યાર્થીઓ છે કે તેની બિના હેવાનાત નખાતાત અને જગતના એટલે પ્રાચીન વર્ગ વનસ્પતિ વર્ગ અને જળ પદાર્થ એવા મુખ્ય ત્રણ વર્ગોમાં વહેંચેલી છે, અને તેમની આબાદીનું જીવન મોજાવુ પાછી અને સૂર્યના ઉદય અસ્ત ઉપર ચુકેર થતું છે. જ્યારે તેની કુદરતના અજ્ઞાત જમાવો અને આશ્ચર્યકારક હેખાવો ઉપર નજર અને વિચાર દોરવા છે તો સાફ માલુમ પડે છે કે તેના જે જે મર્યાદા (લેડો) વિદ્વાનો અને હકીમોની તર્ક શક્તિમાં આવી ગયાં છે તેમાં કદાચ પશુ વિશેષ છે. જોઈ કાઢી અને જોની જ કુદરત વડે આ કુનીયામાં મોટા મોટા ફેરફારો થઈ ગયા અને થયાં કરે છે.

અમારા વડીલો હિંદુસ્તાનના વાસીઓ છે તેથી આ વિવેચનને આરંભ અમારી જન્મભૂમિ એટલે હિંદુસ્તાનથી જ શરૂ કરીએ. પ્રાચીન સમયમાં જ્યારે હિંદુ વિદ્યાકુલર અને નીતિમાં સંપૂર્ણ હતો ત્યારે તેનો હમાર સર્વ કુનીયાપર જોશથી પડતો હતો અને તેણે સર્વ મુશ્કેલીને આશ્ચર્યમાં ગરકાવ કરી નાંખ્યા હતા. પદ્ધતિ ઉત્તમ રૂઢી (શાસ્ત્રી)પણ હિંદુસ્તાનમાંથી જ ઉત્પન્ન થયેલી કહેવાય છે. અને તેના આધારે રામાયણ અને મહાભારત જુની કવીતાઓ લખા-એલી છે. ગણિત શાસ્ત્રમાં હિંદીઓ જ અગ્રેસર મનાતા અને બીજા કેટલાક ગુણોથી હિંદુ બીજા મુશ્કેલીને ફેર પહોંચાડ્યો છે. અને તે સર્વનો કૃષ્ણ પણ તેને જ છે પ્રાચીન સમયમાં ધણીક હિંદુ અને મુસ-લમાન મહાન વિદ્વાનો હકીમો અને તત્વજ્ઞાનીઓ થઈ ગયા છે. પ્રાચીન સમયના રાજાઓના હરખારમાં હજારો વિદ્વાનોએ નીતીશાસ્ત્ર અને ન્યાયશાસ્ત્ર જેવાં પુસ્તકો રચ્યાં છે બુગોળવિદ્યામાં હિંદુ નિવા-સીઓ પ્રથમ ચીન રૂમ અને અરબસ્તાનથી વાડેક થયા હતા હુજર-મંદીમાં રેશમી કાપડ અને સુતર કાપડ માટે તેઓ ધણી પ્રખ્યાત થઈ ગયા હતા કૃષિશાસ્ત્ર એટલે ખેતીવાડી અને ઇમારત ચણવાના કાર્યમાં તેઓ ધણી કુશળ હતા પ્રાચીન સમયની દરેક રચણે નજરે પડતી જળ્ય ઇમારતોથી સાબીત થાય છે કે તેઓ તે કાર્યમાં પ્રથમથી જ હુશીઆર અને ચાલાક હતા પરંતુ અફસોસ અમારી જન્મભૂમીના વાસીઓને જહાલત અને નિરર્થક એશઆરામે પાથમાલ કરી દીધા અને જે હિંદુસ્તાન તરફના શીખરે પહોંચેલું હતું તેને અમારા જુલોએ પસ્તીની ઉડી ખાઈમાં ધસાડી પાડ્યું છે સુધીના નિયમ પ્રમાણે અહીંના અસ્ત થયેલા સૂર્યને મીંસર દેશમાં ઉદય અર્ચો-મીસર દેશ જે ધણી કાળથી અજ્ઞાનતાના સમુદ્રમાં ડુબેલો હતો તે ત્યાંના વતનીઓની એકચતા અને ઇલમના ભર વડે પ્રકાશમાં આવી ગયો અને હાલ પણ કારીગરી અને બનાવટમાં આખી દુનિયામાં ખ્યાલિ પામી રહ્યો છે. મુડકાઓને અનેક વર્ષો સુધી આખા રાખવાની કળા પણ એ જ લોકોએ શોધી કાઢી હતી અને એવા એવા એવા કાલ્યા હતા કે અહરનિશ કામકો-આખ્યા કરતા હતા પણ આજરે કાળચક્રને આંધીન થઈ ત્યાંના વતનીઓની મુખોઈ અને મુસ્લીના પરિણામે તેને પશુ હિંદુની માફક પાથમાલી થઈ પડ્યું ત્યારબાદ મુનાન દેશ ઉત્તરની ટોચે પહોંચ્યું અને ઇલમો કુનનમાં અલિશ્ચ લીલાકાત અને ખ્યાલિ મેળવવી એવી જ રીતે ચીન તેમજ બીજા દેશોના લોકો અકલ અને કુનનના પ્રવાસે પ્રખ્યાત થયા.

હવે આપણે ઇલમની લાઈઓની પ્રાચીન હાલતને જોઈએ જ્યારથી મુલાવંદ કરીએ હવે સમુલે પાઠના કમ સુધારકથી અરબસ્તાનની અરબીનને રોનક આપી અને પોતાના બંધાઓ જે જહાલતના ખડામાં પડેલા હતા તેમની હિંદાયત માટે નજીની બાત સુધારક પેદા કરી અને તેમની બહેલોની લગાર તેઓ સાહેબના હાથમાં આપી ત્યારથી ઇલમા ખાસ સમુલે કરીમનો જ દીન થયો અને તેની રોશની સઉ દિશામાં ફેલી તેઓ સાહેબની હિંદાયતની બરકત વડે અરબ લોકો પણ ઇલમા હુજર તથા ફલો કમાલ પામી જમાનામાં સારા સારા કાર્યોથી મશહુર થયા અને હીની હાલતના સુધારા સાથે દુન્યવી હાલતમાં પણ ધણી ફેર પડી ગયો તેઓએ મીસર દેશના મહાન પુરૂષોના પુસ્તકોનો અભ્યાસ કરી સૈંકડો કમાલીયતથી બરપુર કાર્યો કરી બતાવ્યાં છે અને અસ્તુ અને અફલાતુન જેવા મોટા મોટા હકીમોની તેઓએ ભૂલ પકડી છે. ઇલમે નખાતાવ(વનસ્પતિ શાસ્ત્ર)માં હકીમ અબ્દુર રહમાન તથા ઇલમે હેખાતત પ્રાચીઓની ઓળખાણમાં હકીમ અબુલ ઉસ્માન તથા ઇલમે તિલ (વેદક શાસ્ત્ર)માં હકીમ ખુઅલ્લીસીના તથા અબુબકર બરી એવા એવા નામવર કાળીલો અને હુશીઆર થઈ ગયા છે કે, મુરોપીઓને આજ સુધી તેઓની ઉસ્તાદીનો કમ ભરે છે.

ખલીફા હાફ્ઝ રશીદના વખતમાં અરબોએ રસકખાના (માર્ગમાં સગવડવાળી જગ્યાઓ)બનાવ્યા તથા જમીનની માપણીના કાર્યમાં પણ તેઓ અતિ કુશળ હતા તેઓએ ધણીક જગ્યાએ પિલર ઉભા કર્યા હતા જેના ખંડેર અને નીશાનીઓ હાલ પણ મોજુદ છે. હવાખાના વિદ્યાશાળા ધર્મશાળા તેઓના વખતમાં ધણી કેઠાણે જોવામાં આવતી સડક ઉપર ઉભાસ માટે કંઠીલોની સવડ અને માઈલ પૂરો થવા ઉપર પથરનું નિશાન પણ તેઓએ શોધી કાઢ્યું હતું. પાણીના નળ તથા નહેરો પણ મુસલમાનોની જ કારીગરીથી બનેલાં છે ખલીફાહાફ્ઝ રશીદના જમાનામાં મુસલમાનોની મુકતીઓ વડે ધડીયાળની શોધ થઈ અને પ્રથમ હાફ્ઝ રશીદે ધડીયાળ નૈયાર કરાવી ફ્રાન્સના બાહશાહને તોફા કાખલ મોકલાવી હતી આ બનાવટ ઉપર ફ્રાન્સનો તમામ હરખાર આશ્ચર્ય પારગ્યો હતો અને એ જ ધડીયાળ ઉપર હાલ ફ્રાન્સના મોટા મોટા કાર્ય વ્યવહારો ચાલે છે અને ઘેર ઘેર ટાઈમની મહદગાર થઈ પડી છે ઇલમે ઇન્સા (નિર્મિત રચના) ના ઇલમમાં પણ તેઓ આગળ વધેલા હતા બુગોળ વિદ્યામાં તેઓ એટલા કાળીલ હતા કે મોઅબજ મુલ ખુલકાન નામની પાંચ હજાર પૃષ્ઠની કીતાબ ચાહગીરી માટે હાજર છે અને જેના તરજુમાઓ ઇંગ્લાંડ અને પેરીસમાં થઈ ગયા છે અને ઇન્સાફની રાહ મુરોપીઓને પણ મુસલમાનોની શોધખોળના વખાણનારા થઈ ગયા છે ઇલમે તવારીખની ધણી કીતાબોમાં તેમણે દરેક મુશ્કેલી રાખ્યનીતિ અને રૈયતની સંસારીક હાલત પૂરેપૂરી વર્ણવેલી છે, તથા દરેક ભૂગી ઇમારતોના ખંડેરોના નકશા સાથે પૂર્ણ હકીકત આપેલી છે મહાન પુરૂષોના જીવનચરિત્ર લખવાની રૂઢી પણ મુસલમાનોથી જ નીકળી છે, મુસલમાનોએ પોતાના પેગમ્બર સાહેબના અહેવાલ અને ફરમાનો એટલા વિસ્તારથી લખ્યા છે કે, બીજા કોઈ પણ પેગમ્બરના અહેવાલ તેઓની ઉમ્મત પાસે આટલા વિસ્તારથી નહિ મળે. એટલું જ નહિ પણ મુસલમાનોએ પોતાના કોમના પેશવાઓ તથા વિદ્વાનોની હીરટી પણ પૂરેપૂરી લખી છે અને તેવોની ઉસ્તા નસીહતોના સંગ્રહ કર્યો છે વળી એવાલીઓએ પણ ધણી કીતાબો રચી છે જેમાં પોતાના મુરીદોને ઇલાકત નિતિ તથા અકીદાની હુકમ અને બીજા ધણી નસીહતો કરી છે.

ઈસ્લામી શરાફ મરહુમ શેઠ હસિમાઈલ ગુલમહમદ જે. પી

۱۳۳۷ هـ

હસાડા દરબાર નવાબ એનખાનજી સાહેબ

۱۳۳۷ هـ

રંગુનના ઇસ્લામી હમદરદ,
શેઠ મહમદ યુસુફખાન/મીયાં, કેળવણીનું હિમાયતી
۱۳۳۷ هـ

નવાબ આદા નરસિંહાખાન-ભેરીસટર એટ લેા.

فرزادہ نثار احمد (۱۸۷۵ء)

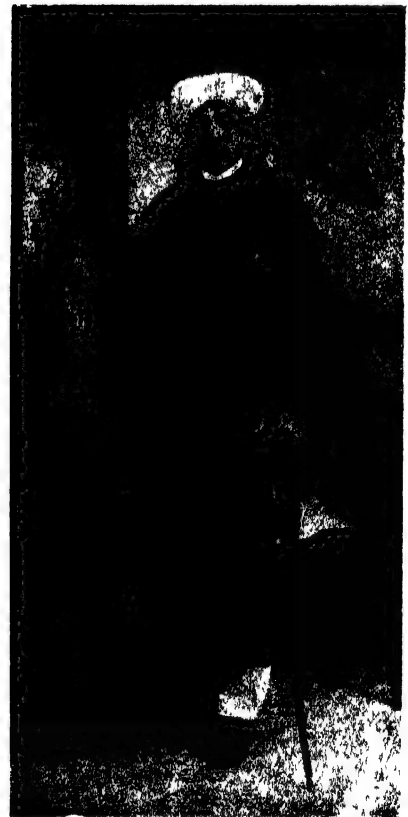
નવાબ આદા મીર હકીબુલ્લાખાન ખાન.

فرزادہ میر معین الدین خان

ધસમાઇલિ આહમદ અસમાલ ઉદ્દે ધસમાઇલ ગોરા,
પ્રેસીડટ, દરયાન અ જુમને ધસલામ.

اسمعیل احمد روبرو افسر گورا

શેખઅલા મોલવી બાકઝા

سید محمد مولوی بابک خواجہ

સુરતમાં બરાએલી ઓલ ઈન્ડીયા મો. એ. કોનફરન્સના પ્રેસી. તથા કારભારીઓ.

The Hon'ble Sir Ebrahim Rahimtoolah, C.I.E.

ઓ સર હખ્તાહીમ રહિમતુલ્લા, સી આઈ. ઇ

الراحمه العظمى

Nawab Muzaffer Husein Khan

નવાબ મીર મુઝફર હુસેનખાન, સુરત

نواب مير مظفر حسين خان

Mr M K SHEIKH,
Oriental Translator, Government of Bombay

શેખ મોહીરમદ કાસમ, ઓરીએન્ટલ ટ્રાન્સલેટર,
ગવર્નમેન્ટ ઓફ બોમ્બે

شیخ محمد کاسم

સૈયદઅલી બેલગ્રામી, એમ એ
તમને અરજીના કરતાં
محمد علي بيلگرامي

મોં મોહમદ હકમાલ, બી એ બેરિસ્ટર એટ.લો.
محمد جمال

બાણીતા મિલામી વિદ્વાન લેખક તથા કલકત્તાથી પ્રગટ
થતા ઉર્દુ પત્ર અલ-હીલાલના અધીપતી
જનાબ મોલાના અબ્દુલ કલામ આઝાદ.
مولانا ابوالکلام آزاد

ઉર્દુના એક ચુનાફા કવી
મોલાના હસરત મોહાની
حسرت موہانی

પેશકશ.

ખડુઝરે સર સૈયદ અલી ઇમામ મહમ્મદ-હુસાઈની.

અમ ઇમામ! અમ સૈયદે વાલા નસબ,
સહતનત રા હીદક અફઝલ આમદી,
આશાનાએ મઅનિએ બેઆ નહ,
મુર્ગે ફિકરમ શુલસિતાંહા હીદક અસ્ત,
ઇશુલ અઝ વારે રંગે બાં બસતક અમ,
બૂદ નકશે હાસતિયમ અંગારધ,
ઇશક સવહાં હક મરા આદમ શુદમ,
હસ્તે અમસાએ ગારફ હીદક અમ,
ખડુરે ઇનસાં અશમે મન શબહા ગિરીસ્ત,
અઝ હરૂને કારગાહે સુમકિનાત,
મનકે ઇં શબરા ચુ મહ આસ સતમ,
મિલ્લતે હર ખાજોરાગ આવા હક અશ,
ઝરફ કિસ્તો આફતાબ અંગાર કહ,
આમે ગર્મમ રાખત બર ગર્ફ કસમ,
ખામહ અમ અઝ હિમતે ફિકરે બુલંદ,
કતરફ તા હમ પાયએ હયા શવહ,
મિલ્લત અર નિમરત શાધર અફમે ઓસ્ત,
અરમમ અઝ નૂરે મુહબ્બત રોશનમ,

હક માનત ફખરે અશરફે અરબ,
અકલે કુલસા હિકમત આ મદી,
બુલવ એ શમ્મે મરા પરવા નહ,
અઝ રિયાઝે ઝિન્દગી બુલ ચીદક અસ્ત,
તાઝહતર હર હસ્તે તુ બુલ હસ્તક અમ,
ના કુબૂલે, નાકસે, ના કાર હક,
આલિમે કેફે હમે આલમ શુદમ,
હર રંગે મહ હવર એ ખૂં હીદક અમ,
વાદરી હમ પરક એ અશરફે હીદક,
બર કશીદમ સિરફે તકવીયે હમાત,
ગર્ફ પાયે મિલ્લતે બચહા શુદમ,
આતિશે દિલ્લહા સરફે તાઝહ અશ,
ખિરમન અઝ સહ રૂમિયો અતાર કહ,
ગરબે ફૂદમ અઝ વખારે આતિ શમ,
રાઝે ઇં નહ પરકહ હર સહરા ફિગ્દ,
ઝરફ અઝ બાલીદગી સહરા શવહ,
નિમરત અઝ અશમે ખીના આબ ફસ્ત,
આશકમાર અઝ હર્ફ અમલાએ વનમ.

નઝરે અશકે બેકરા અઝમન પિઝીર!

ગર્મ એ બે અખતાર અઝમન પિઝીર!

અર્પણ પત્રિકા.

જનાબ સર સૈયદ અલી ઇમામ સાહિબની સેવામાં.

હે ઇમામ! હે શ્રેષ્ઠ તુજ સૈયદ નસબ,*
ઋણને તું વાટ દર્શક આવિયો-
શવ રહયો દાર કુચી તારી સંગ;
કલ્પના હસે નિહાળી વાટિકા,
પુષ્પ એ, હું જીવ રંગ વારો થકી,
અગ્નિ કણ, અસ્તિત્વ માફ જાન વિષ્ણુ,
જોરજો પ્રેમે ઘડયો, માનવ થયો,
કાળ રંગ અળવળ, સકળ મેં નીખી,
માનવી માટે કંઈ રાત્રિ રહયો,
હસ્તીને કાર્યોએ તુલના કરી,
અંદ્ર સમ હું, એ નિશા સંગાર જે,
ગર્જનાથી વાટિકા, વન, જેહની,
જેહ વાધી રજ, લણે સૂર્યો અપાર,
કાળ પીઠે સ્વાર થઇ મુજ ઉપર "આહ!"
ઉચ્ચ વાણી જોમથી રહી મુજ કલમ,
ટીપુએ સાગર વણી પકી અહે,
અંજ છે જો રાખે, તો ચક્ષુ ઠલિ,
અક્ષુ તેજ, પ્રેમ તેજે મુજ અપાર,

તુજ કુટુંબે ગર્વ લે ગર્વી અરબ;
બુદ્ધિને તું જ્ઞાન શિક્ષક આવિયો;
હીપિકા કાન્તિ વણે મારી પવંગ.
પુષ્પ વીણ્યાં, જોઇ જીવન વાટિકા.
ખાંધી, અર્ચું તુજ કરે તોરો કરી.
માલ વિણે ને મુલ્ય વિણે ને માન વિણ.
કોણ, ક્યાં ને શું વણે નણક થયો.
રક્ત રેલો અંદ્ર રંગમાં નીખી.
ગુપ્ત મર્મોનો તહીં પડહો ખર્યો.
જીવ, ને જીવન તણા મર્મો તણી.
† "સ્વેત મિલ્લત" ના અરણ્યની ખાક તે.
હૃદય અગ્નિ, ગીત ગરમી જેહની.
રૂમીઓ ને હાફિઓ, જેને અપાર.
જીવડું? હું લાલ લોહીનો મલાહ.
+ નવ થરોનો વન મહીં ખોલી જામ.
ખીજ ઊગી વૃક્ષ થઇને વન બને.
અંધ ચક્ષુ અંગને ભૂપિત નથી.
*અંજ અવશ્યક દુઃખ કરાવે અમુપાત.

લેટ બરી અશુની મારી સિફાર!

મુજ ફૂદન પ્રેરીત છે, એ અગિયાર!

* સૈયદો પશ્ચિમી સાહેબના ખાનદાન (નસબ) માંથી ઉતરી આવેલા છે. એ ખાનદાન-ખની હાશિમ, અરબ કુટુંબમાં સર્વેશ્વર ગણ્ય છે. x વાઈસરોયની કારોબારી મહમ્મદા હિંદી લખાણ હવા તે ઉપર ઇશારો છે. † સ્વેત મિલ્લત-મિલ્લતે બચહા-સફેત પ્રબ, આત્મચરિત્રની સૈયદ લખી મળે સફેત. મુલિક પ્રબને સાહિબમાં અપાતી માનીતી ઉપમા. ‡ પુસ્તકોનાં નવ થરો. મસદૂર છે. § ઉપલી કહીની ઉપમા પ્રમાણે અમરપર.

“યરી કે કુલકને વહાલ હમ જાણી ન જાણ,
પુલક મહાલ કરીદન મયાને આજ ન ફાસ.”

(એકવા-સાગરમાં કુલકો માણસ જુદીથી-મહાંજાનથી એક
માસ પણ એવો નથી; પાણીની અંદર માસ લેવો
અશક્ય છે.)

કુલક મહાંજાણ.

“અમે સંસાર ત્યાગી શું.”

(સી. એસ. કુસુમગર, નડીયાદવાલા.)

ન મળશે જ્યાં સુધી પ્રેમહા અમે સંસાર ત્યાગીશું,
તણ વેળવ વિલાસો સૌ અમે જંગલ વસાવીશું.
ભાભૂત ધક્કની ઓળી અમે જોગી બની જાશું,
ધરી કર પ્રેમની માળા અમે ત્યાં મંત્ર જાપીશું.
અનલ હા નામની સાથે અમે છે મિત્રતા ખાંધી,
ઉઠાવે કે અગર જાગર અમે ગરદન નમાવીશું.
ભલા સાક્ષી બધા થાતુ પડ્યા છીએ પ્રેમના પથે,
ભલે સંકટ પડે અમપર અમે હીર લેશમાં જાશું.

વીરીઓની કઠંગો સ્થિતિ.

(ગજલ.)

ફલાણા બાઈની વીરી, મેનેજર તો બહા બાઈ છે!
સેક્રેટરી ડીકડા બાઈ છે, વીરી સસ્તી અરે! એ છે!
ભલે રંગુન વિષે આવ્યા, ફલાણા વીરી બાઈમાં,
અમારા લાભના અરથે, વીરી સસ્તી અરે! એ છે!
મગર અફસોસ તોએ છે, નહીં ત્યાં હાલ કેા ધરશે,
બાવરચીને નમવું પડશે, વીરી સસ્તી અરે! એ છે!
કરશે ફરીયાદ જો કેાઈ, તેને તો રોકડું મળશે,
જેને પોસાઈ તે રહેશે, વીરી સસ્તી અરે! એ છે!
બાવરચીને કેશે કેાઈ, ભલા તે પક્ષમાં લડશે,
આલો અટ બંધ તો અરે, વીરી સસ્તી અરે! એ છે!
જાએ હીસાબ વીરીમાં, પમાર છે સોજા કેારીના,
છતાં રવાણ છે જુદો, વીરી સસ્તી અરે! એ છે!
હશે જો જેમમાં કાંઈ, ચોરીશે રાતમાં ત્યાંઈ,
ન મળશે પતોએ કાંઈ, વીરી સસ્તી અરે! એ છે!
કલમ સો સો તણી બાંધે, પછી છે ફાડતો થાંધે,
હશે કંઠાળીને બાંધે, વીરી સસ્તી અરે! એ છે!
અનુભવ છે અરે! મ્હારો, લખું તે સત્ય છે બાઈ!
જેને પોસાઈ તે જાણી, વીરી સસ્તી અરે! એ છે!

લી૦ “નવલ.”

(એશમાન નુરમહમદ અમરેલીવાળા.)

નગુણી નારી.

(ગજલ.)

કરીતી મોહમાં ચારી, રંગો દિનરેન આવારી!
હતી નારી અતી ખ્યારી, જીગરને શાન્તિ દેનારી!
ન ગણતો રાહ કે રસ્તો, દિવાનો પ્રેમમાં ભમતો,
મધુરી વાણીનો લોગી, થયોતો પ્રેમનો જોગી!
હતા ખાગો બગીચા જ્યાં, જતો ફરવા હંમેશાં ત્યાં,
ગુલાબો ગુલ તણાં તોડી, અરપતો પ્રેમીને ઢોડી!
દીધાં સરવે સગાં છોડી, હતી જ્યાં પ્રેમની બેડી,
ના ગણતો દીન કેાઠાણું, સદાએ પ્રેમનું ટાણું!
હતી જ્યાં પ્રણય એ ખ્યારી, પછી દુનીયાં બધી ખ્યારી,
નમાયા કંઈ હતી મ્હારી, સદાએ પ્રેમની વારી!
હતી કાચી કળી ખીલી, ચુટી ગઈ બાથમાં લીધી,
હતો લોગી અરે! લોગી, સદાએ પ્રેમનો રાગી!
મગર અફસોસ તો એ છે, ન ગુણી નાર એ નારી,
અમીને ઝેર કરનારી, ધુરી જોડે છુપવનારી!
ફસાવી ભોગ લેનારી, શેતાંન પક્ષેજ રહેનારી,
ફિલે ના હાઝ ધરનારી, ન ગુણી નાર એ નારી!

લી૦ “નવલ.”

(એશમાન નુરમહમદ અમરેલીવાળા.)

“વિરહી-વામા.” કાં આવ્યા નહિ!

(લેખક:—‘મહેમાન.’ નડીયાદ.)

વિદેશ જઈ વહાલા વસ્યા,
ના પત્ર મિતે પાઠવ્યા.
દિવસ ગયા હકતા થયા,
હીલદાર કાં આવ્યા નહિ.
જો તું અરે બદલાઈ ગઈ,
ના આગમનના ચિન્હ કંઈ.
વિજ્ઞા તણા આ નારના,
પ્રીય નાર કાં આવ્યા નહિ.
આવી વસંત ઋતુ અરે,
પંખા હલકા લલના કરે,
પણ શાન્તિ નવ કાંઈ વળે.
ગમખવાર કાં આવ્યા નહિ,
એકાંતમાં અબળા ડરે.
અમકાર વિજળીઓ કરે,
ફિલ બય થકી આ થરથરે.
દુઃખદાર કાં આવ્યા નહિ,
પૂર ભરમાં કંઠી પડે.
શાલો ફુલાલાં શું કરે,
ના હુંક તેથી એ વળે,
પ્રેમાળા કયાં આવ્યા નહિ.
હીલજનને જોડી પડી,
ભૂતકાળને ભૂલી ગઈ.
ફૂંટી ફૂંટી પ્રગ્ની પરે,
શરમાળ શરમાઈ ગઈ.

અગેજ જીવ બનાવી દીધો. અવલોકુદીન કેરમાની અને કૃષ્ણદીન ધરાધી ઉપર તેમના શિક્ષણની બહુ ઘાડી અસર થઈ, અને ધીરે ધીરે ચૌદમા સૈકાના સઘળા ધરાની કવિઓ એજ રંગમાં રંગાઈ ગયા. નાણકે મિત્રાજ અને કેમળ પ્રકૃતિ ધરાવતી ધરાની પ્રભ, અંશ-વસ્થામાંથી પૂર્ણવસ્થા સુધી પહોંચી જવા માટે આવશ્યક, લાંબો માનસિક શ્રમ સહી શકે એમ થાયજ કેમ? તેથી તેણે, અંશ અને પૂર્ણ વચ્ચેના એ કઠિન રસ્તો કદપના શક્તિની સહાયવડે કાપીને “દીપિકા રંગ”માં (રંગ-ચિત્રાંગ) “ભાનુદ્ધર”નું (પુને આકૃતાબ) અને “પાપાણ્ય ચિણ્ણગારી”માં (શરારે સંગ) “તૂર તેજ”નું (બુદ્ધવચ્ચે તૂર) નિરર્થક અવલોકન કર્યું.

ટુંકમાં, અદ્વૈતાના પ્રશ્નની ઉકેલણી માટે હિંદુ નેતાઓએ મનની સાથે કામ પાડ્યું, પરંતુ ધરાની કવિઓએ એ સંવાદના ખુલાસા માટે વધુ બચાનક માર્ગ અખત્યાર કર્યો. તેમણે દિલ ઉપર પોતાના તીવ્ર તાકયો, અને તેમની સુંદર અને બહુ કદપના કૃણાનું અંતે એ પરીણામ આપ્યું કે એ વાદે જનસમાજમાં બહોળો પેસારો કર્યો. જેથી ધરલામી કેમો કર્મની પ્રેરણાથી અળગી થઈ ગઈ. કેમના વિદ્વા નોમાં ધણું કરીને સૌથી પહેલાં ઇખતેતયમીયહ (૨૬) અને કિસ્સુ-ફામાં વાહિક મહમૂદે ધરલામી કદપનાની સર્વ એપી વલણુ વિરૂદ્ધ પેકાર કર્યો હતો. અફસોસ! વાહિક મહમૂદની તસનીફ આજે મળતી નથી. મુલ્લાં મુહસિન ફાત્ત હશમીરીએ પોતાના પુસ્તક “ફિરતાને મહાહિલ”માં એ કિસ્સુફાનું થોડું ધણું વૃત્તાંત લખ્યું છે, જે ઉપરથી તેના વિચારોની પૂરી તુલના થઈ શકતી નથી. ઇખતેતયમીયહના સળખ પ્રમાણવાદોએ કંઈક બગૃતિ ઉત્પન્ન કરી ખરી, પણ સત્ય તો એ છે કે ન્યાયશાસ્ત્રની શુષ્કતા, કવિતાશાસ્ત્રની મન-હરતા સાથે ખાચ બીડવા શક્તિમાન નથી.

કવિઓમાં શયમ અલી હુસીને “કવિતા લખવા માટે તશ્વુક યોગ ઠીક વિષય છે” એમ ટકોર કરીને એ વાતની સાબિતી આપી છે કે તેઓ વસ્તુસ્થિતિથી અણબજ નહોતા એમ છતાં તેમનું કવન કહી આપે છે કે તેઓ પોતાની આસપાસની છાયાઓથી બચી શક્યા નહિ. હવે, જ્યારે મામલો આટલી હદ લગી પહોંચી ગયો હોય ત્યારે હિંદમાં ધરલામી કદપના પોતાની કર્મ ઉપરની ફિદાગીરી બાળવી શકેજ કેમ? મીરઝા બેદલ (૨૬) મૌનની મઝા ઉપર એટલા બધા મોહિત થઈ ગયા છે કે તેઓ નિગાહની સ્થેજ પલક મારવી પણ સહી શકતા નથી:—

“નઝાકત હાસ્ત હર આગોશે મીના ખાન એ હયરત;
મઝહ બરહમ મઝન તા નશ કુન્ત રંગે તમા શારા.”

(અચંખાના મહિરા-સ્થાનને ખોળે કેટલી કેમળતા દેખાય છે! એ જે આંખની પલક પણ ફરકાવી તો! રંગેને તું દર્શનના રંગમાં ભંગ પાડે.)

અને અમીર મીનાજ મહુમ એવું શિક્ષણ આપે છે:—

“દેખ એ કુછ સામને આ બાએ મુંહસે કુછ ન બોલ,
આંખ આધનેકી પથહા કર હદન તસ્વીરકા.”

(વારી નજર સમક્ષ જે કંઈ આવે તે, મુખમાંથી એક શબ્દ પણ ઉચ્ચાર્યા વિના નીખ્યાં કર; હપ્સુ જેવી મૌન આંખો અને ચિત્રના જેવું મૌન મુખ રાખ.)

પશ્ચિમની પ્રભાએ પોતાની કર્મ શક્તિને બળે દુનિયાની અન્ય પ્રભાઓ ઉપર સરસાઈ લોગવે છે. એ કારણસર હિંદગીનાં રહસ્યો સમજવા માટે તેમનાં સાહિત્યો અને કવનો પૂર્વના લોકોને

માટે સર્વોત્તમ શબ્દબર કહી શકાય. એ કે પશ્ચિમની નવી ફિલસૂફી આરંભ પ્રથમ હોલોડના ઇસરાઈલી અદ્વૈત સંપ્રદાયથી થાય છે, છતાં પશ્ચિમાત્મ માટી ઉપર કર્મનો રંગ પ્રબળ હતો, તેથી અદ્વૈતાના પ્રશ્નની એ ઇફ્તલાજ—જેને યોગની હલીલ દૃષ્ટિએ કામ અને હૃદ કરવામાં આવી હતી—સે લાંબા કાળ સુધી ટકી મઝી નહિ. પશ્ચિમાં જર્મનીમાં અનુધી “હુ”ની વ્યક્તિરૂપ ઉપર ભાસ આપાએ અને રક્તા રક્તા, પશ્ચિમના ફિલસૂફો—તેમાં વિશેષ કરીને ઇંગ્લંડના—તેમની કર્મ પ્રત્યેની કુદરતી પ્રવૃત્તિને હીધ, કદપનાના એ મોહની અસરથી કેરા થઈ ગયા. માણસમાં જેમ વાચ અને વર્ણ વચ્ચે રહેને માટે ખાસ ખાસ ઇંદ્રિયો છે તેમ તેને એક બીજા ઇંદ્રિ પણ છે, જેને “કૃણની ઇંદ્રિ” કહીએ તો આવે. આપણા જીવનની સફળતાનો આધાર, આસપાસના બનાવો—કૃણા તે અવલોકી, તેનાં ખર્શ વાતપર્યો સમજી, કર્મ તરફ પ્રેરાઈ-ઢળી જવા ઉપર રહે છે, પણ એ શક્તિથી—જેને મેં “કૃણની ઇંદ્રિ”ની ઉપમા આપી છે,—કમ લેનારા આપણામાં કેટલા છે? સૃષ્ટિકર્મનાં મરોંથી બરપૂર પિંડમાંથી બિજબિજ થતનાઓ પેલા થતી રહી છે અને થતી રહેશે. પરંતુ ફ્રાંસિસ એકનની અગાઉ કોણ બણતું હતું કે એ વર્તમાન બનાવો કરોં,—જેને માયાની ફિલસૂફી ઉપર મોહી પડનારાઓ પોતાની ઉચ્ચ કદપનાથી તુચ્છ નિગાહે જુએ છે,—પોતામાં સત્ય અને જ્ઞાનનો એક અખુટ ખજાનો સંતાડી રહ્યા છે? સત્ય તો એ છે કે, અંગ્રેજ પ્રબળા કર્મ—મોહનો પાડ દુનિયાની તમામ પ્રભાઓ ઉપર છે. કારણ કે એ પ્રબળા “કૃણ ઇંદ્રિ” બીજા પ્રભાઓના કર્શાં વધુ તીવ્ર અને પ્રગતિ પામેલ છે એજ સળખથી એવી કોઈ પણ માનસિક ફિલસૂફી સંસ્થા, જે વસ્તુસ્થિતિની પ્રકાશિત શેશની જમી શક્તી નહોત, તે ઇંગ્લંડની ભૂમિમાં આજપર્યંત સ્વિકારાઈ નથી. ત્યારે અંગ્રેજ વિદ્વાનોના લેખો, દુનિયાના સાહિત્યોમાં એક ખાસ પદ્ધિનો હક ધરાવે છે. અને તેઓ એટલા સત્કારને લાયક છે કે, પૂર્વના મનો. અને હિલો તેઓમાંથી લાભ લઈ પોતાના પ્રાચીન આખ્યાનોની પુનરાવૃત્તિ કરે.

એ છે એક ટુંક ખરડો, એ સવાલના ઇતિહાસનો જે આ નજમ—કૃતિનો વિષય છે. મેં એ મુશકિલ સવાલને ફિલસૂફી હલી-લોની ગુંથવણમાંથી છૂટો અને સ્વતંત્ર કરી, કદપનાના રંગમાં રંગવા ચલ કર્યો છે, કે જેથી એની હકીકત મહણુ કરવા અને તેના ઉપર વિચાર ચલાવવાનું રહેલાઈથી બની આવે. આ લીલાચાનો હેતુ કંઈ આ કવિતાની ટીકા નથી. એ તો માત્ર, જેઓએ અજ્ઞાન્ય પેચોથી ગુંથાયલા પ્રશ્નની મુશકિલીઓથી નાવાકિફ હોય, એવાઓ તે માર્ગ—ચિન્હ દેખાડવા વાસ્તે છે. અને વિશ્વાસ છે કે ઉપરની લીટીઓથી કેટલેક અંશે આ હેતુ પાર પડી જશે. કવિ-દૃષ્ટિએ આ નજમ વિષે કાંઈ કહેવાની જરૂર નથી. કવિતા કદપનાનો મૂળ ઉદ્દેશ, જીવનનું રહસ્ય, “હુ”નાં વ્યક્તિત્વ, તેની અવળતા, દ્રઢતા અને પ્રગતિ સાથ, અગેજ જંગમ ધરાવે છે, એ તરફ માત્ર લક્ષ્ય ખેંચવાનો છે. એ ખારીકી મુત્યુ પછીના જીવનનો પ્રશ્ન ઉકેલવામાં એક પ્રસ્તાવના રૂપે કામ લાગશે.

હા, ખુદી-અહંભાન શબ્દ વિષે વાંચકને ચેતાવી દેવું જરૂરી છે. એ શબ્દ, સાધારણ રીતે ઉર્દુમાં વપરાય છે તેમ, આ નજમમાં મુરુર-અભિમાનના અર્થમાં વપરાયો નથી. એનો અર્થ આત્મ-બચ્તિ અથવા બલ-નિર્ભય છે. સમાજિક કષ્ટ, એખુદીનો પણ એજ અર્થ લેવો. અને ધણું કરીને મુહસિનનાસરવરી આ કહીમાં પણ ખુદી શબ્દનો એજ અર્થ છે:—

કર્મ—સંદેશ

૬૧. હિંદુઓની “અસરારે ખુદી”—અહંભાવનાં રહસ્યોના હિંદુઓ તથા અર્પણ પત્રિકાનાં ભાષાન્તરો.

(હિંદુની પરવાનગીથી હિંદુ અને કાશ્મી ઉપરથી ભાષાન્તર કરનાર:—સુનાહી.)

(હિંદુઓની જેમાં જે વર્ષમાં પ્રસિદ્ધ થયેલી જે કાશ્મી મસનવીઓએ ઉત્તર હિંદુના કેળવણીના સુચિમાં વર્ષમાં બહુ ચર્ચા જમાવી હતી. કાશ્મી અને સાહિત્યની દૃષ્ટિથી આ જે નામકાં પુસ્તકોની અવલોકનાને નકાર હજી સુધી કોઈ દીકાકારે કર્યો નથી, એટલું જ નહિ પણ તેઓએ આપણી કાશ્મીનાં ચતુર્માસ જીવનમાં નવી રૂઝ ફૂંજી, કાશ્મી જીવનને વધુ મજબુત અને તીવ્ર બનાવી છે, એ વાત પણ એકમતે સ્વિકારાઈ ચૂકી છે. હાલમાં હિંદુઓનાં સિધ્ધાંત અને સંદેશની સ્પષ્ટતા તેમજ તેમની વાણી અને સેવાની સુદૃઢતા જાણીતી છે તેથી વાણીની મોહવાળી નથી. જો સંદેશ જાણી જાય તો તેને બહુ યોગ્ય છે જેમ અત્યંત સુધી રોકાયેલ સંદેશ હિંદુ ભાષાના મેળામાં પ્રવેશમાં સર્વોત્તમ અને શ્રેષ્ઠાચ્છે લેખવા હતા તેમ હવે “અસરારે ખુદી” અને રસુએ આ “ખુદી” પ્રગટ થયા પછી તેઓ કાશ્મી ભાષાનાં પણ સર્વોત્તમ અને શ્રેષ્ઠ હવે સ્વિકારાય થયા છે.

મારી અપેક્ષા એ હતી કે આપણીને ભાષાન્તર દ્વારા હિંદુઓનાં પાયાક પહે-સાવવાની છે અને જેમાં જે મેં પ્રથમ સંસ્કૃતીના કેટલાક ભાગતું ભાષાન્તર કર્યું છે અધિકૃતિ સંદેશના આગળથી આજને સુધારક હિંને, તેમજ દીવાઓ અને અર્પણ પત્રિકા (અસર કાશ્મી રોશ પછી સુધારકની સવરતા માટે સુધીને) “અસરાર”ના વાંચકોની સેવામાં રજુ કરું છું. ભાષાન્તર કર્યું આજે કરું તે અગાઉ ને લેખક વર્ષ વરસી સુખાઓ મળશે તો માન અને ઉપકારની લાગણીઓ સાથે સ્વીકારી.—સુનાહી.)

વિષય પરિચય.

જે આજનાં એકલા અથવા બીજાનું પ્રકાશિત હિંદુ-જેનાથી આજનાં પ્રવચી કલ્પનાઓ અને ઉદ્ધિઓ અને હવેલાઓ ચેતન પકડે છે; જે એકલથી વસ્તુ જે માનસિક પ્રકૃતિની વિશિષ્ટ અને અમાર સંદેશોનો મૂલ્ય અને આવો છે; જે “ખુદી”—“અહંભાવ,” “અહંભાવ” “હું”—જે પોતાને કર્મ કરીને પ્રગટ અને પોતાને પૂર્ણ કરીને પ્રગટ છે, જે સમગ્રી દૃશ્ય કૃતિઓની કર્તા છે, પરંતુ જેની કલ્પનામાં કર્મને માટે અવરજી ગરમી અને દહિએમ નથી—હું છે! જે હું એક અમર સ્વરૂપ છે મા લખને પોતેજ—માત્ર પોતાનાં આજ કરીની ઉપર ટપકેની અર્થસિદ્ધિ ખાતર—જે અમિત કર્મજીવન જેના “સંસ્કારકારક અસર”ના આકારમાં પોતાનું જ પ્રકરણ કરી છે? નેતિક નિબાહે જોતાં અકિતઓ અને પ્રભાઓ કર્મપ્રભાવ, જે અતિ અગત્યના પ્રમના ઉત્તર ઉપર લટકે છે અને જેમ કાશ્મી હિંદુઓમાં જેવી એક પ્રભ નહિ હશે, જેના સિદ્ધાને અને સિદ્ધાનીઓએ એક મા બીજી સિદ્ધામાં જે ઉત્તર મેળવવા પડેલાં હોય તેવાં નહિ હોય. પણ, જે પ્રભાનો ઉત્તર અકિતઓ અને કર્મની કુશળી પ્રેરણાઓ ઉપર જેટલે દરબને અમારે સર્વે છે તેટલે દરબને તેમની માનસિક સિદ્ધિ ઉપર અમાર સર્વોત્તમ નથી. પૂર્વની સિદ્ધિ પ્રેમી પ્રભાઓ વધુ મરુ જેમ પત્રિકાનાં તરફ નથી. જેને અહીં “હું” કર્મ એક સિદ્ધિ આપવાની હવેના છે, અને જે કર્મને મળાઓ કરી દેવા, જેનું નામ તે

સિદ્ધિ છે; અમારે પશ્ચિમમાં પ્રભાઓ કર્મ દશ તેમને એક પરિ-લામો વરસ જેની અમે કર્યા તેમની પ્રકૃતિ તેમને આજની હતી.

હિંદુ પ્રભાના મન અને હિલમાં કર્મ અને માણસનું બહુ વિચિત્ર રીતે મિશ્રણ થયું છે. તેના અગાળ અને દીર્ઘ દિગ્વિષાના તત્વવેચાઓએ કર્મસંક્રિતાના સ્વરૂપ ઉપર બહુ જ ઉદા સંવાદ કર્યો છે. અને તેઓ અને એક તાત્પર્ય ઉપર પહેલાં કે “હું” ના જીવનનું એ દર્શનીય સાંકળિયું—જે સમગ્રી આજનો અને સુચી-ખતોનું જરૂર છે—કર્મથી સાધિત થાય છે; અથવા એમ કહે કે મનુષ્યી “હું” ની વર્તમાન સ્થિતિ અને તેની ગતિ. તેનાજ જીવનના કર્મોનું અટકાવ પરિણામ છે. અને જ્યાં જગી એ કર્મનામય પોતાનું મર્થ કર્યું જશે ત્યાં જગી, એજ પરિણામો પેદા થતાં રહેશે. જોગ-ણીસમા સૈકાના બાણીતા જર્મન કવિ “ગીટ” ના પુસ્તક “ફ્રીડ” નો નાયક, જ્યારે સુહાના—આદંબલના પહેલા સ્લોકમાં, વાણી શબ્દની જગ્યાએ કર્મ શબ્દ વાંચે છે, (“શરૂઆતમાં વાણી હતી; વાણી પ્રભુ સાથે, અને વાણીજ પ્રભુ હતી.”) ત્યારે તેની દીર્ઘદષ્ટિ, તેજ બારીકીને પામી બાય છે, જે હિંદુ વિદ્વાનોએ સદીઓ અગાઉ કહિર કરી હતી. એ વિચિત્ર અને નાવિર તરફીઓ તંકેશી અથવા નસીબની સંપૂર્ણ નિરંકુશતા અને મનુષ્યી સ્વતંત્રતા અથવા જીવન શબ્દોમાં સત્તા અને સ્વાધીનતાની સુચ હિંદુ હિંદુઓએ જોઈ, અને બેશક, ક્રિસ્તુદીનજરે જોતાં તેમની શોધની નવીનતા દાદ અને પ્રસંશાની હકકાર છે. અને તે વળી વિશેષ કરીને એ કાશ્મીજર કે તેઓ થયેલી નૈતિક હિંમતથી પોતાના એ શોધમાં ઉત્પન્ન થતાં સમગ્રાં ક્રિસ્તુદી પરિણામોનો સ્વિકાર પણ કરે છે. અને જ્યારે “હું”ની સ્થાપના કર્મથી છે તો “હું”ની બાળમાંથી સુદૃઢ થવાએ એકજ માર્ગ છે અને તે કર્મસંસ્થાસનો—ત્યાજ છે. આ વલણ વ્યક્તિઓ અને પ્રભાઓ માટે બધી ભરેલી હતી, અને કર્મ-સંસ્થાસનો ખરો રહસ્ય સમજાવનાર કોઈ મીમાન નેતાની ખાસ જરૂર હતી. મનુષ્યજાતિના સાનસિક ઇતિહાસમાં શ્રીકૃષ્ણનું નામ સદાકાળ માન અને સદ્ભાવનાની લાગણીઓથી લેવાતું રહેશે કે જે મહાન નરે એક અવિશય મનહર સ્વરૂપમાં પોતાના દેશ અને દેશી-ઓના ક્રિસ્તુદી આખાનેની તપાસ-તુલના કરી, જે અત્યંત પ્રમાર કર્યો કે કર્મ નકાર-ત્યાગનો અર્થ સંપૂર્ણ નકાર કે ત્યાજ નથી,—કેમ કે મનુષ્ય પ્રકૃતિની પ્રેરણાજ કર્મ વરસ અને કર્મથીજ જીવનની બાંધણી કાયમ રહે છે,—પણ તેની ખરી અતલજ એમ છે કે કર્મ ફોગ વચ્ચે બેશ માત્ર પણ સંબંધ ન હોવો જોઈએ. શ્રીકૃષ્ણ પછી શ્રીરામનુજ પણ એજ માર્ગે આજ્યા લેકિન અફસોસ! જે કર્મ-વહુને એ બે નરો પહામાંથી બાહર આવવા મથતા હતા તેને શ્રીશંકરના તર્કવાદી તાવીએ પુનઃ પહામાં પૂરી દીધી. શ્રીકૃષ્ણની પ્રભા તેમના મમનો ફાગાદાર કરતી અટકી.

પશ્ચિમ એશિયામાં ઇસ્લામી ચળવળ પણ એક અવિદુઠ કર્મ સંદેશ હતી. અગર જે એ ચળવળ પ્રભાઓ, “હું” એક સર્વેલ હતી છે—જે કર્મથી અમર થઈ શકે છે—છતાં એ “હું”ની લુલ-લુલધ્યાંની શોધજોળમાં, હિંદુ સુસલમાનેનો માનસિક ઇતિહાસ, એક અગત્ય પમાદનાર સમાનતા રજુ કરે છે. તે એ કે, જે વિચાર-હિંદુથી શ્રીકૃષ્ણે બીજાનું રહસ્ય સમજાવ્યું તેજ વિચારહિંદુથી સ્વેચ્છવાળા શરખ મહીકુદીન હંપનેઅરનીએ પણ કુરમાન શરીરનું ભાષ્ય કર્યું; જેણે સુસલમાનેના મન અને હિલ ઉપર થયેલી ઉડી છાપ બેજાડી છે. શરખ અત્યંત વિદ્વા, તેમજ અગાળ અને તેમની ચળવળ સમજીવતે અદેલ (વહાપુલ-ફૂલુલ) ના પ્રમને જેના તેઓ અગ્રમક સિદ્ધક હતા,—ઇસ્લામી અગત્યનો એક

શરિવર તીરે ભમતી વિચોગી

આળીકા.

લલિત.

(૧)

ભરર! જો વિલુ આમ શું કર્યું?
સમમ અદખમાં સુખ શું હતું?
વિરહી કાન્તથી કેમરે કરી?
અનલ આજમાં શિદને ધરી?

(૨)

ભરર! જો વિલુ આજુ ભય છે?
છગર છિન વિછિન થાય છે?
વિરહ આજને આજવો કરી!
અનલ આજમાં શિદને ધરી?

(૩)

કમળ વારિ વિષે ખીલ્યું અહા!
તિજ પતિ સવિતા નિહાળી આ!
કુદય પખમાં વિકસે નહિ!
પ્રિય પતિ સવિતા વિના અરે!

(૪)

વૃત્તિ કુમળી ભેટી વૃક્ષને,
કુદય દુઃખ થાય ઝળન,
અમર તિજ આજે વિષે અરે!
કર કૃપા કરી કાન્ત લેગી રે!

(૫)

શિતળ સુરભી વાયુ લહેરી,
અનલ આલશી! રેહ ફાહતી!
પવત કમળી નાખ નાથ જ્યાં!
શિતળ લાગશે તુ ખચીન તાં!

(૬)

પ્રકિત આ દિસે કુસુદિ સતિ!
નિજ પતિ હરિના વિના અતિ.
પ્રિય સખી કુસુદી હસા યુરી.
પ્રિય પતિ વિના આપણી થઈ!

(૭)

વિટધ વેલડી વૃક્ષ સાથ આ!
હિમ પ્રહો સભા મંડળો બન્યાં!
શિતળતા નહી વૃષ્ટિ જ્યાં થતિ!
પ્રિય પતિ વિના આમ વર્ષતી!

(૮)

વિર અચોક તુ ઝુજને કહે?
પ્રિય પ્રભુ કહી આવતા-દિસે?
કમળ આજોકનું ચોકના હરે?
ઝુજ દુખે થતો ચોક શું તને?!

(૯)

કુખલ હરખા કુખલ રે બહુ!
વિરહ કુખ આ કોઈને કહું!
કમળ કહે નહિ મારે મારના!
કર કૃપા નિખી તાપ નારના.

કમળસાહ એક. બાનના.

રસુલે હાશમી.

(ગલલ.)

હવા અમરૂર અવાનાં, થતાં જ્યાં ધનની અણી!
ન ભેટા દીન કે વહાલું, સજાને ધનમાં ફરતી!
અરે! હસા બિચારીને, અરે! જીવું મરવાયે,
“કહે ખાસા! અરે ખાસા! વીતાડી સલ ક્યાં વહાલું?”
અરે માતા બિચારીને, કરે અફસોસ દિલમાં,
પિતા ગુસ્સે થઈ કહેતા, “હવે વંકરો, અરે! વંકરો,”
અમો ના કાન તે ધરતા, સહાબે ધનમાં ફરતા,
અરે! સો લોક ભેટાતા, અમલદારો બીજા કરતા!
હતા નાટક વિષે ભતા, ભવાયા પ્રેમથી ભેટા,
હતા વેશ્યા સંગે ફરતા, જુમારો હેલથી રમતા!
હવે અફસોસ થાયે છે, છગર આ બહુ સપાવે છે,
ધડી ધડી અહ આવે છે, અશુ—મારા વહાવે છે!
નથી આજ્ઞા બીજી કંઈ, હવે બસ મોત માણું છું,
નથી જરૂમાં હવે દિલમાં, બલે જો બન ભવે તો!
વરીલો છે મગર રહારો, રસુલે હાશમી હમમ!
નથી તું વિષ્ણુ બીજા આરો, રસુલે હાશમી હમમ!

લીંઠ “નવલ.”

(એકમાત્ર નુરમમદ અમરેલીવાળા.)

મદ્રાસ, પુનાના ઓછલ ઈડીયા આયુર્વેદિક પ્રદ-
ર્શનમાં ચાંદ તથા સર્ટીફિકેટ મેળવનાર તમામ

જાતના દેશી દવાઓ બનાવનાર જુની,

જાણીતિ અને વિચારસ લાયક

ઈ.આ. આયુર્વેદિક ફાર્માસી

સ્થાપના ૧૮૯૪

દરેક રૂઠમાં વાપરવા લાયક તંદુરસ્તી વધારી

અદ્યતન શક્તિ આપનાર

મ ક ર કંવ જ યા કુ તી

(ચાકુલીના રાજા.)

સોંઘ, ચાંદી, મોતી, કરતુરી, પુણ્ય અન્નદાન વીગેરે ઈ-
મતી વસાણાઓથી ભરપૂર છે જેમ તે અરુણી સુમાવેલા
શક્તિને પાછી લાવી વીચ વધારી ઘટ બનાવી દરેક દરદીને
દરે કરવામાં બીન હરીફ છે. નયુસરને પણ પુરુષાતનમ
લાવે છે. શક્તિની દવાઓ આજીને કંઈકાઈને આ
ચાકુલી વાપરવાને અમે અજબુલ લલામણ કરીએ છીએ.
પરદેશની જરૂર નથી. કીમત ગા. ૪૦ ના રૂ. ૧૦—૦—૦

આ શીવાય તમામ જાતની શક્તિ, અદ્યતનશક્તિ,
દેશી દવાઓ મોટા જથ્થામાં તેમજ રહે છે. વધુ કીમત માટે

પ્રાઈસલીસ્ટ મંગલો.

આંખ—પાચળ (જુન ૧૯૧૬)

કે. મી. મી. રીડ.

આંખ—ગીલા (જુન ૧૯૧૬)

સુખાઈ નં. ૨

સત્ય સુધારકો કહેલી છે. આપણે તે મનુષ્ય છે, કોઈ દેવ નથી. તો તમામ દોષાય તો આમાં કંઈ બિહારવા પાત્ર થતો નથી. આથીજ તે ઇશ્વરના પ્રેમને પણ માણુકના પ્રેમનું રૂપ આપી દીલની મુરદ પુરી કરે છે. તે સહિતને સંતોષે છે. આજ કારણને લઈ પ્રાચીન અને આધુનિક કવિઓ ઇશ્વરને એક સુંદરી માની તેની સાથે એકતાર થયા માટે પ્રયત્નો કર્યા છે. અને કરતા રહેલા છે.—કરે છે.

મૂર્તિપૂજા—મૂર્તિપૂજા જ્યારે પશ્ચાતની એક મૂર્તિ પોતાના હાથે તૈયાર કરે છે. આમાં ચોખ્ખું છે કે પોતાના હાથથી બનાવેલી કાંચીકાંચીને લઈ તેના ઉપર આશક થતો નથી. ના એમાં એવી કોઈ પ્રકારની સજ્જિત નથી કે જે તેના માણસના વિલેને પોતાની તરફ ખેંચે. કે તેના આગળ માથું નમાવી તેની સેવા કરે. પણ આને ઇશ્વર મીલન (અપવિત્ર પ્રેમ)નો રૂપ પેદાશ છે. કારણ તે પોતાના માણસ (પુણ્ય)થી એકલો જ બંધાયેલા માંગે છે કે અને માણસની એવી મરણ થાય છે કે ઇશ્વરને હું મારી આંખથી જોઈ શકું, એની આંખો પોતાની આંખો સાથે જોડવા માટે છે. તેના હાથ, પગ વગેરે અવયવોને અડકવા માંગે છે અને તેનો અવાજ પોતાના કાને સાંભળવા માંગે છે. પોતાની માથુકને ગળે લગાડવા માંગે છે. આવાં કારણે લઈ મૂર્તિપૂજા ઉત્પત્ત થઈ છે. હાલ કેટલા માને છે કે હમારી મૂર્તિ તરફ પ્રેમ ફૂટ થયા પછી વગર મૂર્તિએ પુણ્ય-ઇશ્વરનું ધ્યાન, પૂજા કરી કરી શકીશું. આ એક ઇશ્વરને જાણખવાનું પગથીયું છે. તેમાં તેમની બૂલ છે. ગાંડરીયા પ્રવાહ પ્રમાણે કેટલા જન મૂર્તિપૂજા કરે છે અને અને ખરું રહસ્ય સમજતા નથી. પોતાના વડીલો આમ કરતા હતા, મારે પણ આમ કરવું. પણ આમ કરવામાં મારી શક્તિ આમ કરવા ફરજ પાડે છે, તે વાતથી અજાણ છે, જે તે જાણવામાં આવે તો વધારે લાભ થાય તેમ છે.

સુસા (અ) પેગમ્બરના વખતમાં એક ખરી આરનાર ગોવાળ પોતાના માથુક-પુઢાને મેળવવા માટે જંગલમાં પોતાના બકરા આરતો અને પુણ્ય-ઇશ્વરને ઉદ્દેશી કેહતો એ પુણ્ય તું ક્યાં છે! મારી પાસે આવ તને હું રમાડું, મારી બકરીઓનું કુખ ગરમ કરી માટે આકર નાખી તને પાવું. તારાં માંમાંની જુઓ કાડું, તારા હાથ પગ થાકી ગયા હશે લાવ મારી પાસે આવ હાથી થાક ઉતારું આવી રીતે બોલતો એવામાં પેગમ્બર સુસા (અ) ત્યાંથી જવા હતા, તેમના સાંભળવામાં આવ્યું તેથી તે ગુસ્સે ભરાયા અને કેહવા લાગ્યા તું આવું ના જોલ આમ તો પુણ્ય તારી માથુક નારાજ થશે ને તને નર્કમાં નાખશે, ને તને પુણ્ય મળશે નહિ પણ તને દુઃખમાં નાખશે. આથી પેલો ગોવાળ ઘણાજ નારાજ દુઃખી થાય છે ને ઉંધો પડી રહવા માંડે છે. ત્યારે પુણ્ય તરફથી સુસા (અ) ઉપર વહી આવી કે “અય મુખા મેં તને દુનિયામાં મારી સાથે મારા બંદાનો સંપ મેળવવા મોકલ્યો છે કે આમ જુદાઈ કરવા? જા. તેને સમજાવ.” ત્યારે સુસા (અ) તેને સમજાવે છે. આમ પોતાના વિલેની લાગણી જોઈ તે રીતે પુણ્યની બંદગી કરે તો તેમાં લાભ છે. પણ વગર સમજે મારા બાપ કરતા હતા માટે મારે કરવું જોઈએ તો આમ કરવામાં લાભની જગ્યા નુકસાન છે.

પોતાપોતાની બલીમાં જેટલો સ્નેહ થાય છે તેટલોજ સ્નેહ પર બલીમાં થતો નથી, અને આ નિયમને લઈને મનુષ્ય વર્ગને સીધા માર્ગે લાવવા માટે અલગવા માટે ઇશ્વરી શક્તિઓ દુનિયામાં ઉતરી આવી હતી.

ઇશ્વર એટલો મનુષ્ય વર્ગમાં નથી. પણ દરેક જન, પ્રવાહી વાતુ, પક્ષી વગેરે વગેરે જર્વ પ્રાણીમાં છે. આથીજ એકનું દીલ બીજાનાં દીલ તરફ ખેંચાય છે, પુણ્ય, સુખ, રજકલ્પો, વગેરે સર્વેમાં

આ શક્તિ સમાવહી છે. આ ઇશ્વરને સંબોધાકૃષ્ણ, કે સુરવાકૃષ્ણ કેહવામાં આવે તો તેમાં જરા પણ બુદ્ધિનો સમાવેશ થતો નથી. ઇશ્વર સાથે ઇશ્વર કરી એકકાર થવામાં પણ જો ના પાડે ઇશ્વરમાંથી પ્રવિત્ર ઇશ્વર તરફ દોરાય તો વધારે કાચડો ને માર્ગ સરળ થઈ જાય છે, અને એવા ઘણા હાખલા બનેલા છે. જેમ કે ‘સુરદાસ’નો એક પ્રણયપદ્યોએ જોયો હશેજ. વાંચક બંધુ! તારો વધારે વખત ના રોકાઈ અને નિરંતર હું. વખત આવે બીજીવાર મુલાકાત કરીશ.

મમામશાહ લાલશત્રુ બાનવા.

દુનિયા દિવાનો છે કહે!

આકલ છે દુનિયા કહે, યા-

મે આકલ છેને કહે!

પરવા ના કરવનો સખી,

દુનિયા દિવાનો છે કહે! ૧.

એ સુલ છે અંગારનું,

દુનિયા બલે એવું કહે!

કંડક થતી આંતરો,

દુનિયા દિવાનો છે કહે! ૨.

બહુ વણી એ પુતળી છે!-

નુરમાં બહુ બર્નું!

એ નુરથી અજાણ્યો,

દુનિયા દિવાનો છે કહે! ૩.

કરતો કરી બેઠો રહી-

કરતો પુઢાની બંદગી!

ને ધ્યાન પુતળીનું મરું-

દુનિયા દિવાનો છે કહે! ૪.

આ આગના શોભા થતા હું

પુઢ કેપું ચરમથી.

ખાક થઈ ઉડવા મરું,

દુનિયા દિવાનો છે કહે! ૫.

અકલ સુમાવી દિલ બાળી,

બેસી રહેતો તાનમાં,-

યા બર્નું; કાવે વહિ,

દુનિયા દિવાનો છે કહે! ૬.

આ ઇશ્વર કેમ બાગમાં,-

આવું સદા મંજુલ રહે;-

વનવન રહે હું શોખતો,

પુલપુલ દિવાનો છે કહે! ૮.

“મમામશાહ એલ. બાનવા.”

ઇશક.

અર્થ:—કોઈ પણ માણસ સાથે અથવા અન્ય કોઈ વ્યક્તિ સાથે એકતાર થવું તેનું નામ ઇશક કેટલાક કહે છે કે ઇશક એક પ્રકારનો રાગ છે, કે જે સુંદર વ્યક્તિને એકદમ ઉત્પન્ન થાય છે. કેટલાક એમ કહે છે કે ઇશક શબ્દ અશકાત ઉપરથી બન્યો છે. અશકાત એક પ્રકારની વેલ છે કે તે જે વૃક્ષ ઉપર ચઢે છે તે વૃક્ષ સુકાઈ જાય છે. ઇશકમાં પણ આવીજ વાતીર રહેલી છે અને આજે આ ધરસે સર ઉઠાયા ઉરડો ખીઠા કે ઊરા.

ઇશક શબ્દનો નકામો ઉપયોગ.

ફારસી કવિઓએ ઇશકના તથા ફુરન (સુંદરતા) માટે ઘણું લખેલું છે અને તે માટે તેનો તે આભારી છે. ઇશકનો અર્થ માત્ર સુંદરતાને લગાડવામાં આવે છે. પરંતુ ખરી હકીકત એ છે કે ઇશક માત્ર સુંદરતાને લઇનેજ પેદા થતો નથી. પણ મન લોભક અસરથી પેદા થાય છે. કેટલીક વાર કુલુને આઠાજને લઇને તો કેટલી વાર કુદરતી રીતે અન્યોન્ય ઇશક પેદા થાય છે; અથવા કોઈ વસ્તુ સાથે કોઈ કારણે ઇશક પેદા થાય છે. ઘણા એવા હાખલા છે કે પશુ સાથે મનુષ્યને અને મનુષ્ય સાથે પશુને ઇશક હોય છે. પણ હાલ તેનો અર્થ અરાખ-ઉલટો લેવામાં આવે છે. કારણ મુસલમાન કોમના પડતી એ આ એક શબ્દની પણ પકતી દશા આવી છે.

ઇશક શબ્દ ઉપર કોમની પકતી સ્થિતિએ ફરેલી અસર.

ફરેક કોમનો ઇતિહાસ જો આપણે વાંચીએ છીએ તો આપણને સાફ માલમ પડી આવે છે, જેમ જેમ તે કોમ નીચી ઉતરતી જાય છે તેમ તેમ તેમની ભાષા બગડતી જાય છે અને અર્થોના અનર્થો કરતા માલમ પડે છે. જેમકે મોલવી મુલ્લાને મોલવી અંગ્રેજીના માય લોર્ડના અર્થનો છે, અને માય લોર્ડ હાઈ કોર્ટના જજ અને રાજ્યના સારા સારા માણસોને ઇલકાળ તરીકે માન તરીકે ઉચ્ચારવામાં આવે છે. આનાથી મોલવી શબ્દથી કોઈ પણ મુસલમાન અબલુ તો નહિજ હોય. મોલવીથી વધીને સારા શબ્દ સુલ્તાનો છે કે જે મુસલમાન સલ્તનતમાં મોટા મોટા ધર્મ ગુરૂનેજ આ શબ્દથી ઉદ્દેશવામાં આવતા હતા. હાલ શબ્દ મોલમાને બદલી સુલ્તાં કે જે અપમાન ને પિછારનો અર્થ ધરાવે છે તેવી હાલત ઉપર લાવી મુક્યો છે. આવી રીતે ઘણાજ શબ્દોનાં રૂપાન્તર થયેલાં છે.

ઇશકનો અર્થ પહેલાં હાલ લેવામાં આવે છે, તેવો અર્થ લેવામાં આવતો નેહતો. ઇશક સમ્પૂર્ણ મોહબતને કહે છે. અને મોહબત પવિત્ર સમ્પૂર્ણ લાગણીને કહે છે. એટલે સમ્પૂર્ણ સ્નેહ-મર્મ અથવા પછી પ્રેમ થાય છે. જે દીલના ભાગ્યમાં લખેલું હોય છે. જેવી રીતે સમ્પૂર્ણ મોહબત-સ્નેહથી ઇશક-પ્રેમ થાય છે તેમ સમ્પૂર્ણ ઇશકથી પુરસ્તીશ-પૂબની ઉત્પત્તિ થાય છે. અર્થાત મોહબત (ઇશક) મોહ-ભુજ-માણુકને કહે છે. જેની સાથે સમ્પૂર્ણ સ્નેહ થાય છે, પછી પ્રેમ થાય છે. તેમાં કેટલાનાં દીલ ઉપર પવિત્ર (ઇશકનો પ્રેમ) અને કેટલાના દીલ ઉપર અપવિત્ર (અન્ય વસ્તુ ઉપર કે કોઈ ઉપર) પ્રેમની છાપ પડે છે. બંનેનાં દીલની હાલત એકજ હોય છે, આમ માન્યજ, પારેલી માણુક વગેરેમાં તફાવત હોય છે.

અપવિત્ર પ્રેમ:—માણુસ જો અપવિત્ર પ્રેમમાં ફાસલ કરે તો તેમાં માણુસ જાવની જુલ કે કહી નથી. કારણ મનુષ્યમાં આશરિતી

સાહેબો !!! આ વખતે મેં મારા ખુલ્લા દીલથી તેણીના બોલપર મારા ચેકને હા કહી તે સાંભળવાંજ મારા ચેક મારાજર વચ્ચે પુરાપુરા થઈ ગયો અને તેજ દિવસથી અમારા લગનની સંબંધીઓ કરાવવા માંડી. મારા ચેક લગનમાં મોટી પ્રામથ્ય કરવાનો વિચાર બધાઓએ પણ આ વખતે મને મારી વહાલી જોઈનેજ માઠ આવી કે લગનની જે દિવસ મોટી પ્રામથ્યમાં ખર-આમલો પુષ્કળ પૈસા કે કોઈ જોઈનેજ ચલીમખાન્યમાં આપવામાં આવે તો મારા એવા કેટલા મારા બાઈઓ લાણીગણીને સારી પાવરીએ પ્યોંચી શકે !!! આ વિચાર મેં મારી યનાર મ્હેર-દારને જણાવ્યો અને તે પણ એથી પુરી થઈ અને અમે એમો જેલ જણાવ્યો અને મેં મારા ચેક કે મારા અવિખ્યાના સસરાને કસાવી અને લગન જમણમાં જતો તમામ પૈસો મારી વહાલી જોઈનેજમાં ભરાવ્યો કે જે જોઈનેજને પ્રતાપે હું એક લખખોપતિની કેળવણી અને આલક પુત્રી સાથે મારા ચેકને પુરી કરવા અને મારી વૃદ્ધ અને માયાળુ માતાના કોડ પુરા કરવા લગભગ પચાસ લાખનો માલિક થઈ અમારા જેલના પુત્રીથી મણીજ સાકાઈથી હું ખરપો !!!

* * *

સાહેબો !!! તમારા દીલમાં તમારા ગરીબ ભત્તીબાઈઓની જે હાંડી લાગણી હોય તો લગન જમણમાં ચતો લખલુંટ ખરચ હરામમાં જતો અટકાવી કોઈ કેળવણીના ફંડમાં આપી તમારા મરીમ ભવલાઈઓના બાળકોને કેળવવા વિચાર કરશો તો તેનો અલો તમોને જેલ દુનિયામાં આપ્યા વિના રહેશે નહીં.

આમીન ! આમીન ! આમીન !

અંજુમને ઇસ્લામ રજુલ, } લીં સેવક,
સિંહલ રોડ, }
નં. ૬ મુબઈ. } ફી. યુ. વરતેજવાળા મનહર

મેળાવડાઓમાં-ટીપારટીઓમાં-

નાચ પાટીઓમાં-

અને

તમારે પોતાને ત્યાં ખાવા માટે મીઠાઈઓ

ખરીદો ત્યારે

ગોવીંદજ વસનજ

આ નામ હંમેશાં યાદ રાખજો

તમારો સેવામાં અમારી ૩ દુકાનો હજર છે.

હોકોરદાર-ચીરાબજાર-માંટરોડ

ટે. નં. ૧૬૬૫

તમારે ત્યાં શાદી પ્રસંગે હીંદુભાઈઓને પારટી

ઉપર નોતરો તેની તમામ મેનેજમેન્ટ અમનેજ

સોંપો-વાજબી ભાવે મન

પસંદ કામ કરી આપીશું-

તેના જવાબમાં કોઈ કેમળ અને મધુર અવાજે 'લાવી આપણ' કહી બેઠું કે વસ્ત્રો એક સરસમાન અને જવાન ચપળ ઓઢરી એ હાથમાં એ કપ લઈ હસતે મુખે આવતી જણાઈ.

આ જખતે મધુર હસતે તરફ જોઈ રહ્યો હતો. પણ આજ કોઈકે કંઈ અને પાછા લાગ્યો. છતાં પણ હું તેને ત્યાંથી નજીકથી નજીકથી નીરખીને જોતો જ રહ્યો. આંતરે તેના 'પાન લાવું કે' નામધુરા અવાજે મારા હોઠને લોહી નાખ્યું. મારા ચેઠે તેને 'હા' કહેતા કહેતાં તે પાછી હસતા મુખે ચાલી ગઈ કે વસ્ત્રો હું પાછો જઈશ અને જોઈ અને જોઈ કંઈ લાવતો જ ન હોઈ એવો દેખાવ ફરજખત કરવા લાગ્યો.

મારા ચેઠે અને કોઈ પીવાનું કહ્યું અને પોતે પાછો પીતાં પીતાં જાયો.

'બુલ્લો મારે તમોને કહેવાની વાત જોઈ હતી કે અત્યારે હું જાણ્યો રૂપિયાની દોલતને માલિક છું. પણ તમો જાણ્યો કે મારે એક ઓઢરી સિવાય કોઈ વસ્ત્ર નથી. વળી હું જોઈ શક્યો છું કે તમો વેપાર વહેવારમાં પુરા ચપળ અને કુશળ છો તેમ મારા નામના પેઢેડીને તમોએ આવ્યા પછી વધુ જાહેરમાં આણી છે અને મને ખાતરી છે કે ભવિષ્યમાં પણ એથી વધારે સારી રીતે લાવશે. તમો એ મને તમારા જીવન વિશેની જે વાત કરી તેનો જવાબ મેં તમોને પેઢેડી ઉપર જોટલા માટે નથી આપ્યો કે મારા વિચાર તમોને મારા જમાઈ અને ભવિષ્યના વારસ બનાવવાનો છે. જે માટે તમો મને સંતોષકારક જવાબ આપ્યો એવી મને ખાતરી છે. વળી હમણાં આપણને જે કોઈ પહેંચાડી ગઈ તેજ મારી પ્હાલી એકની એક સમજી અને ફેળવાયલી ઓઢરી છે કે જેને મેં તમારા વિશેની ફરક વાતચીત કરી રાખી છે અને હમણાં તે આવે જોટલે તમો પણ હું વાતનો પ્રસંગ મુકું છું. તેથી તેની પરીક્ષા કરી શક્યો, જોટલું જોઈ 'જેટા પાન લાવ' કહેતાં મારા ચેઠે વાતને અટકી મુકી. પણ આ વખતે હું તો વિચારોની નવી દુનિયામાં સફર કરતો જણાતો હતો તેટલામાંજ તે ચપળ ઓઢરી હાથમાં પાન પટ્ટીઓ લઈ હસતે મુખે વળી પાછી હાજલ થઈ તેના હાથમાંથી પાન લેતાં મારા ચેઠે તેના ભણી મીઠી નજરથી જોઈ કહ્યું.

'આપણી પેઢીના મુનીમ તે અવશ્યજ ! તેઓએ હમણાં હમણાં આપણને મળ્યો પેસા કમાવી આપ્યો છે. વળી તેઓ મળ્યા ફેળવાયલા માયાળુ અને ભલા છે.

મારા ચેઠેના આ શબ્દો પુરાં થતાં તે અંજળ ઓઢરીએ મારા વસ્ત્ર એક મીઠી પણ નિર્મળ નજર દેડી અને કંઈ પણ જોલવાની છાજ કરી પણ તેના અગાઉ તો મારાથી રહી શકાઈ નહીં જોટલે હું જ જાણ્યો.

એક હું તો હમારો હાલ છું. આપ તો એક અમીર જેવા છો. જ્યારે હું તો એક ગરીબ ખાનદાનમાંથી ઉતરી આવેલો આપણા ખરો નાનીજ સમાન છું.

મારા આ શબ્દો સાંભળવાંજ એ ચપળ ઓઢરી મારી અને મારા ચેઠેની વાતો જાણે જાણતી જ ન હોય ? અને વળી તે મધુર અવાજ જ ન અંજ હોય ? તેની જાણનાઓથી વાતની વચ્ચે હસતા મુખે જોઈ ઉઠી.

જાહેર ! ખાનદાન તો હમણાં મુખે આવ્યો છે. કોઈ જાણનાઓએ એ હમણાં મુખે મારાંજ હોય તો શું ? તેનામાં જાણનાઓ ? હું એ વાતને મારાથી નથી જુઠું કહું છું.

કે મુખ જોઈ ખાનદાન છે. બુલ્લો ! તમારી વિચારો મારી ઓપી છે. તમો એક જોઈનેજમાં ઉજાવલા છો. પણ તેથી શું મધુર, હીરા તો હમણાં ખાણમાં હોય છે જોલો મધુર કે નહીં ? જાહેર ! જો ! જાહેર ! આ વખતે મેં જાહેર ! ખરી, પણ મારું હીરા તે વખતે મિત્રાઓ નાખતો મારું કે અજોઈ ! ! ! કે અમારી કોમમાં આના જેવી નિર્મળ હુલસ અને ચપળ બુદ્ધિવાન ચાલાક ઓઢરીઓ ક્યારે પેલા થશે ? કે જેની વાતમાં નહું અમુલ્ય ભરેલું છે. ખન્ડ ! જેની સમજને કે પોતે એક જાણોપતિની ઓઢરી હોવા છતાં પોતાને ત્યાંજ એક નોકરને પોતાના ભવિષ્યના વારસાર તરીકેની જેમજાણી પસંદગી આપતાં જરા પણ પાછી હઠતી નથી જરે ! ક્યારે સમજશે એ ભવિષ્ય માળાપો કે જે મુખ અને લાલકાતને ન દેખતાં ખોટી રીતે ખાનદાન અને પેસા પાછળ તબીબ પોતાની પુત્રી-જોને પચાસ ત્રીશ વરસની મોટી કરી તેઓના ભાવ જમાડે છે.

આહા ! મારા ઉપરના વિચારો પણ તે ચપળ ઓઢરી એક જમ નહીં ગઈ અને જાણે હું જોલો જ ન હોઈ ? એવો દેખાવ કરતાં તે જોલો.

'હા, હા, હું જાણું છું કે આજકાલ આપણી કોમમાં કન્યાઓનો મળ્યો વધારો છે છતાં એવા મુક માળાપો ખોટી રીતે ખાનદાન કે પેસાને ચોખી પાછળથી પુરા પસ્તાવ છે. પણ ચાલો હમણાં એ વાતને જવા દો અને મારા પિતાએ કહેલી વાતને જવાબ આપવાની મહેરબાની કરો.'

ડા. વામન ગોપાળનું

આ ચો ડા ઈ ડ

સાર્સાપરિલા.

આ જગપ્રસિદ્ધ સાર્સાપરિલા એવા અનેક ઔષધોથી તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે કે, જે ઔષધો કોઈપણ અસુખથી દુષિત થયેલાં લોહીને સુદ્ધ કરી વૃદ્ધિ કરે છે અરુચી, મંદર, સંધુનું રહી જવું, મોંમાં અને શરીરના બીજા ભાગો પર ચાકાં પડવાં, સ્મરણ શક્તિઓથી યથા જવી. શરીરપર ફેલાયેલ અથવા, મોંમાં તથા ગળામાં કાણાં પડવાં, નાકનું બેસી જવું શરીરનું મુલ આવવું, કળતર થવી, ખુબી, મજબ ગજકરણ, હાથ પગમાં બળતરા થવી, મિઠામાંથી વાસ નીકળવી લાળ પડવી, હાતનાં પાંચનું સુકડું, હાતનું હાલવું, તેમાંથી લોહી વીગેરે નીકળવું એ સર્વે પ્રકારના રોગો પર આ ઔષધ મહુજ ઉપયોગી થઈ પડ્યું છે.

કીમત દોઢ રૂપિયા, દપાલ ખરચ ૭ આના. સારો મુલ આવવા માટે ચાર બાટલીઓ લેવી જોઈએ. એકદમ ચાર બાટલી મંગાવનારને ઠા રૂપિયા પડશે. દપાલ અને બેંગી ખરચ બુદ્ધ પડવે.

માલેક, ડા. ગોતમરાવ કેશવ એન્ડ સન.
હાકુરદાર-કુલ્લ.

ખુશખોનો સરદાર.

વાળને માટે
ઉત્તમ બાટલી
૧ નો ૩ પીઓ
એક.

ઓટો
પરસ્તાન.
પરસ્તાન.
હેર ઓઇલ

અરધા ડૂમની
બાટલીના આઠ
આના.

દ્રાચ કરવા ભલામણ છે.

મોજા હવાનાં આવતાં શિર ઓઢણી હો સરકતી,
વનિતા તણી વેણી વળી હો વાળની ત્યાં લટકતી.
કાળા જામર સમ કેશથી યુવતી હીસે અલબેતરી,
પિયુ આવી પાછળ પ્યારીને બેતો રહે ત્યાં બે વડો.

અને ખરેખર સુંદર કાળા ને લાખા વાળ ધરાવનારી સુદરીયો સ્વામીના ચિત્તને મોહ-
મુગ્ધ કરે છે, અને સુદરીયોને આવા લાખા ચળકતા વાળ વધારી આપવાનું કામ આ
પરસ્તાન હેર ઓઇલ કરે છે

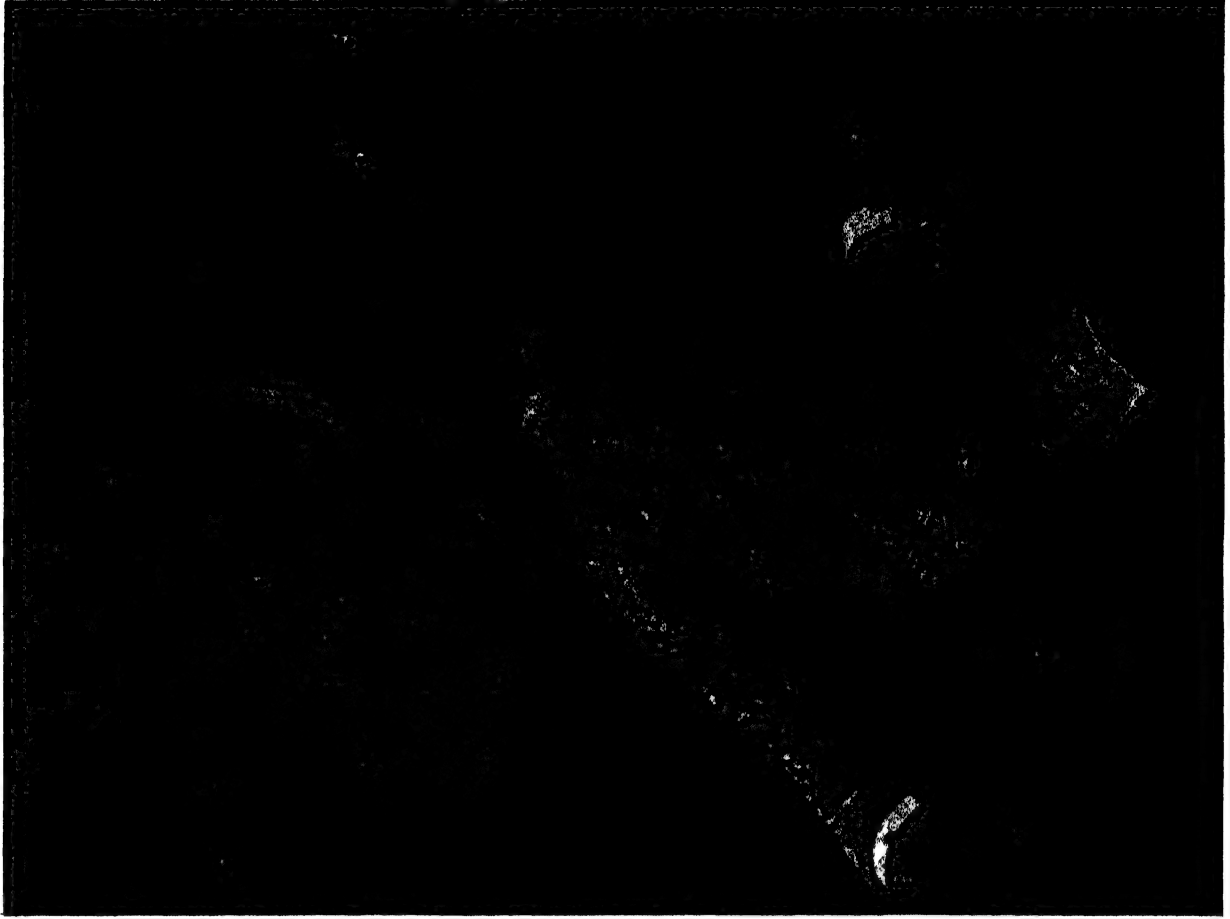
પરસ્તાન પરફ્યુમરી કંપની.

પાયધુની, મુબઈ.

કા
મ
ના
બો
જ
થી
થા
કી
ગ
એ
લા
ઓ
નો
મ
દ
દ
ગા
ર
પ
ર
સ્તા
ન
હે
ર
ઓ
ઈ
લ.

ખ
રા
બ
વા
સ
થી
બ
ચ
વા
ર
ક
ત
બે
ટી
પાં
પ
ર
સ્તા
ન
ઓ
ટો
નાં
કા
ફી
છે.

H. H. Sir Wasif Ali Mirza Khan Bahadur Mahabat Jung, K.C.S.I.,
Nawab of Murshidabad

મુરશીદાબાદના નામદાર નવાબ સાહેબ.
૧૩૩૭-૩૮

H. H. Nawab Sir Mahmud Ali Khan Bahadur, G.C.I.E., A.D.C.
Nawab of Rampur

રામપુરના નામદાર નવાબ સાહેબ.
૧૩૩૭-૩૮

બહોલો વરસાદ વરસાવા લાગી. આ વખતે ખરેખર મારા દીલમાં થઈ આવ્યું કે સમગ્ર માળાપો પોતાના ભગવાને કેળવીને ખુશી થામ છે ત્યારે સમગ્ર બેટાઓ ભણી અને આગળ વધી પોતાના માળાપને ખુશી અને સુખી કરે છે.

હવે સહેલો !!! વડીલો ને ઠાકટશો તો પાણીને પુરે ઉભા રાઈ જાય છે. જ્યારે તેઓને ઝોંઠા ખાવાના સખત કામના બોલને લીધે માજીઓ મારવાની પણ પુરસદ મળતી નથી, તેથી મેં તો એવા બહાર કામ તરફ અજુગમો બતાવી વેપારની રહેલી લાઇન લેવાનો વિચાર કર્યો અને તે મારા જોડાને જ ના મારવરે પણ મારે માટે ફીક ગયેલો તેથી હું એક કમરશી જાલ કોલેજમાં દાખલ થયો. પણ સાહેબો ! તમે અજબ થશો કે ત્યાં પણ મેં દરેક પરીક્ષાઓ પસાર કરી અને સારાં સારાં સરટીફીકેટો અને ડીગ્રીઓમાં મેળવ્યા.

હવે તો મારી કમર વધી ગઈ. વળી મારી માયાળુ મા પણ કુદરતી રીતે કાનુનો લઈ વૃદ્ધ થતી ચાલી એટલે હવે તેની ચાકરી કરવી એ તો મારો ધર્મજ થઈ પડ્યો તેથી હવે મેં કોઈ સરવીસમાં જોડાઈ ધરમાં રહી માતા સેવા કરવાનો નિશ્ચય કર્યો અને આડી અવળી અરજીઓ પણ મોકલવા માંડી તેમાં એક ઠેકાણે હું ફાવી જયો અને મને જોડાવવામાં આવ્યો. હું ત્યાં ગયો તો મને જણાયું કે મને જોડાવનાર એક વૃદ્ધ ગૃહસ્થ મારી કામના એક જાણીતો વેપારી હતો તેને જઈને મળ્યો. કેટલીએક વાત પછી તેણે મારે માટે 'પસંદગી બતાવી સારા પગારનું' નામ પડ્યું કે જે બાજુ કાલના વડીલ કે ઠાકટશો લાગ્યેજ મેળવી શકતા હશે.

હું તો જોડાનેજમાંથી માસ્તરનો હજારો હજાર ધણો ઉપકાર આપી મારા બીજા વિદ્યાર્થી બાઈઓને મળી લેટી તેમને સારી સલાહ આપી છુટો થયો અને એ જોડાનેજ સ્થાપનાર મારા અન્ન-દાતાર એકને અરજી જઈને નમ્રો અને તેમની પણ લાલી આ-શિષી, મેળવી આમ નોકરીમાં ચોડા મહિનાઓમાં મારા શેઠનો વેપાર મેં 'પરદેશની મોટી પેટીઓ સાથે વધારી નીતિરીતી પ્રમાણે ચાલી કેટલો એક મારા શેઠને નફો કરી બતાવ્યો. જેથી મારો એક મારી એકવત અને નીતિ ઉપર પ્રસન્ન થયો અને મારા પગારના વધારા ઉપરાંત કેટલીએક રોકડ બક્ષીય પણ મને આપી.

આ બાબત મારી માની વૃદ્ધાવસ્થા પણ બીજી બાબત અને સારી રીતે કમતો લેવા ઉપરાંત તેણીએ જે પૈસા પણ લેયા. એટલે તેને માળાપ તરીકેનું પુરું સુખ જોવાની ઈચ્છા થઈ એટલો તેણીએ મને પોતાના હજારોહજાર વહાલથી એક દિવસ સમજાવવા માંડ્યું કે 'બેટા હવે હું આ દુનિયામાં ચોડા વખત જીવીશ તે તે તું જાણે છે. વળી તુંને ખબર હશે કે જ્યારે માળાપો પોતાના છેકરાની વહુને ધરમાં હરતીકરતી જુએ ત્યારે તેઓ પોતાના અહો-ભાગ્ય અને સંસારની સફળતા માને છે, માટે બેટા જો તું મારી દેવાડીમાં તારાં લગન કરી લેવાનું ફીક વિચારે તો તે મને થડ પણ મેં જે સુખ આપ્યું છે તે ઉગી નીકળે.' મારી માની એ વાતને મારા આડોશીપાડોશીઓ ટેકાડપ થઈને મને રાત દિવસ સતાવવા લાગ્યા. હોઈ તો કહેતે મારે મારા જગાની છેકરી તને પરણાવવી છે. તો કોઈ પોતાની ફીકરી અથવા પહેન માટેની વાતો લઈ આવતું આ વખતે મારી માના હરખનો તો પાર ન હતો. કારણ કે અમારી ગરીબ અવસ્થામાં તેવા વિચારો એટલા બધા નબળા પડી ગયા હતા કે તે ન હોતી કારતી કે મારા છેકરા માટે કે મારા છેકરા માટે માણસો થેર મળી જાય. પણ સાહેબો !!! હું વિચાર કરીને કહું છું કે જે સમય પ્રતાપ મહારી વહાલી જોડાનેજના

છે. છેવટે મેં પણ મહારી વહાલી માની હાથને આવીને લગન કરી લેવાનો નિશ્ચય કર્યો, અને તેમ સારાં સારાં લગન લેતો ચોડ્યો.

દરમિયાન એક દિવસ માસ ઉપર બધા સમાન ખાદ્ય સજ્જ નાર મેં મારા માયાળુ શેઠની સલાહ લેવાનો વિચાર કર્યો અને પુરસદની વખતે તેઓની પાસે જઈ સમમાનસાર વાત પણ કરી.

આ વાત જ્યારે હું મારા શેઠ પાસે કરતો હતો તે વખતે મારા શેઠના અફેરાના રંગ બહાર જતા એક હું એક હાથ વિચારમાં પડી ગયો. કારણ કે મારા શેઠે મારા સાથેની વાતચિતમાં કોઈ દિવસ આવો દેખાવ કર્યો ન હતો. વળી હું જાણવળી સાથે એક છું, તો મારો શેઠ પણ કોઈ ગંભીર વિચારમાં પડેલો જણાયો મારા તો સર્વ હોશકોશ હતી ગયા. આ વખતે મારા મનની સ્થિતિ શું થઈ હતી, તે ખરેખર હું અને કિસ્વાર જેવું જાણીતા હતા. વળી અધુરામાં પુરું મારો શેઠ એવાજ અંજીસાઈમાં મને થેર આવવાનું કહી ત્યાંથી એકદમ ચાલતો થયો.

અફસોસ હતી !!! આ વખતે મારા મનની બધી ઉમેરો તુટી ગઈ. હવે તો મને લગનને બદલે બધું વધન જેવું લાગવા માંડ્યું. મારા વિચારો બધા ધુમરાવા લાગ્યા. પણ મનને મારતો, અકબરો, ગભરાતો હું નિમેલે વખતે મારા શેઠને થેર ગયો.

મને ગભરાતો ગભરાતો ધરમાં આવતો એક મારો શેઠ મનમાં કંઈ હસ્યો એમ મને જણાયું, પણ મારે મારી અંજીસાઈ પુરતી રીતે બાળવી રાખવી પડી.

અતે મારા શેઠે મને આવકાર આપતાં મને સામે પડેલી ખુરશી ઉપર બેસવાનું કહેતાં જરા હસીને વાત કરવા લાગ્યો. મારા શેઠની આ રીત એક હું તો મનમાં સ્વપ્ન બની ગયો અને મારે પડેલી ખુરશીપર બેઠો કે તરતજ મારા શેઠે કુંટ મંચાવ્યા. જે આવતાં મને મારા શેઠે લેવાનું કહ્યું જે હું ગંભીરમાં લેવા જતો હતો કે તરતજ મારો શેઠ જરા જોરથી બોલ્યો:--

પેલી પચાસ હજારની હુંડી શીકારાઈ ગઈ છે કે કેમ ?

આ સાંભળતાંજ મારા મનમાં એક હાથ હતી પછી કે જરૂર કંઈ મારા શેઠના વિચારો મારા વરફી ફરી ગયા તે નહિ તો થેર જોડા-વીને આવી વાત પૂછતજ નહીં. મેં ધડકતે કિલે હા કહી, એટલે મારો શેઠ લાગ્યો એકદમ હસવા માંડી ગયો, અને બધું મારા કુદરતી ખ્યાર ન છુટ્યો હોય તેમ જુલ્યા દીલના ઉલ્લાસથી મને સમ-જવી કહેવા લાગ્યો કે તમે જાણો છો ? મેં તમને અહીં શા માટે જોડાવ્યા છે ? મેં ના પાડતાં વળી તેણે કંઈક વધુ ખ્યાર બતાવ્યો, અને કહ્યું કે હું તમારા ઉપર ઘણુંજ ખુશી થયો છું. કારણ કે તમે જાણતા હોયો કે તમારા આવવા પછી મારી ટોલવવા ખુબજ વજર થયો છે, અને અત્યારે વેપાર પણ ઘણો ખીકતો ચાલતો જાય છે તે મારા ધારવા પ્રમાણે તમે એ જોડેલા પરદેશની મોટી પેટી-ઓના વેપાર સંબંધનું કારણ છે, અને તે તમનેજ આભારી છે. માટે હું આજ તમને મારા અંતઃકરણની એક વાત કહેવા માગું છું. જેનો તમે લાંબો વિચાર કરીને જવાબ આપશો.

ખરેખર મારા શેઠના આગમના અને હમણાંજ સંબંધી મારા મારા મનની સ્થિતિ શું થઈ ગઈ હતી, તે હું પણ જાણી શક્યો નહીં અને ચોક્કસ વિચાર કરતો જ્યો એક મારા શેઠે અંકરના રૂમ વરફ હાંકી મારાં કહ્યું. 'બેટા કંઈ જાણ' !!!

મળી સહુ સાત અમછીએ.

ગઝલ.

- બિચારું અણસમજ આજકે ન સમજે. સોવ થી વરતુ; ૧.
અબરમા માસને ચેતન્ય શું? તો મોવ થી વરતુ. ૧.
વરસ એક બાઠની બાળા, રહેલી આમ કુંપડીમાં;
લટકતા બુલ્લ મસ્તક પર હવા બુલ્લા અને બડા. ૨.
હતી કુંદર તમાપિ ચીથડે હાલે રખડતી હતી;
મધ મોટી હતી તે આમડામાં બાપડી તેથી. ૩.
પુઠાએ નૂર અખશું તે નહિં પોશાકમાં અખશું;
પુશિ હાંસિક મધ મુજને અજકતી ચકુઓ. ૪.
“અણુ! સંતાન છે માબાપના કેટલા મળી સહુએ?”
કહું આશ્ચર્યથી એક “મળી સાત અમ છીએ.” ૫.
“નિચળી હું વને પૂછું બતાવે બાળકમાં સહુએ;”
“બલાસી બે, અને બે વેસમાં એમ સાત અમ છીએ. ૬.
બેનેને ભાઈ બે સુતા કબરમાં—હું રહું પાસે;—
અહીં આ કુંપડીમાં જ્યાં રહે મુજમાત મુજ સાથે.” ૭.
રહે બે વેસમાં ને બે બલાસી નોકરે ધંધા;
છતાં બાળા! બને એ કેમકે “અમ સાત સહુ છીએ.” ૮.
બિચારી અણ સમજ બાળા કહે “બે આ અહિં સૂતા—”
વર નીચે બિછાને આ “મળી સહુ સાત અમછીએ.” ૯.
બણુ નાણુક! તું કોડે ગતિ તુજ અવયવોમાં છે.
કબરમાં બે સુતાં બેઠે ફકત વમ પાંચ બાઠીને? ૧૦.

હરિગીત છંદ.

- નગરીક છે કબરો ઉગ્યું છે ઘાસ લીલું તે પર,
હથ બાર પગલાં દુર છે સુજ માવના ઘરથી તિરે!
શું દુર એ કહેવાય છે? ના દુર કહેવાય ખરે!
નિહોંચ બાળાને બહા! ઉતર થકી અમુ ખરે! ૧૧.
એનાં અને રૂમાલ મહારાં જઈ બનાવું થકી થકી,
એણું જઈ પાસે કબરની, ગાઈ હું કંઈ થકી;
વર્ષો રહે વરસી પછી હગલા કંઈ હું મુજના,
કિલ્લા બનવું થર બનાવું ને રહું હું તે વિચે. ૧૨.
ને ચંદ્રની હું શેયનીમાં ખેલ ખેલું છું થણા,
ને બાળે પાડોશી તણા લેગા અહિં થાયે થણાં;
કંઈ લિજ ખેલો ખેલીને, કંઈ લિજ શબ્દ બોલીને,
આનંદ બહુ લઈએ છીએ આ કબ્રની પાસે અમે. ૧૩.

ગઝલ.

- પ્રથમ બે સ્વર્ગવાસી મધ હતી જેમન કે જેને,
પુઠાએ સુકિત આપી હૈમાંથી ઉવટે ગઈ બે.
દીપી હૈનાની તેણીને; ગયું ત્યાં ઘાસ સુકાઈ;
હતી સંમતી સદા હું એકન મહારા બાઠની સાથે. ૧૪.
બરફથી કાઠપૂતળી ગઈ લસપવાં હું અને એકન,
જયું તેને પહાં ઉવટે, સુતો આ કબ્રની માટે. ૧૬.
કહું મેં “સ્વર્ગમાં બે બે પછી તમ કેટલા કહે?”
વરવ ઉતર મળ્યો મુજને “મળી સહુ સાત અમ છીએ. ૧૭.

અરે પણ આત્મ બેમાં તો મળ જણવ મહિં માણ;
બિચારા મૃત્યુવશ મધને સુતાં છે કબ્રની માટે. ૧૮
નકામું બોલવાનું છે હલ તેનીજ તે કંઈ છે;
બિચારી બાળબોલે છે “મળી સહુ સાત અમ છીએ.” ૧૯.
“કુતુબ”

હું કેમ પરણ્યો?

(ઉગતા જુવાનોને એક લેવા લાયક એક વાર્તા).

સાહેબો! હું કેમ પરણ્યો? તેની એક ટુંકી પણ ચાદ રાખી થડો લેવા લાયક એક વાત આજ વખતે પાસે કહેવા માથું હું જેને ધ્યાન રાખી વાંચ્યો તો હું ખરૂં છું કે તમારામાંથી થણાને લાભ થયા નિના રહેશે નહિં.

હું એક ગરીબ માબાપનો છોકરો હતો સાથે હું મારા મા બાપને એકજ હતો મારી નાની ઉમ્મરમાં મારો બાપ ગુજરી જવાથી મારી માને મારા વિશે થણી ચિંતા થઈ કારણ કે મારી સાંભાળ કરવી અને અમારા ભરણપોષણ માટે મહેનત મજૂરી કરી કંઈ કમાવવું એની ઉદાસીમાં મારી માયાળુ મા મારાથી છાતી હંમેશાં રડતી પણ છેવટે મારા પાડોશીઓએ મને કોઈ એક નેજમાં સુકવા તેને સમજાવ્યું તે મારા સહુભાઈએ થણી આના કાની પછી મારી માએ કબુલ કર્યું. થોડી થણી મહેનત પછી મને સુંબડની એક એક નેજમાં ફાળલ કરવામાં આવ્યો, જ્યાં બે કે મને પહેલાં તો મારી માથી છુટું રહેવું કઠણ થયું. પણ અતે હું શાંત રહીને ત્યાં ભણવા લાગ્યા. મારી સારી આલસથ્ય એક મારી એક નેજનો માસ્તર (સુપરીન્ટેન્ડન્ટ) મારાથી થણો પુશી રહી બીજા છોકરાઓની જેમ મને પણ ભણાવવાને ઉમંગ આપતો રહ્યો તેમ હું પણ વધારે ને વધારે ને વધારે ઉમંગી થતો ગયો. તે એટલે સુધી કે કેટલે અઠ મારા ધનામી અને આજ્ઞો પણ મેં મેળવ્યા સ્કુલમાં પણ મેં મારે થણી સારી છાપ બેસી ગઈ ત્યાંના શિક્ષકો પણ મને થણું ચાહવા. ત્યારે હું સમજ્યો કે હંમેશાં આપણા શિક્ષકો કે વડીલોના આહ મેળવવો હોય તો આપણે તેમના ફરક હુકમને વાળે રહી હંમેશા સારી રીતે વર્તવું ગુજરાતી અને ઇંગ્લેશ પેરણોના અભ્યાસમાં તો એકદમ ઉમંગલેર આગળ વધવા પછી મને આર્કનેજ તરફથી હાઈસ્કુલમાં ફાળલ કરવામાં આવ્યો. તે વખતે મારા મનમાં શું પુશી ઉભરાઈ જતી હતી !!! તે હું અત્યારે વર્ણવી શકતો નથી, કારણ કે મારા મનમાં મોટી આશાઓ એ હતી કે પહેલાં સારી રીતે ભણ્યા પછી કોઈ પણ રીતે મારે મારી માને મુખી કરવી અને તે આ જમાનામાં ભણ્યા સિવાય બની શકશે નહીં એમ હું બણતો હતો.

આખરે મેં હાઈસ્કુલમાં જઈને અંતઃકરણની મેહનત સાથે ભણવા માંડ્યું સારી સારી રહેભરણીયો મેળવી અને સાહેબો એવાજ ઉમંગ અને ઉત્સાહ સાથે મેં સુંબઈ યુનીવર્સિટીની મેટ્રીક્યુલેશનની પરીક્ષા પણ થણીજ ફોટોમંદીથી પસાર કરી આ વખતે આર્કનેજનો માસ્તર અને તેના સ્થાપક થયાળુ ચેક આરા ઉપર થણા પ્રસન્ન થઈ ગયા અને મને વધારે ચાહવા લાગ્યાં એક બાણુ મારી મા પણ આ સાંભળી દોડતી આવી મને હર્ષથી લેલી અને

સાંજનું કું. હાઈસ્કુલ તમા મારજનનાં બેપાલી, કેટ, ટેમરન્ડ લેન—સુંબઈ.

દેશનેબલ પદન.

- બધા નેટીવો સાથે નહિં તબલલુક મહારા છે !
 મહને ડિસ્ગ્રેસ નેટીવથી. નહિં એક ચીઝ ચ્યારી છે. ૧.
- અહા શું લક્ષ્ય એટીકેઈટ! બધાં શીરીન છે કેવી !
 અને છે બોલબોલા બોલની એ નાચ ન્યારો છે ! ૨.
- ધર્મનીગ સૂટની સાથે ધર્મનીગ હુટ ઉપર છે,
 સીગારેટ મોં માહિં શોલે અને વોર્કીંગ ખ્યારો છે. ૩
- કોલર ને નેકટાઇથી અહા ગરબન શું શોલે છે ! !
 ચળકતી પિન તે માહે મિસાલે માહ બખકે છે ! ૪.
- અહા આ બૂની બૂની મુબારક હુલ્લે તુજને હો !
 અને સ્ટોર્કીઝ ઇન્સાંનાં ખરે બુટી સમાધ છે. ૫.
- અહા આ શર્ટની સાથે બહા આ સ્કાફ કેવા છે !
 ઉરે આનંદ બસ એથી હજી અરમાન બાકી છે. ૬.
- ટ્રીફીન ટીપાર્ટીના છે ઘણા ઇન્વીટેશન મુજને—
 સોશિઅલ ગેધેરીંગ: મૂત લાઇટ ગેધેરીંગ: ૭.
- સનલાઇટ ગેધેરીંગ: સ્ટાર લાઇટ ગેધેરીંગ.
 ડિનરનો દિન ઉદય હોલે કસમાં એ બહુજ મીઠા છે. ૮.
- બિરાજી મેજ ખુરશીપર છરી કંટા થકી ખાવું;
 બિચારા નેટીવોને શું ખખર એ ટેઇસ્ટ કેવો છે ! ! ૯.
- હહાહી મૂછ કરડે છે છતાં નેટીવના સમજે;
 મહને કરબન તણી દેશન બરાબર ઠીક લાગે છે. ૧૦.
- ન સમજે હુર બોઇલ શું છે અને તેની મજા થી છે !
 બિચારા દેશીઓ લોબાનીઆ સેગનથી મરકે છે. ૧૧.
- “અહીં બરો સ્કો છેટા હું પડહા નશિન નારી”
 મહને એ તુલખ લાગે છે, મહને બિચાર છૂટે છે. ૧૨.
- ન પરવા બાઈ જહેનોની ન પરવા પિદરો માહરની !
 ન પરવા પોશિદ: બૌરત તણી, એ ખ્યાલ ખોટો છે. ૧૩.
- મુશોમિત હાથમાં લઇને કુતુબ ફરવા જવું મુજને,
 બગલમાં હાથ લેડીના અહા ચિતાર કેવો છે ! ! ૧૪.

“કુતુબ.”

અફરનો નિશ્વાસ.

- પાનખર આવી અમનમાં કુલક્ષણ જાતા રહ્યાં,
 ચેન, શાંતિ, ધર્મ મહારા હુલ્લેનાં જાતાં રહ્યાં. ૧.
- શું ખુશિ સહુને હતી આશિશ હતા કેવા સહુ,
 જળનશાશ ફેજ આવી સહુ વલી હું: થઇ ગયા. ૨.
- કેમના લઇએ હુમા સેયદ કરો દામમાં ?
 બેસવું બેઠે ઘડી બર તપ્ત પથ જાતું રહ્યું. ૩.
- પુખ્ત શું ખીલ્યા હતા ! હા ચોકના બાઝારમાં;
 તે સ્થળે લાખો તણા મરતક ખુદા જાતાં રહ્યાં. ૪.

રમણો કમર હુરો પરી આ શહેરમાં રેવા હતા,
 તેમને લૂંટી બધા કોઈ ક્યાં કહો ચાલ્યા બધા ? ૫.

‘હતું’ પ્રથમ આ શહેર દિલ્લી કેમ ઉજલ્યા બધું ?
 કહે “અફર” આ શું થયું ? બોખની મરતી ક્યાં ગઇ. ૬.

“કુતુબ.”

સાઈ મસ્તાની.

- કહે જો સાઈ મસ્તાની તને ઇલામ “મસ્તાની,”
 કહાંથી કેમ કોલે આપ્યું અમ સાઈ મસ્તાની ! ૧.
- બહુ ઇલામ મહને થાયે બહુ હું સાઈ મસ્તાની,
 બતાવે સત્યનો રસ્તો મહને જો સાઈ મસ્તાની ! ૨.
- અરે બ્રહ્માંડના પાયાથી બહુ જઠકાઈ મેઠા છું,
 બતાવી દે, છુટો થાઈ મહને, જો સાઈ મસ્તાની ! ૩.
- સગાને રનેહીઓથી બસ હવે કંટાળો આવે છે,
 કરી આઝાદ મુજને દે અરે જો સાઈ મસ્તાની ! ૪.
- ઘણી સત્રી ઉભરી છે પ્રિયાને સર મુઝબમાં,
 હવે દિલ ફેરવી દે જો પ્રિયાથી સાઈ મસ્તાની ! ૫.
- મુઝાઈ મેં દિવસ મહારા ફકત એક છાકટા પેઠે,
 મુઝારી દે મહને બસ હાં અરે જો સાઈ મસ્તાની ૬.
- બલે માગો મુરાદો હું તમારી પુરવાનો છું,
 ખુદાકે છે. પરંતુ મેં ન આગી—સાઈ મસ્તાની ! ૭.
- છતાં દેવા મહક મુજને મુરાદો છે કરી પૂરી,
 કહી એ મુત વાતો દે અને જો સાઈ મસ્તાની ! ૮.
- હજારો માશુકોનો બસ બન્યો હું એકલો આશક,
 ત્યજી સંસારને દેવા શિખવ જો સાઈ મસ્તાની ! ૯.
- ફના ફનીઆને સમજીને બકા તોશા જમા કરવા,
 બતાવી દે “કુતુબ” ને મૂઠે એનો અર્થ મસ્તાની ! ૧૦.

“કુતુબ.”

શું ખખર ?

(વહીકની હુર ગઝલ ઉપરથી)

- પ્રેમની જવાબા હતી ના ! હાલ કેવો શું ખખર ?
 ગાત હકક તોહીકનીમાં છે મજા એ શું ખખર ? ૧.
- “હું ઉપર એ પ્રેમમાં કુરબાન બશે” એ ખખર,
 પ્રાણ લેશે શોક દર્શનમાં અમોને શું ખખર ? ૨.
- સ્કેલો હશે રસ્તો તમારા પ્રેમનો અમને ખખર,
 છંદગી બરબાદ થઈ બશે અમોને શું ખખર ? ૩.
- એક આશાથી હુલ્લે લઇને અમો નીકળ્યા હતા,
 ખારથી બરપૂર છે દરબાર તારો શું ખખર ? ૪.
- શું ખખર અમને હતી કે વફાઈ આપવી ?
 ને વળી રંજુર થઇ બશે અમોને શું ખખર ? ૫.
- પ્રેમમાં છે પ્રાણની આહુતી એ બોમી રહ્યા,
 ના પછી કેરો કે ચારો ! એ અમોને શું ખખર ? ૬.
- એ ખખર આવી હતી તો હુલ્લેના રો “વહીક”
 કોલ તે પોતા તણા નહીં પાલકે એ શું ખખર ? ૭.

“કુતુબ.”

જે કાંઈ કહેવાનું નથી તે કહેના,
જે કાંઈ કહેવાનું નથી તે કહેના.
હું એ કહેવાનું કહ્યું હું એ કહેવાનું,
વેલે જો કહેવાનું કહેવાનું ન પાળેના.

ચૌદા જાનમાં હજરતની તારીફ.

સૈયદી સુરસદી મોલાઈ માહમદ અરબી,
મસદમા સરવર આલમ તું અજબ ખુશલે કબી.

(જાન આરબી પુરબી મીલી હુઈ.)

રોજે તીલ ખુદ મોઆલ્લા હે તીહારા હવારા,
આસનીલ જાનતીલ આલાહે તીહારા હવારા.
મતલાઈલ સુરતજહલાહય તેહારા હવારા,
કોઠમે અરશ મજહલા હય તેહારા હવારા.

સૈયદી.

જાન ફારસી

બીચ દીલ મહેકુનંદ અઝદુર અતા સુફતા સરી,
તુહી આબાહી પરસાં નીચે ખીસ્તા છગરી.
નાસવદ ગરકુનદે રાજ નીહાં પરદો ફરી,
ધ હીદા ધરે વઢેકુ બેદે ખવહય બરી.

સૈયદી.

જાન બુદેલખંડી.

તુમ બીના કોહ સુનવ નાહી કડે બત પ્રાન,
કામજ જબ મોપિ પડો આનકે મેરે ભગવાન.
તુમરે અરનસે લગો રે તુહે નીત હમરો પીયાન,
અજાસે હો બવે દીયા મેહરસે જે જે જામાન.

સૈયદી.

(જાન ગુજરાતી)

સોવાનો વજ્જ નથી ઊંધ ધની આવે છે,
યા નથી અંતા હળીળી ખુદા ફરમાવે છે.
તોફે સલવાતે નસો હુશ મલક લાવે છે,
આછી અવાજ ખુસી તંદ ધની આવે છે.

સૈયદી.

જાન પંજાબી.

તુમાં વસ્તીર નથી ખલક દેવીચ જબ આંદી,
ફજલે મોલાસેબી તકદીર ખુદી ફનિયાહી.
હુઈ તુજ નુરસેબી રોશની મહેતાખાંદી,
આસ બીચ હસરદે ઊમ્મતતુ' તેરી કામાહી.

સૈયદી.

જાન દક્ષિણી

તુલે સાંગીત કુટે બસલા મીતો અરનન લાગુ,
સવરી ઝોંપ ના આલે તો સકાલે બાગુ.
મીનકો સોહતમી પરથમી સનદે ત્યાગુ,
બરી સાંગીત બરી સાંગીત ન લખાડે સાંગુ.

સૈયદી.

જાન તોતલી.

તુમ તે ફરીયાદ વડે તુ મીલકાદોડે પાર,
તો મહે મેશ વડાં કાઈ વરો તુમ નીરવાર.
તુમ તું અલલાહને હમ્મત સાતીયા હે શરહાર,
તોમ કાવ હે બલ મોહકે મોમે શરવાર.

સૈયદી.

જાન ફારસી પુરબી મીલી હુઈ

દીલે મજ હસ્ત સુદો મોરે સુસાઈયાં સુનીયો,
હસે બાનમ બરે હકુકો ભડો સખો.
અરમ પુરનમ સુદા પ્રીતમસે ખબર બય કહો,
હાલતે નઝહ જરા આનકે મોરે દેખો.

સૈયદી.

જાન પીસ્તો.

સોક પો અયેગા ખુદા યા હુમે પખતો આમમ
મીસલે પખાખરે માનીસ્તા દોદર કુલ આલમ
ઊખ ઊસ કપ મહીના ચે ઊખો અમમમ
અગવા એમ પે ઝાનુર સતા દોરપે અમ

સૈયદી.

જાન મારવાડી.

છવડો બોલ્યો મહીને કે અઠે અલોલ
કાલ ગ્યો ગાબહી કાટા ને કરો ગલોલ
ભાગ મોરો હુવો બેરીચ ધનો કલોલ
કાલને માહી પડો પીરત ભરો છલોલ

સૈયદી.

જાન મેવાતી.

મેશ હુંહું હે ધલો પ્યારબી તેર સાથ
તેરા ગંઝ હું બલો મોસે ન માઠો દીનરાવ
માર મરમટને ખડી હુખસે અખ મરવન ગાત
દેશ મેવાતમે અરચોહે તેરી ચોખી ખત

સૈયદી.

જાન મેવાડી.

મારે અનઢાંતા કહા પ્યારા હું ખમા લકમાકા
માહને કલમાઈ પઢોં દીલસે ન બીલ ધાંકા
થાંકી કીર પાસે તો જન્નતકા ખુલેગાનાકા
યાને તો ફાસાહી નંબીયુસે બનાયા ધાંકા

સૈયદી.

જાન મેવાતી.

મેશ ધન ઘેર લીયો મોયે કરમ દીન લીયો
ટેંટવા બારકકો કાદું મારો ધન છુટલીઓ
મોંકુ સુખ હું ન રહી પુટ ગ્યો હમરો લીયો
માનબી આપને મેવાતમે બી સાથ લીયો

સૈયદી.

જાન પુરતીખાસ,

માસો તો તો તોની હીઝી પરતી છેયાં
તુલે શીર સૈયાં સુસાઈયાં કે હો મોરે સૈયાં
કયું ન ખસ હું તોરી આનકે હુવે પૈયાં
આય બ છોડી લીયે બાલક મોરી યામે નૈયાં

સૈયદી.

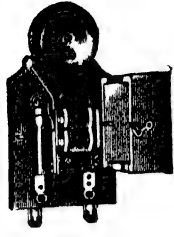
જાન ઊરદુ.

હું તુમારે સગે ફરગાહકા સુલામાન સુલામ
સહાકા નાલેન સુખારીક પે હો મેશાહી કામ
ફરે ફાલતપે હોહો બવે મેરી ઊમર લમામ
પડ રહીક ધરકો તુ ફરખાર સલાતોર સલામ

સૈયદી.

(અલ્લહ.)

હજારો ચીજોમાંથી પસંદ કરી
મનગમતું લઈ જાઓ.

→ + + + ←

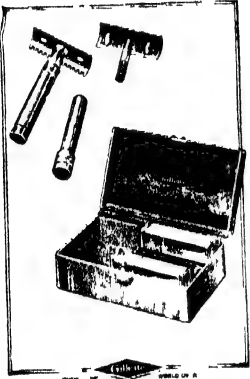
તમારા ખુશકાઓ, દોસ્ત, માટી મીત્રો, ચાચા, અને સ્વીટી આગળ
માનીતા થઈ માન મેળવવું હોય તો વા. મહમદ એન્ડ સન્સને ત્યાંથી
કેન્ડી ગુડ્સ, ટોર્ચ્ઝ, કટલરી, પરફ્યુમરી, લોસરગુડ્ઝ, પ્લેટડેવર્ઝ, બાબા
ગાડીઆ કીંગર અને ઇલેક્ટ્રીક નોનલેક્ટ્રીકાનો ઉપયોગ કરો.

તમારો દેરો દેગટ નહિ જાય, ઘણી દોડધામ બચાવશે.

વી. મહમદ એન્ડ સન્સ.

હાર્ડ મારકીટ પાસે, લુધાર ચાલમા.

નં. ૧૫-૧૬, મુબઈ

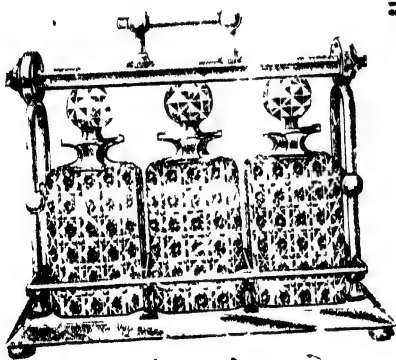

નવી નવી ડીઝાઇનોનો ગજવર સંગ્રહસ્થાન.

જોવા માટે ખુલ્લો છે.

એક વખત પધારી જઈજવા
બલામણુ છે.

ભાવ મધ્યમ

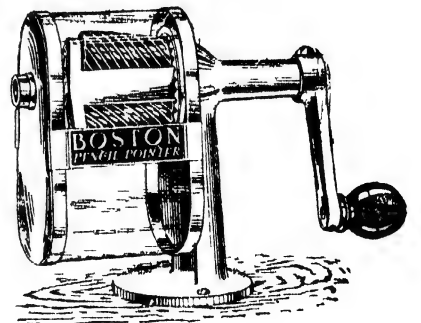

દરેક જાતના લેમ્પ અને ચુલાઓ
વગેરે કીફાયત ભાવે મળશે

આયના એન્ડ લેમ્પ વૅર શો રૂમ.
તા. ૨-૩, લુધાર ચાલ મુબઈ.

પેનસીલ ઘડવાનો અમેરી
કન બનાવટનો સાંચો.

૧ સેકન્ડમાં અણીદાર થઈ બહાર પડે છે.

મહેરઅલી અબ્દુલ્લાની કું.

Captain H. H. Nawab Muhammad Iftikar Ali Khan Bahadur,
Nawab of Jaora

જાવરાના નામદાર નવાબ.
۱۳۳۷

H. H Nawab Sir Mahmud Ibrahim Ali Khan Bahadur, G C S I,
Nawab of Tonk

ટોંકના નામદાર નવાબ સાહેબ.
۱۳۳۷

મોહમમદ શાહાબત પર થકી આ નજીવ મોયોં કું.
કોમીને કાઢિયા બાંધા નહી અખતક જે શાયદ કા.
લીયું કયા "કાશરી" મે કોન્સા કીરસા હે અમ બાકી.
મોહમદ જળ ખુલાકા હે, ખુલા જળ-હે મોહમદકા.

હઝરતઅલી (રહી.) પ્રત્યે પણુ તેનાજ ઉદગારો.

એ કિલે ના કામ તુઝકુ હુખે હેદર આહીએ,
જેજાતે હરતે ખુદા ખામદઝ પયગમર આહીએ.
હુકમે હક પોંહયા નખીકુ યે પચ્ચે અકહે બતુલ,
મેસી હે બેફનીસા વેસાહી શોહર આહીએ.
હે નખી શહેર ઉલુમ યોર હે અલી બામે ઉલુમ,
શેહમે બના હે ગર તુઝકુ તે કિર હર આહીએ.
ખાલિજે જનત હે ગર તુઝકુ તો કિર એ ખુલહવસ,
સિદકે હિલસે ઉલકતે શખીરો શખર આહીએ.
સુલતકા કા ઉમ્મતી બન સુલતકા કા બન શુલામ,
હાં અકીદત તુઝકુ હોનો સે બરાબર આહીએ.
અહમદો હેદર હે હર પર કર ગદાઇ રાત દિન;
ગર તુઝે શાને સુલેમાને સિઠ્ઠર આહીએ.

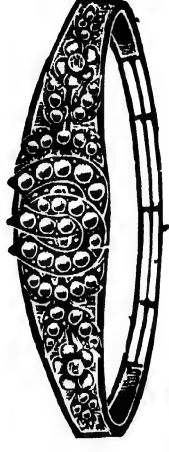
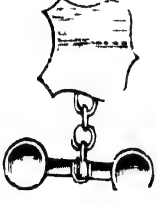
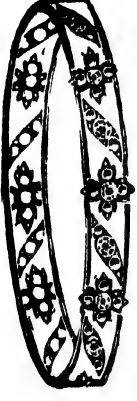
અર્જે હાલ.

અમ રહેમતે નખી કુઝે હેદર મંજાકુ.
કિશતી મેરી બંવરસે સલામત મિલાલમ.
ચે; કાલી આંખી ચરપે ભે, ખામ હેલકમ.
ભગતી હે બામ બામે કરમ કસપે ડાલમ.
તુમમર હક. હમે રોસાલ યોર સલામ હે,
અમ આલિસે અદુસે બચલો સુલામ હે.
ચે; બિન્દી અઝામે રિયાલત મખામ હે,
ઝિલ્લતકા રાત દિન કુઝે ખટકા જનામ હે.
ઇસ વાસતે હુકુર કુઝે ઇજતે રાખ હે.
સેયાહ બદ નિહાક કી નીચલ ખરામ હે.
સેયાહકુ કહો કે ચો ગાલિમ ન તુન્દ હો,
સેયાહકી છુરીકુ હો ઇમાં કે કુન્દ હો.
મશહુર હે અદુકકી બહાયમ ખસાલીમાં,
અનકુક ઉસકી એક હે પર હો હે નાલીમાં.
રોશન જનામ પર હે મેરી ખરતા હાલીમાં,
કિશમતકે કાનસે વો; ઉવારે ન બાલીમાં.
બિન્દા હુબારા કિસ્સાએ અસહામે ફીલહો,
આએ કહીસે કેઇ અબાખીલ અમ કહો.
એ આંધિયો ન નખલે તમજા ઉખેળના
એ બિજલીયો હમારા નશીમન ન છેળના.

ધોડાના લગતા	ઇ. એસ. માલાની કું.	ગાડીઓને લગતા
દરેક બાતના ચામડાના બાણીતા વેપારી.	તપાસી જોશો ? માલ મારે ખુબી જોશો. આભારો આ ધોડાની નાળ- નો રચ્ચર ર- બર દરેક ગાડી- ઓવાળા મ- જ્યુત છે એમ કહે છે. માલ તપાસી જોશો.	દરેક બાતને સામાન કિફાયત ભાવે મળે છે એક વખત ખાત્રી કરવા લલામણુ
ધરી, કમાન ચાક, ફાનસ ટપની લાકડી પોલ બનાત કુશોન સેધર	માલવામાં ટકાઈ અને વધારે દિવસ માલવામાં પંકાયણ છે. માલ તપાસી જોશો ૩૮૫-૩૮૭ શીડી બજાર સુખઈ.	
વગેરે વગેરે.	E. S. MALLA & Co.	

साजन कुं. टाईलस तथा मारणसना वेपारी, डार, टेमरस लेन--मुंजध.

રજાકોન ન.
૩૭૪૧

એક કીમતી ભલામણ.

બુદ્ધિજન નહિ ભામીની આ નામને નિશાનીયો
જૂતા ઝવેરીના નવો 'શોરમ' જે ઝગકારીયો
છે મધ્ય મોતીખતરમા મોટી ફૂંડાનો મોખરે
જ્યા મમ્મતા સન્માનવાળા તોફરો નજરે પડે,
માલિક પણુ મીઠાલાશી નિજ ગ્રાહકો સતોપતા,
દગ દીન દાગીના વિપે, નવી કેરાતો ઉપગ્રવના,
એવા વનિતાઓ વધારે દાગીના એ વાપરે,
મલકાતી માનુની અધા મોટી ખરીદા લા કરે

તમે પણ એક રેરા જઇ આવજો.

ઝવેરી ત્રીભોવનદાસ ભીમજી.

ગોપા ૬૭ મોનાના સુદર મનોહર ધાટના તે ટકાડિ મશીનપોલીશના દાગીના બનાવનાર અને વેચનાર.

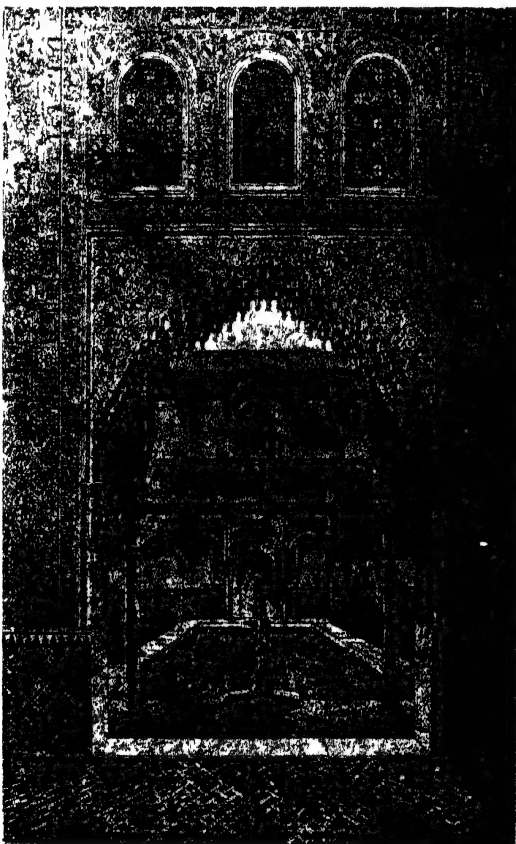
૩—શોકમંચન ગ્રીટ મુબદ

હ-મસાનો મિનારો, દમરક
مسار مینا

ધરિયહાનની મશાલ
مشراف

અલહમઆમાં અલઅરકાની મશાલનો ભાગ (નમદુને અરખ ઉપરથી)

ચાહેજમમના કુવા ઉપર વજુ કરતા હાજરો.

દમરકનો કબ્રસ્તાન

લોહીના ખાસા.

મહાશય માત્ર પુનના ખાસા-પુન રેકનર નથી હોતા. આજુ-બાજુ માત્ર લોહીની નીકે વહેવડાવવા સાથે પ્રેમ નથી હોતા. પણ જીવ વચ્ચેથી માટી મુનાને પત્થર ઇંટોના બનાવેલી ઇમારતો પણ પુનથી ખાસી બેવામાં આવે છે. કુદાનું જગબહેર મેદાન છે. પાણીપતનું મેદાન સર્વેની બાજુમાં છે. કુદાના મેદાનમાં ઇમામ હુસેનનું મહાન કાપી ઝીંઘાડના પુત્ર આગળ ચુકવામાં આવ્યું હતું. આ જમીનને લોહી પીવાની બેટલી બધી ઇચ્છા છે કે મોટા મોટા સરકારના અથા ત્યાં કાપવામાં આવેલા છે. ને પોતાના અરજાન પુરા કરેલા છે.

પાણીપતના મેદાનમાં કૌરવ ને પાંડવ, પૃથ્વીરાજને શાહ-શુરનન, અકબરને હેમુ, બાબરને ઇબ્રાહીમ લોહી વગેરે વગેરે સર-કારો આમ જામાં લઈ મયાં છે. ને તે જમીનને સારી પેટે સંતોષી છે. ને લાલ લોહીના રંગે રંગી તેને સંતોષ પેદા કર્યો છે.

કુદાના મેદાનમાં હજારો ઇમામની પછી ઝીંઘાડના પુત્રનું મહાન કાપવામાં આવ્યું કે જે હજાર ઇમામને કલ કરનાર હતો. અને પછી મુખત્યારનું માથું પણ અત્રે કાપવામાં આવ્યું કે જે કાલીક ઝીંઘાડના પુત્રનો હતો. આ પછી જે જે લડાઈ કલો થઈ છે તે કુદાના મેદાન સાથે જોડાયે રાખે છે.

કુદાને પાણીપત પ્રમાણે દિલ્લીમાં પણ એક ઇમારત-મકાન છે કે જે મઠથી અલગ થયેલા સર સાથે પ્રેમ રાખે છે. આ ઇમારત દિલ્લીના બેલખાનાની સામાં છે. જે હરવાળના રૂપમાં દેખાઈ રહે છે.

મોઘી પહેલાં તે હરવાળની અંદર અબદુર રેમાન ખાનખા-નાના પુત્રોને કલ કરવામાં આવ્યા ને તેમના મુંદર મુખડાવાલા સાથે તે હરવાળે લટકાવવામાં આવ્યા. આના પછી ઠારાની કલ કરવામાં આવી ને તેનું માથું પણ ત્યાં જ લટકાવવામાં આવ્યું.

છેવટે બહાદુરશાહના પુત્રોના માથા મઠથી જુદા થઈ બીજા-જોની પેટે ત્યાં લેટ્યા.

આ હરવાળે એક બલના ખાસા નામે પત્થરથી બનેલો છે, અને તે પત્થરમાં લોહાતું કાંઈક બાળ હોય છે. તેમાં લોહું મળેલું છે. આ હરવાળના પત્થરો ઉપર લાલ લકીરો પડેલી બેવામાં આવે છે. તેથી લોકો કહે છે કે જે જે પુત્રો આ હરવાળમાં થયેલા ને માંચા લટકાવવામાં આવેલા તેમના લોહીના આ નિશાને છે ને તે અત્યાર મુઘી ગયા નથી.

પરંતુ આ હરવાળની ઇતિહાસથી જણ્યોતો કવની ઇતિહાસ કરવાને સાંભળનારના રૂંવાટા ઉભા કરી રહે છે. કે મને જુવો કેમકે મેં તમારા શરીરના અભિમાની માથાઓનેથી વધારે આબરૂવાલા ઇતિહાસ કલ થયેલા લાચારીના લોહીમાં નાહેલા માથાને મારા સીનાથી લગાડી બેલા છે. હવે મારી નજરમાં અન્ય કોઈ માથાની ઇચ્છા નથી. કારણ મોટા મોટા આબરૂવારના માથા કપાઈને મારી પાસે આવ્યાને મોતના સમુદ્રમાં ડુબતા મારી નજરે આવ્યા છે.

આ હરવાળે લલકારીને, મોટા અવાજથી કહે છે કે ચાર દીવ સના માટે મુમંડ ના કરજો. કારણ મેં અંદરમાં જેવી મુખાકૃતિઓને લોહીમાં નાહતી, અને કુલ જેવી આંખોને તડકામાં કરમાવી બેઈ છે. જે કલ થયેલા સરોની અર્ધી મીચેલી આંખોને અર્ધી ઉઘાડી આંખો જેવી વેકથી ખામોશ પડી રહી હતી. કે જમે તે કારણે આંખો મધ હતી.

સારી કાપી ઇમારત પોતાના અભાની આજુ-બાજુ નથી રાખતી જેટલી આ માટી મુનાની ઇમારતો રાખે છે. પણ સર્વેને તે અભા આપે ને પોતાના કારણે-માથાને તેની પાસે ઉપર રહેવા કાળજી રાખે.

ઈમારતનાં બેઠાં, આજુ-બાજુ

અંખ કે ચક્ષુના કામો.

(હસન નીબમીના ઉર્ડુ લેખ ઉપરથી.)

(૧) જેને જરા બેઈ લીધા, તેના ઉપર મરી ગયે, બધે કાલી આંખમાં બહુ છે.

(૨) જેના ઉપર પડે છે. તેને પુરા કરવા જાય છે. પણ કોઈ સારા નસીબે જ બચી જાય.

(૩) જંવર તે એક કમાન છે, નજર તે એક તીર છે, ને એક આંખનો પલકારો...સામાવાલાનું દીલ મોરી લેવાને બચ છે.

(૪) હુટાડું છે, દીલના ખીસા કાવડું છે.

(૫) ધોળા હાલે તલાપ મારી હુટે છે, ને જરાપણ હવા લાવ્યા વગર હુટ ચલાવે છે.

(૬) પોતાના ગમે તેવા બાહશાહનો નીમકકરમ બનાવવાને અજબ બહુ પોતામાં રાખે છે.

(૭) લોકોમાં કાંઈપણ કમુર વગર ટોટો દીસાહ ઉત્તપન કરાવે છે, ને પુનની નદીઓ વેહવડાવે છે.

(૮) આબકારી અમલદારની મંજુરી વગર શરાબખાના બનાવે છે. ને ચક્ષુનો કારુ પાંધ પાંધને લોકોને મસ્ત અને ને અકલ બનાવી રહે છે.

(૯) પરાયો માલ-હુસ્ન-મુંદરતાની અનામતને જોર જુલ-મથી પોતાની બનાવે છે.

(૧૦) છુપા લેટો મર્મકારક બીનાં આંખો આંખોમાં અમલથી રહે છે.

આ. હંમે અમલ.

(મજબૂર અશબાર ઓલ ઇંડીયા મો. એ. કે. ડેન-ફર-કારી કર મી બેકક વખતે મુસ્ત મધે એના કર્તા જમાળ મેલની કુલમ બીક સાહેબ નેરંગ સરકારી વકીલ આજાલાએ વાંચી હતી, જેથી ઓતા ઉપર અમલકારી અસર થઈ હતી.)

તુમે એ જુલજુલે રંગી નવા મુઠી હે ગાને મી, મગર મુલક પળી હે ફિકર તેરે આશિયાને મી. મે તેરે આજો તરે આર તરે શાખે મુલુન પર, કબીસે બિજલિયાં હે ફિકરમે ઇંડે જલાને મી. કબી મુઠી બીહિ તુલક હે અબ રજે અમન કમા હે. કબી સોઆ બીહિ તુને હવા કમા હે અમાને મી. મે: મુલકી, બાગળા, સેવાહ, મે: તેરે કરમ ફરમા, કિયે બેઠે હે ફિકરમે હસરતે તેરે મિટાને મી. સંજાલો અપને પરપુરે તેરે અબ હમ સારીને મી. હરબીકને ફિકર મી હે અપને અપને આશિયાને મી. મગર એક તુહી બાહેલ હે અબકારે મુલકાને મી. તેરે ફિકરમે મે અબ અલોતે સારે અમાને મી. ન પુલોકે વે: તે વર હે ન મુલકી વે: મિલકાને મી. મુહા બને ફિકર મી અબ ફિકર હે આશિયાને મી.

તેના તેજ લોહીથી હમારા હૃદયો ભરાઈ જાય છે. તેજ તેજ લોહીથી હમારા ડોળી ખુલ્લી થાય છે. (સાચું જાણીએ) મનુષ્યના મનુષ્ય છે. કમનસૂત અને કમ-જોડેલો કોઈના હૃદયે આપણને બહાર દૂરી લાવેલો હોય.

જ્યારે આપણે આપણને અને બીજાને ખબર પડી શકે તેમજ તેના ખુલ્લો નરમ પાડવા ધણી બહાનાં કાંઠાં. આપણે કહ્યું કે “બેઠા પુણ્ય છે કે પુ કોનો પક્ષ કરે છે. ખી બાબુમાં આપણે કોઈ નથી તેની તરફથી ખેંચે છે.”

અમલમાંથી જ પિતાને બાકીનો બંધ કરી કહ્યું પિતાલ જે કુલો છે કેને માટે બાકી છે? બે તુર્કીની સાફ આવી શકેલો તેા હું કમ પક્ષ પરવરના આપણે કહ્યું હું કે હું કાંઈથી જાણ્યું જાણ્યું અને જાણ્યું. બે તુર્કીની આવી સ્થિતિમાં જ કામ નહીં આવીશ તો શું ઇસાઈઓનો શુભામ થઈને રહીશ? આ પિતાથી આજથી કસમ ખાઈ હું કે જ્યાં સુધી હું કાંઈમાંથી કુલીને આવીશ ત્યાં સુધી સાફ ખાઈશ નહીં મહેલમાં ન રહીશ ચારાં ભોન પહેરીશ અને અચ્છાસો ભોગવવાની લાલસા પણ ન રાખીશ. અને પછી હું કહ્યું કે તમે પણ ચાલો અને છાંડીની સાફ-મતા મેલો.” આટલું બોલી તરત ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો અને કસરમાં નામ નોંધાવી કામચલાઉ પાયકળ થઈ તુર્કી લશ્કરને બહુ પચોળી થઈ પડ્યો.

રૂશિયન ફોજમાં સેકંડો સિપાઈનાં મસ્તકો રૂધીર અને ધુળમાં ફેંચેલ થઈ ગયા હતાં. કેટલાક બાળકો થતીમ થઈ ગયા. કેટ-લોક ખૂબસૂરત અને પરીરૂ યુવાન સ્ત્રીઓ વિધવા થઈ. માબાપોનાં જીવન-કાલ થઈ ગયાં. શરૂઆત મનુષ્યોની ઇચ્છાઓ બરબાદ થઈ. છેવટે ચાલાક અને અનુભવી તુર્કીઓએ રૂશિયન ફોજને બંને બાજુથી ઘેરી લીધા. ત્રીણ બાજુઓથી એક સમુદ્ર હતો અને ઘેરી બાજુએ એક ગીચ જંગલ હતો. જ્યારે બંને બાજુઓથી મનસેક ધ્વની સંભાળવા લાગ્યા તો રૂશિયન લશ્કરી હીમત ધરી અડું, છતાં પણ થોડા વખત સુધી યુદ્ધભેલો સારો કર્યો. છેવટે જ્યારે બેયું કે તુર્કીઓ હુમલો કરતા આવે છે અને આપણા લશ્ક-રિઓ પાછળ હટતા બચ છે ત્યારે રૂશિયન અમલદારોએ સામા-યું નામનાસિક સમજી જંગલની તરફ ભાગવાનો ઇરાદો કર્યો. હાલ સિપાઈઓને તુર્કીઓ સાથે લડવા રહેવા હઈ બાકીના સિપા-ઈઓએ જંગલની રૂખસત લીધી. હવે સંભાળવા જેવું છે કે તુર્કી-ઓએ દુરંદેશી વાપરી પ્રથમથી જ બે પક્ષને બંને જંગલમાં મોકલી દેખી હતી. રૂશિયન સિપાઈઓ હજી થોડુંક જ ચાલ્યા હશે કે તુર્કી સિપાઈઓ કે જેઓ બાકીની ઘટામાં છૂપાઈ રહ્યા હતા તેઓ ભનાપર તૂટી પડ્યા. રૂશિયન લશ્કર ગભરાઈ ગયું. હાથપગ ભેલા થઈ ગયા. હવે સોસલા જેવી બાબત છે કે તુર્કીઓ આ ફોજ સાથે કેવા માથાગુપ્તો વર્તે છે? રૂશિયન સિપાઈઓ કે જે બંને બાજુથી ઘેરાઈ ગયા હતા, તેઓ થોડાજ વખતમાં—થંટી જેમ મનાજને થોડાજ વખતમાં કચડી નાખે છે તેમ—ચીથઈ ગયા. માકીયા સિપાઈઓ જંગલ તરફ નાશજાળ કરતા હતા. હવે બંને ફોજ એક પ્રથમથી બે પક્ષને જંગલ તરફ મોકલવામાં આવી હતી કે અને બીજા રૂશિયન લશ્કરને હોવાં કરી ફરિજ થઈ હતી તે—થોડા પુરુષોના પક્ષમાં કરવી ચાલી આવતી હતી. રૂશિયન ફોજની અત્યારે એક સ્થિતિ હતી કે બન્નીશ હાંત વચ્ચે જેવી છાંયની સાબળના રસા બંધ થઈ ગયા. રૂશિયનો રૂશિયને કબાળા મોસા આડક જુલો નાખ્યાં. છેવટે ફોજની ફોજે આજ્ઞા લાગ્યા. અમલમાંથી જાણ અને કેટલાક પાયકળથી રૂશિયો શરૂ થયા કે બેયું તર અડકાર હતા.

આ મહાન યુદ્ધમાં પણ આઝાદપાશાએ ધણી મહાન કાર્યો કર્યા છે. જંગલમાં પણ તેમની જ ઇચ્છાનુસાર બે પક્ષોએ મોક-લવામાં આવી હતી. ધણી અમલદારોનો મત તેમના આ મતથી વિરુદ્ધ હતો છતાં પણ ચાલાક અને બહાદુર આઝાદે કેટલીક સાથે-લીધી તેમને સમજાવી લીધા. જ્યારે રૂશિયોનો થોડા સ્વારોને તુર્કીઓ સાથે લડવા રહેવા હઈ જંગલ તરફ ભાગી ગયા હતા ત્યારે પણ આઝાદની જ લાલસાથી ત્રણસો સ્વારોને સમુદ્ર તરફ મોકલ-વામાં આવ્યા હતા. આ ત્રણસો સ્વારોને આ તરફ મોકલવાનો આઝાદનો કુખ્ય હેતુ એ હતો કે અગર ફરમનો જંગલમાંથી પણ છટકી ભાગી બચ તો આ સ્થળે તો આવશ્ય જખાટમાં આવી જાય. રૂશિયનોએ બેયું કે બંને તરફ તુર્કીઓએ ઘેરી લીધા છે અને જંગલ પણ ખાલી નથી. આથી થોડાક સિપાઈઓએ સમુદ્ર તરફનો પણ માર્ગ લીધા. આ રીતે આઝાદપાશાએ રૂશિયનોને બારે ફોજમાં લીધા. અને છેવટે તેમને એવી હાર લીધી કે રાશચન ફોજ છેવટે શરૂ થઈ. ટુંકામાં આ હાથે યુદ્ધમાં આઝાદપાશાની જ લાલસાથી અને તેની જ દુર અંદેશીથી તુર્કીઓએ રૂશિયનોને હરાવ્યા. સિપેહસાલારે તરત જ યુદ્ધ પ્રધાનને આ ફોજની ખબર આપી અને લખ્યું કે આ લડાઈમાં આઝાદ પાશાની દુર અંદેશીએ અમોને ધણી ફાયદા પહોંચાડ્યા છે. જ્યારે બહાદુર તુર્કી લડ-વેયાઓ યુદ્ધમાંથી મુક્ત થયા અને શહેરમાં હાખલ થયા ત્યારે ચારે તરફ ફોજના ગગનસેક ધ્વનિઓ સંભાળવા લાગ્યા.

ત્રણ દિવસ સુધી આ લશ્કરે આરામ લીધો. યતુ-રૂશિ-યનો એ એવો સજ્જત ફોજો આપો કે પછી યુદ્ધભેલો ન કરી થોડો દિવસ આઝાદ પાશાનું યુધારક નામ સાનખર ફેવેલીયર ઓફીસર તરીકે બહોર કરવામાં આવ્યું.*

(સમાપ્ત.)

* પંડિત રતનનાથ સરસાના હર્દ લેખ પરથી.

રખરટાયર ! રખરટાયર ! રખરટાયર !

તમારી ગાડીઓને માટે ઉંચામાં ઉંચું સરસ

મજબુત અનેટકાઉ

ઈનજન પ્રાન્ડ

રખર ટાયર વાપરો જે આખા હિંદુસ્તાનમાં ફરેક રસ્તાને લાચક પુરવાર થયું છે તેમજ હિંદુસ્તાનમાં ફરેક ટેકાણે મોટા જગ્યામાં વપરાય છે.

બહારગામ ફરેક મોટા વેપારીઓ

પાસેથી મળશે.

સોલ એજન્ટ.

નુરમાઈ જવાહર

ગાડી ઘોડાના સામાનના વેપારી.

લીંદી—ખબર,

મુંબઈ.

જરા ભૂલથી પણ આ તરફ નજર કરશો તો જરૂર સપડાઇ જશો !

કારણ ?

મનમોહક

કેશવકાન્ત હેર ઓઇલ

લોહચુંબકની અસર રાખે છે.

જરા ધીમે. ધીમે, હલવે. હલવે, રહી રહીને વાંચો.

(મઝા દેને હય કયા ચાર તેરે માલ મુઘટવાલે)

કચરી કેશવકાન્ત ઓઇલને હય ધુમ જગમે ડાલી

ધુમ જગમે ડાલી—કચરી ધુમ—

જીતને હય નર નાર, સખી હોતે હંચ બલદાર

પીયા ખ્યારી કર સીનગાર, બની બેઠી હય મન વાલી

કચરી કેશવકાન્ત—

કુદરતકા હય ખેલ, હુવા નાદીર બે ચેહ તેલ

કીયા જીસને ઇસ્સે મેલ, બની જુદકે કાલી કાલી

કચરી કેશવકાન્ત—

દીલકશા ઓર દીવદાર, અજબ ઇસ્કી હય મહેકાર

બની ખુશબો ઇશકી ચાર દીલો તન મન હરનેવાલી

કચરી કેશવકાન્ત—

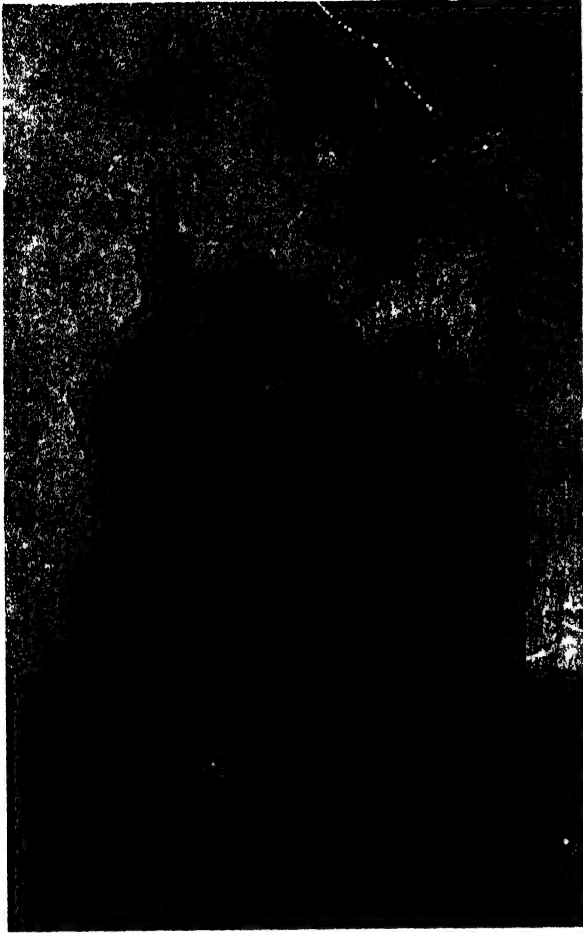
કારકાદાસ જગમોહનદાસની કંપની.

મોપરાયટર્સ.

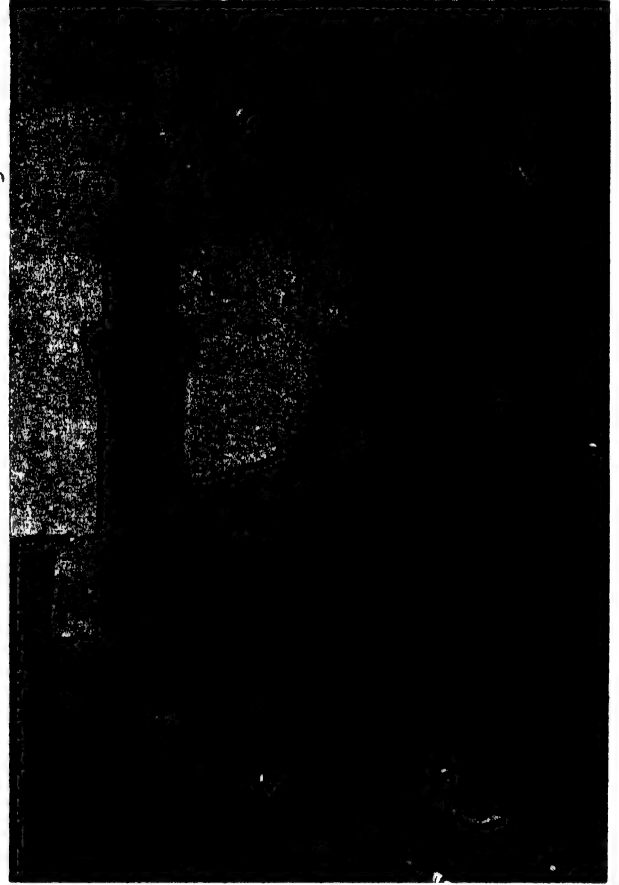
ધી કેશવ પરક્યુમરી વર્ક્સ.

ધી હીદ બટન ફેક્ટરી એન્ડ મેટલ વર્ક્સ.

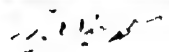
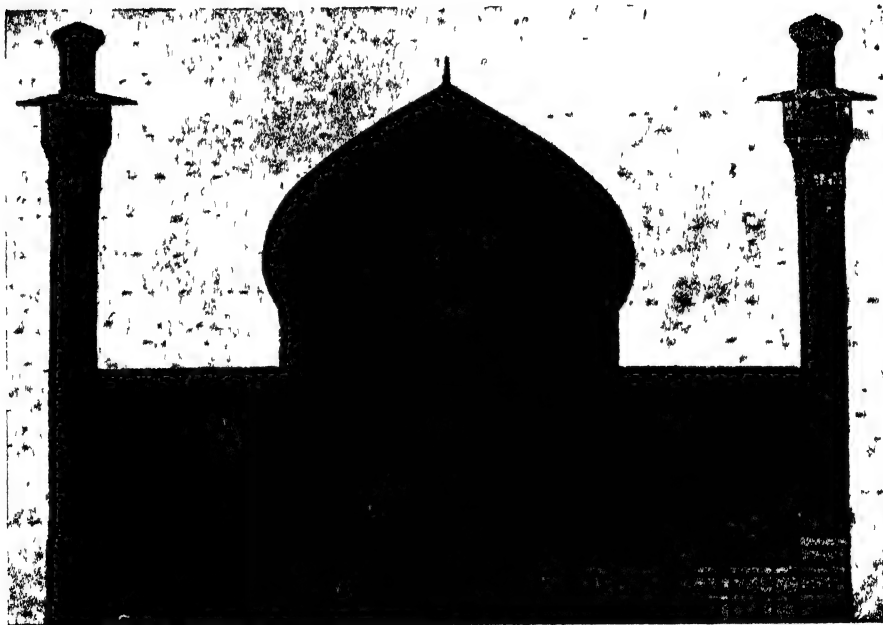
૧૪૭ અબદુલ રહેમાન સ્ટ્રીટ, મુંબાઇ

ધસ્પેહાનની જામે મશાલઃ
جامع مسجد اسپهان

કાહરની એક અમીરઆખુરની મશાલઃ
مسجد امير اخور قاهره

તખરેજમાં મુત્તીઓની મશાલઃ

(તમદુને અરખ ઉપરથી.)

એક મજબૂત વજ્ર જેવા સખત શારિરિક બાંધાનો મુવાન પોતાના વૃદ્ધ પિતાથી છુટો થઈ આ લકાઈમાં જોડાયો હતો તે વૃદ્ધે તેને ધક્કો સમજાવ્યું અને કહ્યું કે બેટા ! આ વૃદ્ધાવસ્થામાં મહેને છોડી ક્યાં જઈશ ? પણ આ મુવાને ક્રિયાંત માન્યું નહિં. પોતાના બોલ પર હલ રહ્યો અને કહ્યું કે અબ્બા મહેનેતો જવારો. છવતાં રહેશું તો પાછા મળીશું નહિં તો ખુદા હાકલ. પોતાના પુત્રને આ વૃદ્ધે લાડથી ઉછેર્યો હતો. એક ઘડીની જુદાઈ પણ તેને અસહ્ય લાગતી હતી. પણ આ મુવાને ન્યુશમાં રૂશિયાની અસહ્ય વિષે વાંચ્યું કે કોષાયમાન થઈ ગયો અને તેવીજ સ્થિતિમાં કમ્મ આઈ લીધા કે બસ ! જઈશ, જઈશ અને રૂશિયાનો સાથે લીડીશ. ત્યાં સુધી કે પાછો નહિં આવીશ ખેર હવે લકાઈ મુર્ખ જોશવેર ચાલતી હતી તે વખતે તેના બહાદુર અંત પર એક એકો આવી પડ્યો. તે ઘોડા ઉપરથી પડ્યો અને પડતાંની સાથેજ બીજા એ ઘોડાના ડાબામાં તેના મસ્તકમાં એવાં વાગ્યા કે માથામાંથી ભોલું નીકળી પડ્યું. હાથ અફસોસ ! વાથ અફસોસ.

એક તુર્કી અમીરનો છોકરો કે જે અમીરી અને સાહેબીમાંજ ઉછર્યો હતો. તેણે જ્યારે સાંભળ્યું કે રૂશિયા તુર્કીઓ સાથે લડવા માગે છે અને ઘોડા વખતમાં ચડાઈ પણ કરી આવશે, ત્યારે તેનું લોકો ઉકળી ગયું. કાંત કમડી, લાલ પીળો થઈ બળડવા લાગ્યો શત્રુ મારા મ્હારા દેશના તું ત્યારે જોઈશ કે તું કેાની સાથે લડે છે તું કેાની વિરુદ્ધ થઈ કેાનું રાજ્ય પચાવી પાડવા માગે છે. ને સમજીશ કે તું એક તુર્કી સાથે લડે છે—ને સમજીશ કે તું એકલા તુર્કી

ચોદાઓ સાથે લડે છે. પણ ચાલે જાય છે કંઈર સમજીશ કે આખી દુનીયાના મુસલમાનોને શત્રુ કેવા બને છે. કંઈર આ દુનીયાની સપાટી ઉપર એક પ્રજા આપણાં મુસલમાનો મોહમ્મદુર રસુલના હે સં અલ્લહુ નો નામો પઠાવતો ત્યાં સુધી તું એમ ન સમજીશ કે હવે રૂશિયાની પરલોચ પછ શત્રુ નથી. ઇસ્લામી રિયાસત અને ખીલાફત પર લોકો મારનાર ગમીમ ! (શત્રુ) ઇસ્લામનું નામોનિશાન મિટાવવા માટે ફોશીશ કરનાર અહુ યુરોપમાં આ રિયાસતને કંટક અસર મહેને જડમુળથી ઉખેડવા માટે, નાશ કરવા માટે, બાળી નાખવા માટે હેરાન કરવા માટે ફોશીશ કરનાર દુરમન ! આ ઇસ્લામી રિયાસતને ઇલામ્બુકમુ ગણી હોવાં કરવાને હાથ ધીક લખવાર થઈ રહેનાર ઇલાઈ કુતા ? અપચથી અને કાવાકાવાથી મારકોના માલને હજમ કરી જનાર દગાખોર દાગી ! નહિ સમજીશ કે લહારી વર્તણુક જેવી વર્તણુક ચલાવી આ રાજ્યના આ રિયાસતના માલિક થયા છીએ પરંતુ અમારું બહાદુર અને તેજસ્વી સ્વત આ રિયાસતની કીમતમાં અપાયું છે. ઠેક ઠેકાણે આ કીમતી લોહીની નીકો અમે વહેવરાવી છે. ઠેક ઠેકાણે અમારા ગાલીઓના મડકાં રખડવાં કર્યાં છે. ઠેક ઠેકાણે અમારા ચોખાઓ કબજામાં પડ્યાં છે. આ શું સાબીતી આપે છે ? રકતના સમુદ્રની કીમતમાં અમે આ દેશની રિયાસતના માલિક થયા છીએ અને નહિ કે લહારી પેઠે છળકપટથી અને દગા ફટકાથી રાજ્યના મણી થયા છીએ તેનું તેજ લોહી હજી હમારી રંગો નસોમાં વહે છે. તેના તેજ લોહીથી

લાહી

અમારી પહેલી ડૉલોરીટીની પાલીશ કરેલી
વાંદુર (સફેદ) અને મદ્રાસી (કાળી) લાહીઓ
આરસપહાણની બરોબરી કરે છે, એ તો સાબીત

લાહી

થઈ ચુક્યું છે. તેને માટે બે મત છેજ નહિં.
ખાતરી માટે નમુનો મંગાવો:—

સફાઈદાર સુસ્તી લાહીઓ.

શાહબાદી લાહીના વેપારી

અને

કંટ્રાક્ટર,

રહેમતુલ્લા ગીગાખાઈ.

ડંકન રોડ, નં. ૪ મુમ્બઈ.

તેણે જોયું તો પોતે જાણી જાયો. થોડાપરથી પાસે તો જાયો. આજે આજે "સિવાય બીજા" શબ્દો તેના મુખ-માંથી નીકળ્યા. આજ વખતે હુંક મુઠત માટે પર-પાસેથી જાયો અને હું પ્રાણ તેના શરીરમાંથી નીકળી જઈ નિર્ણય થઈ પડ્યો. એક શરીર સિવાય આજે પાસે જાયો હતો. તે બિચારો પોતાની આંખો અને હુંક કીને એક નોકરને સોંપી માત્ર ટકીના નામપર કુરબાન થવા લાડમાં જાયો હતો. આજીરની! સહ આજીરની! પરંતુ તોપના ગોળાનો એક ફટકો લાગ્યો તો પડ્યો. માટે પોતાની મુખાકૃતિ બતાવી. આ વખતે તે બિચારો પોતાની હુંક અને આંખો કીનું સ્મરણ થઈ આવ્યું. તેણે વિચાર્યું કે હાય! અકસોસ! હવે તે બિચારી શું કરશે. હુખી થઈ થઈને મરશે. બિચા માગી શકે તેવી સ્થિ-તિમાં. પણ નથી. આમ વિચાર કરી રહ્યો હતો કે પક્ષી રૂપી પ્રાણ તેના ખોળીઆ રૂપી પાંજરામાંથી ઉડી ગયું. ધના સિદ્ધાંતે વધતા ધલેલે રાજેડન.

એક વૃદ્ધ તોપચી આ નોકરી એટલા માટે પસંદ કરી આવ્યો હતો કે રૂપિયાના સૈન્યમાં તાકી તાકીને ગોળા મારે-વીણી વીણીને અકસરોને મારે. સહજ વિષમાં આ વૃદ્ધની પંદર વરસની પુત્રી સિવાય અન્ય કોઈ સગા સંબંધીઓ ન હતા. જે વખતે આ વૃદ્ધ મનુષ્યે આ લાડમાં જવા કમરકસી તે વખતે તેની પંદર વરસની પુત્રીએ છેડો પકડ્યો અને કહ્યું કે હું કહી પણ તમને જવા હમ્મશ નહીં. તે વખતની વાતચીત અવશ્ય કરવા જેવી છે.

વૃદ્ધ પુરૂષે કહ્યું કે બેટા! (લાડમાં) હું જૂનો અનુભવી તોપચી છું જે કે મેં હમણા નોકરી છોડી દીધી છે પરંતુ હજી વજાહારીનો લોહી મ્હારી રંગોમાં વહે છે. તે લોહી ગવાહી આપે છે કે સુલતાનના નમકથી હું મોટો થયો છું. આ જાનતે ધરલામ માટે છે. આ શરીર છે તે ધરલામના રક્ષણાર્થે છે, આ દેહ છે ધરલામનાજ ઉપયોગ માટે છે, આ કાયા છે તે ધરલામના હક્ક મેળવવા માટે અર્પિત છે. તો લાગિમ છે કે આ વખતે સુલતાનના નિજથી લશ્કર સાથે જોડાઉં. મરવું બરહકક છે પણ જે લોકો પોતાના દેશની બેહયુદ્ધી માટે જાન આપે છે, જે લોકો પોતાના જર્મની ખાતર પ્રાણ અર્પણ કરે છે તે લોકો હરેક રીતે નમક અઢા કરે છે. આવે વખતે મર્ણ પર્યંત તેજ ધમ્મજા રહે છે કે જો દશ મિનીટ વધારે જીવતા રહીએ તો ચોરખી લડાઈ કરીએ એવો તે કોણ લાગ્યથાળી પુરુષ હોય કે આવી રીતે જાન અર્પે?

છોકરીએ જવાબ આપ્યો કે અખખાનન! આ બધું ખરું પણ મ્હારા માટે પણ કંઈ વિચાર કર્યો છે? અખખા સાફ સાફ કહ્યું હું કે એક તો યુવાનીના દિવસો છે, બીજું આવડા વિચાર મકાનમાં એકલી કેમ રહી શકીશ. રાત્રે મોતનો ભેટો થતો રહેશે. દિવસે ઘર ખાવા હોય, મને કેને સોંપી જાયો? આ આવડા મોટા શહેરમાં તમારા સિવાય મ્હારું અન્ય કોણ છે? આવી સ્થિતિમાં બધાં વયે પણ ચાલ્યા જાયો છો તો પછી મ્હારું કોણ? હું કેની થઈને રહીશ? લાડમાં જીવગીના ભરોસો પણ શું? મ્હારા બહાણ અખખાનન! માંડી વાળો, લાડમાં જવાનો વિચાર માંડી વાળો. ખુદાની ખાતર આ વિચારને માંડી વાળો. વૃદ્ધ પિતા આ વખતે જવાની તૈયારી કરે છે. ક્યાં જાયો છો? અખખા ક્યાં જાયો છો? ના, ના, હું નહિ જવા હમ્મશ. છેવટે મ્હારું કોણ?

વૃદ્ધ પુરૂષની ચક્ષુઓમાંથી અશ્રુ ખરી પડ્યા. ધરાહો કર્યો કે મિત્રામાંથી વાળું, પણ તેજ લોકોએ કે જે ધરલામના ખાલી-

કાના નમકથી થયો હતો—મના કરો તેણે પુત્રીને હૃદયીને કહ્યું કે બેટા! હું તને ખુદાને સોંપું છું ત્હારું રક્ષણ ખુદા કરશે. તેજ તારો મહદગાર રહેશે, પણ ત્હારી પાકકામનીનો વિચાર કરજે. કોઈના ભમાવ્યાથી ભમી ન જઈશ. કોઈના કહેવા સાંભળવામાં ન ફસાઈ જઈશ.....(હેયું ભરાઈ આવ્યું, વધારે ન બોલાયું).

અખખાનના આ જવાબથી પુત્રી આકંઠ કરવા લાગી. ચક્ષુઓમાંથી બોર બોર જેવડાં બિંદુઓ ખરવા લાગ્યાં. તેણે કહ્યું કે અખખાનન હું વધારે વાણ નથી કરતી. તમે તમારા દેશની ખાતર તમારા અખખોના રક્ષણાર્થે જાયો છો અને થવું પણ તેમજ જાયો. પણ હું અખખા! એટલું તો વિચાર કરો કે હું શું કરીશ. આ આવડા મોટા ગદાર શહેરમાં એક પણ પુરૂષને નથી જાયતી. કહી ખુરખો બોલીને પણ દેહલીની બહાર પગ નથી મુક્યો. મહિ-નાઓ થયાં તમારા શિવાય અન્યની સાથે વાતચીત કરવાનો પ્રસંગ નથી મળ્યો. આ બધું તમે જાયો છો તો ખેલતર છે કે મને કોઈ પણ પુરૂષને સોંપી જાયો નહિં તો હું હેરાન થઈને મરી જઈશ.

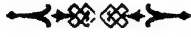
વૃદ્ધ પુરૂષને નિશ્ચય કરી લીધો હતો કે ગમે તેમ થાય પણ લાડમાં જઈશ. તેણે કહ્યું બસ બેટા હવે તમારો ખુદા રક્ષણહાર છે. હું મ્હારી જીવગીની આવડી લાખી સફરમાં આ એક તોરો લઈ જઈ છું કે લાડના મેદાનમાં હું મ્હારી જાન અર્પણ કરું. આકાશ તરફ બંને હાથો ઉઠાવી ખુદા પાસે દુઆ કરી કે અય ખુદા મ્હારી પુત્રીને કુકર્મોથી બચાવ. (પુત્રી તરફ જઈ) બેટા બેટા હવે હું જઈ છું. આમ કહીને ઘરડા પુરૂષે બહાર પગ મુક્યો. બિચારી હુખી અને રંજીત પુત્રી અખખા અખખા કહેતાં ઉઠી કે પલ્લવ પકડી લઈ અને જવા નંદઉ પણ ઘરડા માણસે બહારથી સાંકળ વાંસી દીધી, અને ઘડોના ઘડીમા કયાંય ચાલ્યો ગયો. પોતાના વૃદ્ધ પિતાના ગાયબ થવાથી એને મકાનને અને અકલને સુનસુનાઈ જાયો તે બિચારી ફનીઆથી અજાણી ગભરાઈ ગઈ આખી ફનીઆ તેની દૃષ્ટિમા સુની ભાસવા લાગી. વસો ફાડી નાખ્યાં, માથું કુટકું ઘડીમા કોઠા ઉપર ચડતી, ઘડીના નીચે આવતી પણ ત્યાર પછી તે હંમેશા માટે પોતાના પિતાના દર્શનથી વિમુખ રહી.

ખેર મંજુરે ખુદા. આ કહ્યું ઉપજાવે તેવો બનાવ તો એક બાજુએ રહ્યો. હવે સાંભળવા જવી બીના છે કે તે વૃદ્ધ તોપચી પોતાની કળામાં એકકો અને નિપૂણ હતો અને તેવીજ રીતે તાથી અને ચાલાકીથી ગોળાઓ છોડી રહ્યો હતો. ગોળાઓ એવા તાકી તાકીને ફેંકતો હતો કે પ્રથમ તોપચીને ક ઉડેલી હોતો હતો. થોડાક વખત સુધી આમ ચાલ્યું. તોપ-ચીઓ પડતા અને બીજા તોપચીઓ ખાલી અને તૈયાર તોપોના ચાર્જ ન લે ત્યાં સુધી તોપો નકામી જણાવવા લાગી. રૂશિઅન લશ્કરની દૃષ્ટિ આ તોપચીપર પડી અને કેપ્ટન તરફથી બધા તોપચીઓને હુકમ કરવામાં આવ્યો કે પ્રથમ આ વૃદ્ધ તોપચીનું કામ કાઢી નાખવામા આવે. રૂશિઅન તોપચીઓ પોતાની સંયુક્ત શક્તિ આ તરફ આ વૃદ્ધ તરફ અજમાવવા લાગ્યા. એટલે મોતનો તીર લખમક (હાજર) કહેતો આવી ઉભો રહ્યો. એક રૂશિઅન તોપચીએ તાકીને એવો ગોળો ફેંક્યો કે આ વૃદ્ધ અને ચાલાક તોપચીનો ઘડ પચાશ ડગલાં દુર જઈ પડ્યો અને પગ કપા-ધને તોપની પાસે પડ્યો. અકસોસ! સહ અકસોસ! તે વૃદ્ધના મરણનો શોક નથી પણ દિલગીરી એટલીજ થાય છે કે તે બિચારી અપ્સરા સમાન સુંદર અને નાજુક ગાળાનું શું થયું હશે? તે વૃદ્ધે તો તે કામ ક્યું કે જેની યાદી ભવિષ્યમાં પણ રહેશે, પણ પેલી પરીફ-અપસરાની કાંતી જેવી સુંદરીનું શું થયું હશે?

હર્ષ અને શોક પ્રદર્શિત રણસંગ્રામ.

(અનુવાદક—કુવળ).

એક બાબુ બહાદુર તુર્કી યોદ્ધાઓ અને બીજી બાબુ રૂશિયન લશ્કરવાળાઓ લડાઈના મેદાનમાં ત્રુતચેહુદયે આરામના ઉત્સુક જણાતા હતા. તેજકાર અને પાણીવાળી શમશેરો અને તરવારોના ધા બને લશ્કરીઓને લાગ્યા હતા. સાયંકાળથી તે અર્ધ રાત્રી સુધી કોઈને એટલી પણ શક્તિ નહતી કે હાલી ચાલી શકે. કોઈ બેહોશ પડ્યો હતો, કોઈ મૂર્છાવસ્થામાં પડ્યો હતો, કોઈ તરફડી રહ્યો હતો, કોઈ ધવાએલા પક્ષીઓની પેઠે ધમપછાડા મારી રહ્યો હતો. જખમોને લીધે તેમના શરીરો રક્તવર્ષીય હતાં. ઘણા બંધાઓ મોતના પંજાથી બે ચાર ડગલા દુર હતા. જ્યારે તિમિરે પોતાના કેશ સ્પષ્ટપર પાથર્યાં તો રાત્રી થઇ, અંદરે દેખાવ લીધો એટલે લડાઈ બંધ થઈ.

ધવાએલા સીપાઈઓએ અલઅતશ! અલઅતશ! પાણી પાણીની તીક્ષ્ણ આવાજ કરી. જેઓ એછા ધવાયા હતા, તેઓ પાણીની મરકો અને કુળઓ લઇ આવ્યા, શાસ્ત્રવૈદ્યોએ ધવાએલા ઓના મલમપટ્ટીની ચિંતા કરી. આ વખતે એવો દેખાવ લાગતો હતો કે બાબુ રૂમી અને રૂશી એકજ કેમ હોય! રૂશીઓએ રૂમીઓની તૃષા તૃપ્ત કરી અને રૂમીઓની પાણીથી ભરેલી મરકો રૂશિયન સૈન્યના ઉપયોગમાં આવી તુર્કી શાસ્ત્રવૈદ્યોએ જખમી સૈન્યની સારવાર કરી અને રૂશિયન શાસ્ત્રવૈદ્યોની તુર્કી જખમીઓની મલમપટ્ટી કરવામાં પોતાનો હાથ બતાવ્યો. બે ત્રણ કલાક પછી સહુ પોતપોતાના મોરચાપર ગયા. જખમીઓને ડોકીઓમાં બેસાડી મોરચાપર લાવવામાં આવ્યા.

આઝાદપાશા જખમોને લીધે સજત મુસીબતમાં હતા. આઠ દિવસ સુધી તેમની હાલત રહી રહી તેથી વેદ્યોએ જવાબ પણ આપ્યો નહોતો, પણ ખુદા મહાન કયાળુ છે, ગપુરરહીમ છે. પંદર દિવસની ટુંક મુદતમાં આઝાદપાશાના બધા જખમો ભરાઇ ગયા અને વીંચમે દિવસે તો ફરી મોરચાપર હાજર થઇ ગયા આઝાદ-પાશાની કાર્યદક્ષતાની એક સાબીતી તો હંમેશા મળતીજ. જે વખતે તેમના જખમોમાં એક નિપુણ શાસ્ત્રવૈદ્યે ટાંકા લગાવ્યા તે વખતે કોઈને આશા ન હતી કે આઝાદપાશા આટલી સજતી સહી શકશે. પણ વાહરે આઝાદ! એક અક્ષર વટીક પણ ન બેસ્યા. પણ ઉલટા વેદના હાથ ધ્રુજવા લાગ્યા તો આઝાદપાશાએ સુરકે રાઈને કહ્યું, “આખી હુંદગી સુધી આ ધધો કયો અને હવે જખમો ભેળને ડરોછો? બુઓ અમને!! કેવી બહાદુરીથી લક્ષ્મી અને જખમો સહન કર્યા!! તમારાથી ટાંકા પણ નથી લાગી શકતા!” જે વખતે સિંહ અંતઃકરણીય આઝાદના મુખમાંથી આ છંદો નીકળ્યા તે વખતે હાજર રહેલ સૈન્યે વાહવાહનો પોકાર કર્યો, અને સિપેહસાલારે પીઠ ઠોકીને કહ્યું કે શાબાશ! શાબાશ!

આફરી બાદખરી હીંમતે મહાન એ તુ

(આ વારી મહાન છે તેવી હીંમત પ્રશંસા પાત્ર છે).

ઈકાર અઝ તુ આયદ વમહાં ચુર્ની કુનંદ

(આ કાર્ય હારાથી થયું અને જવાં મહોં આવાંજ કાર્યો કરે છે).

સિપેહસાલારે યુદ્ધ મેદાનને પણ આ બહાદુરીની ખબર આપી અને વઝીરે જંગે પણ ખબર અંતઃકરણીય પોતાની પુષ્ટી બહેર કરી કે જેને હાથક, જે પ્રશંસાને પાત્ર-આઝાદપાશા હતા.

હવે એક દિવસે કંઈક પણ પોતાના દેશની ખાતર પોતાના રાજની ખાતર પોતાના બાંધવોના છુટાપણની ખાતર કરી અલ-વવાની તીવ્ર ધમ્મણી ચાલાક અને અનુભવી રૂશિયનો અને બહાદુર અને શુરવીર યોદ્ધાઓ સિંહ-લાઇન બાંધીને ઉભા હતા. તુર્કીઓ જખમી બાબુઓ અને રૂશિયનો ઠાળી બાબુઓ—તેવામાં રૂશિયન લશ્કરમાંથી

હોલો કોબશુદ બર હોલો ખરમ નાક;

બર આવુર્દ ફરીઆદ અઝઆઓ ખાક.

(ટોલપર ટોલ વાગવા લાગ્યા અને જમીન અને પાણીની સપાટીપર તીક્ષ્ણ ધ્વનિ થવા લાગ્યા).

રૂશિયન સિપાઈઓ વાજાના અવાજ સાંભળતાંજ મસ્ત થઈ ગયા અને આ તર્ફ તુર્કી સૈન્યમાંથી પણ ધંટના નાદ સંભળાવવા લાગ્યા કે—

ઝશુરરીદને કાસે ખાલી દિમાગ,

હમો લરઝહ ઉફતાદ દર કુહો રાગ.

(ટોલ જે અંદરથી ખાલી હતા તે સીંહ સમાન ગર્જા રહ્યા હતા અને તેથી પર્વત અને મયદાન ધ્રુજવા લાગ્યા).

સ્પષ્ટપર કાળાં વાદળાં છાંઈ રહ્યાં હતાં. બેશબેર લડવાની તૈયારીઓ થવા માંડી હતી. તોપો સજગાવવામાં આવી. સિપાઈઓ જનપર ખેલી રહ્યા. થોડાજ સમયમાં હબરો સુંદર, ગુલાબી શરીરો કંઈનમાં લપટાયા. હબરો શૂરવીરો મામશુકે અજલથી આલિંગન કર્યું. તેમના મુખમાંથી શબ્દો નીકળતા હતા કે “હા, સિંકંદર જેવા ગાઝીઓ આગળ વધ્યા છે, નરવીરો અને બહવીરો સીંહની પેઠે ગર્જના કરતા કરતા આમળ વધ્યા છે. બિજથી લશ્કર હઝરત સુલતાનના નમસ્કથી પોષાય છે.” તોપોના ધુવાડાથી વધારે અંધકાર જણાતું હતું. ગોળાને જરાપર રહેલત મળતી ન હતી. એ—એ—ગોળો આવ્યો, એ—તેને લાગ્યો, પેલા સવારને લાગ્યો—તે પડ્યો. થોડાની પીઠ ખાલી જવામાં આવતી. બીજો ગોળો આવ્યો. ફાટ્યો તો વીંચ કટક થયા. એકેક ટુકડે રશ રશના ઠટના કર્યા. સેંકડો યુવાકોની આહુતી અપાઈ ચુકી હતી એક જુનીઅર ઓફીસર એક તુર્કી વેપારીનો પુત્ર હતો. માખાપોથી લડી ઝગડી આ લડાઈમાં ચામેલ થયો હતો. આ વેપારી બહુ વૃદ્ધ પુરુષ હતો, એકનો એક છોકરો હતો. બહુ હસીન અને ખુબસુરત હતો, એક સારો વકતો—અર્જઝબાની હતો.

આં નમન બાશળ કે રોઝે જંગ બીની પુરતે મન,

આં મનમ ઠંદર મીયાને ખાક ખુ બીની સરી.

(હું એવો ના હીંમત મનુષ્ય નથી કે જેની પૂંઠ તમે રણ-સંગ્રામમાં ભેરો છું એ મનુષ્ય છું કે જેનું મસ્તક ધૂળ અને રૂધીરથી ખરડાયેલું ભેરો).

આ સુદાલેખ ધારણ કરીને તો આ યુદ્ધમાં આવ્યો હતો. બર યુવાનીમાં હતો, મિશાલે આફતાબ અને માહતાબ—શાહીને બેજ મહિના થયા હતા કે અજલથી ભેટો થયો. બે લડાઈમાં સિંચ મેળવી ચુક્યો હતો, પણ આ વખતે એવું બન્યું કે એક વેપારી તેની જીવન દોરી તટી અને બર હરિયે તેની જીવન દોરી

જેના કારણે આમાંથી સારાં થઈને તેની મનુષ્યે મર્યાદા મળવા
જેના કારણે આમાંથી સારાં થઈને તેની મનુષ્યે મર્યાદા મળવા

જેના કારણે આમાંથી સારાં થઈને તેની મનુષ્યે મર્યાદા મળવા
જેના કારણે આમાંથી સારાં થઈને તેની મનુષ્યે મર્યાદા મળવા

મનન કરવા યોગ્ય હિત વચનો.

સંશોધક—જયમદલ રહેમાન એમ. આસ્તર,

૧. ધર્મે વળગ્યા પછી મન હંમેશાં કામ કરવું, અને જે કાંઈ
મળે તેથી સંતોષ માનવો.
૨. કોઈ પણ કામ માટે લેતા પહેલાં આપણાથી તે થઈ શકશે
કે નહીં, કે આપણને તે કરવું ગમશે કે નહીં તેનો પુખ્ત
વિચાર કરવો.
૩. કોઈ પણ કામ ઉત્તમ રીતે કરીએ, તોજ તે કહ્યું કહેવાય.
૪. આ મારો ધર્મ છે અને તે મારે બરાબર જાળવવોજ જોઈએ.
એમ હંમેશાં હરેક માણસે જાણવુંજ જોઈએ.
૫. અવલોકન (બારીક બીની) કરવાની ટેવ પોતાની આંખને
આનંદ આપે છે, અને જ્ઞાનને મજબુત બનાવે છે.
૬. વ્યવસ્થા અને નિયમથી સખતમાં સખત કાર્ય પણ સફળ
થાય છે.
૭. હરદેવના કામને માટે માણસે પ્રાતઃકાળમાં ઉઠીને વ્યવસ્થા
કરી અને તે પ્રમાણે મનુષ્ય કે નહીં તે રાત્રે સુતા પહેલાં
પરીક્ષા કરવી.
૮. જે અભ્યવસ્થિત રીતે કામ કરે છે તે છેવટની થી સુધી
કામ કરવાનું મુલતવી રાખે છે અને આખરે તેને નિરાશ
થવાનો પ્રસંગ આવે છે.
૯. હાથની મઠ (ગર) યુદ્ધિને ગ્રહ કરનાર છે.
૧૦. દ્રવ્ય—પૈસા એવાં સુંદર લાગે છે, પણ પરિણામે દુઃખનું
કારણ છે, કેમ કે સર્પથીના અંગ થવા કામળ દેખાય
છે, પણ તેનો સ્પર્શ કરીએ તો ગરે કરીને નાશ કરે છે.
૧૧. જ્યારે દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે ત્યારે સર્વ કલ્યાણકારી ગુણનો
નાશ થાય છે.
૧૨. સિપોને લેખવવાથી કદી તૃષ્ણા શાંત થતી નથી, પણ ઉલટી
ધીથી અગ્નિની પેઠે બહુજ વૃદ્ધિ પામે છે.
૧૩. સર, કુવલ તથા દુદ પશુકમવાળા પુરુષની પાસે હાથની
અવસ્થાપણ ચાલી આવે છે.
૧૪. પોતાના ઘરની થી સરખી પુટ પણ ગૃહના સ્વામીનો
નાશ કરી નાખે છે.
૧૫. સિપો, મનમાં, કાલપણમાં, કુલીનપણમાં, સૌંદર્યમાં
અથવા એમાંથી એમાં 'દુઃખ' અટકાવે છે એવું માનવું
જોઈએ.

૧૬. અહંકાર માણસને અંધ બનાવે છે પણ મમતા તેને પ્રેમાર્પ
બનાવે છે.
૧૭. આ દેશ મારો, અથવા આ ધર્મ મારો એવી તીવ્ર લાગણી
જ્યાં સુધી હૃદયમાં ઉદભવી નથી, ત્યાં સુધી તે પોતાના
દેશનું કે ધર્મનું હિત કરી શકતો નથી.
૧૮. નિરૂદ્ધની માણસ જે સુખ રૂપને પણ દેખે નહીં, તેવાં અનેક
સુખો ઉદ્ધની માણસ લેગવે છે.
૧૯. જે ઘરમાં સ્ત્રી પુરુષ બંને ઉદોગી હશે, તેના ઘરમાં નિર્ધનતા
બીજાકુલ નજરે પડશે નહીં.
૨૦. ઉદોગથી શરીર અને મનને કસરત મળવાથી, આરોગ્ય સારી
સ્થિતિમાં રહે છે, પરંતુ હઠ ઉપરાંત મેદનત શરીર અને
મન બંનેને નુકસાન કરે છે એ વાત ધ્યાનમાં રાખવાની
ખાસ જરૂર છે.
૨૧. જેઓ અજ્ઞાનના અંધકારમાં કુબેલા છે તેઓ કામમ સ્થિ-
તિમાં રહે છે.
૨૨. જ્ઞાનતામંદિરને ખોલવાની અને તેના ગ્રામ બંધારને લગાડ
માટે ખુલ્લા કરવાની કુંચી તે ધર્મશક્તિ છે.
૨૩. એક વાર પ્રાપ્ત કરેલું જ્ઞાન વખત જતાં 'લુપ્ત' થઈ જાય છે
અને તેથી તેમાં નિરંતર સુધારણા કરવાની આવશ્યકતા છે.
૨૪. તૃષ્ણા કે જે બહુજ દુઃખદાયી છે તેને સુખ ધર્મનારા પુરુષે
જલદી છોડી દેવી જોઈએ.

દરેક મીલવાળા, કારખાના વાળાઓ, પ્રેસવાળા-
ઓના કામમાં ઉપયોગી અને ઉત્તમતા
માટે પંકાએલું અમારું.

વોર્સીંગ સોડા

તથા સ્વદેશી અને વિલાયતી

સરે સ

એકે અવાજે વેપારીઓમાં વખણાય છે.

તમે પણ એક વખત મંગાવી

ખાત્રી કરશો.

એકલા વેચનાર,

મીયાં ગનીલાઈ હુસેનલાઈ કાગઢી.

લીંદી બજાર મુંબાઈ.

Goods Imported under European management.

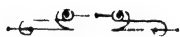

Keeps a large stock of Iron, Galvanized Steam Pipes, Brass and Copper Tubes assorted, Canvas—Corsar Bros and other well-known makes.

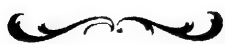
Geo Angus goods, such as Canvas Hose, Flex Hose, Suction Pipes, High-pressure Jointings of various colours, India-Rubber for High-pressure use

**SHIP'S
LAMPS
a Speciality.**

Boiler and Stay Tubes,
Valves, Wheel, Steam-screwed
and Flanged, Cooks stop and Steam

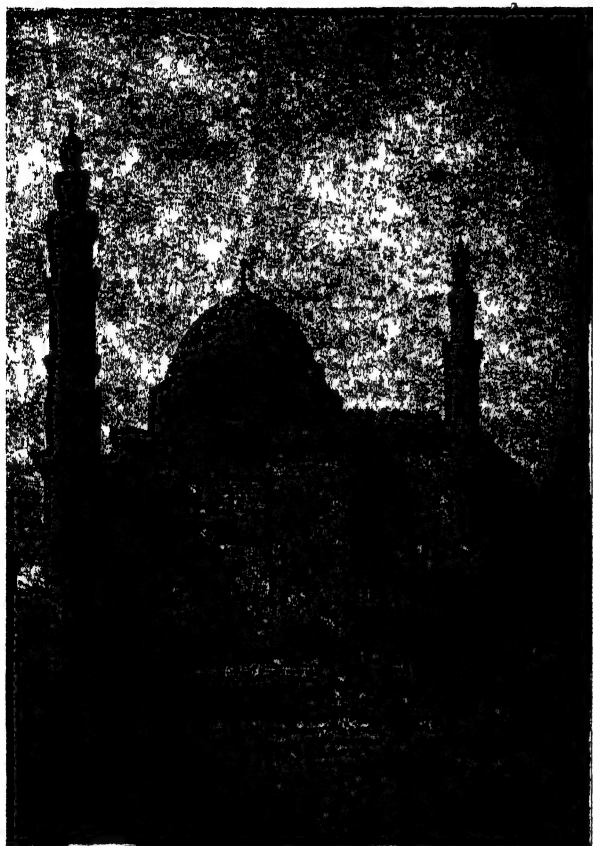
**Office and Show-Room at
27, NAGDEVI STREET, BOMBAY.**

**Godown at
DARUKHANA, MAZAGON, BOMBAY.**

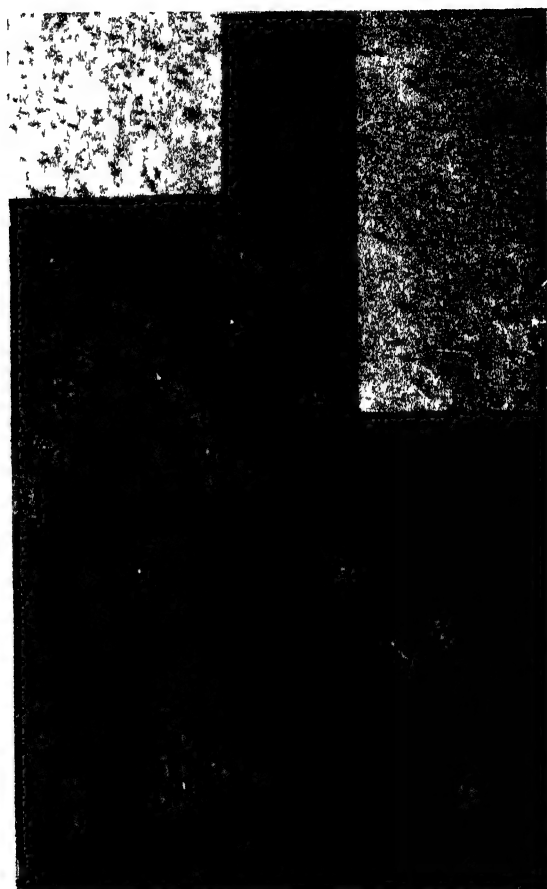
GODOWN · Telephone No 3277

OFFICE · Telephone No. 2457.

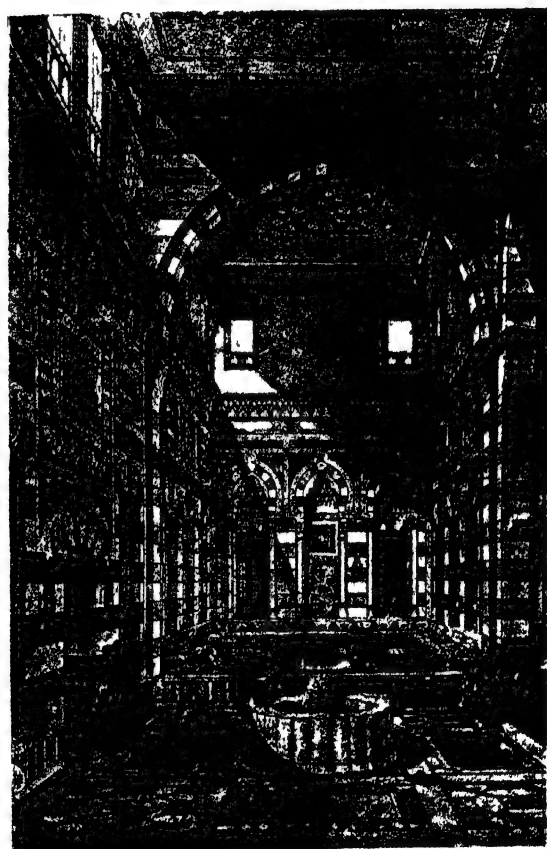
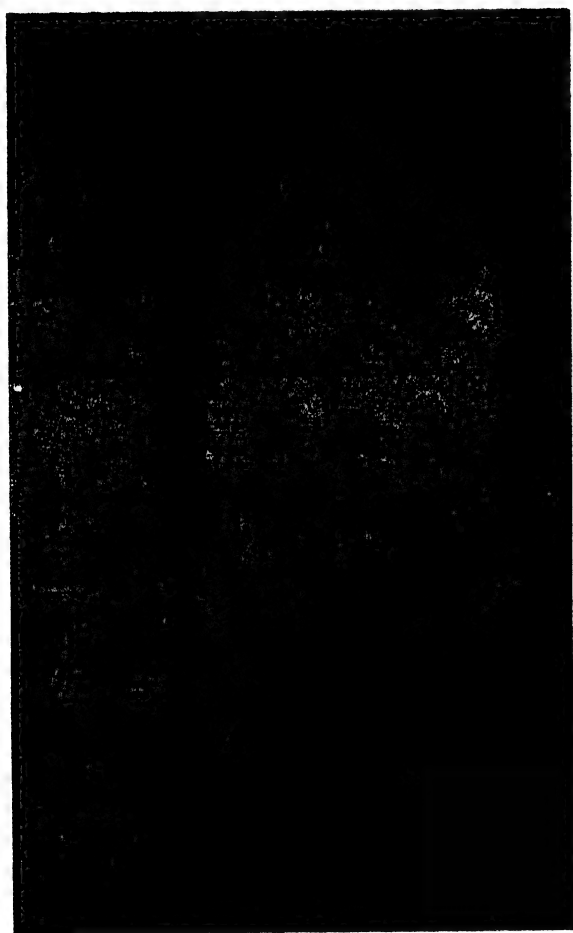
AHMED S. MOLOOBHOY
Shipchandler, Contractor and Hardware Merchant.

હુસનની મશાલ કાહિરા.
 ۞۞۞

કાએદ બાઈની મશાલનો મેમ્બર અને મુસદ્દો.

હુસનની મશાલનો અંદરનો હીસ્સો કાહિરા (તમદુને અરબ ઉપરથી) અઝહર બાદશાહની હરમસરાહ કમરક

હુથી ન જાય તેને માટે તેની મરામત કરવાની અને તેને રંગરેખા વિગેરે વહાવી સહિસલામત રાખવાની કાળજી રાખવી પડે છે. આથી તેને આપણે બે બે માત્ર આપણું મુખ્ય કર્તવ્ય માની શકાય નહીં પણ તેને આપણીને તે વડે આપણે સ.મ. કિનારે જવું એજ આપણું મહત્ત્વ કર્તવ્ય છે. તેવીજ રીતે મનુષ્ય જન્મ પછી આ સંસારરૂપી દુનિયામાં નાવ રૂપે છે અને જેથી જેમ નાવને સડો લાગવા હેવાય નહીં, કે અથવા દુટ્ટી ન જાય તેને માટે જોઈતા સર્વ ઉપાયો લેવાની જરૂર પડે છે. કારણ કે જો તે નાવ સહિસલામત હોય છે તોજ સમુદ્રમાં ખરેખર પોતાની સલામત છે તેવીજ રીતે મનુષ્યે પોતાના શરીરરૂપી પહોળાઈ તે જ્યાં સુધી પોતાનું કર્તવ્ય સિદ્ધ ન કરે ત્યાં સુધી સંસ્કાર કરવાની જરૂર હોય છે, અને તેના સંસ્કાર અર્થેજ ધન વૈભવ હાથની જરૂર પડે છે, શરીરને દીર્ઘકાળ ટકાવી રાખનાર અનવચિત વિગેરેની જરૂર પડે છે અને તે સર્વ ધનથી મળી શકે છે, માટેજ પ્રાણી આવશ્યકતા હોય છે. આથી ધન પણ કર્તવ્યની સિદ્ધિ કાવવા માટે શરીરને ટકાવી રાખવાને જોઈએજ એ મહત્કર્તા પડે છે તેટલું બંધે સુખ મેળવવામાં મહત્ત્વ ધન પડે છે, એથી કહીને જેમ નાવને ટકાવનાર સાધનો મેળવવાનેજ કર્તવ્ય રૂપે માની શકાય નહીં. તેવીજ રીતે શરીરને ટકાવવાને માટે ધન કે વૈભવ-આદિ પ્રાપ્ત કરવાં એ કાંઈ કર્તવ્ય રૂપે માની શકાય નહીં પરંતુ જ્યારે વહાણવડે આપણે સુખ રૂપ સામા કિનારે પોંદ્ગીએ છીએ ત્યારેજ આપણને યથાર્થ સુખનો અનુભવ થાય છે તેવીજ રીતે આપણે પણ આ શરીર વડે જ આપણું મુખ્ય કર્તવ્ય સિદ્ધ કરવાનું

હોય છે તકરીએ છીએ ત્યારેજ યથાર્થ રીતે સુખનો અનુભવ શરીરે છીએ જેમ સમુદ્રની પાર પોંદ્ગી જ્યાં મળી આપણું કર્તવ્યની સમાપ્તિ થાય છે અને પછી આપણે વહાણ કે વહાણને ટકાવી રાખનાર સાધનોની જરૂર કરવી પડતી નથી, તેમજ યથાર્થ સુખ જ્યારે આપણને મળે છે ત્યાર પછી આપણને શરીરની જરૂર કરકાર રહેતી નથી તેમ શરીરને ટકાવી રાખનાર ધન વૈભવ આદિની પણ જરૂર રહેતી નથી. કારણ કે યથાર્થ સુખને પ્રાપ્ત કરવાને માટેજ આપણે મનુષ્ય જન્મ હતો અને તે, તે સુખ પ્રાપ્ત થતાં સાર્થક થાય છે.

સમુદ્રને સામે પાર પણ જેમ વેળા સર પોંદ્ગી જ્યાંની આપણે હથથા રાખીએ છીએ તેવીજ રીતે મનુષ્યે પણ પોતાનું મુખ્ય કર્તવ્ય જે સુખ પ્રાપ્ત કરવું તેને સિદ્ધ કરવાની પ્રથમ જરૂર છે જેમ ભર દરિયામાં વાવાઝોડાંથી કે દરિયાના તોફાનથી નાવને ડુબવાનો ભય રહે છે, અને તેથીજ જો વહાણનુંજ મરામત કર્યા કરવાને માટે દરિયામાંજ વધુ વખત રહેનારને અવિધમાં સામે પાર ન જતાં ત્યાં ત્યાંજ ડુબી જવાનો ભય રહે છે તેવીજ રીતે આ સંસારસાગરમાં પણ ધન વૈભવાદિને મેળવવાનેજ પોતાના કર્તવ્ય રૂપે માન સંસારચક્રનો ભોગ મળી જાય છે અને પોતાના ઉદ્દેશને ન સિદ્ધ કરતાં અંતરીયાળજ આજ્યા જાય છે.

સુખ શામાં રહેલું છે? બહારના પદાર્થો એ ખરા સુખનાં સાધનોને ઉપયોગી થનાર છે. મનુષ્યે પોતાના આત્મસ્વરૂપનો અનુભવ કરવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. આત્મસ્વરૂપજ સુખનું મુળ છે.

ધી તાંદુર કુવારીંગ કું.

ડકનરોડ-મુંબઈ-૪.

તાં દુર ની-લા દી ઓ.

તાંદુલ અને નાવદંગીનો ખાણ પ્રસ્ટ કોલીટીની ખુલ્લું કલરની અસલ અને સરપદાર જથાળાં લાદીઓ વેગનોથી તથા હુકક ઓડર મુજબ સપલાય કરવામાં આવે છે. બહાર ગામના ઓડરો ઉપર પરતું ધ્યાન આપવામાં આવે છે, વધુ ખુલાસો પત્રવ્યહેવારથી અગર રૂપ મલવાથી થશે.

“તાંદુર” લાદીના જુના વેપારી.

હૃદયમાં કામ આત્મા બાદીએ ધનનાં કે, ધનનાં કે,
મહી એક કામ મરદના બે પેહલે આ વેહ અબલી હય.
એ વાદ મેં મું હી સમ મારદર કે કેહને આતે હંય,
તેસા પુરકવમેં ચિલ્લાના બે પેહલે આ વેહ અબલી હય.

ખરું સુખ શામાં રહેલું છે.

(‘ધસલામ’ માટે ખાસ.)

લખનાર:—અખડુલ રહેમાન એમ માસ્તર.

મનુષ્ય માત્ર સુખને ઇચ્છે છે. તેનો જન્મજ સુખ પ્રાપ્ત કરવાને માટે હોય છે. સુખની સર્વ કોઈને જરૂર હોય છે. દુઃખથી દરેક મનુષ્ય ત્રાસ પામે છે. આમ છતાં પણ સુખી કરતાં દુઃખી મનુષ્યજ હરેકર જીવામાં આવે છે. કારણ કે સુખ શી રીતે પ્રાપ્ત કરવું તેનો માર્ગ બાંધેજ કોઈ બાંધવું હોય છે. સુખને પ્રાપ્ત કરવાનો રસ્તો હાથ આવતાં સુખ મળવું એ ઘણું જ સહેલું છે.

મનુષ્ય જન્મ પામીને આ રસ્તાને હાથ કરવો એ સુખ્ય કર્તવ્ય છે. મનુષ્ય માત્ર એકજ વસ્તુને ઇચ્છે છે, અને તે માત્ર સુખનેજ. પરંતુ તે મેળવવાના સર્વના રસ્તા બુઢા બુઢા હોય છે. પ્રયત્ન તો સર્વ કોઈ કરે છે, છતાં પણ દરેક મનુષ્યની દિશા બુઢી બુઢી હોય છે, અને તેથીજ એકજ વસ્તુને મેળવવા ઇચ્છતા હોવા છતાં પણ તેમને સુખનો અનુભવ થતો નથી, અને તેનું કારણ માત્ર એકજ છે કે સુખનો ખરો માર્ગ તેમના બાંધવામાં આવ્યો હોતો નથી.

સુખનો માર્ગ શુદ્ધ નથી, તે ઘણોજ પ્રકટ છે. સર્વ કોઈ નજરે તે જુવે છે છતાં પણ તેની સાથેના અન્ય માર્ગો મળે છે પણ ખરા માર્ગો કોઈ વળતું નથી. અને તેથીજ પ્રયત્નજ કરવા છતાં પણ મનુષ્યને ખરા સુખનો અનુભવ થતો નથી જો મનુષ્ય સુખને મેળવવા ઇચ્છતો ન હોય તો તેનો પ્રયત્નજ અટકી જાય છે. પણ તેમ હોતું નથી. ઘણા તો રાત દીવસ પ્રયત્ન કરે છે. એક મિનીવ પણ નકામી જવા દેતા નથી છતાં પણ તેમને યથાર્થ ફળ મળેલું જણાતું નથી.

જેમ સુખ મેળવવા ઇચ્છનાર ખરા માર્ગો ન વળતાં અન્ય માર્ગો વળે છે. તેવીજ રીતે ખરું સુખ શું મળવાથી પ્રાપ્ત થાય છે. અને શું મેળવવા પ્રયત્ન કરવો કે જેથી યથાર્થ સુખનો અનુભવ થાય તેનું પણ તેમને જ્ઞાન હોતું નથી જન્મ્યા પછી વિદ્યાઅભ્યાસ કરવામાં સુખ માની તે રસ્તે વળે છે. વિદ્યાઅભ્યાસ પછી ધન મળવાથી સુખ મળશે એમ માની વ્યાપાર નોકરી વિગેરે ધંધા કરના માટે છે, ઉત્તર મળે સ્ત્રી મળે તો સુખ થશે એમ માની લગ્ન કરે છે, લગ્ન પછી પ્રભ થાય તો સુખ મળે એમ માને છે, પ્રભ થયા પછી રહેવાનું સુંદર મકાન, લોગવિલાસ માટે વેલવ આદી પદાર્થો મળે તો સુખ મળે એમ માની તે રસ્તે પ્રયાણ કરે છે. આમ આખી જીવન સુખી સુખને શોધતાં શોધતાં વનનોડ મેહનત કર્યા કરે છે પણ ખરું સુખ તેમને ન મેળવતાં, વખતે દુઃખનોજ અનુભવ કરે છે. આમ જાન પ્રાપ્ત થાય છે ઘર વેલવ આદિ પદાર્થો મળે છે,

સ્ત્રી પુત્ર આદિ મળે છે છતાં પણ તેને સુખના લાભ મળતો નથી, કોઈ વખતે એકાએક અગ્નિ લાગે ઘર બળે છે કે તે વખતે તેના દુઃખનો પાર રહેતો નથી કે ઇ વખતે વેપારમા ખેડ બાય છે તો પણ તેને દુઃખનો અનુભવ થાય છે, પ્રભનું સુખ હોય છે તો વખતે મોટો મેલ્યુએટ થયેલ ૩૦ વર્ષનો છોકરો એકાએક ગુજરી જાય છે કે તેના દુઃખનો પાર રહેતો નથી. આવીજ રીતે જેમ આ વસ્તુઓ મળવ થી તેને સુખ મળશે એવું તે માને છે તેના કરતાં તો તે વસ્તુઓના નાશ થવાથી તે સુખને બહુ દુઃખનોજ અનુભવ કરે છે.

આ પ્રમાણે તેને અનુભવ થાય છે છતાં પણ તે પોતાના માનેલા સુખના માર્ગને ન ત્યજતાં તેજ માર્ગે વહન કરતો કરતો અ તે કંઈ પણ સુખના ઉપભોગ ન કરતો પોતે જવો આવ્યો હોય છે તેવો આ દુન્યામાંથી ચાલ્યો જાય છે, અને તે વખતે પણ પોતાની પાછા પેરી છોકરોને મુકીને મરવાથી તેના દુઃખનો પાર રહેતો નથી આવી રીતે અનેક મનુષ્યો આ સંસારમાં સુખ મેળવવા માટે જન્મ લેવા છતાં પણ સુખ ન મેળવતાં દુઃખનેજ ઉપભોગ કરી આવ્યા હતા તેવાજ ચાલ્યા જાય છે અને આ મનુષ્ય જન્મને વ્યર્થ ગણે છે.

પ્રિય ભાઈ! સુખ ક્યા છે? ધનમાં, સ્ત્રીમાં, પુત્રમાં, કે અન્ય વેલવાદિમાં સુખ છે અમ તમે માનો છો અને તેથી તેમને મેળવવાને માટે પ્રયત્ન કર્યા કરો છો તે ફેકટ છે. ધન, સ્ત્રી, પુત્ર, વિગેરે વેલવાદિ પદાર્થો મેળવવાથી પણ મનુષ્યને કેટલેક અંશે સુખનું જ્ઞાન થાય છે પરંતુ આ સુખ તે ખરું સુખ હોતું નથી આ સુખ હમિયાં ટકતું નથી, જ્યારે જ્યારે મળેલા પ્રાણી પદાર્થોના નાશ થાય છે ત્યારે તેજ સુખ આપનાર ધર્મ પદાર્થો પાછા આપણને દુઃખ આપનાર પડે છે. તો પછી આ પદાર્થો મળવાથીજ સુખ મળે છે એમ શી રીતે માની શકાય? નહીંજ. આ પદાર્થો આપણને જે વખતે પ્રાપ્ત થાય છે તે વખતે આપણને સુખનું જ્ઞાન કરાવે છે. તેનું માત્ર એકજ કારણ છે અને તે એ કે તે મેળવવા માટે આપણે જે પ્રયત્ન કર્યો હોય છે તે પ્રયત્ન તે વસ્તુઓ મળવાથી સાર્થક થાય છે અને તે વખતે આપણે તેમને મેળવવા કરેલી તિબ ઇચ્છાનો વેગ તે પડ્યાથી પાછો પોતાના મુળ સ્વરૂપમાં શમી જાય છે. અને આ વખતે તે વેગને ઉત્પન્ન કરનારમાં તે વેગના શમવાથીજ આપણને સુખનો અનુભવ થાય છે.

યથાર્થ અથવા ખરું સુખ બહુરના પદાર્થોથી મળતું નથી, બહુરના પદાર્થો તો આપણને આપણા કર્તવ્યમાં જેટલે અંશે સહાય રૂપ ધર્મ પડે તેટલાજ અંશે સુખનો અનુભવ કરાવે છે. અને જ્યાં આપણા કર્તવ્યને સહાય કરતા અટકે છે એટલે તેમનો નાશ થાય છે ત્યારે આપણને દુઃખનો અનુભવ થાય છે. કારણ કે આપણે આપણા કર્તવ્યમાં તેમને મદદરૂપે સ્વિકારેલા હોય છે. તેથી આપણને સુખ જણાય છે, પરંતુ તેમનો નાશ થવાથી તે આપણા કર્તવ્યમાં મદદ ન કરી શકતા હોવાથી તે આપણને દુઃખનો અનુભવ થાય છે.

આપણું કર્તવ્ય સુખને પ્રાપ્ત કરવાનું છે તે વાત આપણે આગળ જણાવી ગયા, અને તેથી તે સર્વ પદાર્થો આપણને યથાર્થ રીતે સુખ આપનાર નહિ પણ યથાર્થ સુખને મેળવવાનું જે કર્તવ્ય આપણે સ્વિકારેલું હોય છે તેમાં તેવો મદદ કરનાર હોય છે, અને જેટલે અંશે તે આપણને સહાયજીવ થાય છે તેટલાજ અંશે આપણને તેનાથી સુખનો અનુભવ થાય છે.

જેમ એક દેશમાંથી બીજા દેશમાં જવાને માટે સમુદ્રનું ઉલ્લંઘન કરવાનું હોય છે, અને આ સમુદ્રનું ઉલ્લંઘન કરવાને માટે નાવ વહણ કે આગબોટની આપણને જરૂર પડે છે, અને તે વહણ બીજા દેશમાં જ્યાં સુધી સહિસલામત પેહલે ત્યાં સુધી આપણને તેને સાચવવાની જરૂર પડે છે. એટલે દરિયામાં તે નાવ ટુટે નહીં અને

પદ્મ નાંખ્યો. બીજે હીન્દે પચાસ સવાર હાતિમનુ તંબુ સમજી મરિયાના તંબુ આગળ આવી ઉતર્યા માવિયા ફિકરમાં પડી કે તેઓની મહેમાનદારી કેવી રીતે કરવી. તેણીએ પોતાની લોડીને માલેક પાસે મોકલી અને કહેવડાવ્યું કે “હાતિમના પચાસ પરાણા આપણે ત્યાં ભુલથી આવી ઉતર્યા છે, માટે તેને ખવાડવા સાફ કાંઈ મોકલો.” અને વધારામાં કહ્યું કે “જો માલેક ખુશીથી આપે તાજા હાથને પરંતુ કંઈ મોડું કરી ના છુટકાનું આપે તો ખબરદાર લાવતી નહિ. અને તેને કહેજે કે આ ફક્ત આજનીજ રાત સાફ છે કારણ કે લોકો હજી એમજ સમજે છે કે આ હાતિમનો તંબુ છે તે ભણી અમા બરાબર કોઈ આવશે નહિ.” લોડી માલેક પાસે ગઈ, માલેક વાત સાંભળતાંજ રાતોપીળો થઈ બરબડવા લાગ્યો અને કહ્યું કે, માવિયાને મારી સલામ કહી કહેજે કે એજ કારણસર મેં વને સલાહ આપી હતી કે હાતિમને પડનો મેજ અને કહે કે મારી પાસે એટલું દુધ નથી કે હાતિમના પરાણાઓને પુરૂં પડે.” લોડી જ્યારે ખાલી હાથે આવી ત્યારે માવિયાએ હાતિમ પાસે મોકલી અને કહેવડાવ્યું કે “લોકો હજી એમજ સમજે છે કે આ વમારું તંબુ છે, અને એજ કારણસર અહિંયા પચાસ મહેમાન હમણા આવ્યા છે; માટે એક ઉંટ તથા થોડુંક દુધ મેં કહી આપ્યું કે તેઓને જમાડું.” લોડીએ હાતિમ પાસે જઈ સમજાવ્યો વૃતાંત કહી સાંભળાવ્યો, તંજ પછે હાતિમ બે ઉંટ અને થોડું દુધ લઈ જાતે આવ્યો અને મહેમાનોને થોડી તાજાઈમાં સાથે ખવાડ્યું. આ હાલ જોઈ માવિયાએ તંબુમાંથી કહ્યું “હાતિમ મેં આજ માટે વમનં વગાઠ આપી કે તમે મહેમાનો પછાળ ચેલા અનેલા છે, અને મારાં બાળકોની ખબર લેતા નથી.” હાતિમે સાંભળીને કહ્યું “માવિયા આ તમારી ભુલ ભરેલી વાતો છે. જો પેલા કયાં છે તજ બધાની રાજીનો જુમેદાર છે, આપણા કેવા અને નહિ કેવાથી કંઈ થતું નથી.”

હાતિમની એક અતિ વિચિત્ર અને આશ્ચર્યકારક ઉદારતા લેખકોના પ્રતાપે હમને પહોંચી છે, જે બીજા બનાવો કરતાં વધુ અચંબો પમાડનાર છે. અને ફક્ત આ એકજ બનાવ ઉપરથી તેના સ્વભાવની ખરી માહેતી મળી આવે છે; એક વખતે કબીલા તેજ ઉપર અરબના બીજા કોઈ કબીલાએ હુલો કર્યો; હાતિમ જેવા સખી હોને તંવોજ લડવૈયા પસ હોને. હુસાર ચાલુ સુકાબલા માટે નીરવ્યો અને એવી બહાદુરીથી હુમલો કર્યો કે સૌને મારી નસાડી મેલ્યા, અને દુશમ-જોન્ય સરદારને નસાડના થયે છે નીકળી ગયો, જે વખતે હાતિમ તેની પુઠે જતો હતો. ત્યારે દુશમનોમાંથી એકે ફરીને કહ્યું કે “હાતિમ સંજારો ભાલો મને આપો” આ સાંભળતાંજ હાતિમે પોતાના ભાલો તેની તરફ ફેંકી દઈ દઈ ખાલી હાથે પાછો ફર્યો. હાતિમની આવી વર્તણૂક ઉપર શત્રુને પસ આશ્ચર્ય થયો. જ્યારે તે પોતાના લશ્કરમાં આવ્યો ત્યારે સૌએ તેને કપકો આપ્યા કે આવી ઉદારતા શો શમની કદાચ તે લોકો વમને મારી નાખત તો? આ સાંભળી હાતિમે કહ્યું “હાં એ ખરૂં છે પરંતુ જ્યારે કોઈ કહે છે કે આ ચીજ મન આપ, ત્યારે તેનો જવાબ તે ચીજ આપ્યા સિવાય બીજો શું હોય શકે?”

આથી વધુન કેળીતું છે કે હાતિમ “નહિ”ના શબ્દ બહુતોજ નહોતો. ઉદારતા તેની રજેરગમાં પેવસ થઈ તેનું ખમીર બની ગઈ હતી. અને એવા પુરૂષ સંબંધી આ કહેવું કાંઈ અતિશયોક્તિ નજ કહેવાય કે તેણે બીજાને પીવાડયા પહેલાં પોતાની માતૃભીતું દુધ પીધું નહિ.

જો કે હાતિમને ઇસ્લામનો ઝમાનો નસીબ નહોતો થયો અને તેથી અરબના સુશરેકોમાં તેની ગણતરી છે, પરંતુ તેની ઉદારતા

તેની સખાવત, અને તેની મનુષ્ય પ્રત્યે હમદર્દી એવાં આજીવે કે પુલાપાક તેના બીજા ગુનાહ માફ કરી દે!

જોશે વેહશત!

અર્થ—અબદુલ રહેમાન એમ. મારતર.

હય જોશે વેહશતકા હોર સરમે ખ્યાલ દિલમે ચે આ રહે હંય, બનેગા ઇસમેસે ખુન કયસા ગિજા એગમ હમજોખા રહે હંય.

નહિન હોરા હે તો નચેન શબકો તપે અલમમે કરાર કયસા, કિસી કુરકતમે રાવહિન હમ બલા કે સદમે ઉકા રહે હંય.

ચેલાખ્યા હાકેન્દઆએ લગી જરા બીન આખ અપની, જો સર ઉકાકે ફલકપે દેખા તો તારે આંખેં દિખા રહે હંય

સુલાકે મારા જગાકે મારા કલાકે મારે હંસાકે મારા, સતા સતા કે મારડાલા હમે વોહ ફીર કયું સતા રહે હંય.

ચે સુકી દુન્યા હય હારે ફાની ન કોઈ બાકી રહેગા ઇસમે, જો રહેને વાલે ચે વોહ કરોડોં ચલે ગયે જોર જ રહે હંય.

ફીરાકે જાનામેધુત ગયે હમ નહી હય બાકી વો હોશ હમમે, હુમે હંય જલજુન કે ખાઠ હમ તો વોહ ખાકોલી જલ રહે હંય.

મીલી હમેગર નવરલકી શબ રહોગે કયું કર બતાવો ફીર હમ, બહે મહેમે વોહજી રહે હંય હમ અપની હસ્તી મીટા રહે હમ.

કિસીકા દેખા બિગડને બનકે કોઈ બિગડોલી બન ચુકા હમ, બિગડ ગયે જો અમરચે બનકે સજાકીએકી વો પા રહે હંય.

રખો ભરોસા ન મારેર તુમ હય ચાર દિનકી ચે જિન્દગાની, હમ આજ તો કલ તુમારી ખારી સબીકો જાના હય જ રહે હંય.

તમન્ના એ મહિના!

અર્થ—અબદુલ રહેમાન એમ. મારતર

તેરી સુફેંકા બલખાના જો પેહલે થા વોહ અબલી હય, મેરી ગરદિશકા અફસાના જો પેહલે થા વોહ અબલી હય.

હજારોં જલ મરે સોજેહરસે અય શમા ફીરબી, તેરા આશિક ચેહ પરવાના જો પેહલે થા વોહ અબલી હય.

દરે દલતપે જો આએ મુરાદેં દિલકી લે બાએ, તેરા હરબાર શાહાના જો પેહલે થા વોહ અબલી હય.

ઇલાહી હીન્દસે અબતક ન પોહ્યા મે મહિને ફો, ઇધર મેં જોર છુતખાના જો પેહલે થા વોહ અબલી હય.

લટકતા હી રહા ચારખ મહિને તક ન પોહ્યામા, વોહી વારીકકા શાના જો પેહલે થા વોહ અબલી હય.

શરામે શાક ફી એક છુન્દહી રહે કહી ચાલી, મેરા તું પીર મયખાના જો પેહલે થા વોહ અબલી હય.

મએ વહેદવકા પયખાના પીલાકે સાફી જો કયસર, મેરા ચેહ એક રિન્કાના જો પેહલે થા વોહ અબલી હય.

હવે જાણીએ છે” તે આજ આજે પોતાના સહાપીઓ તરફ એક દુરમાન્ય કે “કાંઈ અગીર ગરીબ થઈ જાય તો પણ તેની વાત અજીમ કરો. ફરી આપે સહાનને ધેરી ચુકવા હુકમ ફરમાવો અને તેણી પર થઈ જોડાણ કરો.” જતી વેળા સહાનને આપ માટે દુઆ સુલ્લવા અરજ કરી, આપે રજા આપી ત્યારે તેણી દુઆઓ ફેલી આલતી થઈ અને પોતાના બાઈ પાસે ગઈ. ત્યાં જઈ બાઈ સમક્ષ એવી સરસ રીતે હાલવ(સહ)ના ગુણો આમાં કે બને બાઈ બહેન પોતાના કુટુંબ સહિત હાલવ(સહ) પાસે આવ્યાં અને ખરા દિલથી ધમાન લાવી ફરમામમાં કામ કર્યાં. સહાના વિષે કહેવામાં આવે છે કે એણી પણ ઉદારતામાં પોતાના પિતા ઉપર પડી હતી. હાલિમ પોતાના ઉંદોમાંથી થોડાક તેણે અપાતાં ત્યારે તેણી હમેશા ગરીબોને આપી દેતી. છેવટે આ હાલ એક દીવસે હાલિમે કહ્યું બેટા! માલ મિલકત ઉપર જ્યારે બે સખી એકઠા થાય છે ત્યારે તેનો અંત આવે છે, માટે તું સખી રહે અને હું કંબુસ બનું અથવા હું સખી રહું અને તું કંબુસ બન.” તેના જવાબમાં સહાના એ કહ્યું “પિતાશ્રી, મેં આ ઉમદા ગુણ આપ કરેલીજ શીખ્યો છે” એ. હાલિમની આ નસીહત ઉપર સહાના તો કુદરતી રીતે અમલ કરી લાલતી નહોતી પરંતુ હાલિમની સ્ત્રી આ કામ માટે થઈ લાલતી હતી. તેણી એટલીજ બળીલ હતી જેટલો તે સખી હતો. હાલિમની જોલાઈમાં એક પુત્ર બન્યો અહીં અને પુત્રી સહાના હતી; અને એને બંને સાથે સરખો પ્રેમ હતો. અરબ દેશના સાધારણ લઘવેગ પડે હાલિમની છન્દગી પણ હુટમાર ઉપરજ ગુજરતી હતી. પરંતુ હુટલા માલનો એથો ભાગ હુંમેશા ગરીબ અને મેહમાનો ને ચરણે કરતો. હાલિમની ગણતરી અજાન કાળના શાએદમાં પણ થઈ છે. તેમ તે એવો બહાદુર હતો કે કોઈથી પણ ડરતો નહોતો. વાતનો એટલો સાચો હતો કે જે બોલતો તેજ કરતો સખી એટલો બધો હતો કે માંગનાર બાકી હાથે ફરતો નહી. રહેમતિલી તેના સ્વભાવમાં એટલી બધી હતી કે જે કોઈને કેદ પકડતો કે તુરત રહેમ આઈ ઓડી દેતો. એટલો બધો ઉદાર હતો કે જે જગ્યાએ પડાવ નાખતો કે તુરત તુરત લોકામાં તેના આવવાની ખબર ફેલાય જતી શિયા જાની રૂતમાં પોતાના ગુલામોને આજુ બાજુ ટેકરીઓ ઉપર આગ સળગાવવા હુકમ કરતો કે, જેથી સુસાફરોને તે, ત્યાં હોવાની ખબર પડે અને ત્યાં આવી તેના મેહમાન બને; અથવા કોઈ રસ્તો ભુલ્યું હોયતો તુરથી અગ્ની જ્વે ત્યાં આવે. અજાનકાળમાં રજબ માસની આખા અરબ દેશમાં થઈ વાતઅજીમ કરવામાં આવતી હતી. હાલિમનો કાયદો હતો કે તે માસની પહેલીથી ત્રીસ તારીખ સુધી ફરજોજ ફસ ઉંદ કાપતો અને ફરજોજના માણસોની મેહમાનગીરી કરતો. ગુલામકે હજા મેહતાજ માટે તેને પોતાના માલ મિલકતમાંથી કોઈ ચીજ સાથે મહાખવત નહોતી, વગર વિલ બે ફરક ચીજ આપી દેતો પરંતુ તેના સખી હાથેથી જ કોઈ ચીજ બચવા પામી હોય તો તે તેના અસીલ થેડો તથા લઘાયક સરખામ હતો. જે ખરી રીતે બેતાં તેના બહાદુરીનું બેહર અને તેના પેટનું સાધન હતું.

હાલિમની જોરતનું નામ અવિયા બિન્તે અફીર હતું. તેણીજ અગીમ મલકાને એક દીવસે તેણીને પુછ્યું કે “શેઠ? હાલિમનો કાંઈક વૃતાંત કહો” તે ઉપરથી અવિયાએ કહ્યું કે બીજી બધી વાતો તો જેર થતીજ રહેતી હતી પરંતુ મને હાલિમના એક કામ ઉપર થઈ જાય અથવા લાગ્યો હતો એક વર્ષ દુકાળ પડ્યો હતો, જોઈએ લોકો ભુખ ભુખ કરતા હતા, અનાજની વાલને કારણે લોકો પોતાના ઘેર સુધાં ખાઈ જતા હતા. છેવટે દુકાળની અસર હમેશાજ પણ પડી અને એક દીવસે હમને પણ અનાજ મળ્યું નહીં. દીવસે તો જેમ્તેમ કરી આપણે મધુ રસ પડી અને ભુખને લીધે

હમો જાંનેની એવી ખરાબ હાલવ હતી કે કોઈ પણ રીતે ન પડતું લઈ અને વળી વધુ આફત આ હતી કે બંને બાળકો અહીં અને સહાના ચોખાર રહી રહ્યાં હતાં, છેવટે એક બાલક મેં ખેલમાં લીધું. અને એકને હાલિમે, અને થઈ થઈ પડાવી ખુસલાની મુલાકાત; ત્યારબાદ હમો બંને પણ સુધને વાતો કરવા લાગ્યાં. હું બાલુતી હતી કે હાલિમને માસથી વધુ ભુખ લાગી હતી અને તેની તરસ માટે મને ત્યાજવાર લાગતું, અંતે મેં વિચાર કર્યો કે કોઈ પણ રીતે તેને નિદ્રા આવે તો સાફ પરંતુ તે વાતોજ કર્યો કરતો, જેથી તેનો ચુલ હેલુ મને દિલસો આપવાનો હતો. આખરે મેં મોઢું કઢી લીધું કે જેથી તે સુપ રહે અને શાંતિમાં પોતાની મેળે આંખ લાગી જાય. હાલિમે બે મજવાર મને ખુમ પાડી પરંતુ જવાબ નહિ મળ્યાથી તે સમજી ગયો કે હું નિદ્રાવશ થઈ છું એવામાં અજાનક કોઈ માણસ તંબુમાં પ્રવેશ થયાનો ખડખડાટ થયો, હાલિમે ઉઠીને જોયું તો સાચે જોઈ સ્ત્રી હતી પુછ્યું તું કોણ છે? તેણીએ જવાબ આપ્યો કે ‘હાલિમ’ હું બે એવા બાળકો પાસેથી અને આવી છું જેની નિર્મલ ભુખને કારણે થઈ ખરાબ થઈ રહી છે.” એ સાંભળી હાલિમે કહ્યું સાફ જાઓ અને પોતાના બાળકોને લઈ આવો. આ જવાબ સાંભળી તે બાઈ પોતાના બાળકોને લેવા ગઈ અને મને એટલો અચ્છાં થયો કે હું સહન કરી શકી નહિ, જેથી મેં મોઢું ઉઘાડી કહ્યું, હાલિમ! આપણે પોતે કેટલાક દીવસોથી ભુખ વેડીય છીએ અને તમને જેલી બાઈના બાળકોને ખવાડ્યો શું? હાલિમે કહ્યું “ખુશ કસમ! હું તારા તથા તેનાં બાળકોને જમાડીશ” આ બોલી તેણે છરી હાથમાં ગાદી અને પોતાના વહાલા થેડાને ખુચેડ કર્યો, અને આગ સળગાવી ગોસ્તના કંકડા તેણીના હાથમાં આપી કહ્યું લો સેકો અને ખાજો. ફરી મેં મહાશ બાળકોને જગાડ્યાં અને હમો સર્વે આમની આસપાસ બેસી જમવા લાગ્યાં. હાલિમે કહ્યું કે આપણી શરમની વાત છે કે આપણે બેસી આપણાં પેટ ભરીએ છીએ અને આપણું કુટુંબ ભુખું પડેલું છે. આ કહી તે ઉઠ્યો અને ફરક તંબુ પાસે જઈ કહ્યું કે આગ પામે જઈ જમો. અંતે આખા કુટુંબે પેલા થોડાનું માંસ ખાધું અને હાલિમ પોતે ફક્ત તેડવા તથા મેહમાનદારીમાજ ગુંથાયલો રહ્યો. હું કસમ ખાઈ કહી શકું છું કે તે માંસમાંથી એક રેશો પણ તેના મોઢામાં ગયો નથી.

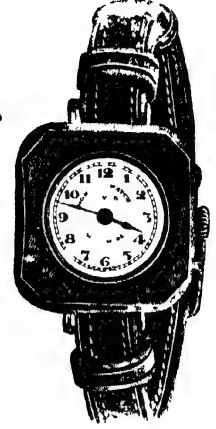
હાલિમની જોરત મારિયા થઈ જાય બળીલ હતી તેથી હાલિમને હુંમેશાવાનો તસકો કરતી. પરંતુ હાલિમનો ફરતુર હતો કે તેણી જે કાંઈ કહેતી તે બધું સાંભળતો અને પોતાના મનનુજ કરતો. અંતે પરિણામ એ આવ્યું કે હાલિમ થાક્યો નહિ પરંતુ અવિયાજ કંટાળી ગઈ. તેણીનું દિલ હાલિમથી ખટવઈ ગયું હતું. એવામાં તેના કુટુંબના માસક નામી એક રૂચે તેણીને કહ્યું કે, “હાલિમ સાથે શત દિન કંકાશ અને કકલાટમા ચો કાયદો? તે આમ તેમ માલમિલકત છુટાવી દે છે, અને તારા બાળકો માટે કાંઈ રહેવા દેતો નથી. માટે હાલિમને *તલાક આપ અને મારી સાથ નિકાહ કર કે વાસં બાળકો હુંમેશા સુખમા રહે.” આ વાત અવિયાને ગળે ઉતરી અને તેણીએ પેલાના કહેવા મુજબ કયું. એક દીવસે હાલિમ બહારથી આવ્યા ત્યારે જોયું કે જોરતે તંબુનો ડરવાજો ફેરવી કાઢ્યો છે. સમજી ગયો કે આખી છન્દગીની સુખદુઃખની ભાગણી છુટી પડી છે. પોતાના બાળકોને લઈ આલતો થયો અને એક ખીલમાં જઈ

* અરબના અજાન કાળમાં સ્ત્રીઓ પણ પુરોને તલાક (છુટા હેડા) આપી શકતી હતી. જો તેણી પોતાના ખતિને તલાક આપવા માંગે તો તેણી માટે એવો રીવાજ હતો કે જે તંબુમાં તે રહેતી હોય તેના ડરવાજો ફેરવી કાઢતી. પતિ આ એક સમજાવતો કે બાળકોનો ચીવડ બદલાઈ ગયો છે અને ત્યાંથી ચાલ્યો જાય.

વલી ફતેમહમ્મદની જે કુંપની. જે

અબ્દુલ રહેમાન સ્ટ્રીટ, મારકીટ પાસે મુંબઈ.

કિસમ કિમના

ઘડિયાળો -

પોકેટ વૉચ, હન્ટીંગ,

હાફ હન્ટીંગ,

રીપીટર, ક્રોનોમીટર

તથા

રીસ્ટ વૉચ

લેટેસ્ટ પ્રેશનના

ચસ્માઓ

રીમલેસ

અને

સ્ટીલ, નીકલ,

રોલ્ડ ગોલ્ડ

ફેન્સી

પ્રેજન્ટેશનનો ચીળે

અને

તરેહવાર પ્રકારની

સ્ટાઇલીશ

બુવેલરી.

વગેરે

તથા

ટેબલ અને ટાંગવાનાં

કલોકા

અને

ટાઇમપીસો.

અને

ખર સોનાની

કમાનના

કિરટલ

અને

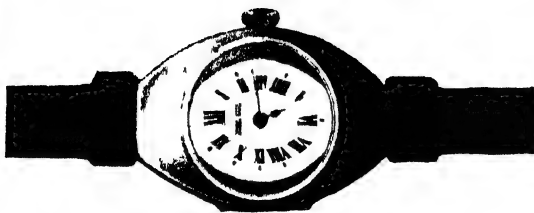
પેબલ

ચસ્મા.

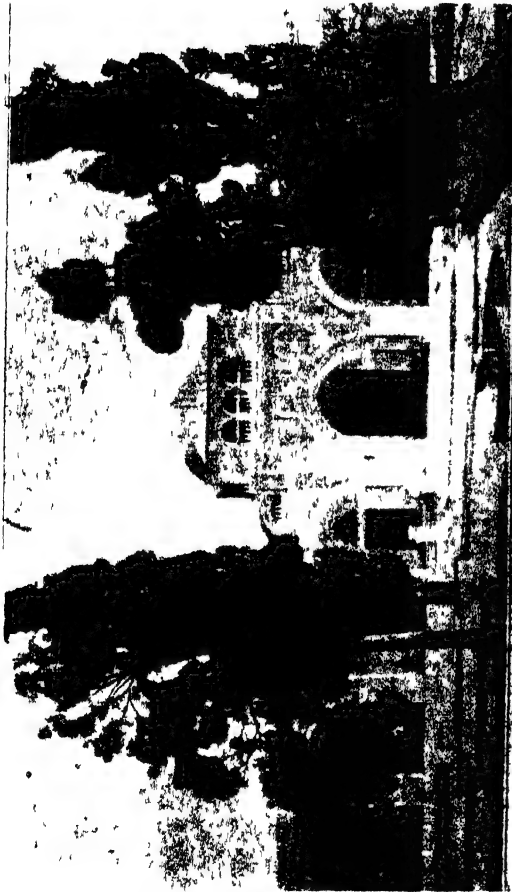
દુરબીન, બાઇનોક્યુલર અને મેગનીફાઇંગ ગ્લાસો.

વલી ફતેમહમ્મદની કું.

અબ્દુલ રહેમાન સ્ટ્રીટ. હાફ્ટ મારકીટ, મુંબઈ.

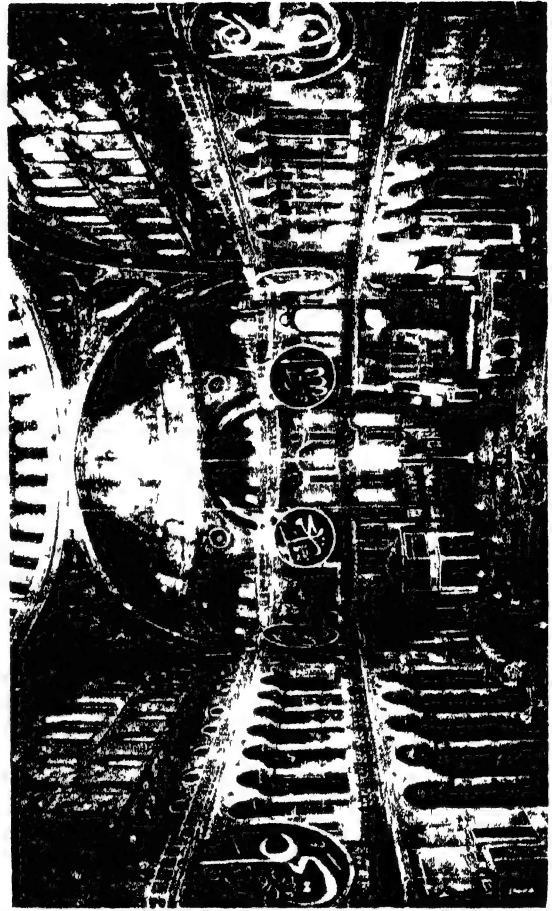
JERUSALEM—THE MOSQUE EL-AKSA

બેતુલ મુકદ્દસ (જેરુસલમમા) મસ્જદે અલ અક્સા

در اقصا

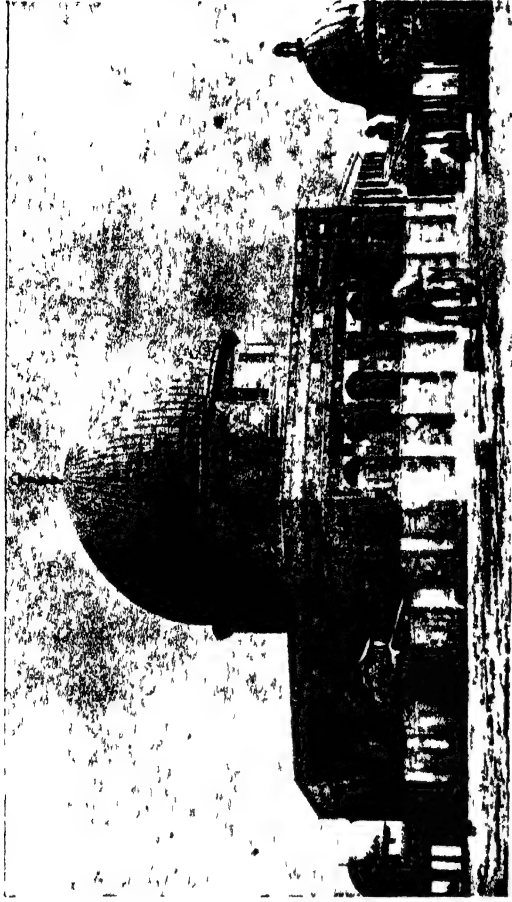
CONSTANTINOPLE-MOSQUE OF St. SOPHIA (INTERIOR).

કોન્સ્ટન્ટીનોપલમા સેન્ટ સુરીઆની મસ્જીદનો અંદરનો દેખાવ

سوریا صوفیہ

JERUSALEM—THE MOSQUE OF OMAR.

બેતુલ મુકદ્દસ (જેરુસલમમા) મસ્જદે ઉમર (રદી)

مسجد عمر بن الخطاب

આપણા મનમાં 'હેરી રોગની કાપ' લુનાઈ વનુરતીની છાપ પડે છે અને આપણે રોગ મટે છે.

વિચાર અને વર્તનના બિજાલ પ્રદેશોમાં Suggestion નો અસરકારક કરવાની ઉપર જે સૂચના કરવામાં આવી છે તેનો અર્થ આપણે ગ્રહણ કરવાનો નથી, કે રાત્રિકેવસ અમુક ગેઠવી રાખેલાં આપણે આપણા મનમાં બેઠ્યાં કરવાં. વસ્તુતઃ પ્રત્યેક ક્ષણે આપણે જે કંઈ જે હીએ અને વિચાર કરીએ છીએ અને જે કંઈ ક્રિયા આપણે કરીએ છીએ તે Suggestion છે; અને તે પ્રત્યેક શબ્દ, ચિન્તન, અથવા ક્રિયા આપણા પોતાના મનમાં અથવા જેમના કાનમાં આપણે આપીએ છીએ તેમના તેજ ભાવના ગુણને ઉત્તર કરે છે.

જ્યારે જગતમાં દુર્ગુણ અને દુરાચાર અધિક પ્રમાણમાં જિજ્ઞાસા આવે ત્યારે સહગુણ અને સહાચારનીજ વાતો કરવી. અને આમ વાતો કરતાં લોકો સહગુણ અને સહાચારનીજ વાતો કરતાં થશે. તેઓ સહગુણના ભાનનું ચિંતન કરતા થશે. અને સહાચાર અને ચિંતન કરવા માડતાં થોડાજ સમયમાં તેઓને સહગુણ પ્રાપ્ત કરવાની ઇચ્છા થશે. અને આથી કરીને સહગુણીજ થશે. નિરંતર સહગુણનીજ વાતો કરવાથી હજારો મનુષ્યના મન શુદ્ધ કરી શકાયે.

માઠા માણસ આગળ આરોગ્યનીજ વાતો કહી, અને તેને આરોગ્યનું ચિંતન કરવાનો ફરજ પાડવી જેથી તે આરોગ્યતાનેજ પ્રાપ્ત કરશે. પણ જો આપણે માઠા માણસ પાસે પોતાના કે બીજાના અસ્વાસ્થની લાંબી લાંબી કથાઓ ભારે રસથી કહેવા માડશું તે તરતજ દરદી તે વાતનું ગૃહણ કરશે. અને પોતાના રોગને વધારશે.

બીજાઓને નાહિમત અને નિરાશા બનેલા જોઈ તેમનામાં હિમત અને આશા પ્રકટે તેની જવળો કરવી. કારણ કે માણસ જ્યારે નિરાશ અને નાહિમત હોય છે, ત્યારે તે અંધ બનેલા હોય છે; અને સ્થિતિમાત્ર કેવળ અધકારજ જુઓ છે. અને જ્યારે સુખની અને આશા તથા હિમતની વાત વડે તના મનમાં પ્રકાશ પ્રવેશાવવામાં આવે છે. ત્યારે તેના મનનું અંધત્વ નાશ પામે છે.

આ Suggestion Therapeutic થી હજારો મનુષ્યની જીવનિતિને અટકાવનાર અંધારૂર થઈ શકે છે. આ ઈદમ ઠટકું બહુ મહત્વનું છે તે ઉપલા થોડા કાપલાથી સ્પષ્ટ સમજાય છે.

હાતિમતાઈ.

લેખક:—ઈસ્માઈલ મહમદ વહી ઉલ્લાહ.

થોડા આશ્ચર્ય થાય છે કે, જે માણસોના નામ આપણે શતદીન ઉપાસારીએ છીએ તેમની લાંબકથી બાજુકાર થવું તો એક કોરે પરતુ હોય એટલું પણ બાજુકાર નથી કે તેઓ કોણ હતા! દરેક મહાન લોકો દરેક ભાષાની બોલચાલમાં થોડાક અવાજ પુરેક હોય છે જેમનાં નામો કોઈ ખાસ ગુણના પ્રસારે દરેક નાનામોટાનાં મોટેથી સાંભળવામાં આવે છે, અને બાળકો સુદા તે નામોને તેજ ગુણોનો હારો બાંધે છે, કે જે બહાર કરવા માટે ત વારંવાર ઉચ્ચારવામાં આવે છે. કામલા વરીકે જ્યારે પ્રેમની વાત થતી હશે ત્યારે લક્ષા મજનુનનાં નામો કોઈને કોઈ પ્રકારે માઠ આવીજ જશે; તેમ ખુબસુરતીની વારીકે કરી હશે ત્યારે જરૂર સુસુક (અલે) નું નામ લેવડ; એવીજ રીત જ્યારે સમાવતની વાત થતી હશે ત્યારે હાતિમનું નામ જરૂર કોઈના મોઢેથી પણ નીકળશે. એવા પુરેકે અને અંધરૂર તે પ્રજામાં

તથા મોટી મહાનના ત ગુણોનો કાંઈક અને છે કે, જે આમે તેમના નામોને સંબંધ છે. એજ પ્રકારના મહા પુરેકે આપણી પ્રજામાં ખાસ ગુણોના દેવતા માનવામાં આવતા હતા. અને આમાં લેશ માત્ર પણ શકા નથી કે જો ઇસ્માઈલ હમારી માનવા બહારી ત હોત તો આવા પુરેકેને હમો પણ દેવ માનત.

આ પ્રકારના મહા પુરેકે જે આપણી મહાનનાં ગુણોને જે તેમનું નામ એટલું જ બહુ પ્રખ્યાત છે કે કદાચિત મુશ્કેલીનેજ બાજુકાર પણ તેમનાં નામોથી અજાણ નહી. પરંતુ આ દેવ પ્રેમની વાત છે કે એઓ મધેથી કોઈ એક એવો અભ્યુદયની નીકળશે જેની લાંબકથી હમો થોડે અંશે બાજુકારી હોઈએ. માટે હમો આજે જે પ્રખ્યાત નર હાતિમની લાંબકથી લોકોને બાજુકાર કરવા કામ રાખીએ છીએ કે જેની હાલ અતિશય જરૂર છે.

હાતિમતાઈનું નામ આખા અરબ દેશમાં એટલું જાણીતું થઈ પડ્યું હતું કે હમને શક ઉપજ થાય છે કે, કદાચિત તેનો વૃત્તાંત લખવામાં પણ કાંઈક અંશે અતિશયોક્તિ થઈ હશે. કારણ કે તેની ઉદ્ધારવાનો એક એવો કાપલો આપવામાં આવે છે કે જે જ્ઞાનમાં નહિ આવી શકે તેવો છે. બહુધા અરબો કહે છે કે જ્યારે હાતિમ મરણ પામ્યો ત્યારે લોકોએ એવો કામ કર્યો કે હાતિમના બાઇને તેની જગ્યાએ ફેંજની સરહારી આપવી. હાતિમની માતૃભી તે વખતે હયાત હતી, જ્યારે તેણીએ આ કામ લાજુકાર ત્યારે તેણી કહાઈ જઈ બોલી કે, "તેને (હાતિમના બાઇને) હાતિમ સાથે શું સંબંધ છે કે એ તની (હાતિમની) જગ્યાએ પસંદ કરવામાં આવે. ખુદા કસમ! જ્યારે હાતિમ જનમ્યો હતો ત્યારે તેણે સાત દીવસ સુધી કોઈ પણ રીતે દુધ પીધું નહિ, જ્યારે મેં પાડેશના એક ગરામ બાળકને દુધ પીવાડ્યું ત્યારેજ તેણે દુધ પીવા શરૂ કર્યું; અને તેના બાઇની એ સ્થિતિ હતી કે એક તરફ દુધ પીતો તો બીજી છાતી ઉપર હાથ રાખતો કે રખેને બીજો પી બાઈ નહિ."

અરબના અજ્ઞાન કાળમાં આરબોમાં જન્મ ચરિત્ર લખવાનો ફરતુર નહતો અને કોઈ તે લખવા પણ બાજુકાર નહતું, એટલાજ કારણસર તે સમયના લોકોની જન્મ મરણની વારીખત બાજુકાર અશક્ય છે. અજ્ઞાન કાળની લોકોએ જે "એવામે અરબ"ના નામે એળખાઈ છે તેના ટુંક હેવાલ તો, કાવ્ય ઉપરથી જણાવ આવે છે, પરંતુ તે મધેની એકની પણ વારીખતો પરતો મેળવવો બહુ મુશ્કેલ છે. જેથી હમો કહી શકવા નથી કે હાતિમ કયે દીવસે જન્મ્યો હતો અને ક્યારે મર્યો હતો. હાં આટલું કહી શકીએ છીએ કે હજરત માહમદ (સલ.) ના જન્મ પહેલાજ હાતિમ. મરણ પામ્યો હતો અને તેની બોલક હજરત (સલ.) ના જ્ઞાનમાં હયાત હતી હાતિમના છોકરા અહીંજ જ્યારે હજરત (સલ.) વિશ્વ અનુમતી કરવાની ત્યારે હજરત સાહમે હજરત અલી(રદી.) ને તેના ગુલામલા માટે મોકલ્યા, લોકો થઈ જેમા અહી હાર પામ્યો અને પોતાના કેટલા સંકીર્ત શામ(સીરાયા) દેશમાં નાસી ગયો. તેની બહેન સફના બિતે હાતિમ નાસવા પામી નહિ જેને હજરત અલી (રદી.) એ કેટ પકડી પાતા સાથે મરીને લેવ્યા, અને હજરત માહમદ (સલ.) સમક્ષ ઉઠી કરી. આપ સામે આવતાંજ સફનાએ કહ્યું "અહીસેલી, ખત્તા ગુજરી ગયા છે. કાપલો નસી જઈ પોતાની બાત છેડવી છે. કાપારો તો મને પણ છેડી દો; અને મને મેંજરત કરી આજે સધાલક બોલાએને ઝલીલ કરશે. નહિ મારા પિતાની કામ સરહાર હવા અને હું હાતિમ લાઇની છોકરી છું." આ કામ સફનાએ હાતિમના ગુણો ગાવા મોંઢ્યાં હજરત માહમદ (સલ.) ને બહુ સાંભળી ફરમાવ્યું કે આ છોકરી આ બધા ગુણો તે

આપણે કોઈપણ કોષ્ય તે પછી કોઈની સૂચના વડે તે કોષ્યને બીજી, અને ન કરવાના કામ પણ કરીએ છીએ.

આ સૂચના, શક્તિ Suggestion હરએક વખતે આપણા ઉપર ચારી નહારી અસર કરતી હોય તે વિશેની માહિતી મેળવવી એ આપણી ફરજ છે. જેને આ 'ઇદમ' આવડતું હોય છે તે બીજા ઉપર અણી વરફાવી ફાવી જાય છે. એ કોષ્ય વેપારીને હલકો માલ હોય છે. તે પછી આ વિશ્વ વડે આપણને લલચાવી ને મોંઘી કિંમતે આપવામાં ફાવી જાય છે. હવાઓની બહેર ખબરો લખનારા એ આ કાળમાં પ્રવિણ હોય અને એ Attraction આકર્ષણ શક્તિ ધરાવતા હોય છે તો,—ઝેરકોચલાં, તુજરી, હરડે, આમળાં, ખેંચ, અને એવીજ બીજી જે ચાર વૈજ્ઞાની ઔષધીઓ એકઠી કરી કુટીને કે ગોળીઓ વાળીને લાખો ફૂપીઆ કમાઈ જાય છે. બીજાએ ક્યારે આપણા ઉપર Suggestion નો ઉપયોગ કરે છે તે આપણે જાણતા હોઈ નથી અને તેથી તેવાઓના હાથમાં એક રમકડા તુલ્ય થઈ પડીએ છીએ, પણ એ તેની સુક્ષિત આપણે જાણતા હોઈએ તો તેને ફાવવા દેતા નથી.

સૂચના શક્તિથી બીજાના શરીર ઉપર કેવી અસર થાય છે? તે અંગે આપણે ટુંકામાં વિચાર કરીશું:—એક ઓએ એક વખતે પોકેટમાં લાલ ટમાટું આધેલું હતું તે ઉપરથી તેની બેન પછીએ તેને એવું કસાવી માર્યું કે:—“આ એક ઝેર હતું કે જેનાવડે તુરંત માર મરણ—થાય છે” વગેરે ઘણીજ અસરકારક રીતે કસાવ્યું. પરિણામ એ આખું કે તેણીની શારવાર માટે ડોક્ટરના આગ્રહ પહેલાં તે મરણ પામી હતી.

એક વખતે એક ડોક્ટરે હરદીને ઝાડો બંધ કરવાની ફા ને બહારે લુલથી. ઝાડો થવાની ફા આપી હતી. પણ તેને એમ કહેવામાં આવ્યું હતું કે “આ ઝાડો બંધ કરવાની ફા છે” અને તેથી ત્રણ ઠલાકમાં ઝાડો બિલકુલ બંધ થઈ જશે. એ કે ફા તે જુલોળની હતી પણ તે હરદીએ ડોક્ટરના કહેવા સુજબ પીવાં ઝાડો બંધ થઈ ગયો હતો.

ડૉ. નેલ્ટેઇલર કેટલાંક હરદીઓને માત્ર ચોખ્ખું પાણી આપી. “આ એક ઘણીજ કિંમતી ફા છે” તેમ કહી ઘણાં હરદીનાં હરડોને પણ જાળ કરતો અને આ બધું તેની બોલવાની શક્તિ Wit ને લઈને થતું હતું.

આ ઉપરથી આ ઇદમ કેટલીબધી જરૂરની છે તે સહેજમાં શમળ શકાયે. હલકડતી જુડી વાતને પણ Suggestion વડે બીજાએ સચી મનાવી શકાય છે; કોષ્ય મનુષ્ય અત્યંત પ્રમાણીક હોય પરંતુ તે કમ છે, ધુતારા છે, એવું એ કોષ્ય નિત્ય કહ્યા કરે તો કેટલાક દિવસે તેના પ્રમાણિકપણમાં આપણને અંશય ઉત્પન્ન થાય છે. કોષ્ય સી પતિવ્રતા હોય પરંતુ તે દુરાચારી છે એવાં વચનો નિત્ય કોષ્ય આપણા કાનમાં નાખ્યા કરે તો અદ્ય સમયમાં તે સીના પરિત્રાસમાં આપણને શંકા પ્રકટે છે. આ ઇદમ વડે અનેક દુર્જનોએ આ પ્રમાણે મિત્રોમિત્રોમાં વૈરને પ્રકટાવ્યાં છે.

બીજાએને હાની કરે તેવી ‘સૂચના’ કરતાં જેમ આપણે સાવધ રહેવાની જરૂર છે, તેજ સુજબ બીજાએ વરફાવી કરવામાં આવતી ‘સૂચના’ મુજબ કરતાં પણ તટલીજ સાવધાની સેવાનો જરૂર છે. આપણા હેમતો ઉપર શુદ્ધ પ્રેમ રાખવું કર્વવ્ય એ આપણે સમજવા હોઈએ, તો પછી તેવું શું આપણા આગળ એ કોષ્ય બેસે તો પછી તે વરફા આપણે લેશમત્ર પણ હરકાર ન કરવી જોઈએ; આપણા અવિષ્કાર પ્રતિ એ શુદ્ધ અક્ષિત રાખવી હોય તો પછી તેના

અવગુણ માનારનું એક પણ વચન આપણા અંતઃકરણમાં પ્રવેશવા ન દેવો જોઈએ.

જેમ આ નિયમ સેવાની જરૂર છે તેજ સુજબ આપણી આત્મોક્ષતિને માટે તેની સાથે આપણા વિચાર સારા રાખવાની પણ જરૂર છે. અને આવા વિચારો ઉત્પન્ન કરી તેનાજ સંસ્કારો આપણા અંતઃકરણમાં પ્રાપ્ત્ય તેને Auto Suggestion (સ્વ સૂચના) કહે છે. માણસ જેવું અધિક ચિંતન કરે છે તેવાજ તે થાય છે. “A man as He thinks or believes as He is as so He becomes.” જેની આપણા અંતઃકરણમાં છાપ પડે છે તેના વિચારો આપણાં અંતઃકરણમાં ચાલે છે. કોષ્ય પણ દુઃખદ સ્થિતિનું માણસનાં સુખી જ્ઞાન Consciousness કયાં કરે છે ત્યાં સુખી દુઃખદ સ્થિતિ ખડા ગાંઠની પેઠે તેને છોડતી નથી.

માણસ પોતાનાજ વિચારનું અથવા ચિંતનનુંજ પ્રતિબિંબ છે બિંબથી જુદા પ્રકારનું પ્રતિબિંબ તે મનુષ્યના વિચારથી કદીથી ભિન્ન પ્રકારનો હોતો નથી. પણ તેનું શરીર, તેની બોલચાલ, તેની રીતભાત, તેના અંતઃકરણની સ્થિતિ, અને તેનો સ્વભાવ તેનાં અંતઃકરણના બીજામાં ઘડાઘડાઈનેજ બહાર નિકળ્યું છે.

આ ઉપરથી સહેજ જ્યાલ આવશે કે મનુષ્યને પોતાની ઉક્ષિતિ માટે, પોતાની ખરાબ ટેવો સુધારવાને માટે, અને પોતાનો દૈનિક બહેતરીને માટે આ સ્વ સૂચના. Auto Suggestion જાણવાની ખાસ જરૂર છે. ક્યાન હમને મન જે વિષયનું જ્ઞાન કરે છે, તેની છાપ મનના ઉંડા ભાગમાં પડે છે; અને આ છાપ મનમાં જ્યાં સુધી રહે છે ત્યાં સુધી તે છાપના નમુના પ્રમાણેજ વિચારો થાય છે. છાપ જુડી અને વિચારો જુદા એ કદી બનતુંજ નથી.

આપણે એક જોખમનું કામ હાથમાં લીધું હોય! અને તેમાં નિષ્ફળતાનાં ચિન્હ જણાતા હોય, પણ જ્યાં સુધી આપણા મનના ઉંડા ભાગમાં નિષ્ફળતાનો ભય ન જણાતા હોય ત્યાં સુધી તનો ઉંડી છાપ આપણા મનમાં પડી હોતી નથી; પણ એ ભયના કિરણો ચાલુજ રહ્યા કરે છે, અને આપણે બીક રાખવા માંડીએ છીએ, તો નિષ્ફળતાની છાપ ચોદાજ વખતમ પડે છે; અને એ તેને રાંકવામાં આવતી નથી તો તેનો ઉંડી છાપ અંતઃકરણમાં પડી જઈ સઘળા વિચારો નિષ્ફળતાજ સમજાય છે. માટે નિષ્ફળતા આવવાનાં ચિન્હો જણાતાં મનમાં તેના પ્રવેશ થવા દેવો નહિ, પણ સારાં અને ફેલેદ-મંદીનાજ ચિત્રો કદપી તે ચિત્રોનાં ઉંડી છાપ મન ઉપર પાડવી. જે આપણે ન જોઈએ હોય અને જેવું આપણે ન થવું હોય તેનું ‘જાણું’ ચિત્ર આપણે કદીપી ન રચવું. પણ જેવું આપણને જોઈએ હોય અને જેવું આપણે થવું હોય તેનું જ અન તેવુંજ ચિત્ર કદપી સદાએ ચિતરવું.

મનમાં, શરીરમાં, અને આપણી બહાર જે પ્રકારનું આપણે જોવું હોય તેવીજ છાપનું જ્ઞાન, અને ત પ્રમાણે આપણને જોવાની ઇચ્છા ન હોય તે છાપને મનમાં પડતી અટકાવવાનું આપણે અવશ્ય રીતજો જોઈએ. એ આપણે રોગના વિચારો કર્યા કરીએ રોગને જોવા કર્યા કરીએ, અથવા રોગ II બીક રાખ્યા કરીએ તો રોગનાજ આપણા મનમાં છાપ પાડીએ છીએ. આ છાપ રોગના વિચારો પેદા કરી આપણા શરીરમાં ધીમે ધીમે તેવીજ અસર કરે છે અને આવા વિચારોની અસર જ્યાં સુધી આપણા મનમાં રહે છે, ત્યાં સુધી અનેક ઉપાયો કર્યા છતાં પણ આપણા રોગ મટતો નથી. પણ આ હવાથી આપણા રોગ મટશેજ, એવી ગારમા જ્યારે આપણે થાય છે, અગર કોષ્ય તળીબ આવી આપણા પ્રકટાવે છે, ત્યારેજ

જાણે એવા સમજવા નહિ. કારણ કે તેની સંખ્યા ઘણી થોડી છે. એક ઉત્પાદનમાં એટલે મા અથવા બાપમાં રહેલી માંદગીની અવસ્થા (Hereditry) છોકરામાં ઉતરે છે; અને એમાં હોવાથી જરૂર તે પ્રાપ્ત થાય છે. આ નિયમમાં મુદ્દલ અપવાદ નથી. એમ છે તો એકજ લોહીમાંના અને માંદગીનું તેમાં એકજ મૂળ હોય તો તે છોકરામાં થયા સિવાય રહેનાર નથી. વંશપરંપરા ચાલ્યે આવતો જે રોગનો પ્રવાહ લોહીનો એટલા સમાવેશથી પોતાની હક ઉપર આવે છે. વળી કાકાનાં છોકરામાં, મામા પુકનાં છોકરામાં, વિવાહ થયાથી પણ તેવુંજ ફળ ઉત્પન્ન થાય છે; અને રોગ તેમના મામા-પામાં હોય છે તે રોગ તિવ્રતાને પામે છે, તેથી નવી નવી વિદ્યત અવસ્થા ઉત્પન્ન થાય છે, અથવા તેમાં કંઈ વિશેષ રોગ ઉત્પન્ન થાય છે.

વળી વંશમાં સારાં છોકરા ઉત્પન્ન કરવા માટે દરેક સ્ત્રીએ રક્ત-સ્વચ્છતાની વેળાએ આનંદમાં રહેવું જોઈએ તેમજ રૂતુ બંધ થયા પછી ધનિષ્ઠ સેવનની વેળાએ સ્ત્રી-પુરૂષે શાન્ત, પ્રેમ, અને પોતાના બધા ભુક્ષા સમાવીને રહેવું જોઈએ તેમાં ફરક પડવાથી પ્રજા ઉપર પણ તેવીજ અસર થાય છે.

કેટલાએક ધારે છે કે:—ગર્ભાવસ્થામાં ગર્ભવંતીને વધારે ખોરાક જોઈએ, અને તેનું કારણ એ બતાવે છે કે, ગર્ભાવસ્થામાં ગર્ભને ઉછેરવામાં તેથી મહદ મળે, પણ આ મોટી ભુલ છે. એ પ્રમાણે સમજીને વધારે ખોરાક લેવાથી તેની તન્દુરસ્તીમાં હાનિ પડે છે. ખરી રીતે જોતાં ખોરાક નિયમિત, અને પૌષ્ટિક આપવો જોઈએ. અગત્ય ખોરાક કિંવા માટી, ચાક, ધત્યાદિ ખાવાની કેટલીક સ્ત્રીએને હવ્થા થાય છે. તેનો ત્યાગ કરવો, અને એથી ગર્ભની તન્દુરસ્તીમાં અને ઉછેરવામાં, અને શાન્તીમાં સુકશાન થાય છે. ડૉ. રેવિસ લખે છે કે:—એક સ્ત્રીને સાત બાળકો હતાં અને તે સ્ત્રીને દરેક ગર્ભની સમયે અને ગર્ભાવસ્થામાં ચોક ખાવાની ટેવ હતી અને તેથી તેણીને જેટલાં સંતાન જનરમાં તે બધાંના પેટ બહુજ ખરાબ હતાં, અને ૫-૭ દિવસ સુધી ઝાડો ન આવતો.

ગર્ભવંતી સ્ત્રી ખાવાનું પચે અને ઝાડો સાફ આવે તેટલા માટે ખુદી હવામાં હરવું ફરવું. ધરના કામકાજ કરવાં કારણ કે તેથી એક ઉત્તમ ઠંડુરત મળે છે—તેમજ મન ઉપર કોઈ પણ જાતના ખરાબ સંસ્કાર પડવા નો અને ફીકર થવાનો વખત પણ જુદું જોઈએ. જ્યાં જ્યાં આગળ જવાથી ગુસ્સો પેદા થાય, દિલગીર થાય, અને જ્યાં મોટે સાહે આરડી આરડીને ગીત ગવાતાં હોય, કોઈ મરણ પ્રસંગે વિલાપથી રોવાં હોય, લગ્નની મોટી ધામધુમ હોય, એવાં સ્થળે જવું એ ગર્ભવંતીને હિતકર નથી. વળી રાત્રે ઉભાગરા કરવા નહિ તેમજ દિવસે ઉંઘણીને પંદે ઉંઘવું નહિ.

ગર્ભવંતી સ્ત્રીએ સુસાફરી કરવાથી પણ ઘણાં માઠાં પરિણામ અમળ્યાં પડે છે. ફરની સુસાફરીથી વાહનના હલસેલાથી ગર્ભને ઘણી કષ્ટ થાય છે. વળી ગર્ભવંતી સ્ત્રીએ હક ઉપરાંત આરામ ન લેવો જોઈએ, અને આજસુ પણ ન બેસી રહેવું જોઈએ, તેમજ હક ઉપરાંત કંઈક કે મહેનત પણ ન કરવી જોઈએ. શોભાને માટે વાંગ વજ જેવાં કે, ચોળી, પેટી, કમખાં, પેશવાજ પોશાકો વગેરે પહેરવાં ન જોઈએ; કારણ કે છાતી, પેટ, પાંસળાં વગેરે વાંગ કપડાંથી દબાય છે અને તેથી ગર્ભની વૃદ્ધિમાં હાનિ પડે છે.

ગર્ભસ્ત્રીના મનની અવસ્થા ગર્ભ સાથે મોટો સંબંધ રાખે છે. સ્ત્રીના મનની અવસ્થા તેણીના ગર્ભ માંહેના બાળકનાં શરીર ઉપર અસર કરે છે એટલુંજ નહિ પણ સ્ત્રીના શરીરમાંના વિચારમાં આવેલી ખામીથી ગર્ભમાંના બાળકના શરીરમાં પણ ખામી રહી જાય છે.

એટલે જાણક તેની માતાના વિચાર પ્રમાણે એકમાત્ર વાતનાં થાય છે સ્ત્રીના શાન્તપણાને અને ખુશહીને લઈને ગર્ભવંતીને પોતાને લઈ તેણીના ગર્ભ માંહેનાં બાળકને સુખશાન્તી અને સારી તન્દુરસ્ત રહે છે હવે જો કોઈ એવો બનાવ અને કે ગર્ભવંતીને કોઈ દુઃખની અવસ્થા અથવા બગથી, બુસ્સો પેદા થાય તો તેના શરીર ઉપર તુરંત અસર થાય છે. જેમ કે તે ચમકી ઉઠે છે, ખેંચ આવે છે, લોહી તુટી પડે છે કદાચ ગર્ભપાત થાય છે, ધત્યાદિ આપણે જોઈએ છીએ. વળી આ ઉપરથી એમ સમજવું કે:—ગર્ભવંતી પોતાના મગજ અને હૃદય ઉપર થતી અસરોથી દુર રહેવા પ્રયત્ન કરવા જોઈએ તેણે પોતાનો મિજાજ ખુશ રાખવો, બળાપો ન રાખવો. અને તેથી પોતાની તથા ગર્ભની તન્દુરસ્તીમાં ઘણો વધારો થશે.

સારી પ્રજા ઉત્પન્ન કરવા માટે ગર્ભવંતીએ ગર્ભાવસ્થા મહાન પુરૂષના જીવનચરિત્રો વાંચવાં, તેમના ઉત્તમ દૃષ્ટાન્તો, ધર્મ સંબંધી ચર્ચા, વિદ્યાનું અભ્યુશીલ, સારો સ્વભાવ, અને સુંદર વસ્તુઓ જોવાનો અભ્યાસ રાખવો; તેમજ જાતજાતના દેખાવો જોઈને મનને પવિત્ર તેમજ ઉલ્લાસમય રાખવો, સુંદર ગાયનો, રસિક નાટકો, કાવ્યો ધત્યાદિનો શોખ રાખવો, તેની સાથે કંઈ પણ કોષ, લોભ, મત્સર્ય, વગેરે રિપુનો આવેશ ન થવા દેવો આપ જો બરાબર રીતે પોતાની તન્દુરસ્તી તેમજ મગજ અને મનની અવસ્થા ઉત્તમ રીતે સાચવી રાખવામાં આવે તો જરૂર પ્રજા સારી ઉત્પન્ન થવા સંભવ છે.

સૂચના શાસ્ત્ર.

Suggestive Therapautie.

લેખક:—ધરમાઈલ જમાલ બેલીમ.

શબ્દો અથવા હાવભાવથી સામાવાળા માણસના અતઃકરણમાં જે અર્થ આપણે દૃઢપણે ઠાસવીએ તેનું નામ સૂચનાશક્તિ છે. Suggestion અને એ સૂચનાની નિરંતર સારી અથવા નકારી અસર થયાજ કરે છે. પરંતુ તેમાં રહેલા અદ્ભૂત સામર્થ્યનો આપણે કવચિત્તજ વિચાર કરીએ છીએ.

આવી સૂચનાનો ઉપયોગ કરતાં આવડવો એ એક મોટી કળા છે. અને નિમમિત રીતે વિધિપૂર્વક જો આ કળાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે તો તેથી અત્યંત સંતોષ કારણ પરિણામ આવે છે. ગયેલું આરોગ્ય પાછું મેળવવામાં, અને મનનો વિકાસ કરવામાં તથા સહાયરણી થવામાં સૂચના (ઘોતન) અત્યંત ઉપયોગી થઈ પડે છે. એટલુંજ નહિ પણ પ્રેમનું અને મિત્રતાનું સંરક્ષણ કરવામાં તથા તેમને પ્રાપ્ત કરવામાં પણ તેવુંજ ઉપયોગી હોય છે. એક વરણી આ સૂચના શાસ્ત્રનો સફળપયોગ જેમ આત્મચિકિત્સક લોકને પ્રકટાવે છે તેમ બીજી વરણી તેનો દુરુપયોગ નહિ ખારેલી હાનિ ઉત્પન્ન કરે છે.

અરીયુ ખાવાથી અને ચા પીવાથી હાનિ થાય છે, એવું આ પણે બાણતા હોઈએ; પણ કોઈ વખતે આપણને દસ્ત સાફ ન થયે અગર એક કરતાં વધુ થયા એટલામાં આપણને કોઈ કહેશે કે જરા ગરમા ગરમ— આ પી લેશે તો હમણા બખળીને ઝાડો ખુશાલથી આવી જશે, અગર જો એક કરતાં વધુ અકા થયા હોય અને કોઈ કહેશે કે જરા અરીયુની કાંકરી લઈ લેશે તો. વરણી એકી જશે, આ સૂચના આપણા મનમાં પેસે છે, અને આપણે તેનો સ્વિકાર કરીએ છીએ. અને જે ચીજ ન લેવાની આપણે માન્ય

જિન્દગીમાં જિંદગી ક્યાં રે લખ્યું છે કે:—એક દર્પનમાં મુજબ રીતે જીવતાં હતાં. તેઓને જીવનમાં કંઈક પડેલું. ખીજો, અને એથી છેકરો શાન્ત થઈ જઈ આવે હતા; અને ત્રીજો છેકરો મૂખ તથા મહેસો હતો. એક કહે છે તેનો બાપ તેની ઉત્પત્તિ વખતે દારૂ પીને છાકટો થયો હતો.

૩. ફાઉન્ટેન કહે છે કે:—એક એક યુરોપીયન પોતાની જાતની દાસી ઉપર આસક્ત થઈ કામમાં બળ્યો હતો, પણ પેલી દાસી પાકેલામનની હોવાથી તેણીએ તેવી હલકી માગણી સ્વીકારવા ધનકાર કર્યો, ફરી પેલા માણસે એક વખતે પેલી દાસીને બહુ સમજાવી અને તેનો કામ બિહાર ઉકેરવા ઘણા નીચ દેખાવો ક્રીધા પણ દાસી પવિત્ર મનની જેથી તેણી ડગી નહિ. પેલો માણસ હવે ઉપશાન્ત કામમાં થઈ ગયો, અને ઘેર જઈને પોતાની જાતની સંગત ફરી કામમાં શાન્ત કર્યો, આ વખતે તેને ગર્ભ રહ્યો અને એક છોકરી અવતરી. તે છોકરી રૂપે રે પેલી દાસીની જેવીજ હતી, અવધવ પણ દાસીનીજ મળતાં હતાં, કાંઈ અભણ્યા દાસીનીજ આ છોકરીની માતા તરીકે એ જાણતા હતા. આમ થવાનું કારણ એજ હતું કે—પેલા કામી પુરુષના હૃદયના અને મગજ ઉપર પેલી દાસીના સુવર્ણની મજબુત છાપ પડી હતી.

આર્લિસ બેનપોર્ટ ની વડાઇની હિમ્મત અને તેની જીનો કુધારલાહ વધારે પ્રબળ હતાં એક યુદ્ધની આગલી રાત્રે શત્રુઓની સામે તે પત્ની કેવળ એ પગલાં છેટે રહેલા તથામાં નેપોલિયનની ઉત્પત્તિ થઈ હતી આ કારણથી તેણે એક વેળાએ કહ્યું હતું કે:—“હું વિશેષ અવસ્થાનો પુત્ર છું. Joseph Cooks Heredity નામક ગ્રંથ ના પાને ૧૬૭ મે લખ્યું છે કે:—

It is said that the matter of Nepolean read Plutarch's Lives and Heracles literature and that her moods of mind were transfered to her son. (અર્થ) “એવું કહેવાય છે કે:—નેપોલિયનની માતા યુનાન દેશના વંશજાએલા વિદ્વાન પ્લુટાર્કસ જેણે નાંમાંકિત માણસોની જીવનની પ્રાથમિક અહેવાલો લખ્યા છે; તેની ચોપડી, અને બહાદુરી ભરેલાં કાવ્યોનું સહિત્ય હંમેશા વખતે વાંચતી હતી જેવી અસર છોકરા ઉપર થઈ”

એક ગર્ભવંતી સ્ત્રી ઉપર એક વખતે એક વાંદરું કુદી પડ્યું હતું આ વાંદરાથી પેલી સ્ત્રીએ ઘણીજ ધારની ખાધી હતી; ત્યાર બાદ તેને એક બાળક અવતર્યું તે કેટલેક અંશે વાંદરાના અવયવને મળ્યું હતું.

એક હોસ્પિટલમાં ડોક્ટરે મૂર્તિ સમાન સુંદર બચ્ચું જન્મેલું જોયું હતું. વપાસ કરતાં જણાવ્યું કે:—તેની માતા સામે હોસ્પિટલમાં એક મોટું સુંદર ચિત્ર હતું તેને હંમેશાં યુવ બાળમૂર્તિ જોતી અને પ્રાકટી હતી.

એક સમૂહ સ્ત્રીએ પોતાના ઘણાં એક આંગળું કપાઈ જવાં જોયું, અને તેની મન ઉપર તેની એટલી તો અસર થઈ હતી કે તેણીને બચ્ચું જન્મ્યું તેનું પણ એક આંગળું પૂરું પડેલું હતું.

એક ગર્ભવંતી સ્ત્રી એક દરદીની આજ્ઞાકર કરતી હતી આ આજ્ઞાકર તેણીને એક બચ્ચું જન્મ્યું તે પણ આજેકુબ પેલા દરદીના જેવુંજ રાખી હતું. ત્યાર પહેલાંના અને પછીના દરેક બચ્ચું સુંદર અને તન્દુરસ્ત હતાં.

એક વડાજી આંખમારે પોતાના પહેલાં છોકરાની કાઠીવસ્ત્રાને કપડાં પોશીને પોતે પોતાના કામકામ માટે બહાર નીકળ્યાં

અને તે બેટલા સુધી કે તેણી ખૂબ યાદથી સુસ્ત થઈ બેઠી હતી. જોઈ તેને છોકરા થયો તે પણ દુબળો, ક્ષિકા ચહેવાનો, સુંકળ ગમેલો અને ઘેંઘા જેવો હતો. ત્યાર બાદના બધા પુરતન્દુરસ્ત હતાં.

એક સો ચાલીશ વર્ષની ઉમરે ગર્ભ ઉપર માના વિચારોની શક્તિ અજમાવવાને માટે પોતાને પાંચમીવારના ગર્ભ પ્રસવની પહેલાં કેટલાક મહિના સુધી તેણે વિદ્યા ગ્રંથોમાં મન લગાવ્યું. સાહિત્ય તથા જ્ઞાનના ભાષણો સાંભળવામાં અને યુક્તિ તથા વિચાર શક્તિના ઉદ્વિપક ગ્રંથ વાંચવામાં પોતાનો ઘણો વખત ગાળ્યો હતો. અને પછી તે ગર્ભમાંથી જે બાળક જન્મ્યો હતો તે માની ઉમરમાંજ એટલો જ્ઞાન તથા બુદ્ધિપ્રકાશ કરતો કે તેના ખીજા મોટા ભાઈઓ કરતાં શ્રેષ્ઠ જણાતો હતો.

મિસીસ પેન્ટેલેન એ એક પુસ્તકમાં લખ્યું છે કે:—એક ગર્ભવંતી સો પોતાની ન્હાની બહેનના લંગડા સ્વમીની પિંજે બાંધીને તમાસો કરતી હતી, કેટલેક મહિને તેણીને છોકરું અવતર્યું તેનો એક પગ ખોટો થયો હતો અને તે બરાબર તેના માસા જેવાજ લંગડો થયો હતો.

સેન્ટ્રાલિસ નગરમાં એક સો બાડાનાં ઘરમાં રહેતી હતી અને તે સગર્ભા હતી. તેને દરેક પોતાના એરડામાં અંકલાં કેટલાક કલાક બેસી રહેતું પડતું, તેની પાડોશીએ એક ગરબ મહેલાણી હતી. તેને ગાતાં વગાડતાં સાડા આવરતું હતું. તેથી તે દરેક પોતાની ઓરડીમાં બેસીને ગાતી વગાડતી હતી; તે સાંભળી પેલી ગર્ભવંતી સો ઘણી ખુશી થતી હતી પણ આસપાસમાં ખીજા રહેવાવાળાં આથી કંટાળી પેલી ગાવાવાળી જીને તે મકાનમાંથી કાઢી મૂકવા ઘરઘણીને અરજ કરી પણ તે ગર્ભવંતી સો તેણી સાથે સ મીઠાઈ નહિ, બોડા મહીના પછી તેણીને એક કન્યા પ્રાપ્ત થઈ. અને તે સ સાત વર્ષની ઉમરમાં સારી રીતે ગાતાં વગાડતાં શીખીને ઘણીજ હુશિયાર થઈ હતી.

ઉપલા દાખલાઓથી સિદ્ધ કરી શકાય છે કે:—ગર્ભની વેળાએ અને ગર્ભવસ્થામાં જેવો માતૃપિતાનો સ્વભાવ હોય છે. તેમાંજ બાળકો ઉત્પન્ન થાય છે. ગર્ભમાંજ વેળાએ માતૃપિતાની દેહિક અને માનસિક અવસ્થા પ્રમાણે પ્રબળી અવસ્થાનો મૂળ પાવો છે. એટલા માટે, બાળિકા માતા, અને વૃદ્ધ પિતાના છોકરાં દુર્બળ અને અબુદ્ધનશીલ થાય છે. વૃદ્ધ પિતાના છોકરાં ઘણું કરીને દુર્બળ અને સ્નાયવ પાતુવાળાં થાય છે, પણ પિતાના જેવી બુદ્ધિ, અને જ્ઞાનવાન થતાં નથી. અને આખરે માયાની અને સ્નાયુમંડળની પિડાથી હેરાન થાય છે. આકટન બહુ દર્શનથી આ સિદ્ધાન્તમાં આવેલો છે, કે વૃદ્ધનાં છોકરાંની જીવનશા ઘોડી છે. જોએળી બાળકો વસ્થા દુષિત છે નવચોવન દુર્બળ, અને કામ તત્પર હોય છે.

૩. સમ્પ્રદાય અર્થુને પોતાના “વિવાહવિજ્ઞાન” નામક ગ્રંથમાં લખ્યું છે કે:—પાસેના સંબંધનાં સમાચારોમાં અને એક લોકોની વિવાહ સમાધી પિંડરોગાવસ્થા, તથા કદે થાય, અવધવ નાના સંવા, તથા શરીર અને મનની ક્ષીણતાનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે. આ વાત નિઃસંશય છે.

આ વિષય ઉપર લેબરેટમાં તા. ૧૧-૩-૭૫ માં એક લેખ આવ્યો હતો કે:—આવા સંબંધથી બળે ત્રણ ત્રણ અને ચઢ્યારે છોકરાંઓ બહેરાં અને મૂગાં જન્મ્યાં છે, આવી રીતે ૫૦૦) અગ્રેય વિવાહમાંથી ઉત્કટે વિવાહથી થયેલાં છોકરાં કેંઈને કેંઈ પેડાપ વિવામાં આવ્યાં હતાં, કેંઈકો વધેથી આવે. ચાલ ચાલતો હોવાથી તેના બરાબર દ્રઢાંત કદાચ નેજરે પડતાં નથી, એવા પણ ઉદાહરણો એવામાં આવશે પણ તે ઉપર કદા પ્રમાણેના અનુભવમાં બંધક

હીરા ઝવેરાત અને જવેલરી ખરીદવાનું ખાત્રી ભર્યું ઠેકાણું.

કે જ્યાં દરેક કોમને ખરના દાગીનાનો
મોટો જથ્થો તૈયાર હોય છે.

ઝવેરી છગનલાલ
મનસુખલાલની કું.

કાલબાદેવી રોડ ઉપરના નવા શો રૂમમાં

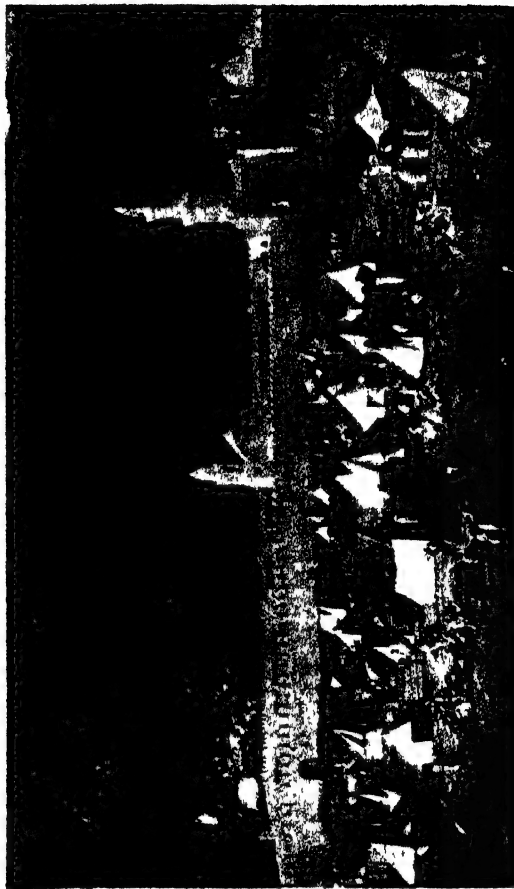
જન્મવલ મોઅલ્લામાં હજરત બીબી ખદીજવલ કુબરા (રહી) ના રોઝા શરીફ

જન્મવલ બકીઆ અને મઝારે એહલેબેત

જબલ આરફાતના મેદાનમાં ખુતબો પઢતી વખતનો દેખાવ

મરજુદે હનીફ, મીના બનાર કેમપ.

માતૃપિતાની માનસિક અને દૈહિક અવસ્થાનો ગર્ભ ઉપર થતી અસર.

લેખક:—ઈરમાર્લ જમાલ બેલીમ.

આ દુનિયામાં માણસ માત્રમાં જુદાપણું જોવામાં આવે છે. કેાઇ બળવાન તો કેાઇ દુર્બળ, કેાઇ ખુબસૂરત તો કેાઇ બદસૂરત, કેાઇ રોગી તો કેાઇ નીરોગી, આવી રીતે જુદા જુદા માણસો જુદા જુદા રૂપથી દેહ ધારણ કરીને જન્મે છે કેાઇ અંગદીન તો કેાઇ નિકલેન્દ્રિય, અથવા ઈન્દ્રિય વિશેષ શૂન્ય છે કેાઇ પાંગળાં, કેાઇ ખરેખર, અથવા જીવ વિનાના છે; કેાઇ આખે આછું જીવે છે કેાઇ રંગ વિશેષને સમજી શકતા નથી. આવી શરીરની સ્થિતિલેહ મનુષ્ય મંડળમાં જોવામાં આવે છે. ત્યારે માનસિક શક્તિલેહ પણ જણાય તેમાં અસર શું?

જીવ પોતાના જેવા જીવ ઉત્પન્ન કરે છે. આ કુદરતના નિયમની ક્રિયા જોતાં આપણે આવો વિચાર ઠસી ગયો છે કે:—કેાઇ ગર્ભવંતા પ્રાણીને જોતાંજ આપણે તેના ગર્ભમાંના જીવનું અવયવ તથા પ્રકૃતિ નક્કી કરી શકીએ છીએ. આ નિયમ ધણીજ હલકી જાતની વનસ્પતિથી લઈને સર્વથી ગ્રંથ મનુષ્ય સુધી પ્રસરેલા છે. કેાઇ રસાળ આંગળાના ઝાડને ફાલ આવ્યાથી તેનાથી કેરીની આશા રખાય છે, પણ કદાપી કેાજાંની આશા રાખી શકાતી નથી. તેમ હાથજીના ગર્ભમાંથી હાથીનાં અને થોડાં નાં ગર્ભમાંથી થોડાનાં બચ્ચાંની આશા રાખીએ છીએ, અને તે આશા કદી પણ ફેલકટ થતી નથી. જીવ-જાતિ તથા જીવની પંક્તિ ઓડીને જ્યારે જીવવાળાં માણસને વિચાર કરીએ છીએ ત્યારે પણ આ નિયમને સંપૂર્ણ રીતે વ્યાપેલા જોઈએ છીએ.

જીવ જોણીમાં જોવામાં આવે છે કે:—માતૃપિતાની જીવનશક્તિ પ્રજામાં સંચારીત થાય છે. આણું તો સઘળા ઠણુલ કરશે. કે ગર્ભાધાન વેળાએ માતૃપિતાની દૈહિક અને માનસિક અવસ્થાના પ્રભાવે ભવિષ્યમાં ઉત્પન્ન થનાર જોલાહની દૈહિક અને માનસિક અવસ્થાનો મુખ પાચે છે. આ ઉપરથીજ સિદ્ધ થશે કે ઓકરા સારાનરસા થવાં એ માળાપની પ્રકૃતિ ઉપર આધાર રાખે છે. માતાના શરીર તથા મનથી જે દેહ અને મન બને છે અને જે રકતથી પુષ્ટ થાય છે તેઓ આવાના સ્વભાવ ચરિત્રના ભાગીદાર થાય નહિ એ કદીબી માની શકાતું નથી. ગર્ભસંચાર થવાની સાથે માળાપ પોતાના શરીર મનની સર્વ અવસ્થાનો વધારે આછો ભાગ પ્રજાને આપે છેજ.

“ડૉ. જેલ્ટને” પોતાના “હેરીડિટરી જનિયમ” નામક ગ્રંથમાં લખ્યું છે કે, માળાપ ધાર્મિક હોવા છતાં પણ જે એક કણ પણ અંધાળ પ્રકૃતિ પ્રાપ્ત થાય તે તેઓની પ્રજા પણ ધર્મવાળી નહિ થવાં કેવળ અંધાળ પ્રકૃતિવાળી થાય છે; તેઓ પોતાના ચારિત્રના જોણી પોતાના કુટુંબના નામને દોષ લગાડે છે.

ગર્ભાવસ્થામાં સ્ત્રીઓના શરીરની તથા મનની અવસ્થામાં ફેરફાર થવાથી ઓકરામાં કુદરતી ફેરફાર થાય છે. એટલા માટે તે વેળા તેઓએ પોતાના શરીરને સારાં તથા સ્વચ્છ તથા અંતઃકરણ તથા નિરૂદ્ધ સખવાં જોઈએ. ડૉ. પાર્સિંગે આ વિષેનું એક ઉદાહરણ આપ્યું છે કે:—ફ્રેન્ચ રાજ્યની ઉચ્ચપાલિકાની લડ ઇમાં (ઇ. સ. ૧૮૬૬ થાં) લાડો શહેર ઉપર ઘેરા નાખાયો હતો. તે વખતના ઉપરા ઉપરી ભયંકર અવાજે આંધળાથી તે શહેરની સ્ત્રીઓને

ધમ્મોત્તર ત્રણ ઉપજાએ હને. આ બનાવ પછી કેટલીક સદતે તે શહેરમાં ફર ઓકરાં અવતર્યાં અને તેમાં ૨૬ જન્મતાંજ મરણ પામ્યાં. ૩૩ દશ મહિના સુધી કેાઇ કેાઇ રીતે બચીને મરી ગયાં. ૮૦૬ મહિને પાંચ વર્ષની ઉંમરે મરણ પામ્યાં, વળી જે ઓકરાં જન્મતી વેળાએ હાથપગના હાડકાં છુટાં તથા ભાંગી ગયેલાં. એવાં જણાંમાં હવાં; સ્ત્રીઓની ગર્ભાવસ્થામાં શરીર તથા મનની અવસ્થા પ્રમાણે ઓકરાંની પ્રકૃતિમાં ફરક પડે છે, આ ઉદાહરણ તેનું પ્રત્યક્ષ પ્રમાણવત્ સિદ્ધ થાય છે.

ઉત્પત્તિની વેળાએ જીવનબીજથી એકજ રીતની પ્રકૃતિ ઉત્પન્ન થાય છે, તે ઉત્પન્ન અવસ્થાથી અંધ ફેરફાર અને ઉત્તેજિત ન થવાથી કાયમ રહીને કાર્ય કરીને જીવની તથા મનની પ્રકૃતિના કાચા અવયવનું ઉત્પાદન કરે છે; પરંતુ જીવનબીજ ઉત્પત્તિથી લઈને પ્રસવકાળ સુધી ઉત્પાદિકા સ્ત્રીના ગર્ભમાં રહીને પોષિત થવાથી તેના શરીરનો, મનની, તથા નીતિની, અવસ્થા, અને કાર્ય, વિચાર, સુખ-દુઃખ વગેરે નાના પ્રકારે ઉત્તેજિત થઈને જુદા જુદા ફેરફાર થાય છે. એટલા માટે ઉત્પન્ન જીવની આકૃતિ, પ્રકૃતિ, તથા હેતુશિયારીનો આ અવસ્થાની દ્વારા ધણી વ્યાપક રીતથી નિર્ણય થાય છે. જે ગર્ભાવસ્થાના કેાઇ પણ બનાવથી ગર્ભાણું અતિ પ્રમાદ રીતે આકુશાએલી દીકામાં આવે અને પ્રસવ થયા પછી ઓકરાંની અવસ્થા પણ આ બનાવના જેવી જણાય તો આ મહાની ચિન્તાથી ઓકરાંમાં ફરક પડ્યો એ નિશ્ચય કરી શકાય છે. ગર્ભાધાન સમયે અને ગર્ભાવસ્થામાં જેવો માતૃપિતાનો સ્વભાવ હોય છે તેવાંજ બાળકો ઉત્પન્ન થાય છે.

ડૉ. જ્યોર્જ કુમ્બે પોતાના “હિલિઓલોજી” નામક ગ્રંથમાં લખે છે કે:—એક સ્ત્રીને ૧૭૨૭ માં એક ઓકરું ઉત્પન્ન થયું હતું તે ૭ વર્ષની ઉંમર સુધી કેાઇ પણ માણસે કે વસ્તુને જોણખનું ન હતું તેમજ ચીચીયારી પાડયા સિવાય મનનો ભાવ પ્રકાશી શકતું ન હતું. એક લરકરી ચિપાઈ એ ઓકરાનો બાપ હતો, અને તેના ગર્ભની ઉત્પત્તિની વેળા તેના મા અને બાપ બેઉ ફાડ પી ડીવાના બન્યાં હતાં.

એક કંપતિ જંગલમાં રહી ખેતીવાડીનું કામ કરવાં હતાં, કમન-શિબેવર્ષ નબળું થવાથી ફળકુલ ખાવા સિવાય તેઓને કંઈપણ ન મળતું. આવી હાલતમાં સ્ત્રીને ગર્ભ રહ્યો અને એક ઓકરો ઉત્પન્ન થયો તે શરીરે ફીક્કો, નબળો, નિરાશ દેખ વનો, અને બદહચરીથી પીકતો આવે હતો. અને જ્યારે બીજે વર્ષે તેઓ સુખી હાલતમાં હતાં તે વખતે તેઓને એક બીજો ઓકરો અવતર્યો તે પૂર તન્દુસ્ત તથા ખુબસૂરત હતો.

ડૉ. કેલોગ (Kellogg) એક હાખલો લખે છે કે:—રામ શહેરનો એક ન્યાયાધિશ ડી'ગ્લો, કદરૂપો, અને ખુપો હતો, તેને ત્યાં એક સંતાન પ્રાપ્ત થયું. અને તે પણ તેના બાપ જેવુંજ કદરૂપું હતું. જેથી તેના બાપને ભય ઉત્પન્ન થયો કે તેની આખી જોલાહ આ પ્રમાણે કદરૂપી થશે. આથી તે ડૉ. બી'મન ની સલાહ લેવા ગયો હતો કેાક્ટરે તેને સલાહ આપી કે બીધાના પાસે તારે જોજ પ્રજાએ અને બંને બાબુએ અકેક એમ ત્રણ મનદર પૂતલાં રાખવાં અને સંધિગ સમયે વારંવાર તેને નિહાળવાં, અને તે મુજબ તારી સ્ત્રીને પણ વર્તવા કહેવું. પેલા ન્યાયાધિશે એ મુજબ બાબુને આમ કરી થોડી મુદત પછી ફરીને તેને એક ઓકરો અવતર્યો અને તે—આજે હું પેલાં પૂતળાં સમાન ખુબ સૂરત હતો. જે કેાઇ મહેમાન તે ન્યાયાધિશેને ત્યાં આવતાં તેઓ પેલાં પૂતલાં ને બાળકની નજીબ માનતાં.

કાલીને મહેમાન છે, સુદૃઢી મારા દીલમાં આવણુ હતી કે હજુરની ફાવમાં—જેહરા (૨) ની દરખાસ્ત કહે પંરતુ શમ અને રક્ષ નોહતી આવતી.

કરમ હાથન મરા ગુસ્તાખ કરેહા,
વગરના કે મીભલે ગુસ્તાખ ગુદ.

* * *

હજુરત મોહમદ (સ) હોંટામાં હસ્યા ને અલીને જોલાવી પોતાની પાસે જોલાડયા ને જોલાડા કે મતલબ તો મારા સમજવામાં આવી પશુ તમારી પાસે નીકાહની માટે કેટલી પુંછ છે? હજુરતની આ વાણીથી અલી (ક) હામારી ને હસવના લીધે બધી હાલત બદલાઈ ગઈ ને અહળ સાથે જોલાડા કે હજુરની મહેરબાની ને સફલત પુંછ મારી પાસે શું કમ છે કે તે પુંછની મને જરૂર પડે. કારણ કે તે નામ થનાર પુંછ છે. ખીણું મારી પાસે જે જે છે તે આપથી છુપું નથી. એક વલવાર, એક ઊંટ અને એક જરરા (ખખતર) શીવાય મારી પાસે શું છે, પરંતુ હું આપનો ગુલામ છું અને તેમજ પાદશાહત કરવાં પશુ વધારે મરવખાવાજો હું પોતાને જણું છું.

* * *

હજુરત રસુલે ખુદાએ ફરમાવ્યું કે તરવારને ઊંટ તો કામના છે પશુ જરરા વગર અલાવી શકાય માટે તેને વેચી નાખો ત્યારે અલી જોલાડા કે તેની કીમત ઘણીજ ઓછી છે. ચારસો દીરમની પશુ નહિ હોય. (એક દીરમની કીમત) ખખતરને વેચવાથી ૪૮૦ દીરમ આવી. જનાબ ઉસ્માન (૨) લઈ લીધા. જાહ ઉસ્માન (૨) કીધું કે આ ખખતર મેં પૈસા આપી લીધો છે. તેનો હું માલિક છું, તેનો ગમે તે ઉપયોગ કરું. માટે હું તમોનેજ પાછો આપું છું. હુંકમાં તે ખખતર તથા નાણાં લઈ હજુરત મોહમદ (સ) ની ખીદમતમાં હાજર થયા. ને સર્વે વારકાત ત્યાં કહી.

* * *

ચારસો મીશકાળના મહેરના એવજમાં બન્ને નરરત્નો જોવામાં આવ્યા.

* * *

હજુરત ફાતમા (૨) ને નીચે મુજબ વસ્તુઓ આપવામાં આવી હતી. (૧) પાંચશબ્દ મીશરનાં લુગડાંનું કે જેમાં ઉન હતું. (૨) એક ફરશ સ્વરમી, (૩) જે તકીયા કે એકમાં ઉન અને બીજામાં ખજુરની કુટેલી છાલ હતી, (૪) એક ચાહર રેશમી, (૫) જે માટીના વાસણ પાણીના માટે, (૬) જે ચાકરો, (૭) જે બાબુજાં, (૮) એક નાન્દા ચાહર, (૯) ચાકી, (૧૦) મચક, (૧૧) ખાલો, (૧૨) પલંગ, (૧૩) બનમાજ મુસ્લો—વગેરે આપ્યું હતું.

* * *

આ વખતે હજુરતઅલીની ઉમર એકવીસ વર્ષની અને બીબી ફાતમા (૨) ની ૫૬૨ વર્ષ ને પાંચ માસની હતી.

* * *

આ લેખ લખાણની બીકથી દુઝાવી નાંખ્યો છે. જ્યાં જ્યાં દુપર્ક કરવામાં આવ્યાં છે, ત્યાં ત્યાં વારકાત મુકી દેવામાં આવી છે. હું હજુરત ફાતમા (૨) ની સર્વે વારકાત ઇસ્લામમાં આવવા વિચાર કરાવું છું. ઇસ્લામના અધિપતિ સાહેબ પોતાની આબરશકવાને લઈ મસિકમાં છાપી આપ સાહેબોની આગળ મુકશે એવી મારી મિનતી છે. એજ

“ઇમામશાહ એલ. બાનવા.”

હમારી ચીઝ.

ઇલાહી આમ હુંતાવા અમોને તેં કર્યાં પેહા ?
ઇલાહી આમ હુંતાવા અમોને તેં કર્યાં પેહા ?
ઇલાહી આમ રખડાવા અમોને તેં કર્યાં પેહા ?
ઇલાહી ખસ્ત: દિલ કરવા અમોને તેં કર્યાં પેહા ?

હમારી ચીઝ એકેએકપર તલથી રહી દુન્ધા,
હમારી ચીઝ એકેએકપર દૃષ્ટિ ખુરી દુન્ધા;
હમારી ચીઝ સર્વેને ખટકતી ખાશની પેહ,
હમારી ચીઝ છે આહા ! ખલકનાં ખાઉની હેઠે.

ખરીદી છે હમોએ ખુનના બહલા હમારામાં,
ખરીદી છે હમોએ બનના બહલા હમારામાં;
ખરીદી છે હમોએ માલના બહલા હમારામાં,
ખરીદી છે અલીએ પ્રાણના બહલા હમારામાં.

ન ગણના બાળબચ્ચાંની હમારાએ હમે કીધી !
ન ગણના વૃદ્ધ માબાપો હમારાની હમે કીધી !
ન ગણના માલોદોલત પશુ હમારાની હમે કીધી !
ન ગણના બાળ જીવન પશુ હમારાની હમે કીધી !

કહી જંગલ, કહી મંગલ, કહી ફરિયા સપાટીપર,
કહી ચેહરા, કહી ખીણો, કહી ઉંચા પહાડોપર.
કહી ખેખર, હિમાલયમાં, કહી અરબી સમુદરમાં,
કહી મસ્જદ નમાઝોમાં, નમાઝો જગે મથકમાં.

કહી બૂખ્યા, કહી તરસ્યા, કહી ફીક તણા કિનો,
કહી કરમલ, કહી સહડી,અમી નાંગી વણા કિનો.
કહી હેરાં પરેશાની, કહી રંભે તણા કિનો,
કહી વસો: કહી તૂટાં, કહી ફાટાં તણા કિનો.

કહી ઠંડી. કહી ગરમી, કહી વર્ષા તણા કિનો,
કહી તાઉનના કિનો વખાના ને કહી કિનો.
કહી ચાક્યા, કહી પાક્યા, કહી બીમારિના કિનો,
કહી દારૂ દવા મળતી કહી બેઆબનાં કિનો.

મળી આ ચીઝ કીમતથી મફતમાં આમ ભયે છે !!
મળી આ ચીઝ મહેનતથી મફતમાં આમ ભયે છે !!
મળેલી ખુન બહલામાં મફતમાં આમ ભયે છે !!
મળેલી પૂર્વ બહલામાં મફતમાં આમ ભય છે !!

ખલક પેહા કુનંદા આમ ભેવું ઠીક લાગે છે ?
ખલકના પાળનારા આમ ચાવું ઠીક લાગે છે ?
ખલકમાં ગેરધન્ધાદો થવામાં ઠીક લાગે છે ?
ખલકમાં ગુસ્સા ગેરફલત થવામાં ઠીક લાગે છે ?

ખુદા યા રહેમકર ઉરદાસપર એ રહેમ કરનારા !
ખુદા યા મહેરકર ઇસ્લામપર એ મહેર કરનારા !
ખુદા યા ખેર કર ઇસ્લામપર એખિર કરનારા !
ખુદા યા ફઝલ કર ઇસ્લામ પર એ ફઝલ કરનારા !

હિફાવત કોલ દેનારા ! હિફાવત તુ હવે કરવો !
અરે ઇન્સાફ દેનારા ! હવે ઇન્સાફ તુ કરવો !
અને એ રહેમ કરનારા ! હવે તો રહેમ તુ કરવો !
“કુતુબ” અંતરવણી આશિશ પલકમાં તું મુકી લેવો !

“કુતુબ”

મને તો હવે જમાનો વહી ગયો, શતો વીતી ગઈ. હવે સ્થામ રની વાંસળીનો અવાજ સંભળાતો નથી. જંગલના હરણ, બગીચાના મોર, આંખાની ડાળપરની કોયલ બધા તે પ્યારી તથા સુરિલી વાજ સંભળવા ઉત્સુક બની રહ્યાં છે જેની કૂક ઠાળબમાં હૂંક પેઠા । ટે છે.

વર્ષાઋતુ આવી પહોંચી, કાળી ઘટાઓને વિસ્તાર થયો અને ધુ ઠંડેયાની વાંસળીને ખેંચી. કોઈ ચતુર સખિ—સાહેલી એવી મી જે સ્થામ સુંદરને સંદેશો પહોંચાડે, આ સુહાના (રમ્ય) વનમાં લાગી લાવે. પ્રેમસ્વરૂપ મૂર્તિ કાનોમાં મુદ્રા નાંખે વાંસળી લઇને કે અને સુંદર વનમાં 'નકુખતો ફીલે મરૂં હી'નો જલ્લો બહાર થાય; મ કે સ્થામની મુરલી સંભળવા મન તલપી રહ્યું છે. રણસંભ્રમના પૂલક અમારા હિલ્લો મોહનની વાંસળી આગળ કાંઈજ હિસાબમાં થી. કાશ—પુઠા કરે તે ફરીથી વાગે અને ફરી ઘેરેઘેર હુહાઈ મથે.

અહાહા! જુઓ તે સ્થામસુંદર વનમાંથી મોરલી લઇ નીકળ્યો, । અમારો સેનાપતિ તીરકામકું લઇ મેઢાનમાં નમૂદાર થયો છે.

હવે ટુંક સમયમાંજ મુરલી વાગશે અને નેનની વાહળી વરસશે, હીનાળાં સૂકાઇ ગયાં હતાં, ગંગા-જમના તરસી હતી, ઘટ (શરિર) ॥ સિર્ષ સૂન્ય થઇ ગયાં હતાં, કઠિતનો કાળ પડ્યો હતો, સત્યના ખો જાળ વળગી હતી; હવે હરની આમહ આમહ (આગમન) છે— જે હરની આમહ આમહ છે, સંસારના કાલા આવે છે, હરનો ઝંડો ॥ વે છે. વાંસળી મૂંડી સૂર છે આ અને પુસ્તકની મસ્તૂર (પૂર્વોક્ત) ॥ આ.

બહરૂદીન બદ્ર. નિઝામી.

હજરતઅલી સાથે સૈયદ તુજજેહરા સાથેનો સંબંધ.

રસૂલ મોહમદ (સ) મક્કા મુદી મદીને આવીને રહેવા લાગ્યા હતા; હવે બીજી કાવમાં—સૈયદ તુજજેહરા ઉપર લાયક થઇ ગયા હતા. અરબના સરહ રો તેમની સાથે પોતાના સંબંધ થાય તો સાફ ને તેમાં આખરૂં હરેક જણ માનતો હતો. અને તેમ માનવામાં આવે તે સ્વાભાવીક હતું, પણ રસૂલે ખુદા (સ) મેં સર્વેને જવાબ આપી દીધા હતા.

એક દીવસ સીદીક અકબર, ઉમરફાઝલ ને સાઅદબીન વકાશ (ર) એક દીવસ નબવી નામે મસીહમાં બેઠા હતા ને તેમનામાં હજરત કાવમાં (ર) સંબંધી વાત ચાલતી હતી. કે અરબસ્તાનના કુરેશી અને સરહારોએ ખુશી મેળવવાની હરખારતો મોકલી છે, પરંતુ હજુરે કોઇની પણ અરજ ઉપર ધ્યાન આપ્યું નથી. હવે માત્ર અલી (ર) બાકી રહેલા છે, તેમના તરફથી અત્યાર સુધી હરખાસ્ત આવી નથી. વખતે તેમની અરજ ઉપર ધ્યાન આપવામાં આવે, હજરત ઉમર (ર) એ કીધું કે અલી. (ક) તંબ હસ્તી તથા અદબને લઇ પોતાની હરખાસ્ત કરવા નથી. પણ મારૂં દિલ ખાતરી આપે છે કે અલી (ક) સાથેજ હજરત કાવમાં (ર) નો સંબંધ મશે. જો તમે મારી સાથે ચાલો તો આપણે અલી (ક) હજરત કાવમાં (ર) માટે માંગણી કરવા સક્ષમ આપીએ..., અને તેમને મદદ કરીએ.

આથી ત્રણે વિચાર કરી અલી (ક) ની યોગમાં નીકળ્યા, પોતે અંજલમાં ઉઠ ચાલતા હતા. તે સર્વે તેમની પાછે ગયા. હજરત ઉમર (ર) એ કીધું કે:—

એક અરબના કુરેશ સરહારોએ હજરત કાવમાં (ર) ની આંખી નીકાહ કરવા હરખાસ્ત કરી એક છે પણ કોઇને પણ આપના વાંચન નથી. સર્વેને માસુસ થવું પડ્યું છે. હમારૂં ખરવું છે કે તે અપુખ્તા નસિબમાં લખાયલું છે. અને હજરત કાવમાં (ર) તમારા મહેલ બેસી રહ્યા છે. જો આપ હરખાસ્ત કરો તો જરૂર રસૂલે ખુદા (સ) તે કબુલ કરશે.

જનાબઅલી (ક) એ કીધું કે અમારે આપ બેવાને જવાબ મળી ગયો તો પછી હું શા ઉપર હરખાસ્ત કરું—ને કઇ અમશ ઉપર પેગામ પોહાડું. એક ફીવાયતમાં છે કે આ વાત સંભળી અલી (ક) રહવા લાગ્યા ને કેહવા લાગ્યા કે આજે તમેએ લાંબી મુદતથી સ્ત્રીનામાં દબાવી રાખી હતી..... અને જે વિચારને હું બૂલવા માટે અપાતન કરતો હતો તેમાં તમેએ અને નાસીપાસ કર્યો છે. ને હજરત મોહમદ (સ) ના જમાઇ થવાની જે મજબુત ધબ્બા મારા દિલમાં છે ને તેમાં મને જે હર્ડ ને મજા ઉત્પન્ન થાય છે તેનો ખમાલ અન્યને કઠારિપ નહિજ થાય.

આરબુ એકે બધું બહારક દીલે મન, દીલે મન દાન દો મન દાનમો દાનદ દીલે મન.

પરંતુ અફસોસ. હું ગરીબ મજબુર ને ફકીર આઢમી છું, ને ખાવા માટે અનાજની પણ મને ઘણી ફીકર થાય છે તેથી મારાથી તેવી માંગણી થઇ શકતી નથી. અને મુદ્દલસી જે અપાશને દીલમાં સ્થાન સ્થાપવા નથી દેતી. ઘણીવાર દીલમાં ફસડા થયા પણ આખર તે પાછા પડે છે, હજરત અબુબકર (ર) એ ફરમાવ્યું કે હજરત સરવરે કાયનાવ આગળ માલ ને દોલતની આબરૂ નથી. માટે તે વિચાર તમારા દિલથી દુર કરો અને હાજર થઇ તમારી હરખાસ્ત તેમના હુકુમમાં પેશ કરો. મારૂં દીલ ગવાહી આપે છે કે તે તમેને જરૂર પસંદ કરશે.

આખરે ટુંકમાં હજરતઅલી (ક) તૈયાર થઇ ગયા ને ઉટની નકીર હાથમાં લઇ ઘેર આવ્યા ને ઉંટ બાંધી મોહમદ (સ) ની હરગાહમાં હાજર થઇ ગયા. મોહમદ મુસ્તફા (સ) અમીરૂલ મેમેનીનના ઘરમાં પધારેલા હતા. ફેર એમનું દીલ ધડકવા લાગ્યું. કેહી મુસીબતે હરવાળા કપર અવાજ કર્યો—હજરતઅલી (ક) ને અંદર બોલાવવામાં આવ્યા. શરમ ને હયાની તેમના ઉપર ચત્તા બમીલી હતી. ને તેથી એક ખુણામાં ગરદન નમાવી આજેજ સાથે બેસી ગયા ને હયાના માર્યા તેમાં બેઠોશ જેવા દેખાતા હતા.

હજરત મોહમદ મુસ્તફા (સ) પોતાની પાસે જે કોઇ આવતું, તેના દિલની વાત બાણી જતા હતા, ને તેમની આગળ કોઇ પણ વાત છાની રહેતી નોહતી. તોપણ તે કોઇ હહાકો તેવો દેખાવ દેખાડતા નહિ, તેમજ અલી (ક) ના દીલની વાત પણ બાણી ગયા હતા ઘણી મીઠી વાણી તથા કુતૂહલી ફરમાવ્યું કે અલી (ર) આજ કઇ વારહાત છે કે આજ હયાને શરમનો આજે તમારા ઉપર આટલું બધું રાજ્ય ચાલે છે. હું જોઈ છું કે તરહારા મોહ ઉપર હવાઇબો ઉઠે છે, ને તું પસીનાથી પલળી ગયો છે. માલમ થાય છે કે આજ કોઇ જરૂરી કામ માટે આવ્યા છો પણ શર્મને લેહાજને લઇ બોલી શકતા નથી. છેવટે કહો તો ખરા કે શી વારહાત છે? તેમણે બે હાથ બેસી ઘણાજ અદબબની સાથે અરજ કરી કે, મારાં માળાપ આપના ઉપરથી કુરબાન કરું હું નાનપણથી આપના આસરે મોટો થયેલો તથા કેળવાયલો છું. હજુરે પહેલાંથીજ મારા માળાં ઉપર મહેરબાનીનો હાથ રાખેલો છે. ને હંમેશાં મારા બાપ (અબુતાલીબ) તથા મારી માતા (કાવમાંબીન અસહ)થી ઘણાજ વખારે મહેરબાની ને પ્રેમ બતાવનાર સીદ થયા છે. દીન અને ધમાનને ટેકા આપજ છે. આપજ મારા

આજે તો વેલે વનો નજરે ધરકડી ઝળાન સખ સમજાતે હે; કાલેજી બાળમીત હો, કોઈ હસ વોલે તો વેલે એક ધસારએ અજુસે લખાઈ જાય. પાંચ વાલકી નમજ, હજીએ ઝિંક સગલ માસિ-વાલી ગુરતોસે મેખબરી ઓર બાતે ધલાલીપર તવકુલ. કોઈ બોલતો હોયકી ખિલમત કરે, અપને દુઃખકી જગેહ ઉસકા દુઃખ સમજે, દોહરમ એક બાન બનબાએ, કિસીકે કાંઠા લગે તો બાનની પલકોસે નિકાલે; કોઈ તુસીસે પેશ આવે તો ચેલ અપને અજાણકી મિલાઈ હોસે ખિલાએ. બાતમે સચ હો, બાતમે સચ હો, અચાએ ચીઝ હો સદાકવ વરાલીકી તરવીર હો. કિર દેખો કે કહો ન હર બરમીકા ફિલ ગુફે ઇસ્લામમે અસીર હો. વેલે જો કહેતે હે કે “હમ રૂપીયે દીયા કરતેથે ઓર અબલી દેગે” ગાઠ ઉરેકા આવે મે ઉનકા મુંહ સુમ હું ઓર હો સકે તો ઉનકે ખમાલકોબી બોસા ફે કે કારેબર કેલીયે રૂપીયે જયસી દિનચી ચીઝકો અપનેસે જુઠા કરના ચાહતે હે.

મગર ફિલકારે મન! ચેલ કુચા દુસરા હે, યહાં રૂપીયેકી ગુરત નહીં, ન અંબુમન સાગીકી, ન ગુલશોરકી, ન હમાદમીકી, યહાતો બસકે પુરાને કપડે પહેનને વાલે ચા ચાકગરેબાન મતવાલે કામ કર સકતે હે. ઉનકો દુઃખ ઓર પેલે અપને કે હોસતો મુસલમાન બનાવ. મે બૂલા, ઉનકો ચેલ બતાવ કે વેલે મુસલમાન હે, ઓર એક શર્મીલે સજીલે સુલતાનકે તાબએ ફરમાન હે. વેલે જો ખજૂરકે ગુંડમે અપની ખ્યારી બકરીયોકો જંગલકે ખતે ખિલાતેથે ઓર દેખના લંબે લંબે બાલ શાનોપર ડાલે સૂરજસે આંખ લડાતેથે. લકડીપર સહારા ફેકર ખડે હોતે ઓર કહેતે “ખાવ મેરી બકરીયો! ખાવ મેરી ખ્યારીયો! મે તુમહારી ચોકસામે ખડા હું, કોઈ દુશ્મન તુમહારે પાસ ન આવેગા.”

ઓર હાં, વેલે જો હિરા નામી ગારમે બગતેથે ઓર ઉમમતકે સોનેકા સામાન કરતેથે. ઓર વેલે જો રાતોકો ખડે હોઠર નમાએ પડતે ઓર રૂપસારોપર આંસુ બહાતે ઓર ફરમાતે “ધલાલી! મેરી ઉમમતકો હંસતા રૂપીયો.” ઓર વેલે જો આજબી આઠવે દિન તુમહારી રિપોર્ટ સુનતે હે ઓર જળ કોઈ ધુરાધ પાતે હે તો ઉસકો છિપાતે હે ઓર ફિલકા ફિલમે ફરમાતે હે “કાશ! મેરે ખ્યારે! તુ અથચા ન કરવા. અરે! મેરી ઉમમત કેહલાઈર તુને કુટ બોલા? દેખ ફરિસ્તે મુઝપર હંસે ગે. અરે! મુઝસે મનસૂબ હોઠર શરાબ પીવા હે? ઝિના કરવા હે? જૂવા બેલવા હે? ફિલબન! મેશ કેહના માન, ઇન સખકો છોક, મેશ બન, મેશ બન. દેખ તેરે સખબ મુઝકો શરમાના પડવા હે. ફરિસ્તોકે સામને નજરે નાચી હોતી હે. તુ મેરા હોઠર મેરી આબરૂ નહીં બચાવા?” ચેલ સુને ગે તો રંબુનકે મુસલમાન બનેગે ઓર જળ ધરલામ અપની હકાકી શકલમે નમૂદાર હોગા તો હર વુજૂહે ગેરમુસલીમ ઉસકા ચયહા વ વલબગાર હોગા, મગર કેહનેકો સખ ચેલી કેહતે હે જો મેને કહા. હુરુવ કરનેકી હે જો અમલકી બેલતી હુધ વસ્વીર હો ઓર અમલકી વામીલ બ મેસ્ત કે વખલકાતે માસિયા ઓર જુલુને મખસૂસેક અલક હે ઇસી વાતે તો ઇસ મબખૂલકે ફરવાએમે મેને પેલલી સજા વેલ લખાઈથી:—

‘ફરકાર હે’ મસ્તાને ચંદ’

બહરુદીન બદ. નિઝામી

ગઝલ ઉસ્તદી ઉલમખદૂમી જનાબ મુલામબોસખાન
‘મિન્નત.’ ફહેલવી મરહૂમ

લુકનતે મૂસા.

આ...આ...આમે વેલે ઇબ્તિહાકે લીયે:
બ...બ...બાઅદે રમુલ ઇનાતકાકે લીયે.
વ...વ...વાસીરે ખવાબે ગુલેખા હુવે;
સ...સ...સાનીયે મુસુરે લકાકે લીયે.
જ...જ...જાએ કહાં આપકે હરસે હમ;
હ...હ...હમરવ ફિલી મુદ્દાકે લીયે.
ખ...ખ...ખવાને કરમસે અવા કીલયે;
હ...હ...હરે મહોબબત ખુદાકે લીયે.
ઝ...ઝ...ઝોકે મહીના નહીં બચગા;
ર...ર...રખા હે રોઝે જગા કે લીયે.
ઝ...ઝ...ઝાકર મહીને રવાના હુવે;
સ...સ...સવહાએ રોઝે જગાકે લીયે.
શ...શ...શામે અલમલી હે એક ઇમતિહા;
સ...સ...સબે ફિલે મુખતિલા કે લીયે.
ઝ...ઝ...ઝામિન હે રસ્તે દુખા આપકા;
વ...વ...વર્જે સવાલે ગહાકે લીયે.
ઝ...ઝ...ઝલિમ કોહનસે બચા લીલયે;
અ...અ...અકરબ હે હરપએ જફાકે લીયે.
ગ...ગ...ગાયબ હુવે અરમે ઝાહિરસે વેલકે;
ફ...ફ...ફાઇઝ મકામે દનાકે લીયે.
ક...ક...કોસેન કા કાઇરા દેખના;
ક...ક...કયા રૂખા હે મુસ્તફાકે લીયે.
લ...લ...લારેખ ઇસરાફે ફરમે જુદા;
મ...મ...મેહફુઢે આશના કે લીયે.
ન...ન...નખીયે વુજૂહે મિસાલી હુવે;
વ...વ...વેહલાનીયત આશનાકે લીયે.
હ...હ...હર લેહજા ‘મિન્નત’ રહે મુસવઈ;
ય...ય...યારે હબીબે ખુદાકે લીયે.

બહરુદીન બદ. નિઝામી
તલમીઝ હુઝરત ‘મિન્નત’
ફહેલવી મરહૂમ.

મહની શ્યામ મુંદરકી મુરલી.

(હુઝરત ખવાબ હસન નિઝામી સાહેબના લેખ ઉપરથી.)

શ્યામને મુરલી બબઈ કિસ વરહ,
મચ ગઇ ઘરઘર દુહાઇ કિસ વરહ;
હરકી મુરલી હરકે અંદર બાજતી,
હરકી હે હરસે રસાઇ કિસ વરહ.

કુદરોવાળા, પ્રિય ખ્યારા, મેહન કરેવાની બાંસરી (વાંસળી) નાં બલિહારી; ફિલકા પર્વતોમાં ચીવી વગાડી કે જનમ જનમનાં દુઃખ કલેશ દૂર થયાં, રૂઢ—આત્મા—ભવ, ભુમ—શરિરને ચક્ર મસ્ત તેમજ પુરકેકે બનાવી દીધાં.

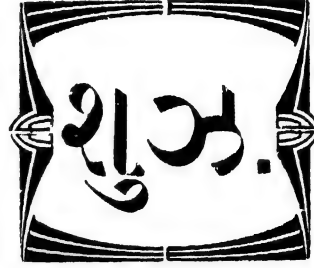
એક કિંમતી ભલામણ.

દરેક કોમ વાળાઓને ખુશખબર અને તે એટલા માટે કે રમજાનની ઈદના ખાસ પ્રસંગ ઉપર ધસલામી ભાઈઓ માટે અમેઓ ખાસ ઠરાવ કર્યો છે કે અમારા મુકરર કીધેલા ભાવો નક્કી છે પણ આ સાલ અમે દર એક રૂપીએ બે આના વડતર આપીશું અને તે ફક્ત ઈદના માટેજ છે સાથે દરેક કોમવાળાઓને પણ ફાયદો છે કમંડે દરેક ગ્રાહકને તેનો લાભ મળશે

માલ
ઉત્તમ

એન્ડ

ભાવ
મધ્ય

સરસ અને ટકાઉ એક વખત માલ ખરીદી ખાત્રી કરો !

ગ્રાહક સંતોષ પામે એજ અમારો પ્રીન્સીપલ છે

રસ્તમખાંન કંપની.

ડેકન બૂટ હાઉસ.

ઠે. પ્રાગમહાલ બ્લોક એ. કાલબાદેવી રોડ. મુંબઈ.

Ahmed Latiff & Co.

Timber Merchants and Manufacturers of High-class Electrical Wooden Casing and Capping of all sizes. Distribution Boards from 2 ways upto 12 ways in Fine Polished Teakwood Cases, Round, Square, Oblong and Flower Patent Blocks of different sizes Suppliers of all kinds of Timber in any size. Up-country Orders Promptly Executed. Terms Moderate

TRIAL IS SOLICITED

Telegraphic Address —
"CASINGWOOD"
BOMBAY

208, Manhar Building,
Lohar Chawl, Post No. 2.

MOUNT SHAF MARVA, MECCA.

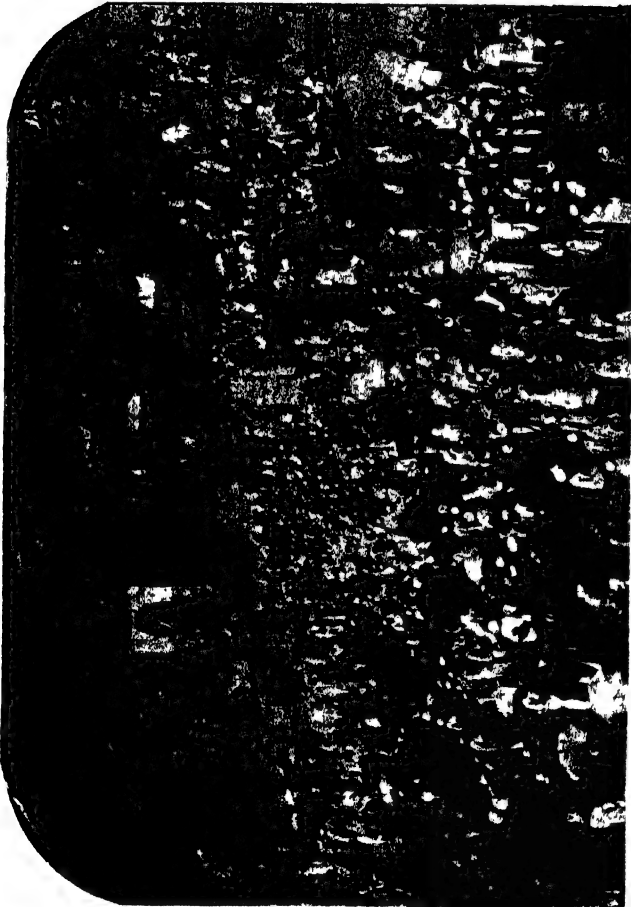

કોહિ શફા વ મરવા, મક્કા મોઅજ્જમાં

NAMAZ VIEW IN KABATULLA ON FRIDAY.

કાબેતુલ્લામાં જુમાની નમાઝનો દેખાવ.

જાળઓ ચેતાનતે કાંકરા મારે છે

WALKING MASJID, LONDON.

મુંજ્દામા હાલમાજ અંધારીતેયાર થયેલ વોકીંગ મસ્જીદ, લંડન

જ્યારે તું માંદો થાય છે, વાહળ સૂર્ય ઉપર છવાઈ જાય છે, ત્યારે તું નિરાશી આગળ વધી આવે છે ત્યારે તું તંદુરસ્તી, કબજા, અને જીવનનો આશ્રમ માંગે છે અને કહે છે કે “હું ઘણીજ તક-લીકમાં છું.” પરંતુ, માંદગી દર થતાં, વાહળ વીખરાઈ જતાં તથા તોફાન મટી જતાં શું કંઈ નવિન ચીજ તું જોઈ શકે છે ?

માંદગી ગઈ તો પ્રથમનીજ તંદુરસ્તી આવી, વાહળ વીખરાઈ ગયું તો તેજ સૂર્ય અમકવા લાગ્યો જે પ્રથમ પછી તેજ પ્રમાણે પ્રકાશ ફેલાવતો હતો, તોફાન મટી ગયું તો ફરીઆના તેજ કીનારા પાછા દર્શાવાર થાય છે જે પ્રથમ જણાતા હતા. કાંઈ પછી નવીન વસ્તુ તને પ્રાપ્ત થઈ શકી નહીં. જરા વિચાર કરી જો મેં તને તંદુરસ્ત, રૂઝપુર અને શાંત—સ્વસ્થ પેદા કર્યો, તારા આ અમાલ, તારા કર્મ તને હુઝ પહોંચાડે છે. તું બાહ્યદૃષ્ટિએ જોનાર હોય છે નહીંતો તે બધા હુઝોતું દર થવું તથા અસલ વસ્તુ નવે-સરથી પેદા થવી એ મારો અટલ કાનૂન છે. માટે તેવી ક્ષણભંગૂર વસ્તુઓ—હુઝોતી આકુળ આકુળ ન થઈ જ. કાંટો નીકળવાને લોકામ છે, તરસ મટી જવા માટે લાગે છે, ભૂખ પેટ ભરવાને લાગે છે માટે હવેથી જ્યારે તને કાંટો વાગે ત્યારે એમ સમજી જજે કે તે એક સમયે નીકળી જશે, ભૂખ અથવા તરસ લાગે ખ્યાલ કરી લે જે કે હવે ખાવાનું મળશેજ, માંદો થાય ત્યારે ચકીન—ખાતીપૂર્વક માની લે જે કે તંદુરસ્તી તેની સાથેજ સાથે છે.

આદમને મેં મારા વુજૂદે સુહીતુલકુલનો આધનો બનાવ્યો છે તેમાં મારી મોટાઈ જો, માંડું પ્રેમાળપણું તથા કોધ-કોપ તપાસી જો તથા મારી રહેમદિલી અને મિલનસારીનું અવલોકન કર. જ્યારે મખફોના ઉદય-પ્રાદુર્ભાવ-જુહૂર માટે આ વિશ્વરૂપી કાર-ખાતું બનાવેલું છે તેને જાહેર થવા દે. જ્યારે તું આધનો છે તો મારા હાથમાં રહે અને તારામાં જે કાંઈ જણાય તેમાં દખલ અંદાજ (માથું મારનાર) ન બન.”

આ આકાશી ઉપદેશ ગ્રહણ કર્યા બાદ મેં મારા શરિર-મારી કોમળા શરીર-મારા મુલકના શરિર તથા અવયવોને જેઓ સમયના પરિવર્તન અથવા દુર્દેવથી ગભરાઈ ગયા હતા અને અરવાહે નાદાની એ માંગેલી વસ્તુઓ અદ્વાહુતઆલા પાસે માગી રહ્યા હતા, તેમને બંદાનવાઝ માઅખૂદની એ વાણી કહી સંભાળાવી તથા વિશેષમાં કહ્યું કે “જુહૂરે સિકાતના કરિશમાથી લયલીત અને નિરાશ ન થાવ અને પોતાના સરજનહારા ઉપર તવકુલ અને ભરોસો રાખો જેમકે મુખ અને ધમાન છે.

બહરહીન બદ. નિઝામી.

દરકાર હેં મસ્તાને ચંદ.

(હઝરત ખવાજ હસન, નિઝામી સાહેબ.)

હોશિસે બેગાને ચંદ, દીનકે દીવાને ચંદ, દરકાર હેં મસ્તાને ચંદ. તર્કેખાના કરે, મયખાનેમે રહે, જામકો નઝર લગાવે, હાથ ચોર અંદકો બચાવે, અખમોં કે ખુરંડ નોંચે ચોર મરહમ-વાલોંકે દિઆવે.

ભૂખ જીનકી હાથડી, ખાસ જીનકી માથડી, બેસરો સામાની જીનકી માંબાંધ હો, વોહી દરકાર હેં, વોહી ઇસમયદાન કે શેહ-સવાર હેં.

લેખ કેહતે હેં કે “યકતાઈ ચોર તોહીદકી આવાઝ આંધી કે ચોરમે કુનિયાતક પહોંચાવ.” મુઝે વોહ ચાહીચે જો કહે કે “ખારી

ઘટાકી ખૂંદોમિં ઉસ લેલીકા મિહમિલ બનાવ, બરસ બનાવ, મસ્તાને પહોંચાવ. સુખીં જમીન સોંપી ખુશખુસે મહેક હો, મસ્તાને મસ્તાને આયેં જુલે ડાલે, ગાલેં બબલેં. આંખોં હોઈ કિવાડ બંદ કીચે બબેંગે; આંખ, નાક, કાનકો હકા બબેંગે કિયા બાક તોહીદ બતાનેકા મોઝ આયેંગા?”

અંધેઝકા લંદન હો યા હિંદકા નંદન, બરમાઝા રંગુન હો નબહકા મજનુન સબકો પ્રેમનગર લેબના હો, વેહતકી સોંપર સુલનાહો, મગર ચેહ લડને ઝગડનેકી સનક નહો; તું તુકર ચોખ પુકારસે હાસિલ નહીં. જો લોગ મુનાઝિરેકી તલવાસે લડતે હેં ચોર ઉસપર હાદીમેહલી બનતે હેં ઉન્હોંને કિતને કાફિર મુસલમાન કીચે, ઉનકે આગે કિસકદર મુનકિર ગરહનનેં ખમ કુધ? તબુરખા કેહતા હેં ‘એકલી નહીં, બદકે ધનકાર બઠા, ઝિહ અખાહ હુધ, બિગારકી દીવારે ઉંચી હો ગઈ: નધસાધનેમના ન મૂસાધને, ન હિંદુને તસ્લીમ કીયા ન આર્યાને, નસિખ માઇલ હુવે ન પારસી ઘાયલ હુવે. હા, ચરચે બહોત રહે; રૂપે જેઓસે નિકલકર ધધરસે ઉધર ચોર ઉધરસે ધધર આતે જાતે રહે, દસ્તરખવાનપર ખાનેલી રંગબરંગ કે આયે, નવાલેલી નર્મગર્મ ચિકને ચુપડે ઠાંતોપર ચઢે ચોર મેઅદમેં અડે લેકિન દિલબન તોહીદકા અરમાન ન નિકલા, ન ઉસકો કિસીને દેખા નવોહ કિસીકો દેખ સકી, હર સખી ખલી તકતી રહી કે પીયાકા ધશારા પાઉં તો અલબેલીકો મસ્તકપર લાઉં.

જબહી તો કેહતા હું !! “અરે દીવાનોંકો ખુલાવ, મસ્તાનોંકો પુકારો જો અન્બુમને તલખગારે ઇસ્લામ કે તોકર હો; જો અખને મતલૂબકી અશમે રઝાકો તનખવાહ બનાવે, કફની પેહને, હરહર જયે, શામકી મુરલી બબલે, ધરધર હુહાઈ મચાવે, ચોતોંકો હંસાવે, હસ્તોંકો રૂલાવે.”

પૂછો, “ઉનકા ઝિક કિસ અખબારમેં છપે ?” કહું “જરી-દયે સુકતમે.” ફરીચાકત કરો “ઉનકા ખેરકદમ કયું કર હો ?” જવાબ હું “કસ મપુર્સીસેન કોઇ ઉનકો જાને, ન વોહ કિસીકો જાને; બસ, એક જાનોંકી હર ધરમે હોલીદિવાલી હર ધરમે ઇંદ હો.”

ઇસ્લામ ગેર નહીં, હર આદમઝાદકે લીચે ખેર હે; ધધરે ઝહેર ન બનાવ, ખુદ શકર બનો, ઇસ્લામી શીરમેં બુલકર ફના હો જાવ; તખ મઝે લેકર લોગ પીચેંગે, કયા લેકચરો ચોર મુખાહિસોંકે કુમસે મુરકે જાચેંગે ?

તુમહારી મસીહાઈ ખુદ ખીનાઇકી મોહતાજ હો. અધોકો ન ખુલાવ. પેહલે અપની આંખેં બનાવ.

મુઝે કિસને પુકારા ? ‘રંગુનમેં આવ બરમાઝો મુસલમાન બનાવ.’ ઝરા લિખ દેના ‘કલમા ચાહ કર રહા હું’ ચોર કલમે વાલેકા દિલશાહ કર રહા હું. અલી ખુદ મુઝકો ચે ખાત માઅલૂમ નહીં કે ઇસ ઉંચે ‘લા’ કો કયું કર અખૂર કરે. ઇસ પહાડસે ઉતરલું તો હામનોંકો સમેટકર ઇલ્લીહકા નામરા બલંદ કરંગા, મગર હાં, મેં નહીં તો કયા ચોરલી નહીં ? મોહતેરે મસ્તાને દીવાને મોજૂદ હેં, ગુહગુહાનેકી દેર તે કુલબલાને વાલે નિકલકી આયેંગે.

તો હાં, “ઉન્હોં કયા કરના ચાહીચે ?” ચે કે જો, ધરખારમેં આઝાદ હો, વોહી મયદાનમેં આયે, બરસા ચલે, જંગલમેં મંચલ રચાવે, દરખતોંકે સાયેમેં ખસેરા જમાવે, મિલે તો ખાચે નહીંતો, મગન હોકર સો બચે. ઇખાદતે રખ ઉનકા શખાર હો, ફિર છોટા બડા અદના આબલા ઉનકાચાર હો. બરમી જખાન

પ્રાણીઓની નામોની પ્રશંસા કરીએ, તારા સાસ નરસ્ય કામોની કીર્તી કરીએ. હે ગાડ! યુવોપના નાસ્તિકોના ઇન્કારને ઇકરારમાં ફેરવી દે, તેમના તરસ્યા હૃદયને રૂઢાની તસલ્લીની એકરૌં; પરંતુ એ પશુ ન ખર વનની ઇનાયત ફરમાવ.

હે પ્રભુ! પરશોત્તમ! પરમાત્મા! જો તું નિર્ગુણ છે તો અમને સગુણ બનાવી દે; નિરાકાર છે તો અમારી આ કલ્પિત શિક્ષા (ચિહ્નરૂપો)ને પણ મટાડી દે. સગુણ બની જા, સાકાર થઈ જા. અમે પોતાની પ્રેમશક્તિને દુનિયામાં પ્રગટ કર.

અમે કેને નિહાળીએ? હે મક્કાના સિયાહપોશ (કુષ્મવસ્ત્ર પહેરનાર) મકાન ઉપર આસ નજર રાખનાર! હે! સલીબ (શૂળી) ની સૂરતને ઇજાત આપનાર! હે, હરફારના દ્વારે રહેનાર! તને અમે ખાત્રીપૂર્વક જણાવીએ છીએ કે તુજ છે બીજો કોઈ નથી. તું ન હોત તો કાંઈ પશુ ન થાત અને આ જે કાંઈ છે તે કાંઈ પશુ નથી; માત્ર તુજ છે અને તૂ જુએ છે, છતાં અમે પણ દેખાડવા માંગીએ છીએ. તું સાંભળે છે તો પણ અમે સંભળાવવા માંગીએ છીએ. જો અને સાંભળ, આશાઓ ડૂબી રહી છે અરમાનો બળી રહ્યાં છે, વિલાપ વર્તાઈ રહ્યો છે, રડાપીટનો શોર મચી રહ્યો છે.

આ હિંદુસ્થાન, એને તારી અમાન. તોફાન અને ખુરેજી, હુકાળ તથા બીમારી, આળસ અને બેકારી વગેરે બધી આફતોથી જે જમીનની હોય અથવા આકાશની, પૂર્વની હોય કે પશ્ચિમની, દીનની હોય વા દુનિયાની, બચાવ! હિંદુજાત કર! !

મુસલમાન, બેચારો મદદગાર મુસલમાન, ગરીબ તથા લાચાર મુસલમાન, એક સમયના તાજદાર મુસલમાન; જેઓ ભૂખ્યા સૂઈ રહે છે અને ભૂખ્યા ઉઠે છે, તે જેઓના તિરસ્કાર કરવામાં આવે છે, જેમની સ્થિતિ જોઈ રડનારા પણ હસે છે. હે વિશ્વપાલક ખુદા! તેજ તારા પ્યારા મુહમ્મદ સલો (અમે આ નામ ઉપર ફિદા થઈ જઈએ) ના પ્યારા મુસલમાન જેમનું આજે જમીન અથવા આકાશમાં કયાંય ઠેકાણું નથી. નરમ ગાલીચાઓને બદલે માટીના બિછાના ઉપર પડેલા છે; છતાં હજી પણ ગર્દિશને ચેન પડતું નથી. તે તો તેમને આના કરતાં પણ હજાર દરજ્જે ખરાબ બિહત (અપમાન)ના ખાડામાં ધકેલી દેવા માગે છે, માટે તું તેમની હિંમત કર. સઢકો તે મહીનાની ગલીઓનો, સઢકો તે માટીની રજનો જે તારા રસૂલ સલો ના પવિત્ર ચરણથી પામ્યાલ થઈ.

હે મુશ્કેલોને મટાડી દેનારા! તારા હીવાના—મસ્તાના સૂફી-યોને તારા ઇશ્વરા વડે તૈયાર કરી દે કે તેઓ પોતાના બેકસ અને બેબસ મુસલમાનોની મદદ કરવા માટે તૈયાર થઈ જાય. પ્રથમ તેમના સિલ્કસિલાઓને એકત્ર કરી દે જેથી તે બધાનું એકત્ર બળ થાય અને તેઓ બહારી મંજિલો પણ આ એકત્ર બળથી પસાર કરે જેવી રીતે ખાતિની (માનસિક) મુકામો હવાસ અને વિચારોની એકત્રતા થતાં પસાર કરી શકાય છે.

ધંધાહી! હૃદયને નિઝામુલ મશાયખ ને મશાયખોનો ખરે-ખરો મુખલિફ આદિમ બનાવ અને તેને પોતાના ફરજો અઢા કરવાની હિંમત અને શક્તિ આપ.

આજે જે મેદાનમાં અમે આ કદમ મૂક્યો છે તેને એવો બનાવી દે કે અમે ત્યાં વધારે કદમો (ડગલાં) ઉપાડી શકીએ અને ઇશ્કિત જગ્યાએ પહોંચી જઈએ.

આમીન! સુબા આમીન! અને ફરી આમીન!

બહાદુરીન બક્ષ નિઝમી.

જ્ઞાનકથા.

(હજારત ખવાબ હસન નિઝામી સાહેબના લેખ ઉપરથી.)

આપણા જ્ઞાની દેશ હિંદુસ્થાનને શું કહું? પરદેશી સંગીત પાછળ રચ્યો મચ્યો રહી અજ્ઞાની બની ગયો છે; કોલેજ તથા યુનિવર્સિટીના પુસ્તકોમાં સખ—સતોષ, શાંતિ અને ઇતમીનાનો રસ્તો ખોળ્યા કરે છે.

કાલે રાતના પાછલા પહેરે મારા કાનોએ એક આકાશવાણી સાંભળી કે “ઇસ્મ—વિદ્યા કાગળોના પુસ્તકમાં ન જો બદલે કાએ-નાત—સંસાર—હસ્તીએ મોજૂદનું પાનું ઉઘાડ, તેમાં ધ્યાન લગાડ તથા જ્ઞાની બન.” મેં કહ્યું “ઓ મારા પરમજ્ઞાની પ્રભુ! તું પોતે આવ અને મને શીખવાડ.” તેણે મારી તે વાત માન્ય રાખી અને મને નીચે મુજબ શીખવાડવાનું શરૂ કર્યું:—

“પાણી જોવામાં એકજ, પરંતુ સમુદ્રનું પાણી ખાડું તથા કુવા અને નદી વીગેરેનું મીઠું. વધારે પાણી ઝાડને નુકશાનકર્તા છે, મુલ્ય કમળના ફૂલની ઝિંદગી (જીવન) વધારે પાણીથીજ ટકી રહે છે. તું લગાર અવલોકન કર, બગલું સફેદ, કોચલ કાળી તથા પોપટ લીલો છે. તું સાંભળી જો એન્જનની સીસોટી કાનને ખરાબ લાગે છે અને પીયાનાનો અવાજ કાનોને અતિપ્રિય લાગે છે. તું ચાખી જો આંબલી ખાટી છે, લીમડો કડવો છે. ઘેરથી જરાક બહાર નીકળ પર્વતો ઉંચા અને જમીન નીચી; નદી વહે છે તથા કિનારા સ્થિર છે. લગાર વિચાર કર સૂચ રોજ દબે છે તથા આથમે છે. દિવસ તથા રાત્રિ મળી ૨૪ કલાકમાં તો નૂર (પ્રકાશ) અને ગુલમત (અંધાર)ના બે રાજ્યો બદલાઈ પલટાઈ જાય છે.

તારા સખ અને કરાર માટે સંસાર બેકાર—બેચેન છે, શોઅલા ભડકી ઉઠે છે, નદીયો વહે છે દરીયા ઉછાળા મારી રહ્યું છે, હવા કુંકાઈ રહી છે, વાહણાઓ આમતેમ હોડાહોડ કરી રહ્યાં છે તથા વરસે છે, વીજળી ચમકારા મારે છે, ટીપાં ઉત્તાતથી અવન-તિમાં ફેરવાઈ જાય છે, અને તે એટલા માટેજ કે તાંડું અસ્તિત્વ સમયના પરિવર્તનથી ગભરાય નહીં અને જાણી શકે કે પરિવર્તન હરેક અસ્તિત્વની ડચૂટી છે, હરેક લક્ષ્ય સ્થિતિનું બદલાવું જરૂરનું છે. દરીયો આમથી તેમ ક્યારીજ કરે છે નહીંતો તેનું પાણી સહી જાય, નદીયો પોતાની જાંઘીને માટે વહેતીજ રહે છે નહીંતો તળાવના ગંદા પાણીની ગણતરીમાં આવી જાય, હવા—પવન ચાલે (કુંકાય) નહીં તો નિર્બળ, વિષમય અને ભારે બની જાય. અગ્નિના ભડકા ન થાય તો ધૂમાડાના અંધકારમાં નાબૂદ (અવિદ્યમાન) રહે, વાહણાં વરસે નહીંતો બીજે વર્ષે દરીયામાં અખચરા (ખાફ—વરાળ) પેદા ન થાય અને તેનો વંશ નિર્મૂળ થઈ જાય, વીજળી ચમકારા મારવાનું તણ હેતો આકાશના બીના આસાસી—આબરૂદારો સામે બેઆબરૂ બને, ફેરા ધૂળનો નાશ કરવાથી ઇન્કાર કરે તો અગ્નિ રેહમતનો ખિતાબ તેમની પાસેથી છીનવી લેવામાં આવે.

હે મનુષ્ય! લગાર વિચાર કર જ્યારે હરેક ચીજ પોતપોતાની ગરજ અને સ્વાર્થ માટે ગતિમાન છે તો પછી તું શા માટે અફસોસ કરે છે? કોઈ પણ અમલ—કર્મ કર મોક્ષ-ન જાત આ અમલ અને ગતિમાંજ છે.

તું ગાંડો છે; જાંઘીને ફુલાંચ—શોક અને મુશીબતની ગાંસડી ધારે છે? નહીં એ તારી ધારણા તદ્દન ભૂલભરેલી છે. મેં કિતવત અને નેચરની શરૂઆત ખુશી અને શહુત ઉપર રાખી છે.

“બીજી સુન્દતા તથા મોહકતા હતી” સામેથી અંધકાર દોડી આવી શરમાતા શરમાતા કહેવા લાગ્યું “ગેસૂમારા જેવાજ હતા.” સંજના દેખાવ પોતપોતાની કહાણી કહી ચુક્યાં ત્યારે સ્વારનો નૂર પણ ચમકીને પોતાની શિઆઈ બાષામાં બોલ્યો “મારા ચળકાટના સોગંદ! રૂએ સુહૃદ્દમને હું આધનો છું.” તેની જબાનદારીથી આશિકવજૂહ બેતાબ થઈ ગયો અને કલેબને પકડી રાખી ઇંદગાહ તરફ રવાના થયો; ત્યાં કેટલાક સાકલ હતા, કેટલાક મરહલ હતા; કેટલાક ઉજળા હતા, કેટલાક મેલા હતા; આંખે કહ્યું “આ ઇંદગાહ ગરીબોની નથી.” હૃદય કહેવા લાગ્યું “નમાજની જગ્યા તો આજ છે—જે તુ નિયાજની ઇંદગાહ બોળતો હોય તો હિબજમાં જ—પ્રત્યક્ષને જ—થોડીક વાંકી ચુકી ગલીઓ દેખાશે તેમની બીંતિ ઉપર રાજ અને નયાજના સાઈનબોર્ડ લાગેલાં હશે—જેથી માહુમ થઈ જશે કે મકસૂદ (હિતુ મુરાદ) કયાં ફળપ્રદ થઈ શકે છે.

ગરીબોની ઇંદગાહ મહેરબાન થઈ ગઈ તથા તેના ઇમામે નમ્રતાથી ગળે વળગાડવા ધરાદો કર્યો પરંતુ મુસ્તાક (આતુર) સીનાએ કહ્યું.

“ન્યાજમંદીનો નાજ (લાડ) પગથી મળવા ચાહે છે તેની મબલ નથી કે સરકારના સીના સૂધી પહોંચવાની હિંમત કરે.”

આ અદબ પસંદ કરવામાં આવ્યો તથા ધરશાહ થયો કે “હીવાનાઓ! આ કદમ હુમેશા તમારાજ રહેશે તમને ઇંદગુબારક.”

એકરાશિએ જવાબ આપ્યો:—

ઇંદગાહે માગરીખાં ફૂએ તો;

અંખસાતે ઇંદદીદન રૂએ તો.

અહરફદીન બદ. નિઝામી.

રમજાનમેં સ્યાહ સુફેદ ટારેકી રેહનુમાઈ.

(હઝરત ખવાજ હસન નિઝામી સાહેબના લેખ ઉપરથી.)

હુનિયાની સાથી મોટી કિતાબ (કુરઆન)માં રમજાન વિશે ખુદાએ ફરમાવ્યું છે “કુલુવશરખૂ હત્તા પતબય્યના લકુમુલ ખયતિલ અખ્ય. [મિનલ ખયતિલ અસ્વહા મિનલફજ]” “ખાવ-પીઓ ત્યાં સુધી કે સ્વાનો સફેદ દોરો કાળા દોરા ઉપર ફેલે પામે”

એહેલે ફિકાહ કહે છે કે સુખેકાજિબ પછી સુખેસાદિક નમૂદાર થવા લાગે ત્યારે ખાવું પીવું બંધ કરો—કેટલાક લોકોએ આ આચતનો નીચે મુજબ અર્થ પણ લીધો છે કે “સુખેસાદિક પછી બ્યારે સવારના નૂરના સખમે આંખ કાળા તથા સફેદ દોરામાં જુદા-પણું પારખી શકે.”

આ તો ઇલમવાળા (જ્ઞાની)ઓની વાતો છે, ગોઠડીપોશ બેનવાંને એવી વાતોના ઝગડાથી કામ નથી તે તો કુરઆન મોકલના રનીએ અદાને જોવા તથા દેખાડવા માગે છે જે ખયતે અખ્યદ અને ખયતે અસ્વહના શખ્દોમાં નજરે પડે છે.

જે જખમી દિલવાળા તથા તીરના નીશાના બનેલા જગરવાળાઓને ખબર થઈ જત કે રોજની સેહરીમાં નૂર (તેજ) તથા જુલમત (અંધકાર) નાકરિશમા દેખાડવામાં આવે છે અને રૂખ તથા જુલ્ફના જલ્વાથી રેહનુમાઈ થાય છે, તો તેઓ આખી જીંદગીમાં એક રોજે જવા ન દે. કેટલાક વાકેફગાર મસ્તે અલસ્ત બારે માસ રોજ રાખે છે તેમના ઉપર આ કાળા તથા સફેદ દોરાઓએજ દોરા નાખ્યા છે.

હુનિયાવાળા વિલાયતી ઘડીયાળો—તોપના મોળા તથા નોખત ઉપર આધાર રાખી બેસી રહ્યા છે—હબરમાંથી એકને પણ માણસ પરવરદિગારની બતાવેલી ઘડીયાળનો વિચાર સરખો પણ આવતો નહિ હોય, જે તેઓ મબલ હેસીયતથી સુખેકાજિબ તથા સુખેસાદિક નેજ ફક્ત સેહરીનો સમય બાણી તે જોવા માટે આસમાન તરફ નજર કરે તો સવારના સેંકડો જલ્વા દેખાય.

ચરમે હકીકત આસ્યાહ-સુફેદ દોરાઓમાં રાત દિવસની સ્પાહી તથા સુફેદીથી જુદીજ એક ચીજ જુએ છે તે માટે તેને રમજાનની સહેરી મ્યુનિસિપલ કમીટીની મેમ્બરી—નાના તથા મોટા લોર્ડની કાઉન્સિલની મેમ્બરી તેથી પણ વિશેષ વાઈસરોય અથવા હીંદી વજીર અને તેથી પણ વધારે સાતે અકલીમની બાદશાહત કરતાં પણ વિશેષ સારી માલમ પડે છે.

હુનિયાના હરીસ બાદશાહો તથા અમીરાને કહો કે પોતાની કુવાસનાઓને ત્યાગી દે અને રાતના પાછલા પહેરે ઉઠી કાળા તથા સફેદ દોરાઓની બહાર જુએ કે કેવી રીતે રાત્રિના અંધકારમાં નૂરની સફેદી નમૂદાર (બહેર) થાય છે અને તે જહૂરના સમયે મનને જે તેમાં અનુકંપા હોય તો કેવી લજ્જત આવે છે અને તેમને એક વખત અનુભવ થઈ જાય તો તમામ હુનિયાના ઝગડા ફસાદ મટી જાય.

અહરફદીન બદ. નિઝામી

મસ્તે અલસ્તકી દુઆ.

(હઝરત ખોજ હસન નિઝામી સાહેબના લેખ ઉપરથી.)

વિજળીમાં ચમકનારા! આંદમાં ઝળકનારા! રાત્રિના અંધકાર, સૂર્યનો પ્રકાશ, આકાશની ઉંચાઈ, હરીયાની રવાની (વહેણ), જંગલની સુનસાની, દિલગીરી અને દિલહારીના માલિક! અર્શની અકામત (રહેઠાણ)માં જુદા! દિલના ઘરાણામાં ખુદા! અમે તારી સામે હાથ જોડીએ છીએ. જે તું અર્શ ઉપર હોય તો અમને સંખુલહ (ઉંચા) કર; જમીનમાં હોય તો વિશાળપણું અને સ્થિરતા—ફઠવા અતા ફરમાવ; હૃદયમાં રહેઠાણ હોય તો તેને પોતાના રહેવાલાયક બનાવી દે. રોજમાં હોય તો ખૂન—રક્તમાં તારી શાન અને આનબાનનો જોશ પેદા કર. જે તું ફરેક ઠેકાણે હોય તો અમને પણ ફરેક જગ્યાએ પહોંચાડ.

તું વિદ્વાન છે, તારી વિદ્યાનો અમુક ભાગ અમને પણ આપ, રઝઝાક (અજઘાતા) છે, અમારા હાથે અજલ વહેંચ. કૃપાળુ છે, અમારા ઉપર કૃપાવૃષ્ટિ વરસાવ. કહેર (કરડાકી) અને જેર જુલમ અને અન્યાયની તલવાર અમારા શત્રુઓના હાથમાં ન આપ. સહીસલામતીને વિશાળપણું બક્ષી ટંટા તોફાનથી બચાવ અમારી ચક્ષુ બન તારા વડે જોઈએ, કાન બન તારા વડે સાંભળીએ, જીભથી તુજ બોલ, હાથથી તુજ કામ કર. તું બઈહ (ફર) છે પાસે આવી જા. નજદીક છે તો અકરખ ( ) બની જા. અકરખ છે તો નહાનો અકરખનો પડદો પણ હટાવી લે કે જેથી અમે અને તુને સખદના થઈ જાય અને ફનાને પણ એવી ફના મળે કે અઝલ (સુષ્ટિની ઉત્પત્તિનો સમયથી અબદ (અતઃકાળ), અહમ (અવિશમાન સ્થિતિ)થી નમૂદ (પ્રગટ) અને નમૂદથી અહમ બન્યાં જોઈએ ત્યાં તેનું અસ્તિત્વ બસારત (શારિરીક દૃષ્ટિ) અને બસીરત (માનસિક દૃષ્ટિ)ને પણ નજરે ન પડે. હે સુતિ—પ્રશંસા પાત્ર ખુદા! તું ખુદ (પોતે) આવ કે જેથી અમે તારી સ્તુતિ કરીએ, તારી અને

“જે વીરને ચાહા જુગારી બહેલ ઘણીયા ધબલોર હિન
ધર કમને। તે કે જેર જાટકા મારે તે હીનમે” હી બીચારે
મારે જે ટેબલ કુરેલાઈ બંભ વીલ.”

એક મેમ્બરે ગુસ્સામાં આવી હોટલવારને નુકસાન મતો જોઈ
ની લાગણી દર્શાવતાં કહ્યું.

“હેં સાલે હમકો ગાલી દેતા હે” એમ કહી બીચારા ગરીબ
કુટુંબને બંધરે કુટુંકો બબળ્યો.

જેતાં જેતામાં ઇકનીલુએ રમખાણનું રૂપ ધારણ કર્યું.
મી હોટલ લોહી લોહાણ થઈ ગઈ. હોટલના કીર્મતી કુરનીચ-
કુરઆ ઉડી ગયા અને પોલીસની સીટીના સુસવાટા એ તો મારા
પણ બેઠકાવી દીધા, થોડીવારમાં ચીફ કેનસ્ટેબલ પણ આવી
આ અને બંધર જુગારીને પોલીસ સ્ટેશન ઉપર લઈ ગયા.
પણ સીધા નહી રહેતાં તેને મેથીપાકની મીજબાની આપ-
તાં આવી નીસો ઉતરી જતાં કહેવા લાગ્યો હાય અફસોસ
તો ઇંક કે આફત.”

બીજે દીવસે ઇંકની થવાથી બધા ઇસલામી લતામાં ધુમધડાકા
રહ્યા છે પણ આપણા બંધર જુગારીનું ઘર સુન્ય અને ચોકમાં
કાવ થયેલું જણાય છે. આપડી લોહી બટાકકકકકની સાથે ઇંક
મા પનેતા હાડે પુત્રની જુદાઈ સહન થઈ શકી નહીં કારણ કે
છોડ કોડો થાય પણ માવતર કમાવતર થતા નથી” તે સુત્ર
નુસાર ઇંક જેવા આનંદમય અને આમોદમય માંગલીક પ્રસંગે
મ વીચોગ સહન ન થઈ શકવાથી એટલું જ નહીં પણ તે તેહવા-
ના દિવસે પુત્રને પોલીસના પહેરા તળે જોઈ. હેયું બરાઈ આગ્યું
થી આખરે તે એક ભમીનને લઈ બંધરીયાને ભમીન ઉપર
ડાવી થેર લાવી ખુશીથી ઇંક ઉજવવા લાગી.

ઇંકને ખુતબો ખતમ થઈ રહ્યા બાદ હું ઉતારે આવતો હતો.
મારે “અલાહીનનો અખાડો” કે જે જુગાર રમવાનાજ કામમાં
માવે છે ત્યાં છોકો બાર નવો અંદર. વીગેરે અવાજ મારા કાન
પર પડ્યો. હું જરાક નજદીક ગયો તો પાના પીસાતાં જોયાં
અને તેમાં અથેસર આપણા બંધર જુગારીને જોયો તેનું માથું
ધાડું હતું. પગ ખુલ્લા હતા. અને એક પહેરનભર રમતો
જેવામાં આવ્યો એટલે અને જણાયું કે આખા પગારના લીધેલા
ખૂંડાં છકા પંખમાં ગુમાવેલા છે.

અફસોસ આધુનીક સમયમાં ઇસલામી સમાજનો અજ્ઞાન
ઈર્ષ ઇંકની મહત્વતા તથા તેનું ખર્ચ રહસ્ય સમજ્યા વગર ઉપર
પ્રમાણે ઇંક ઉજવે છે, રમજાન મુબારકમાં રાબ રાખે નહીં
પોતાના નફસને ગુન્હાવાળા કૃત્યો કરવાથી બચાવે નહીં અને
ઇંકને તેહવાર ઉજવવાને તૈયાર! ઘણા હાડા પહેલાથી ડબલ
સીલાઈ આપી તૈયાર કરાવેલાં ફેનશી કપડાં છુટ, સ્ટીક, સેન્ટ, લવ-
ડર, આદિ વસ્તુઓ એકઠી કરવા માંડે અને ઇંકને હાડા નાટકો,
હીનેમા, નાચરંગ, મુજરા, વીગેરે સેલ સપાટા કરવામાં ગુબરે
અને કેટલાક તો જુગાર રમે મતલબ કે તેઓ ઇંકની ખુશાલીના
ખયાલ હેતુ તથા રહસ્યને જુલી ગયા છે.

ઇંક સખ્ત અરખી લાવાનો છે તેનો અર્થ એવી ખુશાલીનો
સામ છે કે જે ફરી ફરીને માછી આવ્યાજ કરે છે. ઇંકની ઉપત્તિ
વિશે જોમ લખાયું છે કે હજરત રસુલે ખુદા સલ્લમ મહીનામાં
ખાખા મહીનાવાળાઓએ બે દીવસો ગુકરર કરી રાખ્યા હતા કે જે
દીવસોમાં તેઓ રમત ગમત કરતા હતા. હજરત રસુલે ખુદાએ
ખુદાને કે તે બે દીવસો દેવા છે? અજાણ્યોએ અજબ ગુબારી કે આ

રસુલિલાહ! બહીલીમતના જમાનામાં અમે તે બન્ને હાડાઓ
રમતગમતમાં ગુબરતા હતા. હજરત રસુલે ફરમઆયું કે ખુદા
તાલાએ તમારા માટે તે બે હાડાઓ કરતાં બીજા બે બેઠતર હાડા-
ઓ. ઇંકુલ જોહા તથા ઇંકુલ ફીતના ઠરાવ્યા છે. મતલબ કે
બેઠકા ખેલ તમાસાના દીવસો અંધ કરાવી ફરીફરીને ખુશાલી આજ-
તીજ રહે તેવી ખુશાલીના ઇંકના તેહવારો ઠરાવ્યા.

વળી હીરાયત કીધી કે ઇંકને હાડે ઇંકની નમાઝ પઠો પોતે
ખુશાલી કરો બલકે ગરીબોને ફીતો તથા ફરખાનીનું ગોસ્ત આપી
તેમને ખુશી કરો. વિચાર કરો કે આ ઇંકો કેવા ઉંડા રહસ્યો તથા
ખુબીઓપર ચોબબેલી છે. તવંગરો તથા સાધારણ શક્તીના
માણસોને તેમની શક્તિના પ્રમાણમાં ઉમઠા ઉમઠા લુગડાઓ તથા
તરેહવાર ખાણાઓની રબ આપવામાં આવી છે. પરંતુ તેની
સાથેજ નકામા કૃત્યોથી અટકવાને પણ તાકીદ થઈ છે અને ફરમાન
થયું છે કે:—ખુદાની ચાહથી ગાફિલ ન રહો. અને ગરીબોને સહા-
યતા કરવામાં પાછી પાની ન કરો. પરંતુ અફસોસ કેટલીક ટુંક
ખુદિના ઇસલામીઓ એવા છે કે:—જેઓ ઇંક જેવા માંગલીક
પ્રસંગે નાટક જેવા તથા તાયફાના નાચ મુજરા સાંભળવા ફરજ-
યાત સમજે છે. અને તેને ઇંકની મબ માને છે. આવા ઇસલામ
ને બદ કરનારા ઇસલામીઓએ ઇંકની ખરી ખુશી શેમાં છે તથા
તેનું રહસ્ય શું છે તે બાણું જોઈએ.

“સારાં સારાં પોષાક પહેરવામાં ઇંક નથી. પરંતુ પરીષ-
કારી પોષાક પહેરવાની તે શુભ પ્રસંગે પ્રતીક્ષા લેવી તેમાંજ
ઇંક છે.”

“બીજા બીજા પ્રકારની લેહજતહાર વાનીઓ ખાવાપીવામાં ઇંક
નથી પરંતુ એક દીલથી ખુદાપાકની ઇબાદતમાં મશગુલ રહેવું તેનું
નામ ઇંક છે.”

“સેન્ટ લવંડર અતરઆદી ખુશબોથી ભપકી ઉઠવામાં ઇંક
નથી પરંતુ તે પ્રસંગે ગુન્હાઓની તોખા કરી લઈ ફરીને તે ન
તોડવામાં ઇંક છે.”

“સજિના શણગારથી સુશોભિત થવામાં ઇંક નથી. ઇંક તો
તેની છે કે જે આખરતના ભાતાને સાથે લઈ લે.”

“ઇંક તેની નથી કે જે સારા સારા મખમલના ગાલીઆ તથા
ફરસો બીછાવી આરામ લે ઇંક તો તેની છે કે જે પુલેસરાત ઉપરથી
સરળતાથી પસાર થઈ બચ.”

“ઉંટો, થોડાઓ તથા વીકટોરીયાપર સવાર થવામાં ઇંક નથી
પરંતુ કેળવણીના કાર્યમાં મદદ કરતાં થોડા ઉપર સવાર થવામાં
ઇંક છે.”

ખુદાપાક હરેક મુસલમાનોને નેક તોફીક અતા કરે અને
તેઓ ઇંકનું ખર્ચ રહસ્ય સમજતાં રીખે. આમીન.

હજરત ખોબ હસન નિઝામી સાહેબના લેખક ઉપરથી “ઇંકગાહે માગરીબાં ફૂએ તો”

ઇંકનો ચાંદ બોલ્યો મને જો—મઠની મેહ જુબની અબૂને
વાંક આવેજ હતો, આકાશી કિનારાઓની શકંક બોલી ઉઠી
“ખાલોનો રંગ બેવો હોય તો મારી ઉપર નજર નાખ, તેમાં

ખોંખે ટાઇલ માર્ટ

આ નામ આપનું જાણીતું છે !

સ્વદેશી
મારખલ

મારકાની ટાઇલ
રંગબેરંગી
લાઠીઓ

સ્વદેશી
મારખલ

સ્ટીલની
સીલીંગો તેમજ
મારખલ

વગેરે તમામ માલ હરહમેશ અમારા સ્ટોકમાં તૈયાર રહે છે.

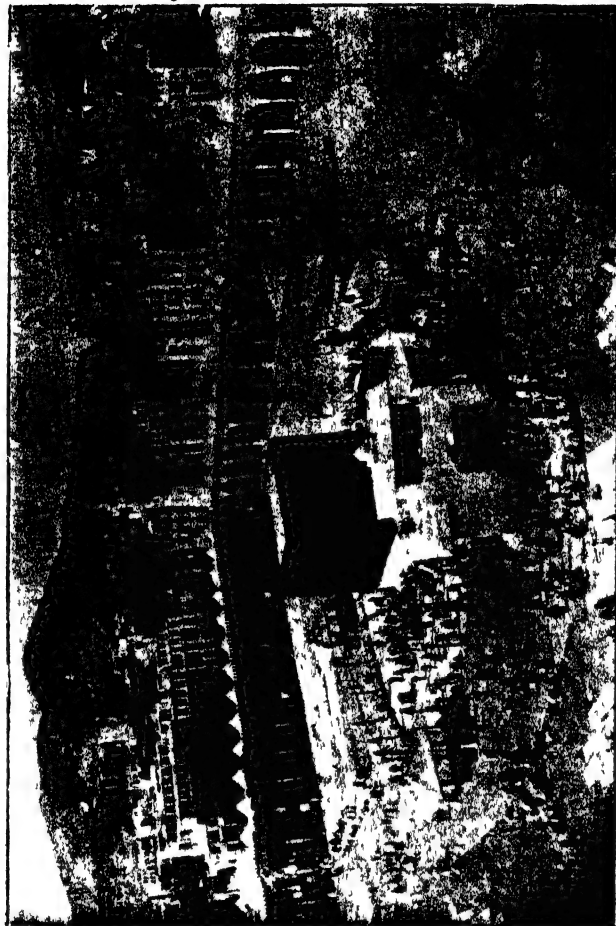
આરટીસ્ટીક ડિઝાઇનો બનાવી કોન્ટ્રાક્ટથી પણ કામ કરી આપવામાં આવે છે

પ્રિન્સિપલ એન્ડ રેસ
ઇમામી ”
રજીસ્ટ્રેશન નંબર
૨૬૩૪

માલિક, ગુલામઅલી ગુલામહુસેન, એન્ડ કું.
૨૧, બેંક સ્ટ્રીટ, ફોર્ટ, મુંબાઈ.

کابٹولہ شریف

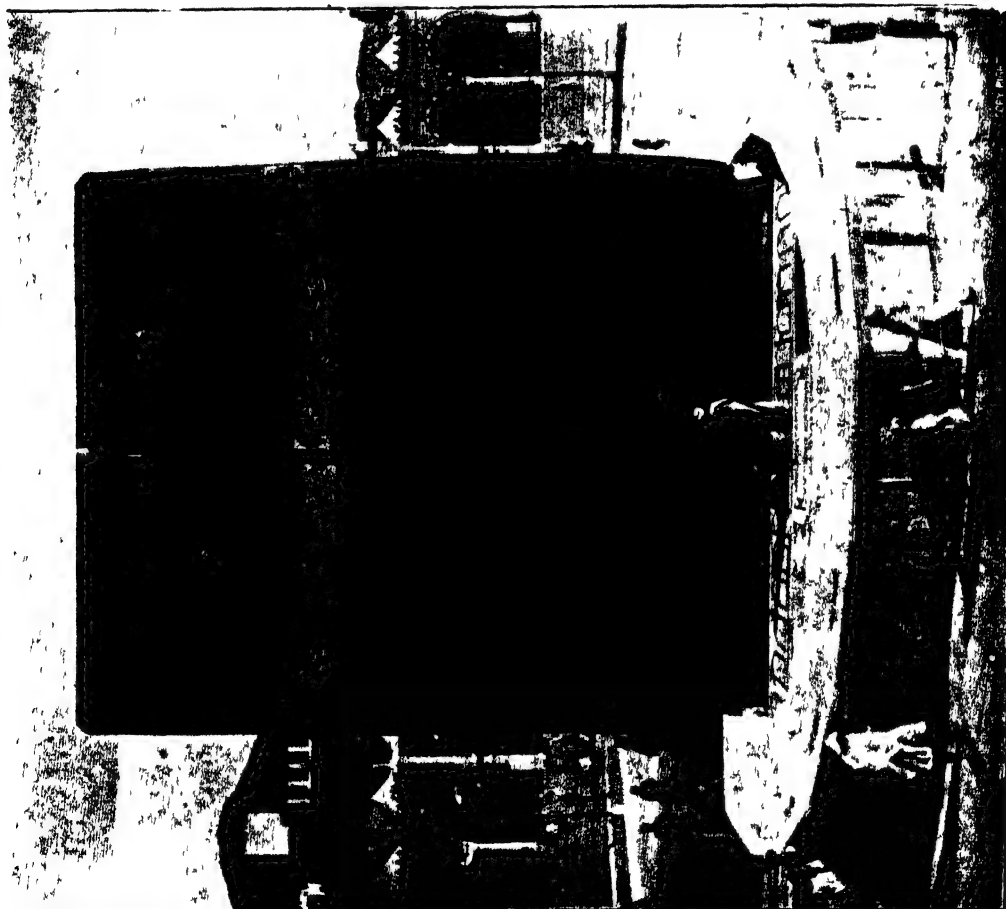
TAWAF OF KABATULLA SHARIFF.

કાબતુલ્લા શરીફનો તવાફ
طواف کابٹولہ شریف

کابٹولہ شریف

KABATULLA SHARIFF MECCA

કાબતુલ્લા શરીફ
મક્કા મોઅજ્જામાં
مكة المكرمة

“હાલમાં તું ખૂબ જુદા લાગીને મારા હાથમાં આપતો નથી પાંચ રૂપિયા લાવું ક્યાં ક્યાંમાંથી.”

“હવે મારે ખુદ લેવા છે, તમારું હાથને ત્યાં પડ્યા છે. લેવાના છે. મારે પાંચ રૂપિયા જલ્દી મને મને ત્યાંથી લાવી પાપ, નહીં તો મારે છંદ નથી કરવી.”

“છંદ કરતો કર નહીં તો જા જલ્દનમાં. મારી પાસે તો મેક પાછું પાછું નથી. તુ મને પગાર લાવીને માલતી નથી અને હું મને તેમ પાવશ કરી વાડું પેટ ભરું છું. ૧ વળી રોકડા મેકા માંથી તો લાવું ક્યાંથી.”

“મને ત્યાંથી લાવી આપ! સાલી એમ કહી એકરાએ એક દોકો લગાવ્યો.”

“અરે તુવા ભક્ષીયા તુલા પાકે મારે ત્યાં વારો જન્મ આપી મને કુઝી કીધી છે અરે મારા કુળજી નામ કુળજી છે. પીટીયા પત્થર ખજાણો દોલ તો પછી કામ આવત, જેવા ઉપર હાથ દેકાવતાં વારા હાથ પછી મુજતા નથી. હાથ, આજ વારો આપ લખતો હોય તો તને દીકરા વિનાજ ચલાવી લેવ. અફસોસ દીકરા મેં તને આ પાળી પોળીને મોટો કર્યો તે આમ માર ખાવાને માટે ?” એક ડોસી રડતાં રડતાં બોલી.

ત્યારે સેવકને જણાયું કે—પેલા વોહરાણ વાવ કરતા હતા તેજ આ ભક્ષર અને કંકરૂની સા ડોસી છે.

“સાલી રોકે કુંડી કુંડી દોલતી છે તો કે કહું નહીં દેતી? જા નહીં તો માર કાલુંગા.”

એમ કહી તે બાપડી ડોસીની તે કાઢના નીશ્ચમાં ચકચુર થયેલા ભક્ષીયાએ ગલથી પકડી ત્યાં તો આબુખાબુના પાડો-શીખી ડોસી આવ્યા અને કંકરૂની સા ડોસીને એકાવી ભક્ષીયાને ફ. ૫) આપી ત્યાંથી વિદાય કર્યો.

આ વખતે એક, સેવકને બહુ લાગી આવ્યું. તેથી આજ કાલના કુખરેલા આવા કાઢીયા કાઢગીરી કરતા જુવાનીયાઓની છાંયીને શીટકાર આપતો ઉતારે જઈ પહોંચ્યો. જ્યાં જેને ત્યાં હું મહેમાન હતો. તે સવળા જમવાને માટે વાટ ભેઈ રહ્યા હતા. હું તો જમીને વરવજ વરાળીક પડવા માટે મસજીદ વરફ આવતો હતો. ત્યાં આન્ટરોડ ઉપરની એક ધરાની હોટલ પાસે આવ્યો ત્યાં લોકોનો ઠઠ ભગેલો ભોયો. હું પછી ત્યાં અટકી પડ્યો. પાંચ સાલ સિવાઈ યુવાનો, તમા જે માર મેમલ, તેમજ બીજા કેટલાક મજબૂતો હોટલની અંદરની પુરસીઓ ઉપર બેઠા બેઠા મોટેથી કંઈક ધક કરવાં જણાયા. હું પછી અંદર ગયો. તો પેલા ભક્ષર જુભાસી ઉપર મારી ફટિ પડી. તે હાથમાં ઈંદ માટે છુટ વમા હરણને ત્યાંથી પોતાના હુમલો લઈને બેઠો હતો, તેવામાં ફરીને એક જમાદારે કહ્યું.

“આસખાનમેં જુભાર હોનેસે મહાં ચાંદ દીખા નહીં હેં મગર પુનેમેં ચાંદ દીખને કા તાર આયા હે સખખ મહાં જી કલ ઈંદ હોગી જાહીયે.”

“હાં માર, હમને ડોસીકો માર કુદકે મેં છુટ કપડે લીયે હેં જોર છંદે લીયે હમને અખા મગર જોર પાંચ રૂપે જોરે ખર્ચ દીયે હેં સખખ કલ ઈંદ હોવે તો ટીક. હાં જમાદાર સખખ આપ ફરમાતે એક હસમવાઈકે કલ ઈંદ હોગી જાહીયે. પન મેં મેમન કાઈ મને એ જમને માર.”

ઈંદ હસમવાઈ અખીરાઈકે જમાદારને ભક્ષરે દોકો આપ્યો.

“મેમલ” કીનમેં કુશ કરે કલેક મુજબ મેં કલેકી નીકોપ કલ અર્થાં હે કીનમેં કુશ વાંધે આવ” તુલા રોકે નામના મેમલે મહત્વલનો જમામ આપ્યો.

“માર સરેહ તો જોળી જોલતી હેં કે અખને બાઈમેં ચાંદ નહીં દેખાતો. હુમરે બામક વાર આયા તો બજા ઉચરે ધમાન લાકર ઈંદ કરે, દેખો. કલ મેક હોલીટ હે. મારકારી જોહીસેં જી બંધ હેં. હાંસીલ કલામ ગવર્નમેન્ટને જી કલ ઈંદ પાલી હે. ઉચસેં જાણીય હોલ હેં કે કલ ઈંદ હોવે.”

બાહીલ ભક્ષરે ઈંદ જલ્દી ઉજવાના ઉદેશથી કહ્યું.

“માર તુમ મું ઈંદકી છંદ મવ કરો. તુલા પાકકી કયા કુદ-રત હેં કે મહાં હરફમેશાં ધમી વરેહ ઈંદકી છંદ હુવા કરતી હે. મગર અખ મુસલમાનોકી આંખ ખુલી હે. જોર રોકે હાલ મીયાં મોહમક છેટાની સાહેબને ફોરીયા કરકે “અંબુમને હીલાલ” નામકી એક મહેફીલ મુકરર કીહે વોહ ચાંદ દીખનેકા મુશવશ કરકે ચાંદ મુકરર કરતે હેં જોર ઈંદ કમ કરની વોહલી વોહ મુકરર કરતે હેં સખખ મહાં પુછનેસે તુલાસા મીલેગા. જોર ફીર મોલવી અબદુલ રહીમ કે જે બડે જોહમાહેવો અલી નમાઝકે લીયે મહાંસે નીકલેમે તો ધનકુ મસલા પુછકે મસલત કરો નકામી મગજ મારીસે કયા નકા હોગા” એક સરેહના પાખંદ મીયાંએ કહ્યું.

“હી ધાલ ખરી આવ, હીંજ થીલું ખપે કે છનમેં થી પાંકે રસ્તો મીલે” તુલા રોકે તુલાસો કરતાં કહ્યું.

તેટલામાં તો મોલવી અબદુર રહીમ કશમીરી ત્યાંથી પસાર થયા અને તેમને ઈંદની છંદનો નીવડો લાવવા મસલો પુછવામાં આવ્યો. તેઓએ તેનું ઉત્તર આપવાં કહ્યું કે—

“દેખો સાહેબો મક તારપેજ મકીન લાના મંજુર નહીં હે સરેહ સાફ ના જોલતી હે. મગર અખે મઝહબકે પાખંદ પાંચેવ-ખત કી બીગર કલા નમાઝ મુબરતે હો. વેસે માર આઠમીઓં કીગવાહીસે જખખત મીલે તો ઉચપે મકીન લાના મુનાસીબ હે. મગર વારપે કુછબી મકીન લા નહીં શકતે સોચ કરો કે કબી કોઇ ગેર મઝહબવાલો ને મશકીરીકી હો તો કીવના પુશ હોવે ધમ લીયે હીસતો ના જોલતી હે મગર મેરે મુનનેમેં આયા કે અંબુમને હીલાલ મેં ગવાહી લાય કા ખત આયા હે જે ચે બાવમે કુછ વજુહ હોગી. તો આજ વરાવીક મોકુફ કી જમગી. જોર કલ ઈંદ હોગી.”

આવી રીતે મોલાના સાહેબે સંજોધીને લંબાવ્યું મસલાનો બખાન કરી સમજાવી નમાઝ પડવા પલાયન થયા.

“હો, મુકત ખાને વાલે મોલવીન મસલાદી ચા માર હીસતો સાફ હીમાયત કરતી હેં કે વાર જોર ખત મુનકે ઉચ પર અમલ કરના જમજ હે મગર મોલવી સાહેબ તો જે હો રોજ મુકતમે ખાનેકા મીલે ઈંદકી લીયે જોસી હીસ મુનાતે ફીરતે હે. તોખા તોખા એસે મોલવીકી હીસકો. હમ તો કલજ ઈંદ કર લેમે. દેખા હમને ચે ખડે ખડે સખ કમટે કલજ સીલાઈ હેં કે સીલાયે હેં તો હમ સખ ડમલ ખર્ચ કયા પાનીમેં કાલ દેમે. જે કલ ઈંદ હોવે તો હમારા સખ કામ મહેનત જરબાઈ જોર મુનાહ લાગીમ જેસા હોવે. નહીં નહીં માર હમ તો કલજ ઈંદ કરેમે.”

નીસાની મુનમાં અને જુવાનીના મદમાં કપ સખવાની સંજોમર-મરના ટેમલ ઉપર પોકા ચારી કપડેન તોફી પાકતાં ભક્ષર જોહ્યો. હોટલ વારે જે ટેમલ કુરેલાંધ બંધ પીલ.”

ઈદ ક આદત

અથવા

ઈદની જીદ.

(લેખક—પત્રી)

આજે રમઝાન મુબારકનો યોગજીત્રીસમો રોજ છે અલબેલી મુંબઈ નગરીની ઇસલામી હોટલો શુન્યકાર છે. તોપણ કેટલાક રોજ નહીં રાખનારા નામનાજ સુસલમાનો માટે તો તે હોટલો ઉઘાડી છે તેઓ હોટલોના રાતા પડકા પાછળ છુપાઇને પોતાનું પેટ ભરીને શુન્યકારનો ભંગ કરતાં જણાતા હતા. હું પાયધુનીની મસજીદમાં રોજે ઇફતાર કરી મગરેબની નમાઝ પડી ચોપાટી તરફ આવતો હતો. નામજ ચોપાટી એટલે વિચિત્રતાનું પુછવું જ શું? જ્યાં ત્યાં વીકટોરીયા ગાડી, ઘોડા અને મનુષ્યોની એક સરખી ઠડ જોવામાં આવે છે. અહીં રાત્રીએ વીજળીક લાઇટથી દીવસનું રૂપ ધારણ કરેલ છે, બાઇસીકલો અને નવીન મોટરકારો તથા મોટરસાઇકલો પણ પોતાનો લોં લોં અવાજ કરતી અહીં તહીં વીજળીક વેગે દોડતી નજરે પડે છે. સફેદ રંગી વરણ હંપતીઓને અને તેમનું જ અનુકરણ કરનારા કાળા રંગી પરંતુ ધોવાની બરોબરી કરવા ઇચ્છતા દેશી સાહેબો અને દેશી મડમો એક બીજા હાથ મેળવી “સ્લો માર્ચ” કરતા ચાલતા જોઇ જોનારના મનમાં વળી એક વિલક્ષણ બાવના ઉત્પન્ન થાય છે.

ભિન્ન ભિન્ન જાતિની અલબેલી છેલછબીલી ફેશનની ફીસી-આરીજોર પ્રમદાઓ તથા પારસી બાનુઓની બેટેલીયન પોત-પોતાના સૈંદર્ભની વેહેંચણી કરતાં પરવરે દેખાડેલા પક્ષપાત માટે તેને અંખવાણો પાડવાને માનવી કલ્પનામાંથી નીકળેલી પડ અને પાઉડર જેવી વસ્તુઓથી પોતાના અહેસાસોને રંગી કહેા કે લેપડા લગાવીને સૈંદર્ભને બળાકારે ખેંચી લાવવાનો પ્રયત્ન કરી પોતાના પ્રિયતમોને હાવભાવની ચેષ્ટાઓથી લલચાવતી અને નેત્રોને નચાવતી હવા ખાતી જોવામાં આવે છે. ખરેખર મુંબઈની ચોપાટી એ સુધરેલા સમયની; બહીદારીજ જેની બહોળાલીનું વધારે વર્ણન ન કરતાં કેવળ એટલું જ કહેવું બસ થયે છે:—

ન સરસે ભમગા તેરા ખ્યાલ ચોપાટી,
કેઉન્ન મુજકેા હે તુજસે કમાલ ચોપાટી.
ફિરહે તુજસે હર એક મેહ જમાલ ચોપાટી,
તેરાહી ભરતે હેં હમ નવ નિહાલ ચોપાટી.

અહીલ તેરા હે બેશક મહાલ ચોપાટી,
જહાં મેં તું હે અહી મુલ મિસાલ ચોપાટી.

વે તું હે બેહેરને આગેશ મેં લિયા તુજકેા,
વે તું હે આંખેમેં રખતે હેં મેહ લિયા તુજકેા.
વે તું હે રેતે હેં ફિરમેં હરવન બે તુજકેા,
મહેસે મેહે લમા લેતી હેં સદા તુજકેા.

અહીલ તેરા હે બેશક મહાલ ચોપાટી,
જહાં મેં તું હે અહી મુલ મિસાલ ચોપાટી.

તેરા કમારે મેહોખત હે હુરકા આગેશ,
નિખાહે અતસે તેરી હેં સેંકડો મહોશ.
અમામે મોજ પે હરદમહે સો રોજાનોશ,
વે તું હે કલખમે ખુબી હે બેહેર હલકા ખગોશ.

અહીલ તેરા હે બેશક મહાલ ચોપાટી,
જહાં મેં તું હે અહી મુલ મિસાલ ચોપાટી.

જે એક બાર તુજે દેખને કોઇ આયા,
હઝાર બનસે બસ હો ગયા તેરા શયદા.
હઝારે લેતી હે ફિલકો તેરી હરએક અદા,
બબહે ગર કહું તુજકેા હે હે ખુતે ચકતા.

અહીલ તેરા હે બેશક મહાલ ચોપાટી,
જહાં મેં તું હે અહી મુલ મિસાલ ચોપાટી.

નીકલતી હે મેરે દીલસે ચે તેરે હકમેં દોઆ,
હરા ભરા રહે હરદમ અમન મુરાદોંકા.
રહે ચે ચેહર એ તાબાં નિગાહે બહસે બચા,
નઉલકે હામને ફિલસે તેરે કોઇ કાંટા.

અહીલ તેરા હે બેશક મહાલ ચોપાટી,
જહાં મેં તું હે અહી મુલ મિસાલ ચોપાટી.

“અહી અહેમદ કુરેશી.”

આવી મનોહર તથા ભવ્ય ચોપાટી ઉપરના ફરીયાની ધન-ધનાટ કરતી સપાટી તથા ઉછળતા મોજ તરફ જોઇ સૈંદર્ભનું બાન કરી પરમેશ્વરની અલૌકિક કુદરતનો અવલોકન કરતો મારા વાલકેશ્વર ઉપરના ઉતારા ભણી આવતો હતો તેવામાં હોકોના મોટા ટોળા તરફ એકાએક મારી દૃષ્ટિ પડી તે ટોળામાંથી મોટા ભાગે મુંબઈમાં ફાદાગીરી કરવા ફાદાઓ મને જણાયા. મારી પછવાડે બે વહોરા ગૃહસ્થો ચાલ્યા આવતા હતા તેમાંના એકે કહ્યું “સલમાનજી આ સાળુ સુગાથ્યા ફાદાઓને તો ભુલ્યો રોજોએ રાખ્યો નહીં અને ઇદના ધની “આટાતોલ ઠીકરી જલતી હે” જેવી ફશા અને ભપકામાં પુરા! હજુ આજ યોગજીત્રીસમો રોજ છે ત્યાં તો ચાંદ જોવાની જહેમતમાં પડી ગયા છે.”

હા, લુકમાનજી કેટલાક મીયાંભાઇ પેલા બહર ભુમ્મરી જેવા ડોળ ઘાહુ રાંડી પુત તો ચહેબહા તો પોતાનો આખો પગાર ઇદ શલુગારવામાં જ રચી નાંખે છે અને તેમની આ તો ફાથાને માટે વાટ ભુલે છે. પેલો બહર ફાઉકલ ચેકને ત્યાં ફરવાન છે. તેણે પોતાનો આખો પગાર રૂપીયા દસ ઇદના સલુગારવામાં ગુમાવ્યા છે તોપણ હજુ રાણી છાપના ખુટની જોડ લેવી બાકી છે. તેથી ઘરમાં તેની ડોસી ફકરૂમીસાને મારકુટ કરે છે. તે બીવારી આજ સવારે અમારે ત્યાં આવી પોતાના બહરીયાના ભુલમની કહાણી કહેતી હતી “મુલેમાનજીએ લુકમાનજીને કહ્યું.

આવી રીતે વાતો કરતા કરતા તે રસ્તા ઉપરથી પસાર થયા, અને હું મારા ઉતારા ભણી જતો હતો તેવામાં તે માલામા પહેલે ફાદરે ઇંછક ચોંચાટ મારા સાંભળવામાં આવ્યો. તેથી ત્યાં હું અટકી પડ્યો. જ્યાં નીચે પ્રમાણે વકસરી જોલમાલ થતી હતી.

“બસ લાવ પાંચ રૂપીયા કાલે ઇદની જાણી માટે મને જોઇએ? નહીં તો આ ફંડાથી તારો લવ લઈ નાખીશ.”

નવો ખહાર!

કદી નહિ
આવેલી
મનોહર ફીલ્મ.

નવો શણગાર!

ખાહોશ અને અનુભવી
કાગ્યાર નીચે

જાત મહેનત અને
ખહોળા ખરચ સાથે

અમેરિકન
ચાહુ કરવામાં આવશે છે
આ

૧૧૧, ૩૧૧, ૫૧૧
ખેલમાં ધનામ
આપવામાં આવશે

જુસબ

સીનેમા
સંપૂર્ણ રોડ, ગાલપીયા.
આ

તહેવારના દિવસે
પાસવાળાઓને દાખલ
કરવામાં આવશે નહિ.

? ઈસ્લામી ખિરાદરો ?

આપના માટે રમઝાનની ૨૭ તારીખથી એક ભરખમ અને અપ-ટુ-ડેટ ફીલ્મ
વજુઅ ખાહોશી ભરેલા કાર્યવાળી અને બોધ લેવા લાયકની
શરૂ કરવામાં આવી છે.

ઇદનો દિવસ
ખુશ ખુશા-
લીમાં ગુજરવા
સાર તમારા
વહાલાના આ-
નદ મેળવવા
માટે ઉપલેટ-
કાણે પધારજો.

ખીયાનાની રમુજ પ્રેક્ષકોનું

મન રજન

કરે છે!

ભાવ મધ્યમ.

ઉપલેટ ડેકાણું આપને

યાદ હશે

એક ફેરો ખાશોજી?

ઇદના દિવસે
આન દનો આ-
નદ અને કિ-
સ્મત યારી આ-
પે તો ધનામ
મેળવવાનો મા-
ન્સ છે.
આવો અ ને
જુઓ.

! ઇંદ મુબારક !

(ફોટો-તારાપારવાલા)

હરિ ખીત ઇંદ.

૧૨ વર આપા! આનંદ મહા, આજ અધે ઉભાય છે!
તસલામ દીનની આ ફતવની ખુશ થયાય છે!
ભા-ઓ ભના મસલામના, બેરી મળી ખુશ થાય છે!
ઇંદ મુબારક! આજનો, ઉકો અધે સભળાય છે!
ગાયન ભનેન નાજર ખુશખુશ, તુ બલે વલકાને!
નહ ગાયમા પુષ્પોલી મળા, ખુશ તુ રવાય ને!
જરો તુ જરો બેનો ખ, આ ની પ્રમાણે થાય છે!
ઇંદ મુબારક! આજનો ઉકો, અધે સભળાય છે!
આનંદ મહા આજર ખા, ફાત નરો ધન ધન દીમ
આનંદ અને ઉસદના, હા આ ઉસવ રીપે
આદે નમઝાન મદનો, આનંદ ફેર હતકાય છે
ઇંદ મુબારક! આજનો રકો, અધે સભળાય છે!
મરી આનંદમા જગ્યા, ઉકો ખાયા મસલામને
મનો પતાર હદના આ દીન ઉયા તસલામને
ગીત અને સખના મેલ માલના જગ પથનાય ને
ઇંદ મુબારક! આજનો ઉકો, અધે સભળાય છે
નર દાત ના નહા નખ સપતિ આજર મ
મળા નાના રાકોનો, નખ શાત નશો નર્વ
રના આ ફર ફોનાના જરડ મળા આજર કપાય
ઇંદ મુબારક! આજનો ઉકો, અધે સભળાય છે
આદિ ગાયત ને સાધે, આજર તમની સુર ન
ફતવશાની આ ની સખી 'ઇંદ મુબારક' ની ફ
ફરો 'નુરાની' 'ઇસલામ'ને બ્રહ્માવદના ભા
ખતે વધાજગમાં જશે, 'ઇસલામ'નાજ પ્રતાપે
“નુરાની

! ઇંદ-મુબારક !

૧૯૭૭

મુબારકલા! મુસવમીનો! મુબારક હદ છે આવી!
સારી મદની આવી, જહામા હદ છે આવી!
વાગ્યો મનલામનો ઉકો, સવારી મદની આવી
ખુદાની મોટલી આવી, જહામા હદ છે આવી!
તેડા ખુશખીના લાવી! મજન નેકાનખા લાવી,
નૂરેનર વરસાયો આવી, મુબારક હદ છે આવી!
ખુદા! રહેમત વરસાવો, વ્યાધીઉપાધી સર્વની ટાળો,
સુખી-સુખરૂપ આભમહો, મુબારક હદ છે આવી!
મુબારક હદ છે આવી, મુબારક-ખાદીયા લાવી,

ધોવા દિવ માહેનો કાનો, મુબારક હદ છે આવી
ખુશી ખુશી અદા ફરો, નેકાને પથ વિચર
સખાયનાવ મહી ધરો, મુબારક હદ છે આવી
મિલો બેટા હશી-ખુશીયે બી-નાર! મિત્ર-મિત્ર
મિલી-બેટી દુખો હરો, મુબારક હદ છે આવી
ખડી ફાસ્મત હમરો કે, ખુદાએ હદ ખતલ
રહો છુદા જોવા કાજે, હુન્નરો હદ તો આ
રહો ફરદ મપર સામેત, નહો મમાન બી કા
“ખદા”ની છે દુઆ એ હવા, મુબારક હદ બલે અ
“અ

અગ્રકેમળીકા

૧	૬૬ મુબારક ... .. ઝાકર	૧	૭૬ નજીની નારી ... ..
૨	૭૭ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. દિલ્લી	૨	૮૭ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મહેમન ... ..
૩	૮૮ મમલાનની મુબીબી ... .. અનવર	૩	૯૮ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૪	૯૯ Id Mubarak... .. Zakar	૪	૧૦૦ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૫	૧૦૦ ઇદ મુબારક ... .. પત્ની	૫	૧૦૧ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૬	૧૦૧ ઇદ મુબારક માબરીમાં કુચો તો બદ	૬	૧૦૨ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૭	૧૦૨ રમલાનની સ્વાહ સુદેહ દોરેલી રહેલુમાઈ	૭	૧૦૩ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૮	૧૦૩ જ્ઞાન કથા	૮	૧૦૪ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૯	૧૦૪ ઇસ્કાંદરે મસ્તાને ચંદ	૯	૧૦૫ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૧૦	૧૦૫ હુકનતે મુસા	૧૦	૧૦૬ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૧૧	૧૦૬ મહની સ્થામ મુંદરકી મુરલી	૧૧	૧૦૭ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૧૨	૧૦૭ હઝરત અલી સાથે ચૈયદ તુજહોરનો સંબંધ	૧૨	૧૦૮ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૧૩	૧૦૮ હમારી વીઝ ... .. કુતુબ	૧૩	૧૦૯ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૧૪	૧૦૯ માતપિતાની માનસિક અને નૈતિક	૧૪	૧૧૦ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૧૫	૧૧૦ મુચના શાસ્ત્ર	૧૫	૧૧૧ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૧૬	૧૧૧ હાતિમતાઈ	૧૬	૧૧૨ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૧૭	૧૧૨ જોશી વહેલત	૧૭	૧૧૩ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૧૮	૧૧૩ તમંજાએ મહિના	૧૮	૧૧૪ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૧૯	૧૧૪ ખડું સુખ શામા રહેલું છે	૧૯	૧૧૫ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૨૦	૧૧૫ મનન કરવા એવું કિત વચનો	૨૦	૧૧૬ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૨૧	૧૧૬ હર્ષ અને શોક પ્રદર્શિત સ્વપ્નસંભાષ	૨૧	૧૧૭ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૨૨	૧૧૭ લોહીના પ્યાસા	૨૨	૧૧૮ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૨૩	૧૧૮ આ હું એ અમલ	૨૩	૧૧૯ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૨૪	૧૧૯ એક હિંદુના હઝરત (સં) પ્રત્યે ઉદ્ગારો	૨૪	૧૨૦ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૨૫	૧૨૦ અર્જે હાલ	૨૫	૧૨૧ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૨૬	૧૨૧ યાદ જખાનમાં હઝરતની તારીફ	૨૬	૧૨૨ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૨૭	૧૨૨ ફેશીનેબલ પધન	૨૭	૧૨૩ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૨૮	૧૨૩ ઝંકરનો નિઝાત	૨૮	૧૨૪ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૨૯	૧૨૪ શું ખબર ?	૨૯	૧૨૫ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૩૦	૧૨૫ મળી સા સાત અમ છીએ	૩૦	૧૨૬ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૩૧	૧૨૬ હું કેમ પરકેયો	૩૧	૧૨૭ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૩૨	૧૨૭ ઇસ્ક	૩૨	૧૨૮ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૩૩	૧૨૮ હુનિયા દિવાનો છે કહે	૩૩	૧૨૯ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૩૪	૧૨૯ સરોવર તીરે	૩૪	૧૩૦ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૩૫	૧૩૦ રમુલે હાથમ	૩૫	૧૩૧ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૩૬	૧૩૧ હર્મ સંદેશ	૩૬	૧૩૨ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૩૭	૧૩૨ અમે સંસાર ભાગીશું નવલ	૩૭	૧૩૩ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૩૮	૧૩૩ વીશીઓની કહંઝી સ્થિતિ	૩૮	૧૩૪ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૩૯	૧૩૪ નજીની નારી	૩૯	૧૩૫ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૪૦	૧૩૫ મિસ્ત્રીજીવાહ	૪૦	૧૩૬ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૪૧	૧૩૬ મિસ્ત્રીજીવાહ	૪૧	૧૩૭ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૪૨	૧૩૭ મિસ્ત્રીજીવાહ	૪૨	૧૩૮ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૪૩	૧૩૮ મિસ્ત્રીજીવાહ	૪૩	૧૩૯ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૪૪	૧૩૯ મિસ્ત્રીજીવાહ	૪૪	૧૪૦ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૪૫	૧૪૦ મિસ્ત્રીજીવાહ	૪૫	૧૪૧ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૪૬	૧૪૧ મિસ્ત્રીજીવાહ	૪૬	૧૪૨ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૪૭	૧૪૨ મિસ્ત્રીજીવાહ	૪૭	૧૪૩ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૪૮	૧૪૩ મિસ્ત્રીજીવાહ	૪૮	૧૪૪ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૪૯	૧૪૪ મિસ્ત્રીજીવાહ	૪૯	૧૪૫ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૫૦	૧૪૫ મિસ્ત્રીજીવાહ	૫૦	૧૪૬ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૫૧	૧૪૬ મિસ્ત્રીજીવાહ	૫૧	૧૪૭ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૫૨	૧૪૭ મિસ્ત્રીજીવાહ	૫૨	૧૪૮ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૫૩	૧૪૮ મિસ્ત્રીજીવાહ	૫૩	૧૪૯ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૫૪	૧૪૯ મિસ્ત્રીજીવાહ	૫૪	૧૫૦ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૫૫	૧૫૦ મિસ્ત્રીજીવાહ	૫૫	૧૫૧ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૫૬	૧૫૧ મિસ્ત્રીજીવાહ	૫૬	૧૫૨ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૫૭	૧૫૨ મિસ્ત્રીજીવાહ	૫૭	૧૫૩ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૫૮	૧૫૩ મિસ્ત્રીજીવાહ	૫૮	૧૫૪ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૫૯	૧૫૪ મિસ્ત્રીજીવાહ	૫૯	૧૫૫ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૬૦	૧૫૫ મિસ્ત્રીજીવાહ	૬૦	૧૫૬ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૬૧	૧૫૬ મિસ્ત્રીજીવાહ	૬૧	૧૫૭ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૬૨	૧૫૭ મિસ્ત્રીજીવાહ	૬૨	૧૫૮ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૬૩	૧૫૮ મિસ્ત્રીજીવાહ	૬૩	૧૫૯ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૬૪	૧૫૯ મિસ્ત્રીજીવાહ	૬૪	૧૬૦ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૬૫	૧૬૦ મિસ્ત્રીજીવાહ	૬૫	૧૬૧ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૬૬	૧૬૧ મિસ્ત્રીજીવાહ	૬૬	૧૬૨ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૬૭	૧૬૨ મિસ્ત્રીજીવાહ	૬૭	૧૬૩ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૬૮	૧૬૩ મિસ્ત્રીજીવાહ	૬૮	૧૬૪ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૬૯	૧૬૪ મિસ્ત્રીજીવાહ	૬૯	૧૬૫ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૭૦	૧૬૫ મિસ્ત્રીજીવાહ	૭૦	૧૬૬ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૭૧	૧૬૬ મિસ્ત્રીજીવાહ	૭૧	૧૬૭ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૭૨	૧૬૭ મિસ્ત્રીજીવાહ	૭૨	૧૬૮ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૭૩	૧૬૮ મિસ્ત્રીજીવાહ	૭૩	૧૬૯ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૭૪	૧૬૯ મિસ્ત્રીજીવાહ	૭૪	૧૭૦ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૭૫	૧૭૦ મિસ્ત્રીજીવાહ	૭૫	૧૭૧ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૭૬	૧૭૧ મિસ્ત્રીજીવાહ	૭૬	૧૭૨ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૭૭	૧૭૨ મિસ્ત્રીજીવાહ	૭૭	૧૭૩ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૭૮	૧૭૩ મિસ્ત્રીજીવાહ	૭૮	૧૭૪ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૭૯	૧૭૪ મિસ્ત્રીજીવાહ	૭૯	૧૭૫ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૮૦	૧૭૫ મિસ્ત્રીજીવાહ	૮૦	૧૭૬ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૮૧	૧૭૬ મિસ્ત્રીજીવાહ	૮૧	૧૭૭ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૮૨	૧૭૭ મિસ્ત્રીજીવાહ	૮૨	૧૭૮ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૮૩	૧૭૮ મિસ્ત્રીજીવાહ	૮૩	૧૭૯ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૮૪	૧૭૯ મિસ્ત્રીજીવાહ	૮૪	૧૮૦ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૮૫	૧૮૦ મિસ્ત્રીજીવાહ	૮૫	૧૮૧ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૮૬	૧૮૧ મિસ્ત્રીજીવાહ	૮૬	૧૮૨ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૮૭	૧૮૨ મિસ્ત્રીજીવાહ	૮૭	૧૮૩ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૮૮	૧૮૩ મિસ્ત્રીજીવાહ	૮૮	૧૮૪ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૮૯	૧૮૪ મિસ્ત્રીજીવાહ	૮૯	૧૮૫ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૯૦	૧૮૫ મિસ્ત્રીજીવાહ	૯૦	૧૮૬ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૯૧	૧૮૬ મિસ્ત્રીજીવાહ	૯૧	૧૮૭ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૯૨	૧૮૭ મિસ્ત્રીજીવાહ	૯૨	૧૮૮ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૯૩	૧૮૮ મિસ્ત્રીજીવાહ	૯૩	૧૮૯ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૯૪	૧૮૯ મિસ્ત્રીજીવાહ	૯૪	૧૯૦ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૯૫	૧૯૦ મિસ્ત્રીજીવાહ	૯૫	૧૯૧ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૯૬	૧૯૧ મિસ્ત્રીજીવાહ	૯૬	૧૯૨ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૯૭	૧૯૨ મિસ્ત્રીજીવાહ	૯૭	૧૯૩ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૯૮	૧૯૩ મિસ્ત્રીજીવાહ	૯૮	૧૯૪ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૯૯	૧૯૪ મિસ્ત્રીજીવાહ	૯૯	૧૯૫ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..
૧૦૦	૧૯૫ મિસ્ત્રીજીવાહ	૧૦૦	૧૯૬ મિસ્ત્રીજીવાહ ... .. મુનાલી ... ..

ધસલામીઓ તમારે મગફળ શવાનું છે.

અખબારે—ઈસલામ.

દેવીકે પછી તમારા અવાજો ઉપડવાનો આજ વીસ વરસ
ખીટમત કરે છે. મંજાવો અને જુઓ ! વાર્ષિક લાભનું રૂ. ૫
અડારગ્રામ રૂ. ૧૦)

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

અનુબંધ નં. ૬૩ બીજા પાઠથી પરેલ રોડ પર લેડીંગ ડ્રાઈવિંગ બોર્ડિંગ હ. એન. સેલ્સ પ્રેમભાઈ પાંડેના નામના અનુબંધ નં. ૪ માંથી પ્રમાણિત કરે છે.

? બેબોલ ?

તમે તરફ ઇસલામકા બસ જલવમર ખુરશીદદો,
લો મુબારક મોમીનો તુમ ડો ચેક રોજે હક હો.

ઇસલામી બિરાદરો! આપ જાણીને ખુશ થશો બહુ મજબૂર થશો કે ઇસલામ હકનો ખાસ અંક બાળે તમારા મુબારક હૃદયમાં થોભી રહ્યો છે. તે ફક્ત ઇસલામી વાંચકોના જ આધાર ઉપર છે. અમો તો ફક્ત ઇસલામની ખીદમત કરી વાંચકોનું મન રંજન કરવા તથા ઇસલામના મહત્વતાવાળા આસરા નીચે મહેનત કરી તેને દિવસે દિવસે તરકીની મેદાનમાં ઉભા રહેવાની ફેરિયો કરવાની અમો અમારી ફરજ બદા કરીએ છીએ. એ સિવાય અમો વધારે કંઈ પણ કરી શકતા નથી. અમારો વિચાર એવો અબદુરહેમાન સાહેબ, મોહના સાહેબ, તથા પીર ઇબ્રાહીમ સાહેબ, તેમજ વોહરા ડોખના ના. મુહમ્મદ સાહેબ, તથા ખોબ ડોખના ના. આગાખાન સાહેબના ફેટાઓ આપવાનો હતો. પણ કેટલાક સભ્યોથી તે ખુલતવી રાખેલો પુકર્યો છે. વળી જણાવવાની ખાસ ફરજ છે કે મુબઇમાં ભરાયેલા ખિલાફતના અઝિમુરશાન જલસાનો તથા તેના પ્રેસીડેન્ટ સાહેબનો ફેટો ઇસલામમાં પ્રગટ થયો નથી તેનું શું કારણ હતું? એ સવાલ કુદરતી વાંચકોના મનમાં પેદા થશે તો તે બદલ જણાવવું અનાસબ છે કે સદરફુ ફેટો માટે ચેક મીયાં મહમદ છેટાણી સાહેબને એકથી બે વખત મળ્યા. કાગળ લખ્યો અને તે સાથે મી. આદમ સીદીક ખત્રી સાહેબને એકથી અનેક વખતે કહેવા છતાં જલસાનો તેમજ પ્રેસીડેન્ટ સાહેબના ફેટાઓ નહિ મળવાથી કાબલ કરવામાં આવ્યા નથી.

આ પ્રસંગે આ અંકમાં લેખ ચેકલનાર અમારા ઇસલામી લેખકો જેઓએ અમોને કલમના જરિયે મદદ આપી છે તેઓનો ખસ અંતઃકરણથી અહેસાસ માનીએ છીએ! છેવટમાં એટલું ઇબ્રાહીએ છીએ કે વરસોવરસ એક એકને બુલાવે એવા મીમ્સનો સાથના પોથાઓ રજુ કરવાની ખુદાવંદ કરીમ નેક તો શીક સાથે અમોને હિંમત આપે અને ઇસલામીઓમાં સાહિત્યનો ચોક્ક વધી હકમની તરકી થાય.

આમીન !

આમીન !!

આમીન !!!

“અધિપતિ”

ઇસલામ.

ઇસલામ ! ઇસલામ ! ઇસલામ !

મુસલમાનોને વાંચવા લાએક, સંસારી તેમજ ધાર્મિક, અખલાકી

તેમજ નૈતીક વગેરે બાબતોથી ભરપુર હર મહિનાની

શરૂઆતમાં પ્રગટ થતું.

? માસીક ?

શ્રીમંતો પાસેથી રૂ. ૫-૦-૦.

આફ્રીસ

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨-૮-૦.

હિંદુસ્થાન બહાર રૂ. ૩-૮-૦.

અધિપતિ અને પ્રાસદ્ધ કર્તા.

મુબારકપુરા, પોષ્ટ ગીરગામ

મુબારક નં. ૪.

મુનશી કતેહખાંન અહેમદખાંન

“દીલકશ”

બિસ્મિલ્લાહ.

બહિરોંકી સહા હય બિસ્મિલ્લાહ ! આરેફોંકી મિલ્લ હય બિસ્મિલ્લાહ !
સબકી હાજત રવા હય બિસ્મિલ્લાહ ! સબકી મુશકિલકુશા હય બિસ્મિલ્લાહ !
ઇસકે આમિલકો કુછ નહીં ખટકા, હાફ્તો હર બલા હય બિસ્મિલ્લાહ !
ઠભે મો મિન કો કરતી હય રોશન, તીરાહ દિલ્લી દીયા હય બિસ્મિલ્લાહ !
તું ઠલામે ખુદાકા તાજ ખની, વાહ કયા મસ્તખા હય બિસ્મિલ્લાહ !
પચોદા હોતેહી બસ બ હુકમે ખુદા, હાં ઠભમે લીખા હય બિસ્મિલ્લાહ !
બે ફાયાલસે ઇસકે વાકિફ હય, ઉનસે પૂછોકે કયા હય બિસ્મિલ્લાહ !
કામ પહોતેહી બન ગયા મેરા, અયસી મુશકિલકુશા હય બિસ્મિલ્લાહ !
બાનતે હો કે કયું હુધ તસકીન, હરકે દિલ્લી દવા હય બિસ્મિલ્લાહ !
ફવલતે હો જહાંકી ગર હય તલાશ, નુસખચે કીમીયા હય બિસ્મિલ્લાહ !
મરજ કાપુર હો ગયા “દીલકશ” પહકે જબ હમ કીયા હય બિસ્મિલ્લાહ !

“દીલકશ.”

રમઝાનની ખુબીઓ.

(મોલવી હાલ નુરમહમદ—અનવર, મુંબઈ)

નજમ

આર્થ પર જખસે હુધ હય રૂયતે માહે સીયામ,*
મસ ગઇ સારે જહાંમે ચોહરતે માહે સીયામ;
મંચ હુ ખુદ રોએકા બદલા હય ચેહ ઇરશાદે ખુદા,
હો ચુકી બસ ધનતેહાએ ફીમતે માહે સીયામ.
લાલ પરજમે કીયા કરતે હંચ બે છીપકર શીકાર,
વેહ બલા કયા બને કદો વક્અતે માહે સીયામ.
મસલહોંકી રોનકો ઝીંબવ દોબાલા હો ગઇ,
દીદ કે ફાગેલ હય શાનો ચોવકતે માહે સીયામ.
ઇસ મુબારક માહમે નાઝીલ હુવા કુશને પાક,
હકકતબાલા ને વેહ કી હય હુરમતે માહે સીયામ.
વેહ મજે સહેરીકે વેહ ઇફવારકી તૈયારીયાં,
રોએ સરોહીસે પુછો લખતે માહે સીયામ.
હકક વખાલા ને મુશરફ ફરકી શખસે કીયા,
ઇસસે ઝાહીર હય કમાલે હજરતે માહે સીયામ;
લમહા લમહા ઇચકા ખાલી ખેરો બરકતસે નહિ,
સબ મહિનો સે હય બરકતર બરકતે માહે સીયામ
હર બરજ દોવા હય ઇચકા ખેર મકદમ ધુમસે,
બજતી સહેલી હય બરાબર નોખતે માહે સીયામ;
કંઠે તબાલાને બતાકી હય લુન્હે તોફીક નેક,
કરતે હંચ વેહ બનો દીલસે ખીલમતે માહે સીયામ.
વેહ તરાવીહોંકી સહ વેહ ખમિ ફુરખાંકી બહાર,

અલ્લાહ અલ્લાહ શોકસે વેહ વાખતે માહે સીયામ;
વકફ અપની ઉઝકે બારા મહીને કર દીયે,
તખ કહોં કેખી હય શકલે મુરતો માહે સીયામ;
હો મુબારક અનવર એહબાને બેરામી ફરકો,
આમદે ઇદે સીયામે રૂખસતે માહે સીયામ.

અનવર.

“ID MUBARAK.”

(By Zakaria, F. M. Maniar. Zakar.)

- (1) Bells of the heavens angels ring,
For there is Muslim's day of Id;
After fastings joys Muslims need.
Be Merry and Id poem Sing.
- (2) Bless us with tides of flowing wealth,
For joys Consist in peace and ease;
From misery save oh God! please,
May He Crown all with the sound health.
- (3) Muslims with the brightening face,
Having perfumed and nicely dressed;
Get a seat being highly pressed,
Id Mosques to receive God's Grace.
- (4) Zakar to all Id greeting sends,
To Muslims, brethren and to friends.

“Zakar.”

* માહે સીયામ-અનવરસે ચલિતો.

ઈસલામ

તા. ૧ સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૭ દિવસી.

કુલ પ્રિન્ટ.

તા. ૧ સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૮.

ઈદ મુબારક.

કલમ.

ઈદ આઈ હય જહાં મસર હય, મુબતેલાયે ગમ દીલે માહબુર હય;
આપ્પે હમશે ગલે મીલીયે હુઝુર, ઇદકે દીનકા ચેહી દસતુર હય.

નઝમ.

જલવા દીખા રહા હય ફલકપર હીલાલે ઇદ,
અહલે ઝમાના કરને લગે કીલો કાલે ઇદ;
છાઈ હુઈ હય મસ્તી મયે ઇમ બેસાતકી,
દીલમેં મુરે ઇદ હય સરમેં ખ્યાલે ઇદ.
ઇમાનવાલે આજ હય મસરે શાદ કામ,
રોઝુકી બાઅદ હો ગયે મહવે જમાલે ઇદ;
પુલે નહિ સમાતે હય બમેહમેં મુસ્લેમીન,
પુલા ફલા હય બાગ જહાંમેં નેહાલે ઇદ.
આવો મીલો ગલેસેં હમાર કે દીલહો ખુશ,
દીન ઇદકા હય આજ યહી હય મઆલે ઇદ;
બારા મહિને ઉઝરે જબ ખોયે તળી મીલી,
મુશકીલ હય જબ દીલસેં હમાર ખ્યાલે ઇદ.
હર રોઝ રોઝે ઇદ હો હર રાત્ર હો રાત્ર બરાત,
અહબાબ મેરે સબ રહેં સર ગર્મ આલે ઇદ;
હર એક સાલ ઇદ મનાતે હય મોમીનિન,
હો મેરે દેસ્તોકો મુબારક વીસાલે ઇદ.
ઝાકર નેશા તો બાપરાકા લાઝીમ હય ઝીક આજ,
દીલમેં હો ચાહે ઇદ તો લગ પર હો બિકાલે ઇદ.

આજલક પાસા ન દુનિયાને જવાબ ઇસલામક.

હક્કતક રોશન રહેઆ આફતાબ ઇસલામક.

The Bombay Garage

ROYAL MAIL CONTRACTORS

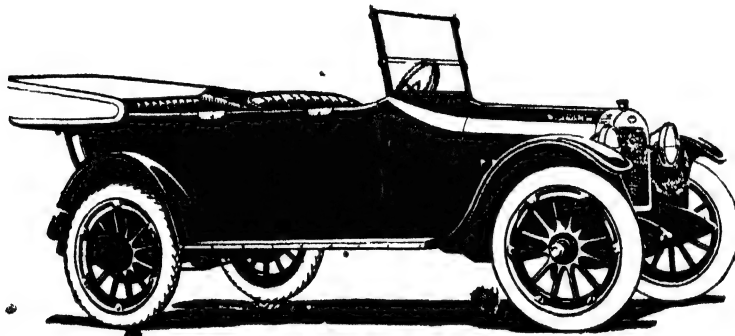
Proprietors:-
F M CHINOV & Co

Telegrams - "FRIENDSHIP"
phone - 19.

Address -
140, APOLLO .
BUNDER
ROAD.

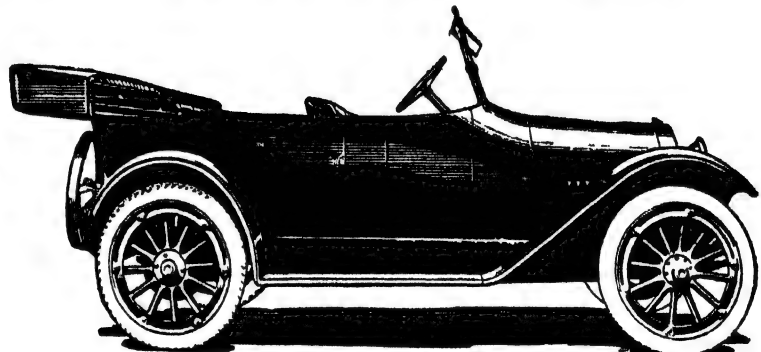
Bombay. 191...

Immediate
delivery
for
Rs. 5,500.

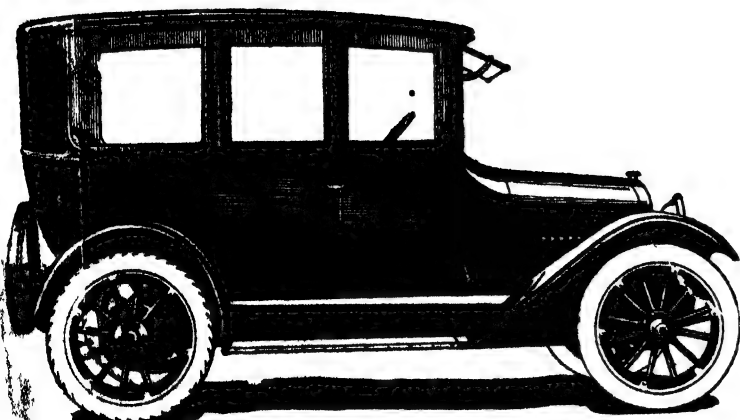
Light on Tyres,
Comfortable, roomy,
Petrol consumption
22 miles per gallon.
Bosh Magneto.
Self Starter,
E. Light, etc.

THE CHEAPEST CAR IN THE WORLD.

5 Passenger Touring

Rs. 3,750.

5 Passenger Sedan.
Rs. 5,250.

Brief Specification:-

4 Cyl. Valve-in-head Motor.
22 H. P. Zenith Carturature,
Petrol consumption 25-30 miles
per gallon. 3 Speeds forward,
and 1 Reverse. Remmy High
Tension Ignition. Self Starter
and Electric lights, Spedomete
detachable rims, one manhood
etc.

NAWABZADA SIDI MOHMAD KHAN.

नवाभवा सीही मोहभुमदभान, गाही वारेस.
रियास्ते जे छरी, रुमसान.
فرايدار سے محرومان بعد رہا نہ بنيز معشيان

नवाथ सर सीदी व्याहृगधान, ए सी. जेस. व्याध. ध.
والله اعلم
वादीअरियास्त, न जरा, हणसान.

